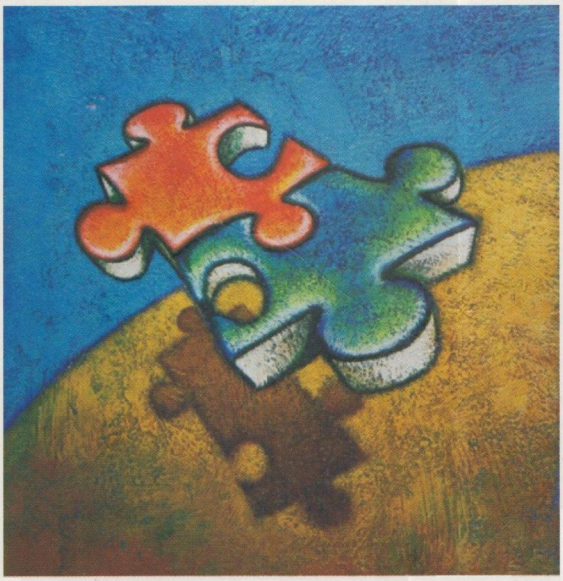
Gearld M. NOSICH

Eleştirel Düşünme ve Disiplinlerarası

ELEŞTİREL DÜŞÜNME REHBERİ

Çeviren: Yrd. Doç. Dr. Birsel AYBEK

ANI yayıncılık

Eleştirel Düşünme
ve Disiplinlerarası

ELEŞTİREL DÜŞÜNME REHBERİ

Learning to Think Things Through
A Guide to Critical Thinking Across the Curriculum
Gearld M. Nosich

Çeviren: Yrd. Doç. Dr. Birsel AYBEK

Ankara
2012

Eleştirel Düşünme ve Disiplinlerarası
ELEŞTİREL DÜŞÜNME REHBERİ

Çeviren: Birsel AYBEK

Learning to Think Things Through
A Guide to Critical Thinking Across the Curriculum
Fourth Edition
Gearld M. Nosich

PEARSON
Merrill
Prentice Hall
Upper Saddle River, New Jersey Columbus, Ohio

©
Bu kitabın Türkiye'deki basım, yayın, satış hakları Anı Yayıncılık San. Tic. Ltd. Şti.'ne aittir.
Anılan Kuruluşun izini alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik,
elektronik, fotokopi, manyetik ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Copyright © 2001, by Pearson Education, Inc., 501 Boylston St., Ste. 900, Boston, MA 02116. All rights reserved. Printed in the United States of America. This publication is protected by Copyrigt and permission should be obtained from the Publisher prior to any prohibited reproduction, storage in a retrieval system, or transmission in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or likewise. Turkish edition copyright 2011 by Anı Publishing. All right reserved.

Pearson Education tarafından yayınlanan Gearld M. Nosich 'in Learning to Think Things Through
A Guide to Critical Thinking Across the Curriculum kitabının 4. Baskısından tercüme edilmiştir.

Yayıncı Sertifika No	: 16003
ISBN	: 978-605-4434-84-8
Kapak Tasarımı	: Anı Yayıncılık - Kezban KILIÇOĞLU
Mizanpaj	: Anı Yayıncılık -Kezban KILIÇOĞLU
Baskı	: Sözkesen Ofset
Tel	: 0 312 395 21 10

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

AYBEK, Birsel
Eleştirel Düşünme ve Disiplinlerarası
ELEŞTİREL DÜŞÜNME REHBERİ
Anı Yayıncılık, 1. Baskı (4. Baskısından tercüme edilmiştir), Ankara/Türkiye
2012, xxiv + 232 Sf.; 16 x 24 cm
ISBN 978-605-4434-84-8
Düşünme, Eleştirel Düşünme, Eleştirel Düşünme Rehberi
1. Eleştirel Düşünme Nedir?, 2. Eleştirel Düşünmeyi Etkileyen Engeller, 3. Bir Alanda ve Disiplinde Eleştirel Düşünme
4. Temel ve Güçlü Kavramları Anlamak, 5. Eleştirel Düşünme Standartları

Anı Yayıncılık
Kızılırmak Sok. 10/A
Bakanlıklar / ANKARA
Tel : 0 312 425 81 50 pbx
Faks : 0 312 425 81 11
e-posta: aniyayincilik@aniyayincilik.com.tr
http://www.aniyayincilik.com.tr

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM - I

Eleştirel Düşünme Nedir? **1**
Bazı Eleştirel Düşünme Tanımları 1
Eleştirel Düşünmenin Bazı Göze Çarpan Özellikleri 3
Eleştirel Düşünme Yansıtıcıdır 3
Eleştirel Düşünme Standartları İçerir 3
Eleştirel Düşünme Gerçekçidir 3
Eleştirel Düşünme Mantıklı Olmayı Gerektirir 4
Eleştirel Düşünmenin Üç Parçası 5
Soruları Sorma 6
Çözümlemek 8
Sonuçlara İnanmak 10
Eleştirel Düşünme Ne Değildir? 13
Eleştirel Düşünme ve Negatiflik 14
Eleştirel Düşünme ve Duygular 15
Eleştirel Düşünmeye Yönelik Engeller 18
Haber Kaynakları Temelinde Dünyanın Bir Resminin Oluşturulması 18
Filmler, Televizyon, Reklam ve Dergiler Bazında Bir Dünya Resmi Oluşturmak 20
Ya Hep Ya Hiç Düşüncesi (Siyah Ve Beyaz Düşüncesi), "Bize" Karşı Onlar Düşüncesi, Basmakalıpçılık 21

Korkular 22
Eleştirel Düşünmekten Vazgeçiren Bazı Eğitimsel Uygulamalar 22
Eleştirel Düşünmeyi Etkileyen Daha Derin ve Yaygın Engeller 23
Benmerkezcilik 23
Düşünmenin Gelişimsel Şekilleri 25
Önceki Kararlar, Önceki Kişisel Deneyimler 25
Eleştirel Düşünme İhtiyacımız Ne Kadar Derindir? 27
Pratik Karar Verme Düzeyinde 27
Anlamlılık Düzeyinde 28
Kavramlar Düzeyinde 28
Olayları Derinlemesine Düşünme Deneyimi 30
Başlarken: İAÖ-R ile Açıklamak 32
AİÖ-R'nin Esnekliği 35
Eleştirel Düşünme Şablonu 37
BAZI SONUÇLAR 40
Yazma Fikirleri 41
Hikâyeni Anlat 42
BÖLÜM 1 –Alıştırmalar 43

BÖLÜM - II

Mantıklı Düşünmenin Bileşenleri 49
Eleştirel Düşünmenin Okları ve Yayları 49
Mantık Kurmanın Bileşenleri 50
Amaç (Hedefler, Amaçlar, İstenen Çıktılar, Niyet, İşlev) 52
Konuyla Alakalı Soru (Problem, Başlık, "Nokta" "K-A-S") 53
Varsayımlar (Geçmiş Teorisi, Verilen ya da Alınan Nedir, Aksiyomlar) 54
Uygulamalar ve Sonuçları (Sonradan Gelen, Bedeller ve Faydalar) ... 56
Bilgi (Veri, Kanıt, Gözlemler) 57
Kavramlar (Fikirleri Organize Etme, Kategoriler) 59

Sonuçlar, Yorumlar (Çıkarım, Çözümler, Varılan Kararlar) 61
Bakış Açısı (Referans Kaynak, Perspektif) 62
Alternatifler (Diğer İhtimaller, Seçenekler, Seçimler) 64
Bağlam (Ortam, Geçmiş) 66
Bir Görselleştirme 67
Mantıklı Düşünmenin Üç Ek Bileşeni 68
Sebepler 68
İddialar (Yargılar) 68
Hipotezler 69
Yanıltıcı Bir Bileşen: Gerçekler 70
Bileşenleri Kullanan Mantıklı Düşünmenin Bir Kısmı Nasıl Analiz Edilir? 71
Bileşenlerin Etrafında Dolaşmak: Analizin Temel Süreci 71
Bileşenlerle Çalışmak: Bir Şeyin Mantığı 72
Aynı Fikirde Olmadığınız Durumların Analizi 74
Örnek: Evlenmenin Mantığı Hakkında Düşünmek 75
Sürece Güvenmek 80
BAZI SONUÇLAR 81
Yazma Fikirleri 81
Hikâyeni Anlat 82
BÖLÜM 2 –Alıştırmalar 82

BÖLÜM - III

Bir Alanda ve Disiplinde Eleştirel Düşünme Nedir?. 90
Eleştirel Düşünmenin Bölümleri ve Tanımları: Bir Alana Uygulanmış Şekilde 91
Biyolojik, Sosyolojik, Felsefi ve Müzikal Olarak Düşünmek 95
Alanın veya Disiplinin Mantığı 97
Bir Alan veya Disiplin Nedir? 97
Bir Alanın Mantığı Kavramı 98
Bir Alanın Mantığı Nelerden Oluşur? 99

Yerbilimlerinin Mantığının Bir Analizi 100
Bir Edebiyat Dersinin Mantığı 101
Disiplinin Kelimelerini Öğrenme 103
Bir Disiplinin Kelimeleriyle Düşünmek Ne Demektir? 103
Temel ve Güçlü Kavramlar 104
Temel ve Güçlü Kavramları Anlamak 105
Mantıksal Bağlantıları Göstermek İçin Kavram Haritalarının Kullanılması 108
Bir Bütün Olarak Dersin Merkezindeki Soru 110
Kısa Bir Deneme: Sosyolojiye Giriş Dersinde Merkezi Bir Soruyla Düşünmek İçin Temel ve Güçlü Kavramların Kullanılması 113
Disiplinin Bakış Açısı 115
Bir Disiplinde Eleştirel Olarak Düşünmeye Karşı Engeller 118
Geçmiş Hikâyeler, Geçmiş Mantık 119
Okulla Alakalı Şeyler 121
Disipline Güvenmek 122
Aynı Fikirde Olmadığınızda 127
BAZI SONUÇLAR 127
Yazma Fikirleri 128
Hikâyeni Anlat 129
BÖLÜM 3-Alıştırmalar 130

BÖLÜM - IV

Eleştirel Düşünmenin Standartları 137
Açıklık 138
Tartışma 139
Engeller: Net Olmak Konusunda Zor Olan Nedir? 141
Nasıl Daha Net Olunur? 142
Doğruluk 143
Tartışma 143

Engeller: Doğru Olmakta ve Neyin Doğru Olduğunu Algılamakta Zor Olan Nedir? 144
Nasıl Daha Doğru Hale Gelinir? 145
Önem, Alaka 146
Tartışma 146
Engeller: Neyin Önemli Olduğuna Odaklanmada Ne Zordur? 147
En Önemli Şeyin Ne Olduğuna Nasıl Odaklanılır? 148
Yeterlilik 148
Tartışma 149
Engeller: Bir Şey Hakkında Yeterince Mantıklı Düşünürken Zor Olan Nedir? 151
Olaylar Hakkında Yeterli Olarak Nasıl Düşünülür? 151
Derinlik ve Genişlik 152
Tartışma 153
Engeller: Yeteri Kadar Derin ve Geniş Düşünmede Neler Engeldir? 155
Olayların Yüzeyinin Ötesine Nasıl Bakmalı, Daha Geniş Bir Perspektifi Nasıl Kazanmalı? 156
Kesinlik 156
Tartışma 157
Engeller: Kesin Olmakta Zor Olan Nedir? 157
Daha Kesin Bir Hale Nasıl Gelinir? 158
Eleştirel Düşünme Standartlarını Anlamak ve İçselleştirmek 158
Ek Eleştirel Düşünme Standartları 158
Eleştirel Olmayan Düşünme Standartları 159
Bileşen Döngüsü Etrafında Değerlendirmek 161
Bir Parça Mantığın Değerlendirilmesinin Temel Süreci 161
Eleştirel Okuma 163
Okuma ve Önemlilik Standardı 164
Bilgi İçin Okumak 164
Keyif İçin Okumak 164
Standartlar Kontrol Listesi 164
Okuma ve Dinleme 166

BAZI SONUÇLAR 167
Yazma Fikirleri 168
Hikâyeni Anlat 169
BÖLÜM 4- Alıştırmalar 169

BÖLÜM - V

Her Şeyi Bir Araya Getirmek: Eleştirel Düşünme Sorularını Cevaplamak 174
Bir Disiplinde Eleştirel Düşünmenin Merkez Süreci 175
Merkez Süreçten Daha Fazlasını Yapmak 177
Merkez Süreçten Daha Azını Yapmak 179
Resme Ne Kadar Uyuyorsunuz? Eleştirel Bir Düşünür Olmak 180
Eleştirel Düşünme Karakter Özellikleri 182
Önemli Eleştirel Düşünme Sorularıyla Düşünmek 183
Nasıl Başlanır: Bir Adım Geri Giderek Başlayın 183
Sorular Hakkında Eleştirel Olarak Düşünmek 185
S: Soruya Bakmak 188
B: Bileşenleri Kullanarak Düşünmek 191
S: Standartları Kullanmak 193
D: Disiplin Bakımından Düşünmek 193
Eleştirel Yazma: Bir Yazı Yazarken Merkez Süreci Kullanmak 197
Eleştirel Düşünme İşi 203
BAZI SONUÇLAR 204
Yazma Fikirleri 205
Hikâyeni Anlat 206
BÖLÜM 5- Alıştırmalar 206
Yıldızlı Alıştırmaların Cevapları 213
Her Bölüme Yönelik Notlar ve Yararlanılan Kaynaklar 224

İNDEKS 228

YAZAR HAKKINDA

Dr. Gerald Nosich Buffalo Eyalet Üniversitesinde ve New Orleans Üniversitesinde profesördür. Eleştirel düşünmenin öğretilmesinin her yönüyle alakalı 250'den fazla ulusal ve uluslararası çalışmaya sahiptir. Ayrıca ABD Eğitim Departmanında "Yüksek Seviyeli Düşünme Becerilerinin Ulusal Ölçümü" projesinde çalışmış, Sonoma Devlet Üniversitesinde Eleştirel Düşünme Merkezi Yardımcı Direktörlüğünü yürütmüş ve British Kolombiya Üniversitesinde akademisyenlik yapmıştır.

Kişisel bir not olarak, bazen iyi yargılara ulaşmış bazen de ulaşamamıştır. Irak'ın Ur şehrinde motosiklet sürmüş, İsviçre'de göçmen bir işçi olarak çalışmış, Çekoslavakya'da komünist otorite tarafından hapse atılmış, bir Sicilya gemisinde kaçak olarak Cezayir'e gitmiş, Nil nehrinde ailesiyle yelken açmış, Orta Afrika'da Maasai savaşçılarıyla beraber yaşamış, Sahara çölünden Timbuktu'ya seyahat etmiştir. Katrina Kasırgasında mülteci olmuştur ve artık New York Buffalo'da kasırgalardan uzakta yaşamaktadır.

DÖRDÜNCÜ BASKIDAKİ YENİLİKLER

Bu yeni baskının bir hedefi de bir disiplinde eleştirel olarak düşünmeyi öğrenmenin çok önemli bir parçası olan eleştirel yazma konusundaki vurguyu artırmaktır. İkinci hedef, kitabı daha açık bir hale getirmek; daha keskin odak noktaları ortaya koymak ve daha güncel hale getirmektir. Üçüncü hedef ise kitabı aşağıdaki nedenlerden dolayı yeteri kadar kısa tutmaktır:

(a) Ek olarak bir disiplinle alakalı çalışacakları çok sayıda materyali olan öğrenciler için bir kılavuz görevi görmesi,

(b) Eğer mümkünse öğrencilerin tüm kitabı ders döneminin başlarında okumalarına olanak vermek,

(c) Göz korkutucu bir şekilde görünmemesi.

Bu bakımdan, her bir bölüme yeni kısımlar eklenmiş olsa da bu yeni baskı diğer baskılardan daha kısadır.

Yazma Fikirleri. Eleştirel yazma konusunda oldukça fazla bir dikkat göstererek, her bölümün sonunda "Yazma Fikirleri" başlıklı bir bölüm vardır. Bu bölümde öğrencilerin ya o bölümle ilgili ya da kitabın tamamıyla ilgili belirli konularda kısa ödevler, uzun makaleler yazmaları gerekir. Bu bölümler, aynı zamanda öğrencilerin benzer konularda kendi yazmak istedikleri şeyleri yazmalarına da fırsat sunar.

Hikâyeni Anlat. Her bölümün sonunda bulunan bu kısım, öğrencilerden öğrendiklerini yorumlamaları ve eleştirel düşünme veya disiplin bazlı terimleri kullanarak kendi hayat hikâyelerinden örnekler vermelerini istemektedir. Örneğin, birinci ünitedeki başlıklardan bir tanesi "Eleştirel Düşünmeye Bir Engel Olarak Benmerkezcilik" tir ve "Hikâyeni Anlat" bölümündeki bir soru şudur: "Hayatınızı bir bütün olarak düşünün. Kendi benmerkezciliğiniz çocukluğunuzdan bugüne kadar nasıl bir değişiklik göstermiştir?" veya ikinci ünitede "Hedefleriniz ve amaçlarınız hayatınız boyunca nasıl bir biçimde değişiklik göstermiştir?" veya üçüncü ünitede "Çalışmakta olduğunuz disipline karşı tutumunuz nedir? Ona karşı tutumunuz yıllar boyunca belki de o konuda bir ders almadan nasıl bir değişiklik göstermiştir? Sizin kişisel olarak ona daha açık bir hale gelmenize neden olan faktörler nelerdir?" (Dikkat ederseniz "Hikâyeni Anlat" bölümündeki sorular her zaman eleştirel düşünmeyi içermez. Daha çok, eleştirel bir bakımdan öğrencilerin kendi yaşantılarını bileşenleri, standartları ve disiplinin kendisini kullanmayı öğrendikten sonra yorumlamalarını isterler.)

- Kitabı daha akıcı ve kullanışlı hale getirmek için üçüncü baskıdaki tüm cümleleri yeniden gözden geçirdim. Bazı kısaltmalar yaparak hemen hemen her sayfada bazı değişiklikler yaptım. Bu değişiklikler sadece kitabı daha kısa bir hale getirmedi aynı zamanda da yeni bölümlerin eklenmesine de olanak sağladı.
- Beşinci ünitede yoğun değişiklikler yaptım. Açıklamaları daha belirgin hale getirmeye ek olarak, (a) Düşünme Sistemleri üzerine olan bölümü tamamen yeniledim (b) "Bir Disiplinde Düşünme" konusunu "Eleştirel Düşünmenin Merkez Süreci" isimli başlığa doğrudan ekledim (Bkz. sayfa 176). Bu son değişiklik, eleştirel düşünme ve bir disiplinde eleştirel düşünme arasındaki bazı ayrılıkları da ortadan kaldırdı. Burada vurgulanan nokta, bir disiplindeki kavramları kendi düşünmeme dahil etmem gerektiği fikridir.

- "Eleştirel Düşünme Nitelik Özellikleri" başlıklı bölüm, her ünite sonunda birkaç tane vermek yerine ayrı bir alt bölüm olarak verilmiştir. Mantıksal olarak şu anda "Resme Nasıl Uyuyorsunuz? Bir Eleştirel Düşünür Olmak" bölümünün bir parçasıdır.
- Örneklerde kullanılan ders kitaplarının %70'den fazlası incelenmiş, çıkarılmış ve güncellenmiştir ve 2006'dan sonra basılan kitaplarla değiştirilmiştir.

Dördüncü baskının üzerinde durduğu bir diğer nokta da "bir kişinin kurduğu mantığın sonuçlarına inanmak" sınıfta öğrenilenleri içselleştirmek ve onları gerçek hayata taşımak, onları gerçek hayatın bir parçası haline getirmektir. Öğrencilerin bunu yapmalarını öğrenmelerine yardımcı olmak benim için öğretmenin en büyük zorluğudur. Dördüncü baskıda birçok yerde bazı sorular günlük dilde ve o şekilde sorulmuştur: Arabalar hakkında çok fazla bir şey bilmeyen bir adama arabanızı sattığınızı ve adamın da arabanın değerinden daha fazlasını vermeye istekli olduğunu varsayın. Ne yapmalısınız?

Daha sonra bu soru yeniden bir disiplinin bakış açısından tekrar sorulur, örneğin bir ahlak dersi bakımından:

Aşağıdaki soruyu ya haklar yönünden ya da sonuçlar ya da her ikisi yönünden değerlendiriniz: Arabalar hakkında çok fazla bir şey bilmeyen bir adama arabanızı sattığınızı ve adamın da arabanın ederinden daha fazlasını vermeye istekli olduğunu varsayın. Ne yapmalısınız?

Olay şudur ki bunlar iki ayrı soru değildir ve çok yakından alakalıdırlar. Birçok durumda ikiz gibidirler. Burada yapılmak istenen şey, okulda öğrenilenler ile günlük hayatın gerçekleri arasındaki bariyerleri yıkmaktır.

ÖĞRETMENE

Bu kitap bir disiplinde, bir konuda, bir alanda ve bir çalışma alanında eleştirel olarak düşünmeyi öğrenmek için bir kılavuzdur. Bu terimleri kitap boyunca birbirleri yerine az ya da çok kullandım. Bu kitap herhangi bir eğitim seviyesinde, herhangi bir derste uygulanabilir. Bu alanlar, insan bilimleri, sosyal ve fen bilimleri, iş, sanat, hemşirelik, profesyonel alanlar ve aynı zamanda da disiplinler arası dersleri de içerebilir.

Özellikle de hem anlamayı hem de yapmayı içeren dersleri kast ediyorum. Kompozisyon dersleri ayrı bir şekilde durur. (Öğrencilerin yazmaları için alıştırmalar vardır ve metin, öğrencilerin yazma ve diğer derslerinin tam bir bütünleşmesini ister.) Fakat kitap mantıklı bir şekilde yapmayı vurgulayan herhangi bir disipline uygulanabilir. Beden eğitimi, hemşirelik, iş, matematik, veterinerlik, tarım, yabancı diller vb. (Aslında, en saf şekliyle, tüm dersler yapmayı vurgular: Fizik öğrenmek fizik yapmayı öğrenmektir; fizik öğrenmek kişinin fiziksel dünyada düşünme sürecine aktif olarak nasıl dahil olacağını öğrenmektir.)

Bu kitap özellikle eleştirel düşünmede ana kitap olması için yazılmamış olsa da ben kitabı kendi derslerimde o şekilde kullandım ve eleştirel düşünme öğretmenlerinin çoğu Richard Paul'un eleştirel düşünme modelini kullanmaktadır (Bkz. sayfa xx). Benim kendi eleştirel düşünme derslerimde, öğrencilerimden bu modeli kullanmalarını, gazete makalelerini değerlendirip incelemelerini, kendi yaşantılarındaki problemlere uygulamalarını, diğer insanlarla ilişkilerini değerlendirirken kullanmalarını, reklam ve haber kaynaklarını değerlendirmelerini, karşılaştırmalarını ve analiz etmelerini, kendi benmerkezci ve toplum merkezci eğilimleri bakımından düşünmelerini, sanat eserleri ve daha birçok şey bakımından düşünmelerini istedim. Çoğu zaman derslerim için gerekli olan metinler öğrencilerin aldıkları diğer derslerdeki metinlerdi. Oradaki amaç, öğrencilerin diğer derslerde öğrendikleri konuyla veya disiplinle düşünmelerini öğrenmelerine yardımcı olmaktı. Bu çeşitliliğe olanak veren şey, Paul'un eleştirel düşünme modelinin muhteşem esnekliğidir.

Bu kitap müfredattaki eleştirel düşünmeye kılavuzdur ve pahalı olmamasına özen gösterilmiştir, bu yüzden de bir başka derste de ek kaynak olarak kullanılabilir. Öğrenciler kitabın tamamını dönemin başında bitirebilsinler diye de kitabı olabildiğince kısaltmaya çalıştım. Bu şekilde, öğrenciler kitabı diğer derslerin konuları ilerledikçe tekrar tekrar kullanabilirler. Ben bu kitabın en iyi şekilde bir ders içinde bir konuyla alakalı olarak okuma materyalleri, görsel ve işitsel kaynaklarla birlikte kullanıldıklarında en üst seviyede başarılı olaca-

ğına inanıyorum. Bu kitaptaki birçok soru, öğrencileri eleştirel düşünme terimlerini kendi derslerine uygulamaya yönlendirmektedir.

Bir alandaki veya bir disiplindeki birçok öğretmen, öğrencilerini çalıştıkları konuyla ilgili eleştirel düşünmelerini ve dünya ile ilgili de o disiplin bakımından düşünmelerini ister. Öğretmenler, öğrencilerinin kendilerinden veya ders kitaplarından gelen bilginin pasif alıcıları olmalarını istemezler. Aksine varsayımlar, amaçlar, yorumlar ve sonuçlar gibi mantık bileşenlerine dikkat harcayan aktif öğrenciler olmalarını isterler. Bu kitap bu hedeflere ulaşılmasına yardımcı olacaktır.

Mantıklı Bir Şekilde Düşünmeyi Öğrenmeyi Bir Derste Kullanmak

Öğretmenler bu kitabı çok çeşitli şekillerde kullanabilirler. Ben bu kitabın bir dersin birleştirilmiş bir parçası olarak bir bütün şeklinde kullanılması taraftarıyım. Burada amaç yine öğrencilerin bir derste mantıklı düşünmelerini ve pasif birer katılımcıdan çok, aktif birer katılımcı olmalarını sağlamaktır.

Öğretmen olarak ben, öğrencilerin disiplinin her bir bölümünün, ünitesinin, dersinin, sunumun temel kavramlarını belirlemelerini sağlarım. Kendi deneyimlerinden kavramları uygulamalarını, kavramları birleştirmelerini ve kavram haritaları oluşturmalarını isterim. Öğrencilerin temel soruları oluşturmaları, alakalı bilgi bulmaları ve belirginliğini değerlendirmeleri ve alternatifleri aramaları için sık sık uygulamalar yaptırılabilir. Dersin daha en başından itibaren öğrencilerin okuma parçalarını veya önemli ders materyalini analiz etmelerini sağlarım. İAÖ-R modeli (sayfa 32-34) özellikle öğrencilerin dersteki herhangi bir şeyi netleştirmeleri ve algılarını derinleştirmeleri için öğrenmelerine yardımcı olmak konusunda çok başarılıdır. Aynı zamanda öğrencilerin not tutmalarına ve sınavlar için tekrar sağlamalarına da faydalı olmaktadır. Öğretmenlere öğrencilerin anlamalarını değerlendirmelerinde hem sınavlarda hem de diğer durumlarda esnek bir yol sağlamış olur.

Öğrencilere disiplinin içerisinde eleştirel düşünmede devam eden bir uygulama sağlamaya ek olarak, bu gibi aktiviteler öğrencilerinizin derste ne seviyede olduklarıyla ilgili de çok net bilgiler sunar. Bu ödevler bireysel ya da grup ödevi şeklinde, okulda veya ev ödevi şeklinde, yazılı veya sözlü, sizden geri dönütlü veya geri dönütsüz bir biçimde olabilir. Bu ve bunun gibi birçok alıştırma bu kitapta verilmiştir ve bu gibi düşünme aktiviteleriyle ilgili alıştırmalar ünite sonlarında bulunmaktadır.

Bu kitap derslerde farklı şekilde kullanılabilir. Öğrencilerin kitabı tek başlarına çalışmalarını sağlayabilirsiniz. Ünite sonlarındaki alıştırmaları öğrencilerin yapmalarını istemek sizden minimum katkıyla öğrencilerin eleştirel düşünmelerine yardımcı olacaktır.

Bu kitap, öğrencilerin kendi çalışmalarını, arkadaşlarının çalışmalarını nasıl değerlendireceklerine ve diğerlerinin düşünmeleri konusunda nasıl dönüt ve-

receklerini öğrenmelerine yardımcı olacaktır. Bileşenler (Ünite 2) ve Standartlar (Ünite 4) bunun için ideal bir araçtır. Görünürde disiplini öğretmek için kullanılacak ders saatinin bir kısmını buna ayırmak öğretmenin dönem boyunca küçük yazılı ödevler vermesine ve öğrencilerin en azından onlarla ilgili biraz dönüt almalarına yardımcı olacaktır. Öğretmenin bunu akran değerlendirmesi yoluyla yapması dönüt verme zamanında önemli bir azalmaya yardımcı olacaktır. Kendi derslerimde genellikle öğrencilerimin bir disiplindeki bir eleştirel düşünme kavramına uygulanan cevaplarının kopyalarını saklarım ve öğrencilerimin izniyle bu cevapları bir alt sınıftaki öğrencilere dağıtırım. Öğrenmek, öğrencilerin kendi sorumluluğunda olan bir şeydir. Siz daha sonra öğrenmenin kaynağı ve hızlandırıcısı haline gelirsiniz.

Bileşenler, standartlar ve konuyla alakalı kavramlar, bu kişisel değerlendirme görevini hem değerlendiren öğrenci hem de değerlendirilen öğrenci için daha belirgin ve faydalı hale getirir. Her ikisi de konuyla alakalı olarak eleştirel düşünme ile meşgul olurlar. Bu kitap özellikle kişisel olarak yapılan ödevleri içermektedir ve birçoğu da bileşenlerden ve standartlardan kolaylıkla çıkartılabilir. Basit bir örneği düşünün. Bileşenlerden bir tanesi amaçtır ve standartlardan bir tanesi açıklıktır. Derslerimde, öğrencilerimden sorunun en başına ödevin amacının ne olduğunu yazmalarını isterim. Bu alıştırma öğrencilerin düşünmeleri üzerine odaklanmalarına yardımcı olur. Daha sonra öğrencilerden ikişerli ya da dörderli olarak amaç ifadesinin ne kadar açık bir şekilde yazıldığını değerlendirmelerini isterim.

Bu öğrencilerin önemli bir standart konusunda belirli bir eleştirel düşünme geri dönütü almalarını sağlar. Benzer bir geri dönüt bir öğrenciden bir öğrenciye herhangi bir standart veya bileşen konusunda da yapılabilir. Bu kitabı kullanmayla ilgili bir diğer not şudur: Burada sunulan model oldukça birleştirilmiştir ve öğrencilerin kitabı dönemin başında bitirmeleri, parça parça okumalarından daha iyidir. Modelin esnekliği ve anlaşılırlığı tek tek konular işlenip hemen ardından bütün algısı sağlanmak istendiğinde pek mümkün değildir. Öğrenciler, bütün algısını kazandıktan sonra kendilerine zor gelen yönler konusunda çalışabilirler.

Model

Richard Paul'un eleştirel düşünme modeli üzerine kurulan bu kitabın, bir konu ile ilgili derste kullanılmak için uygun, kısa ve bağlantılı olması arzulanmıştır. Önemli bölümler Paul ve Elder'in "Eleştirel Düşünme: Öğrenmenizin ve Hayatınızın Sorumluluğunu Almak İçin Araçlar ve Eleştirel Düşünme"; "Eleştirel Düşünme: Mesleki ve Özel Hayatınızın Sorumluluğunu Almak İçin Araçlar" isimli kitaplarından alınmıştır. Bu model Paul, Linda Elder, ben ve daha birçok kişinin yıllardır kullandığı bir modeldir.

Modelin oldukça fazla bir deneysel geçmişi vardır. Jennifer Reed doktora tezinde Paul'un modelini normal bir lisedeki tarih dersinde test etmiştir. Bu ça-

lışmada sadece normal anlatımlı bir tarih dersiyle değil, aynı zamanda temel kavramların verildiği eleştirel düşünme temelli bir tarih dersiyle karşılaştırılmıştır.

Bu modelin iki parçası bu kitabın özünü oluşturmaktadır:

1- **Mantık Bileşenleri:** Bunlar mantıklı düşünmenin kendisinin merkez kavramlarıdır. Paul çoğu zaman bunlardan düşünmenin "parçaları" olarak bahseder. Bir şey hakkında mantıklı düşündüğümde, birçok şey yapmaya çalışıyorumdur. Belirli bir bakış açısına sahip olmanın çıkarımlarını görmeye çalışıyor olabilirim, başlangıç olarak aldığım bazı varsayımlar bazında bazı sonuçlara ulaşmaya çalışıyor olabilirim. Konuyla alakalı soru konusunda bir karar vermek için daha fazla bilgiye ihtiyacım olduğunu karar veriyor olabilirim. Sadece amacımın ne olduğunu ve alternatiflerin neler olduğunu merak ediyor olabilirim. Mantık bileşenleri bu görsel olarak limitsiz mantık aktivitelerinden ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden de mantıklı düşünmek için şu kavramlarda uzmanlaşmak gerekir: çıkarımlar, bakış açısı, sonuçlar, varsayımlar, bilgi, konuyla alakalı soru ve amaç. Bu gibi kavramlar mantık bileşenleridir. Ünite 2 bu konuya ayrılmıştır.

2- **Eleştirel Düşünme Standartları:** Eleştirel düşünmenin, nasıl düşünüleceğini öğrenmek olduğunu söylemek oldukça yanıltıcıdır. Eleştirel düşünme iyi bir şekilde düşünmeyi öğrenmektir. Yüksek düşünme standartlarına karşılık gelen bir düşünmedir. Bir şey hakkında çok çeşitli şekillerde iyi düşünebilirim. Bir sonucun diğerinden daha doğru olduğunu ortaya koyabilirim. Çıkarımları onları daha önceden gördüğümden daha açık bir şekilde görebilirim. Bir problemin en önemli yönleri üzerine odaklanabilirim. Bir konu hakkında yeteri kadar düşündüğümü anlayabilirim. Standartlar eleştirel düşünmede, kalite bileşeninin kalbini oluşturma çabasıdır. Bileşenler gibi standartlar da bir kavramlar dizisidir. Bir şey hakkında doğru ve açık bir şekilde düşündüğümde, konuya karar verirken en önemli olanın ne olduğuna odaklandığımda, o konuyu yeterince düşündüğümde, iyi düşünmüş olurum. Mantıklı düşünmeyi öğrenmek hem bileşenlerde hem de doğruluk, açıklık, önem ve yeterlilik gibi standartlarda uzmanlaşmak demektir. Bu gibi kavramlar eleştirel düşünme standartlarıdır. Ünite 4 standartlara ayrılmıştır.

Genel eğilim ve daha sonra da Paul'un modeli şudur:

Herhangi bir alandaki herhangi bir problemi alın, onu mantık bileşenlerini ve eleştirel düşünme standartlarını kullanarak düşünün.

Bileşenler ve standartlar bakımından daha geniş bir şekilde düşünme yeteneğini geliştirmek, herhangi bir konudaki bir derste ideal olarak faydalı, en üst seviyede dönüştürülebilir bir esnekliğin ortaya çıkmasını sağlar.

Bu kitapta, hem bileşenler hem de standartlar bir disiplin içinde düşünmeye uygulanmaktadır. Bunun bir kısmı, herhangi bir alanda, bir kimsenin o disiplinde düşünme şekline uygulanır. Bu da bir disiplinde öğretilen belirli sistemler bakımından düşünebilme anlamına gelir (Ünite 5). Bundan da fazlası, bu disiplinin altında yatan temel ve güçlü kavramlar ve merkezi sorular bakımından da düşünebilmek ve dünyayı disiplinin daha geniş bir çerçevesinden görebilmek demektir. Bunlar Ünite 3'te açıklanmaktadır.

Benim, Paul'un modelini sunuş tarzım onunkinden birkaç noktada farklıdır. Bağlam ve alternatifleri onun sekiz bileşenine ekledim ve bilişsel cesaret ve alçakgönüllülük gibi bilişsel niteliklere çok kısa bir giriş yaptım.

Her Şeyi Bir Araya Getirmek

Genel bir tablo beşinci ünitede ortaya koyulmuştur. Eleştirel düşünme sürecinin ve konuyla alakalı eleştirel düşünme sorularını cevaplandırmanın özünün bir resmi çizilmiştir. Bu SBDS kısaltmasıyla ifade edilmiştir. Sorulan soruya (S) eleştirel olarak bakarak başlarsınız. Bileşenleri (B) kullanarak onlar hakkında düşünürsünüz ve disiplinin (D) merkez kavramlarını ve sorularını kullanırsınız. Standartları (S) kullanarak düşünmenizi değerlendirir ve gözden geçirirsiniz.

Tüm düşünme alanlarında genel olan bu merkez süreç, eleştirel düşünmeyi transfer edilebilir kılan şeydir. Bunu kendi dersinizde içselleştirerek, öğrenciler diğer derslerde, disiplinler arasındaki karşılıklı bağlantılarda ve disiplinlerle alakalı olarak kendi hayatlarında da daha etkili bir şekilde düşünmeyi öğrenebilirler.

Müfredatta Eleştirel Yazma

Eleştirel yazma konusundaki önem tüm kitap boyunca ortaya koyulmuştur. Metinlerde, sayfalardaki kutucuk içlerinde, çok sayıdaki alıştırmada, dördüncü baskıda eklenen yeni bölümlerde ve "Bir Yazı Yazmak İçin Merkez Sürecin Kullanılması" bölümünde de bu görülmektedir.

Alıştırmalarla İlgili Bir Not

Çok sayıdaki kılavuz kavram bu kitap boyunca kullanılmaktadır ve öğrencilerden bunları bir disipline tekrar tekrar, farklı biçimlerde uygulamaları istenebilir. Bunların her biriyle ilgili alıştırmalar vardır:

- Bireysel bileşenler veya bir döngüyle ifade edilen bileşenler
- Bireysel olarak standartlar veya standartlar kontrol listesi
- Döngü etrafında değerlendirme
- İAÖ-R (ifade et, ayrıntıya gir, örneklendir, resmet)
- Temel ve güçlü kavramlar
- Merkez soru
- Disiplinin bakış açısı

- Eleştirel düşünmede engeller
- Sistemlerde düşünmek
- Eleştirel yazma
- Güzel sorular sorma
- Sonuçlara inanma
- Eleştirel bir düşünürün bilişsel özellikleri

Ayrıca, alıştırmalardan bağımsız olarak öğrencilere dersteki herhangi bir konuya bu kılavuz kavramları uygulamalarını istediğiniz ödevler verebilirsiniz. Bunlar; yazmalar, okumalar, deneyimler, teoriler, araştırma vb. olabilir. Bu ödevler, dersin herhangi bir yerinde verilebilir. Öyle ki, bu ödevler öğrenciler onları bu kitapta okumadan önce ve hatta okuduktan çok sonra bile verilebilir.

Her bir bölümdeki alıştırmalarda "Günlük Uygulama: Eleştirel Düşünmeyi Hayatınıza ve Düşünmenize Entegre Ederken" isimli bir bölüm vardır (sayfa 46-48'deki açıklamalara bakınız). Bu bölümde bir öğrencinin öğrenmesinde zor olduğunu düşündüğüm şeyleri ortaya koymaya; öğrencilerin bu zor kavramları genelleştirmelerine ve onlar bakımından dünyayı anlamalarını organize etmelerine ve bunu da sınıf dışında da devam edecek bir şekilde yapmalarına yardımcı olmaya çalıştım.

Fizik öğretmenleri güçlerin her yerde iş başında olduklarını görürler. Sosyoloji öğretmenleri sosyal güçlerin her yerde iş başında olduğunu görürler. Her iki tür güç de kaçınılmaz ve açıktır. Fakat sanırım bazen bunları öğrencilerin anlamalarının ne kadar zor olduğunu biraz hafife alıyoruz. Bu sadece öğrencilerle ilgili bir şey değildir. Bu hepimizle alakalı bir şeydir. Fizik öğretmenleri sosyal güçlerin iş başında olduklarını görme alışkanlığına sahip değildirler. Sosyoloji öğretmenleri fiziki güçlerin hâlihazırda dışarıda olduklarının çoğunlukla farkında değildirler.

Bu ince bir ayrıntıdır, çünkü eğer öğretmen "Hayatınızdaki sosyal güçlere üç tane örnek veriniz." gibi bir soru sorduğunda öğrencilerin çoğu bu türden bir genelleme yapabilir. Fakat bu onların tek başlarına bu genellemeyi yapabilecekleri anlamına gelmez. Bu bakımdan da birçok temel ve güçlü kavram buna eleştirel düşünme kavramları da dahildir öğrenci deneyimine yabancıdır. Öğrenciler yıllarca aileleri aile olarak görmüşlerdir. Eğer ailenin sosyal yapısını öğretiyorsam, amacım öğrencilerin aileyi sosyal güçler bakımından görmeye başlamasıdır ve bunu benim yardımım olmadan yapmaya da devam etmeleridir. Bu hiçbir şey değilse bile bir çeşit dönüşümdür, en azından kendi deneyimleri bakımından. Ben öğrencilerin dünyayı eleştirel düşünme ve disiplin bakımından görmelerini isterim. Bu yüzden, "Günlük Uygulama" isimli bölümler öğrencilerin günlük hayatlarında yaptıkları şeyleri bu kavramlar bakımından yeniden gözden geçirmelerini istemektedir.

Bu belirli bölümlere ek olarak, bazı diğer alıştırmalar da aynı biçimde işlenir; ders esnasında öğrencilere bir defadan fazla sayıda verilebilir ve böylece öğrencilerin bilişsel yönlerini güçlendirip daha önceden ulaştıkları sonuçları yeniden düşünmeleri sağlanır.

Bu yüzden de cevapları değişip derinleşebilir. Bu alıştırmalar dersin herhangi bir yerinde, herhangi bir konuda herhangi bir disiplinde veya öğrencilerin okul dışındaki hayatlarında kullanılabilir.

Alıştırmalar 1.1, 1.7, 1.10, 1.14, 1.18, 1.19
2-1 2-3; bireysel bileşenler konusundaki her bir alıştırma, 2.4, 2.13, 2.16, 2.17, 2.18
3.7, 3.9, 3.11, 3.15, 3.17, 3.21
4.2, 4.3, 4.5, 4.7, 4.9, 4.11, 4.14, 4.16
5.1 a b c d; 5.13, 5.16, 5.18

Benimle İletişim Kurmak İçin; Bu kitapla ilgili olarak sormak istediğiniz sorularınız ya da sınıfta bu kitabı nasıl kullandığınızı paylaşmak için bana yazmanızdan memnun olurum.

Dr. Gerald Nosich
Felsefe Bölümü
Buffalo Eyalet Üniversitesi
1300 Elmwood Bulvarı
Buffalo, NY 14222
E-mail: gnosich@uno.edu

TEŞEKKÜRLER

Richard Paul ve Linda Elder'a minnettarlıklarımı sunmak benim için bir zevktir. Richard'a modelini bir yıl "deneyeceğimi" söylemiştim (1991-1992). Yılın sonunda, sadece eleştirel düşünmeyi öğretme biçimimi değil, aynı zamanda da hayatım hakkında düşünme şeklimi de değiştirdi. Richard ve Linda'ya olan borcum bu kitabın da ötesindedir. Her buluştuğumuzda üçümüzün yaptığı entelektüel sohbetleri dört gözle bekliyorum. Onlar yıllardır benim en yakın arkadaşlarım olmuşlardır.

Birlikte çalıştığım sayısız düşünüre de çok şey borçluyum: A.J.A. Binker, Mike Donn, Bill Dorman, John Christman, Bob Ennis, Edward Johnson, Ralph Johnson, Ann Kerwin, Marybeth Oliver, Marlys Witte'ye, Bu metnin hazırlanması esnasında bana zamanlarını ayıran ve eleştirel düşünme örnekleri sunan Anne Buchanan, Francis Coolidge, Randall Curren, John Draeger, Ines Eishen, Jerel Fontenot, George Hole, Jennifer Reed, Ian Right'a, Kerry Rubadue'ye; bu

projenin başında bana destek ve cesaret veren Jean Von Ah'a ve eleştirel düşünme sınıfımdaki ve BSC 101 sınıfımdaki öğrencilerime teşekkür ederim.

İlk ve ikinci baskıları gözden geçiren Jean Chambers, SUNY-Oswego; Paul Grawe, Winona Devlet Üniversitesi; Jim Pollard, Spokane Falls Devlet Lisesi; Susan Quarrell, Lehman Koleji ve Carolyn Vitek, Aziz Mary Minesota Üniversitesindeki kişilere de teşekkür ederim. Ayrıca Prentice Hall'daki editörüm Sande Johnson'a da teşekkür ederim.

Bu kitaptaki herhangi bir yanlışlık veya sorgulanabilir varsayımlar bana aittir.

Derin kişisel destekleri için Richard Paul'e ve Linda Elder'a ve ayrıca Ralph Johnson, Matthew Nosich, Andy McCaffrey, Nicole Fargo ve I-grup, Spirit grup ve NOMC üyelerime teşekkür ederim.

ÖĞRENCİYE

Bu kitabın amacı, eğitim aldığınız alanla ilgili eleştirel düşünmenizi geliştirmenize yardımcı olmaktır. İlkinin bir ürünü olarak, ikinci hedef, hayatınızda bir bütün olarak etkili bir biçimde eleştirel düşünme yeteneğinizi geliştirmenize yardımcı olmaktır. Bu kitabı kullanış şekliniz muhtemelen derslerinizdeki diğer çoğu kitabı kullanış şeklinizden farklıdır.

İlk olarak, bu sadece okuyabileceğiniz bir kitap değildir. Nasıl spor yapılacağını okuyarak daha sağlam bir vücuda sahip olamazsınız. Aynı şekilde, çok zeki olsanız bile eleştirel düşünme konusunda sadece okuyarak da daha iyi bir hale gelemezsiniz. Onu yapmak zorundasınızdır. Metnin sorduğu veya ortaya koyduğu soruları almalı ve kitap boyunca ilerlerken onlar hakkında düşünmelisinizdir, en azından bazıları hakkında. Bunu tekrar tekrar yapmalısınız.

Bu kitabın öğrettiği şey sadece bir bilgi kümesi değildir. Eğer kitap sizin için başarılıysa, sadece bilgiyi öğrenmenin ötesini gerektiren bir şeyler yapmayı öğreneceksiniz. Bu kitap sadece nasıl eleştirel düşünüleceği ile ilgili değildir, aynı zamanda bunu nasıl yapacağınızla da ilgilidir.

Bir şey yapmayı öğrenmek sadece o konu hakkında yazılmış şeyleri okuyarak olmaz. Diyet hakkında okuyarak zayıflayamazsınız, nasıl serbest atış yapılacağını dinleyerek iyi atışlar yapamazsınız. Yazma beceriniz birkaç yazma kuralını ve yazma tekniğini okuyarak gelişemez. Bir konuda gelişmeniz için hem bilgiye hem de uygulamaya ihtiyacınız vardır.

İkincisi, öğretmeninizin ne söylediğine bağlı olarak, bu kitabı dersinizin başlangıcının ilk zamanlarında bitirmelisiniz. Çünkü bu kitap size genel bir eleştirel düşünme yapısını sunmaktadır ve sizin bütün bu parçaların nasıl bir araya geldiğini görmeniz gerekmektedir. Bu kitapta sunulan modelde, mantık bileşenleri (Ünite 2), çalıştığınız alan (Ünite 3), mantık standartları (Ünite 4) ve hepsini bir araya getirme (Ünite 5) bakımından düşüneceksiniz. Bir disiplindeki sorularla ilgili düşünürken tüm modeli anlamaya ihtiyacınız vardır. Kısaca, bu kitap dünyaya farklı bir açıdan yaklaşmayı geliştirmektedir.

Bazı alanlarda adım adım ilerlersiniz, bir beceriyi çok iyi öğrenip daha sonra bir diğer beceriye geçersiniz (ve bir diğerine geçerken bir öncekini unutmayacağınızı umarsınız). Eleştirel düşünme farklıdır. Eleştirel düşünmenin en büyük hedefi parçalarla ilerlerken daima bütünü aklınızda tutmanızdır. Bu yüzden, bu kitapla kitabın tamamını çalışıp büyük resmi görmek ve anlayışınızdaki eksiklikleri kavramak daha iyidir. (Bu muhtemelen, tüm karmaşık işlerde yaptığımız bir şeydir; özellikle de hayatınızda önemli olan işlerde: araba kullanmayı önce gaz pedalına basıp sonra da freni kullanarak öğrenmezsiniz. Bu alış-

veriş yapmak, dans etmek, çocuk büyütmek ve diğerlerini ve kendinizi anlamak için de geçerlidir; sürece bir bütün olarak dahil olursunuz, zamanla boşlukları kapatır, bazen hata yapar, gelişir ve süreci içselleştirirsiniz.)

Üçüncüsü, bu kitap bir kez okuyup bir kenara bırakacağınız türden bir kitap değildir. Aksine, sizin için problemler ortaya çıktıkça açıp yeniden inceleyeceğiniz bir kitaptır. İlk defa kitabın tamamını bitirdikten sonra eleştirel düşünmenin çeşitli kavramları hakkında anlayışınızda bazı eksiklikler ortaya çıkacaktır. Örneğin, varsayımlarla ilgili bir sorun yaşadığınızda ikinci ünitedeki varsayımlar konusuna geri dönüp bir kez daha okumanız gerekir. Varsayımlar başlığı altındaki diğer örnekleri de okumak sizin yararınızadır. Bu konudaki alıştırmaları yapın özellikle de kitabın sonunda cevapları olan yıldızlı alıştırmaları. Dersin sonunda bazı bölümler hâlâ net olmayacak ve kafa karıştırıcı olacaktır. Böyle bile olsa, modeli bir bütün olarak kullanabilirsiniz. Çünkü model; hem derslerinizde hem diğer derslerde hem de özel hayatınızda vermeniz gereken kararlarda faydalı olacaktır.

Dördüncüsü, bu kitap çalıştığınız alanda rehberlik eden bir kitaptır: kompozisyon, jeoloji, eğitim psikolojisi, iş vb. her ne olursa olsun. Örneklerden çok azı belki sizin çalıştığınız alanla ilgili olabilir. Yine de siz tüm örnekleri iyice inceleyiniz. Bu örnekler tüm disiplinler için geçerli olacak şekilde seçilmişlerdir.

Bu kitapta teknik bilgiler verilmemiştir. Şu anda eğitim aldığınız disiplin hariç tartışılan disiplin hakkında spesifik bilgi sahibi olmanız beklenmemektedir. Eleştirel düşünce transfer olur. Eğer bir alanda eleştirel düşünme tekniklerini bilinçli olarak öğrenirseniz, bunları diğer tüm alanlarda da kullanabilirsiniz. Sonunda öğrenmenizin diğer derslerde daha hızlı olduğunu, daha çok sizin kontrolünüzde olduğunu, daha uzun süreli ve okul dışındaki yaşantınızda da daha faydalı olduğunu göreceksiniz.

Son olarak, burada anlatılan modeli kullanmanın düşünmenizi artırıp artırmadığına karar verecek olan sizsiniz. Açıkçası, bu ya hep ya hiç şeklinde bir şey değildir. Eleştirel düşünme bir seviye meselesidir. Dersin sonunda kendinizi, doğruluğunuzu daha sık kontrol eder, varsayımları belirler, alakalı sonuçlar çıkarır, soruları çalıştığınız disiplinin temel ve güçlü kavramları bakımından değerlendirir bir halde bulacaksınız.

Süreç hakkında düşünmenin bir yolu kendinizi iyi bir koçun, bir eleştirel düşünme koçunun ellerinde düşünmektir. Bu kitap, o koçun sizden takip etmenizi istediği bir el kitabıdır ve koçunuz size tüm yol boyunca geri dönütler verecektir. Koç kimdir? Aslında bu bir bakıma sizin öğretmeninizdir. Daha derin bir anlamda ise, sizin içinizdeki sağlıklı ve düşünen bir organizmadır. Sonunda, süreçleri ve düşünme kılavuzlarını sizin için faydalı olduğunda kabul edeceksiniz. Onları hayatınıza entegre etmeden önce onların buna değdiğini görmelisiniz. Ancak önce onlara bunun için bir şans vermelisiniz.

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

21. yüzyıl teknolojide yaşanan gelişmelerle yaşamı sosyal, kültürel, ekonomik ve hatta siyasal yönden değişime uğratacak bir potansiyeli beraberinde getirmiştir. Meydana gelen bu değişim, insanı ufkunu genişletmek ihtiyacı ile karşı karşıya bırakmıştır. Geniş düşünme, hayal gücünün sınırsız kullanımı, içinde yaşadığımız dünyada hem bir sonuç hem de gereklilik olmuştur. Bu hızlı düşünüme uyum sağlamada eğitimin üstleneceği rol tartışılmayacak kadar açıktır. Çünkü insan gücü kaynaklarını yetiştirme ve yönlendirmede en etkili araç eğitimdir. Nitekim günümüzde, artık okullarda beklenen en önemli görev, demokratik, yaratıcı, üretici, eleştirel ve çok yönlü düşünebilen, öğrenmeyi öğrenen, problem çözebilen, insanlara saygılı ve düşüncelere hoşgörü ile bakabilen sorumlu vatandaşlar yetiştirmektir. Yukarıdaki ölçütler dikkate alındığında bilgi çağı olarak nitelendirilen 21. yüzyılda eğitimin hedeflediği iyi ve etkili vatandaşlarda bulunması gereken en önemli özelliklerden birinin eleştirel düşünme becerileri olduğu görülmektedir. Eleştirel düşünme, düşünmenin en gelişmiş ve en ileri biçimidir. Çünkü eleştirel düşünme saplantısız, nesnel ve derinlemesine düşünme anlamına gelir.

Eleştirel düşünmeyi etkileyen en önemli çevresel faktörlerden birisi okul ve okul için de öğretmenlerdir. Ancak, öğretmenlerin eleştirel düşünme becerilerini öğrencilere kazandırabilmeleri için öncelikle onların gerek hizmet öncesinde gerekse hizmet sonrasında hizmetiçi eğitim aracılığıyla eleştirel düşünme becerilerini kazanmış olmaları ve bu becerileri öğrencilere nasıl kazandıracakları konusunda eğitilmiş olmaları gerekmektedir. Ayrıca, günümüzde eleştirel düşünmenin sürekliliğinin sağlanması açısından da günlük yaşamda da nasıl kullanılacağına yönelik bir eğitimin de verilmesi zorunluluğu artık kaçınılmaz olmuştur.

Şu an okumakta olduğunuz bu kitabı, eleştirel düşünmeyle ilgili bu gereksinimleri gidereceğini düşünerek çevirdim. Çünkü bu kitap genel olarak herhangi bir eğitim düzeyinde okutulan birçok disiplin (sosyal ve doğa bilimleri, iş, sanat, hemşirelik vb.) içindeki konuları eleştirel düşünme yoluyla nasıl öğretebiliriz sorusuna çeşitli etkinlikler yoluyla yanıt vermektedir. Kitapta eleştirel düşünme alanında çok önemli bir yere sahip olan Richard Paul'un "eleştirel düşünmeyi geliştirme modeli" temel alınmış olup öğretmenlerin ya da öğreticilerin derslerde öğrencileri bilginin pasif alıcısı olmaktan kurtarıp eleştirel düşünme aktiviteleri ile (sorular, kavram haritaları, eleştirel okuma-yazma, vaka çalışmaları, makaleler, birincil kaynaklar vb.) onları aktif hale getirerek yüksek

entelektüel standartlara ulaştırmak amaçlanmıştır. Kitap aynı zamanda günlük hayatımızda etkili eleştirel düşünme becerilerimizi geliştirme konularına yer vermesi açısından da önemlidir.

Kısaca bu kitabın, üniversite de dahil her eğitim kademesindeki hem öğretmen ya da öğreticiler hem de öğrenciler için eleştirel düşünme konusunda bir rehber niteliğinde olması nedeniyle önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca, eleştirel düşünme alanında çok fazla çeviri kitabının olmaması nedeniyle, bu kitabın bu alandaki eksikliği de giderme açısından önemli olduğu söylenilebilir.

Kitabın çevirisinde herkesin rahatlıkla anlayabileceği açık ve net bir dil kullanmaya özen gösterdim. Umarım başarılı olmuşumdur. Kitabın çeviri sürecinde birçok kişinin desteğini gördüm. Öncelikle böyle bir işe girişeceğimi açıkladığımda, bütün samimiyeti ile her aşamada bana destek veren Halil KILIÇ'a, ilk olarak doktora tezimde beni eleştirel düşünme alanında çalışmaya yönlendiren, bana bu alanı sevdiren ve bu kitabı çevireceğimi söylediğimde bana en içten duygularıyla cesaret veren değerli hocam Doç. Dr. Ahmet DOĞANAY'a, her zaman yanımda olan ve bütün sevinçleri, üzüntüleri birlikte paylaştığımız canım arkadaşım Doç. Dr. Songül TÜMKAYA'ya en içten dileklerimle teşekkürü bir borç bilirim. Kitabın Türkçe çeviri ve yayın haklarının alınmasından basımına kadar gösterdikleri titiz çalışmadan dolayı öncelikle Özer DAŞCAN'a ve emeği geçen bütün Anı Yayıncılık ekibine ayrıca teşekkür ederim.

Son olarak, çalışmalarımı sürekli destekleyen ve beni bugünlere getiren anneme, babama, kardeşlerime, yeğenlerime ve özellikle de 20 yıl sonra dünyaya gelen ve bütün aileyi büyük bir sevince boğan yeğenim Coşkuncan AYBEK'e sonsuz sevgiler sunarım.

Kitabın herkese yararlı olması dileğiyle!

Yrd. Doç. Dr. Birsel AYBEK

Ocak – 2012

BÖLÜM - I

ELEŞTİREL DÜŞÜNME NEDİR?

Genellikle, bir konu hakkında eleştirel düşünme sürecine başlamanın en iyi yollarından bir tanesi, konuyla ilgili bir şeyler okumadan ya da dinlemeden önce onunla ilgili bilinçli bir biçimde biraz düşünmektir. Bu yüzden, biyoloji, sosyoloji veya yazma gibi alanlarda çalışacaksanız, bu konularla ilgili herhangi bir derse girmeden, herhangi bir okuma veya dinleme yapmadan önce bu konular hakkında zaten bildiğiniz bazı temel noktaları yazarak işe başlamak iyi bir yöntemdir. Bu sizi pasif bir dinleyici olmaktan kurtarır ve aktif bir dinleyici haline getirir. Konu hakkındaki varsayımlarınızın farkına varmanıza yardımcı olur ve böylelikle onları daha sonra dinleyeceğiniz ya da okuyacağınız bilgiler ışığında daha doğru bir biçimde değerlendirmenize olanak verir.

Bazı Eleştirel Düşünme Tanımları

Burada size alanında uzman kişiler tarafından yapılmış üç tane eleştirel düşünme tanımı sunulmaktadır. İlk olarak, Robert Ennis'in klasik tanımıyla başlayalım:

"Eleştirel düşünme neye inanacağımıza veya ne yapacağımıza karar vermeye odaklanmış mantıklı yansıtıcı bir düşünmedir."

Bu metni okumadan önce bile kendi eleştirel düşünme kavramınızı inceleyerek başlayın. Aşağıdaki bir veya iki paragrafa cevap veriniz:

Kendi eleştirel düşünme kavramınız nedir? (Bir tanım vererek cevaplayabilirsiniz. Bunu yapmanın bir diğer yolu da örnekleri kullanmaktır:

Eleştirel bir biçimde düşündüğünüz bir durumu tanımlayın; daha sonra ise eleştirel bir biçimde düşünmediğiniz bir durumu tanımlayın.)

Son olarak da, en iyi yargınızı kullanarak, şu anda eğitim aldığınız alanda eleştirel düşünmenin ne bakımdan gerekli olduğu ile ilgili bir paragraf yazınız.

İkincisi, Matthew Lipman'ın tanımıdır:

> "Eleştirel düşünme, iyi bir yargıya götüren becerili ve sorumlu bir düşünmedir, çünkü içinde bulunduğu bağlama duyarlıdır, kriterler üzerine kurulur ve kendini düzeltici bir yapıya sahiptir."

Son olarak, Richard Paul bu tanımı resmi olmayan sunumlarda kullanmaktadır:

"Eleştirel düşünme, düşündüğünüz esnada düşünmenizi daha iyi bir hale getirmek amacıyla, kendi düşündükleriniz hakkında düşünmedir."

Bunların her biri muhteşem eleştirel düşünme tanımlarıdır. Bu tanımları defalarca okumak ve her bir tanımdaki her bir kavram hakkında düşünmek çok faydalı olacaktır. Acaba uzman neden bir kelimeyi diğer bir kelime yerine kullanmış? Uzmanlar seçtikleri kelimelerle neyi vurgulamaya çalışmışlar? Tanımlarda tekrarlanan şey nedir ve vurgularındaki temel farklılıklar nelerdir?

İnanması güç gibi gözükebilir ama bu tanımların her biri eleştirel düşünmenin en iyi şekilde nasıl tanımlanabileceği konusunda yapılan çok uzun ve yoğun bir çalışmanın sonucudur. Her bir tanım bir davranışın, bir "şeyin" yani eleştirel düşünmenin varlığını sözcükler yoluyla taşınması çabasındadır. Eleştirel düşünmeyi tanımlamayı düşünmeden önce, her bir uzman, eleştirel düşünmenin ne olduğu ile ilgili yıllardır bu konuda çalışmış olmanın verdiği sezgisel bir anlayışa sahipti. Bu durum uzmanların seçtikleri kelimelerde yakalamaya çalıştıklarıydı.

Dönem boyunca kendi eleştirel düşünme kavramınızı gözden geçirin (Belki tamamen baştan başlayarak. Onu yeniden formüle edin. Böylelikle bu sizin eleştirel düşünmenin ne olduğu ile ilgili derinleşen algınızla bir uyum içinde olacaktır.).

Bu yüzden de hem uzmanların tanımlarını okurken hem de ilerideki tartışma bölümünde, aklınızda tutmanız gereken önemli bir amaç eleştirel düşünmenin ne olduğu ve ne olmadığı ile ilgili sağlam bir sezgisel anlayış geliştirmenizdir.

ELEŞTİREL DÜŞÜNMENİN BAZI GÖZE ÇARPAN ÖZELLİKLERİ

Eleştirel Düşünme Yansıtıcıdır

Eleştirel düşünme, sadece düşünmekten farklıdır. Meta-bilişseldir, kendi düşünmeniz hakkında düşünmenizi içerir. Eğer çalışılacak konulardan bir tanesinin "uyum" olduğu bir sosyal bilgiler dersine gireceksem, muhtemelen uyum hakkında bazı görüşlerim de olacaktır: ne olduğu, ne kadar yaygın olduğu, insanların uymalarını ya da uymamalarını neyin etkilediği gibi. Kendim için açıkça bu görüşleri formüle etmesem bile bu görüşlere sahibimdir. Her bir görüş bir düşünme örneğidir, ama eleştirel bir düşünme olmak zorunda da değildir. Eleştirel düşünme ancak ben kendi düşünmem üzerinde yansıtma yaptığımda ortaya çıkar: "Uyum" konusunda neden bu düşüncelere sahibim? Görüşlerim, gerçekten kendi çıkardığım sonuçlar olduğuna göre hangi kanıtlara dayanmaktadır? Diğer insanlar bu uyum kavramına nasıl farklı biçimlerde bakmaktadırlar? Onların görüşleri ne üzerine temellenmiştir? Onların görüşlerinin mi, yoksa benimkilerin mi daha doğru olduğunu nasıl söyleyebilirim?

Eleştirel Düşünme Standartları İçerir

Eleştirel düşünme benim düşüncemin bir ölçüte göre olmasını içerir. Bir şey hakkında doğru ya da yanlış bir biçimde düşünebilirim. Bir konuyla alakalı ya da alakasız, bazen de tam ortasında bir kanıtı kullanabilirim. Gördüğüm bir dersteki ana fikirleri çözerken ve anlamaya çalışırken, bunu çok yüzeysel bir biçimde yapabileceğim gibi konunun özüne inmeye çalışarak derinlemesine anlamaya da çalışabilirim.

Doğruluk, alakalı olma ve derinlik birer ölçüt veya standart örneklerindendir. "eleştirel" ve "ölçüt" kelimeleri "yargı" olan ortak bir kökenden gelmektedir. Düşünmemin eleştirel olabilmesi için mantıklılık ölçütüne uyan yargılarda bulunmam gerekir.

Eleştirel Düşünme Gerçekçidir

Eleştirel düşünme özünde gerçek problemler hakkında düşünmektir. Puzzle veya bulmacaları çözebilmenize rağmen, suni olanlardan çok gerçek problemler veya sorularla uğraştığınızda eleştirel düşünmenin varlığı rol oynamaya başlar. Eleştirel düşünme hâlihazırda inandıklarınız veya yaptıklarınızın ötesindedir. İyi bir kararla alakalıdır. Puzzlelar ve dar problemler belirli özel becerileri ortaya çıkarmak veya onları geliştirmek istediğinizde ara sıra yardımcı olabilir, fakat bu beceriler bile ancak siz onları gerçek hayat ortamına bilinçli bir biçimde transfer ettiğinizde bir fayda gösterir.

Cinayet hikâyelerinin sonlarını tahmin etme becerilerinizi geliştirmek, bir suç araştırmacısı olmak için yeterli değildir. Cinayet hikâyelerinde, tüm ipuçları verilir; katil hikâyedeki kişilerden bir tanesidir ve birisi (yazar) katilin kimliğini bilmektedir. Bunlardan hiçbiri bir suç araştırmasında yoktur.

Gerçek problemler genellikle karmakarışıktır. Dağınık sonları vardır. Çoğunlukla açık değildirler; onları netleştirmek ve arıtmak onlarla ilgili düşünmenin bir parçasıdır. Genellikle tek bir doğru cevapları yoktur. Ama yanlış cevaplar vardır, hatta felaket getiren cevapları vardır. Hayatınıza partner olarak alabileceğiniz tek bir doğru insan olmayabilir ama seçilmesi kesinlikle felaket getirecek insanlar vardır.

GERÇEK PROBLEMLER

Gerçek problemler ("okul problemlerine" kıyasla) hissini almak için, okuduğunuz iyi romanları veya izlediğiniz tiyatro oyunlarını veya filmleri düşünün. (Her şeyin belirli bir formüle göre otomatikman çalıştığı türden filmleri hariç tutunuz.) Herhangi bir karakterin karşılaştığı problemleri düşünün. Onlar muhtemelen gerçek problemler olacaktır. Onlar karmaşıklıklar ve insanların çaprazlama amaçlarıyla doludur; işler gerçekte planlandığı gibi gitmez; duygular ve arzular insanların verdikleri kararlarda büyük ölçüde rol oynar.

Buna benzer bir veya iki tane örnek seçin ve bir karakterin verebileceği kararları bulmaya çalışın.

Eleştirel Düşünme Mantıklı Olmayı Gerektirir

Mantıklı düşünmenin kesin kuralları yoktur. Mantıklı düşünmenizin başarılı olmasını garanti edecek hatadan arınmış kurallar yoktur. İzlenecek yollar vardır; hatta bazen "kurallar" vardır fakat bunlar her zaman düşünceli bir

biçimde izlenmelidir. Bunları bağlama, hedeflere ve tüm gerçekliklere duyarlı bir biçimde uygulamanız gerekir. Düşünmenin eleştirel düşünme olabilmesi için, mantıklı düşünme olması gerekir.

Eleştirel düşünmeyi araba kullanmakla kıyaslayın. İyi araba kullanmak için kurallar vardır (örneğin, bir otoyola girerken şeritleri kullanmak), fakat sadece kurallara uymak sizi iyi bir şoför yapmaz. İyi bir şoför olmak için kuralları mantıklı bir biçimde uygulamalısınız. Bu ne anlama geliyor? Örneğin, bir sürücünün şeritlerin amacının trafiğin sorunsuz bir şekilde akması sağlamak ve yavaş gidenle hızlı giden arabaların sıkışıklığının azaltmak olduğunun farkında olması, hava ve trafik koşullarına göre, şeritleri nasıl kullanılacağını da etkiler. Dikkat ediniz ki bu mantıklı bir sürücünün şerit değiştirirken farkında olduğu şeylerin açık uçlu bir listesidir.

Bizler genellikle kesin, adım adım yapılan prosedürler isteriz ve bir durum kişisel olarak ne kadar önemli veya korkutucu olursa, o kadar çok hatasız kural isteriz. Fakat düşünmemizin doğruluğunu garanti edecek kurallar yoktur ve bu çok önemli veya korkutucu durumlarda da böyledir. Kuralları mantığımızı değerlendirmek için kullanmaktansa, mantığımızı kuralları değerlendirmek için kullanmalıyız. Belirli kuralları izleyip izlememeye karar vermenin tek yolu, eğer bu kuralların mantıklı olduklarını belirlemek için en iyi mantığı kullanıyorsak, izlendiklerinde mantıklı sonuçlara götürenlerdir. Eleştirel düşünme en azından kısmen de olsa son nokta olduğundan "kendini düzelticidir". Onun ötesinde mantığımızı değerlendirmek için kullanabileceğimiz daha büyük bir kesinlik seviyesi yoktur.

Eleştirel Düşünmenin Üç Parçası

Tam ve gerçek eleştirel düşünmenin üç parçası vardır. İlki, **eleştirel düşünme soru sormayı içerir.** Cevaplanması gereken sorular, iyi sorular, konunun özüne giden sorular sormayı gerektirir.

İkincisi, **eleştirel düşünme, bu soruların mantığını kavrayarak çözmeye çalışmayı içerir.** Soruların cevaplarını çözümlemek, soruları cevaplamanın diğer biçimlerinden farklıdır. Cevap olsun diye verdiğimiz ve hakkında düşünmediğimiz bir cevap vermekten farklıdır. İzlenimci bir cevap vermekten (Bu bana .....'yı hatırlatıyor) veya yetiştirildiğimiz biçimde veya kişiliğimizle uyumlu bir biçimde cevap vermekten farklıdır. Aynı zamanda aklımıza ilk gelen cevabı verip daha sonra da tüm gücümüzle cevabımızı savunmaktan da farklıdır.

ELEŞTİREL YAZMA

Eleştirel düşünmeyle ilgili 3 tane soru yazın. Daha sonra, eleştirel düşünmeyi bu derste nasıl kullanacağınızla alakalı üç tane soru yazın. (Eğer zorlamanıza rağmen herhangi bir gerçek soru aklınıza gelmiyorsa, bundan ne sonuç çıkarıyorsunuz?)

Üçüncüsü, **eleştirel düşünme, mantığımızın sonuçlarına inanmayı içerir**. Eleştirel düşünme sadece zihinsel bir alıştırmayla uğraşmaktan faklıdır.

Bir konu hakkında eleştirel bir biçimde düşündüğümüzde, sonuçları içselleştiririz. Sadece sözlü bir anlaşma vermeyiz. Aslında cevaplara inanırız çünkü bu konunun mantığını çözmek için tüm gücümüzle çalışmışızdır ve güvenilir cevaplar alabilmek için çözümleme yapmanın en iyi yol olduğunu biliriz. Dahası, bir durumda ne yapılacağı ile ilgili bir kararı eleştirel olarak düşündüğümüzde, çözümlemeyi takip eden şey sadece bir inanış değil aynı zamanda bir eylemdir. Önceden görülmeyen bir şey ortaya çıkmadıkça, bize en mantıklı geldiği sonucuna vardığımız eylemi hayata geçiririz.

Soruları Sorma

Eleştirel düşünme sorular sormayla başlar. Eğer bir öğretmen çözülecek bir ev ödevi verirse, sorulacak iyi soru "Bu problemi en iyi nasıl çözebilirim?" olur. Ama genellikle, öğrenciler bu soruyu neredeyse hiç sormazlar. Bunun yerine, sorunun üzerine atlayıp akıllarına gelen ilk yöntemle soruyu çözmeye koyulurlar. Bir problemi çözmek için eleştirel bir biçimde düşünme, problem ve onunla alakalı yollarla ilgili aşağıdaki soruları sormakla başlar:

- Problemin gerisindeki amaç nedir?
- Başlamanın en iyi yolu nedir?
- Problemi çözmeye başlamak için gerekli tüm bilgiye sahip miyim?
- Verilen ödevi çözmenin diğer alternatif yolları nelerdir?
- Problem çözülebilir mi? Bir anlamı var mı?

Bir problem ödev olarak verildiğinde bu soruların tümü ile alakalıdır. Fakat öğretmenler problemler verdiğinde, soru sormanın temel bir parçasını çoktan

yapmış olurlar. Bir problem ortaya koymak bir soru sormaktır. Bu yüzden, eleştirel bir biçimde nasıl düşünüleceğini öğrenmenin temel parçası kendinize sorular sormayı ve problemler ortaya koymayı öğrenmektir. Bu da ifade edilmesi gereken sorular ve problemlerin olduğunu fark etmek anlamına gelir. Genellikle, bu eleştirel düşünmenin en zor bölümüdür.

Bu sadece okulda değil, aynı zamanda günlük hayatta da doğrudur. İnsanlar çoğunlukla kendilerine "Bu durumda ailemle (eşimle, çalışanlarımla, arkadaşlarımla) en iyi nasıl anlaşırım?" sorusunu sormazlar. Bunun yerine, onları alışkanlıksal ve araştırılmamış biçimlerle ilişkilendirmeye devam ederler. Eğer hedefimiz günlük yaşantımızın bazı yönlerini geliştirmekse, kendinize bazı sorular sorarak başlayın: Daha iyi notlar almak için, yeni insanlarla tanışmak için, daha etkili bir biçimde okumak için, bu dersteki konuyu hayatımda daha anlamlı kılmak için yapmam gereken bazı somut şeyler nelerdir?

Etkili olmak için, bu soruları gerçekten sormanız gerekir. Sadece kelimeleri telaffuz etmek yetmez. Aslında, size yöneltilen sorulara baktığınızda, boş gözükebilirler. Fakat bu, onların boş olmasından dolayı değildir. Bir sorunun boş olup olmadığı büyük ölçüde sizin onu sorduğunuz ruh haline bağlıdır. Siz onu boş bir şekilde sorarsanız, o aslında sizin için zekice bir soru değildir ve bu soru eleştirel düşünmeye bir başlangıç değildir.

Gerçek hayatınızda problemli olan, olmasını istediğiniz gibi olmayan, birkaç durum belirleyin. Onları soru biçiminde yazın. Onları tanımlama konusunda belirgin olun. Sadece "Arkadaşlarımla nasıl anlaşabilirim?" demeyin. Ona odaklanın: "Arthur ile o bana x konusunu yapmam konusunda bir baskı yaptıklarını hissettiğimde onlarla en iyi biçimde nasıl anlaşabilirim?"

Bu durumlarla alakalı soracağınız birkaç tane daha soru yazın.

Aşağıda öğrencilerin derslerinde sormadıkları, ama sormaları gereken bazı sorular listelenmiştir:

- Bu derste öğrendiklerim, benim kendi deneyimlerimle ne şekilde alakalıdır?
- Burada öğrendiğimi gerçek hayatımda nasıl kullanabilirim?
- Kendi örneklerimi ortaya atabilir miyim?
- Bu ders aldığım diğer derslerle ne bakımdan ilişkilidir?

- Bunun gerisindeki kanıt nedir?
- Bu dersteki konular birbiriyle nasıl uyumludur?
- Bu dersin amacı nedir?
- Neden?

Kendi eğitimsel deneyimlerinize bakarak; yukarıda öğretmenlerin listeledikleri sorulardan hangileri aldığınız derslerde kendinize sorduğunuz sorulardandır? Hangilerini hiç sormadınız?

Şu anda aldığınız ders süresince ortaya çıkan soruları içeren bir günlük tutmaya çalışın. Sorular konunun kendisiyle, sizi nasıl etkilediğiyle (ya da etkilemediği ile), onu nasıl kullanacağınızla, dersin kullanımlarıyla, öğretiliş biçimiyle, verilen ödevlerle ya da verilmeyen ödevlerle de ilgili olabilir.

Çözümlemek

Sorular sormanın eleştirel düşünmeye başlamak için gerekli olmasına rağmen, sadece soruları sormak yeterli değildir; soruların cevaplanması gerekir. Genellikle onlar hakkında düşünüp onları cevaplamaya çalışmak yerine onlar hakkında üzülmek ya da kendimize eziyet etmek için sorular sorarız.

Örneğin, öğrencilerin büyük çoğunluğu matematikle ilgili alanlarda zorluk yaşamaktadır. Bazen "Matematikte neden bu kadar kötüyüm?" sorusunu sorarlar. Daha sonra da bu soruyu kendi haklarında ("Matematik konusunda umutsuz vakayım ve daima öyle olacağım.") veya o alan hakkında ("Hemşire olmak için matematik bilmeme gerek yok.") olumsuz değerlendirmeler yapmak için kullanırlar veya bu soruyu faydası olmayan genellemeler yaparak ("Bana öğretiliş şeklinden dolayı bu konuda başarısızım.") cevaplarlar. Bunun yanında, çözümleme soruya farklı bir yoldan ve farklı bir ruh ile yaklaşmayı gerektirir. O ruh, sizin için önemli olan bir soruya açık ve doğru cevabı ortaya çıkarmayı isteyen entelektüel meşguliyet ruhudur. Bu ise soruyu daha doğal ve yardım eder bir şekilde yeniden formüle etmeyle başlar: "Matematik ile ilgili problemlerimdeki ana nedenler nelerdir ve onlarla başa çıkmaya başlamanın iyi yolları nelerdir?". Daha sonra matematik öğrenmeye engel olan problemlerin nedenleri hakkında bir şeyler okuyabilir ve bu bilgileri kendi durumunuza uyarlayabilirsiniz. Danışmanlarla diğer öğrencilere faydası olan alternatif yaklaşımlarla ilgili konuşabilir, danışmanın söylediklerini ciddiye

alabilir ve yeni yaklaşıma karşı direnç gösterdiğiniz noktaları belirleyebilirsiniz. Çözümleme yaklaşımı, bir problemi çözmeyebilir fakat problemi belirlemede çözümleme davranışını göstermemeye göre çok daha belirgin bir ifade ortaya koyacaktır.

Diğer taraftan, soruları cevaplamaya çalışmanın birçok eleştirel olmayan yolu vardır. Bunların çok fazla mantığa ihtiyacı yoktur:

- Birisine sorabilirsiniz (ve onun cevaplarını eleştirel olmayan bir biçimde basitçe kabul edersiniz).
- Yetiştirildiğiniz biçimde cevaplarsınız (yetiştirilme tarzınızın sağlıklı olup olmadığını düşünmeden).
- Kolaylıkla ulaşılabilir olmasına rağmen, bilgiyi aramadan cevaplarsınız.
- Kişiliğinize göre yanıtlarsınız (kişiliğinizin size böyle bir durumda ne kadar yardımcı veya engel olacağını hesap etmeden).
- Aklınıza ilk gelen şekilde cevaplarsınız.

Mantık hakkındaki soruları yanlış anlamak mümkündür. Bu yüzden, listedeki ikinci madde eleştirel düşünmenin sizin yetiştirilme tarzınıza karşıymış gibi düşünmenize neden olabilir; ancak durum bu değildir. Eleştirel düşünme sizin sorgulamaksızın yetiştirilme tarzınıza göre hareket etmenize karşıdır. Örneğin, şiddet ve suistimalin öğretildiği bir ailede yetişen kimse veya otoriteye karşı gözü kapalı itaatin öğretildiği bir kimse sadece o değerleri izlememelidir.

Çözümlemedeki en büyük iki zorluk bekleyebilecekleriniz değildir: İnsanların çözümlemede iyi olmadıkları veya hata yaptıkları değildir. İnsanlar bazı alanlarda iyilerdir ama bazı alanlarda değillerdir; herkes hata yapar; herkes gelişebilir. Fakat bunlar en hayati zorluklar değildirler. O zorluklar daha derine gider. Birincisi, bir problem sunulduğunda insanlar, ilk başta mantık kurmayı düşünmezler. Bu probleme karşı genel insan tepkisi değildir. Bu kısmen toplumların önemli sorulara karşı insanları bu şekilde yaklaşmayı cesaretlendirmediği içindir. İkinci zorluk ise insanlar genellikle bir şeye mantık yoluyla yaklaşma ve diğer türlü cevap verme arasındaki farkları bilmezler. Sonuç olarak, mantıklı geldiğini düşündükleri şekilde tepki verirler ama aslında durum böyle değildir.

Örneğin, bir tartışma oturumu otomatikman bir eleştirel düşünme örneği değildir. Tartışmalarda genellikle, her bir katılımcı inandığı şeyi söyler ve bu

tartışmanın sonudur. Mantıklı bir tartışmadaysa, dinlemek konuşmak kadar önemlidir. Katılımcılar diğer insanların düşüncelerinin ardındaki sebepleri anlamaya çalışırlar ve ifade edilen görüşlerin hem güçlü hem de zayıf yönlerini belirlemeye çalışırlar.

ÇÖZÜMLEMEYE KARŞI ÇÖZÜMLEMEME

Bir tartışma ve mantıklı bir tartışma arasındaki, bir metni değerlendirmek ile bir metni mantıklı bir şekilde değerlendirmek arasındaki önemli farklılıklar nelerdir?

Bu yüzden, "bir şeyleri çözümlemek" onları gerçekten iyi bir şekilde çözümlemek demektir. Peki, bir şeyleri iyi bir biçimde çözümlemek ne demektir?

Çözümlemek, kendi başına, sebepler bazında sonuçlar çıkarmaktır. Bu yüzden de, iyi bir çözümleme sebepler bazında sonuçlar çıkarmak ve alakalı olan tüm faktörlere gereken ağırlığı vermektir. Alakalı faktörler bu sonuç çıkarmaların uygulamalarını, çözümlemenin baz alındığı varsayımları, mevcut olan alternatifleri ve birtakım diğer elementleri (Bölüm 2) ve standartları (Bölüm 4) içermektedir.

Ucu açık bir biçimde iyi bir çözümlemeyi tanımlamanın zor olmamasına rağmen, sorun onu sizin için kullanışlı bir biçimde, yani çözümleme yeteneğinizin hayatınız boyunca gelişip derinleşebileceği bir temelde yer alacak şekilde ifade etmektir. Bu kitabın geri kalanının önemli bir kısmı buna ayrılmıştır.

Sonuçlara İnanmak

Eleştirel düşünme, en yoğun biçimiyle, inanma ile sonlanır. Hatta eylem ile sonlanır. İşte bir örnek: Bir öğretmen ders notlarımı düşürür; çünkü birçok derse girmemişimdir ve bana adil olmayan bir biçimde davranıldığını hissederim. Bu yüzden aklıma şu soru gelir: "Öğretmenim bana bu notu verirken adil miydi?" Daha sonra, cevap verme şeklimin mantığını oluşturmaya başlarım: bilgi toplarım (Belki bunu öğretmenime sorarım; müfredatın derse girmeme ile ilgili nelerden bahsettiğine bakarım; belki diğer öğrencilere de benzer biçimde davranılıp davranılmadığına bakarım); öğretmenin bu konu hakkındaki görüşünü ve derste bulunmadığım için notumu düşürmesindeki amacı göz önünde bulundururum. Bütün bunları yaptıktan sonra ama gerçekten iyi bir biçimde yaptıktan sonra inanırım ve öğretmenin yaptığı şeyde adil olduğu sonucuna varırım. Bir sonraki basamak ise söylemeye bile gerek yok, kurdu-

ğum çözümlemeye inanırım; öğretmeninim yaptığı davranışların aslında adil olduğuna inanırım.

Bununla beraber, bu son basamağı yapmak her zaman kolay değildir. Olayı mantıklı bir şekle soktuktan sonra bile, adil olmayan bir muamele gördüğüm hissine sahip olabilirim ve hâlâ adil olamayan bir şekilde muamele gördüğümden şüphe edebilirim.

Bu örnekte ortaya koyduğumuz şey, olayı enine boyuna eleştirel olarak düşünmediğimin bir göstergesidir; en azından yeteri kadar tam bir biçimde değil. Belki de sormam gereken başka sorular vardır ("Bana karşı adil muamele edilmediği hissi hayatımdaki başka durumlardan mı ortaya çıkmaktadır?" "Düşünmemde hangi adillik kavramını kullanıyorum?"). Belki de göz önünde bulundurulacak alternatif açıklamalar vardır; belki de hislerimi etkileyen bazı ifade edilmemiş varsayımlar yapıyorum. Veya belki de şu sonuçlara sadece inanmalıyım: Öğretmen adildir ve benim orijinal adaletsizlik hislerim konu dışıdır (ve hatırlamam gerekir ki adaletsiz muamele görme hislerinin yok olması, aksi ispat edilmiş olsa bile, genellikle zaman alır).

Sonuçlara inanmak, sizin eleştirel düşünmenizin zorlu bir testi veya ölçütüdür. Eğer bir şeyleri bir mantık çerçevesine oturttuysanız ve bir sonuca ulaştıysanız ve hâlâ ona gerçekten inanmadığınızı görüyorsanız, bu oluşturduğunuz mantığın tam olmadığını gösterir. Muhtemelen önemli faktörler eksiktir ve bu faktörler, sonuçları içselleştirmenize direnç göstermenize neden olan faktörlerdir.

Eleştirel düşünme ile eylem arasında bir bağlantı kurmak çok daha tartışmalıdır. Örneğin, sigarayı ve doymuş yağı bırakmanın önemi hakkında bir sürü mantık kurmama rağmen sigara içmeye ve doymuş yağ tüketmeye devam ettiğimi düşünün. Bu benim eleştirel düşünmemin bir hatası mıdır? Birçok sebep ortaya koyuyorsam ama yine de bunun gereği şekilde davranmıyorsam benim eleştirel düşünmem ne kadar iyidir? Uzmanlar bunun cevabında uyuşmazlar.

Buradaki tavsiye eleştirel düşünmede birazcık hata olduğudur. Hata kendi bedenim, hayatım veya soyut istatistikler ve kendi yaşama ihtimalim arasındaki bağlantı hakkında nasıl düşündüğümün altında yatabilir. Bu istatistiklerin benim için geçerli olmadığı konusunda ve hatta sigarayı bırakmak benim için önemli olmasına rağmen onu şimdi bırakmak önemli değil şeklindeki baskın bir geçmiş inanışa sahip olabilirim. Bazen bazı insanların bir gün öleceklerine bile inanmadıkları hissine sahip olabilirsiniz. İnkâr ile eleştirel düşünme

arasında ince bir bağıntı vardır ki bu, şu ana kadar tam anlamıyla araştırılmamıştır.

Kendi kurduğunuz mantığın sonuçlarına inanmamanın örneklerini belirlemek güçtür. Bunun nedeni de, kulağa biraz paradoksal gelebilir, aslında neye inanıp neye inanmadığımızın farkına varmak zordur. Kurduğumuz mantığın sonuçlarına inanmadığımızda bunun dört tane göstergesi vardır (fakat sadece sonuncusunu içimizde bulmak bile kısmen kolaydır):

1. Bir şeyi mantık çerçevesine koyuyorum fakat sonuca karşı içimde güçlü duygular uyanıyor.
2. Kendimi zıt şeylere inanırken buluyorum.
3. Bir şeye oldukça güçlü bir biçimde inanıyorum fakat bu inanış için herhangi iyi bir neden bulamadığımı görüyorum. Aslında, sonuçlara bile ihtiyacım olduğunu düşünmüyorum. Aksini düşünmek tuhaf geliyor.
4. Bir şeyi mantık çerçevesine koyuyorum fakat eylemlerim benim kurduğum mantığı takip etmiyor.

Aşağıda ilk üç göstergenin örnekleri vardır (Eğer sorgulanan inancı taşıyorsanız belki bunlar size ikna edici gelmeyebilir):

1.

- Michael, ölüm cezasının caydırıcı olduğu sonucuna varır. Bilgi toplar ve cinayet veya diğer vahşi suçları belirgin bir biçimde caydırmadığı sonucuna varır. Fakat araştırmasından sonra, sinirlenir ve der ki "belki bu doğru ama hâlâ ölüm cezasından yanayım çünkü suçluları durdurmak için bir şeyler yapmak zorundasınız."
- Cinsiyet araştırmaları konusunda bir ders alan Maria bir kadının evlendikten sonra kocasının soyadını almasında cinsiyetçi olmayan bir sebebin olmadığı tartışmasını mantık çerçevesine koyar. Michael gibi Maria da tartışmayı takip ettikçe daha da sinirlenir.

2.

- Pete tüm kültürlerin ve kültürel âdetlerin eşit derecede geçerli olduğuna inanır. O, bir insanın belirli bir kültürün âdetlerinin yanlış olduğunu söylemeye hakkı olmadığına inanır. Fakat aynı zamanda birisine bazı fikirleri empoze etmenin bizim Batı kültürünün bir parçası olduğuna ve bunu yapmamızın yanlış olduğuna inanır.

- Çoğumuz herkese eşit muamele edilmesi gerektiğine inanırız, fakat bu bizim bazı iltimasları hak ettiğimizi düşünmemizi önlemez.

3.

- Bazı insanlar köpekleri, kedileri veya fokları yemeyi tiksindirici, fakat inekleri veya tavukları yemeyi oldukça mantıklı bulabilirler. Her iki durumun da birbiriyle tıpa tıp olduğunu gösteren çözümlemelerine rağmen buna inanırlar. Kendilerini işe yaramayacağını bildikleri sebepler uydururken bulurlar ("Köpekler ve kediler evcil ev hayvanlarıdır. Bu yüzden onları yemek yanlıştır" gibi.).

- Eleştirel düşünme sunumlarında Vincent Ruggiero şunu sorar: "Neden mezarlıkları çocukların oyun oynayabilecekleri parklara dönüştürmeyelim?" (Bunun aksine iyi bir neden sunabilir misiniz?) "Yerimiz azalıyor, neden insanları otoyolların orta çizgisine gömmüyoruz?"

Bir şeylerle ilgili eleştirel olarak düşündüğünüzde ve size en mantıklı gelen bir sonuca ulaştığınızda bunu (1) ona inanmanız, (2) ve bu inanca uygun biçimde davranmanız takip etmelidir.

Uygun bir alıştırma sizden yukarıdaki 4 sebebin size uyduğu, kurduğunuz mantığa inanmadığınız durumları tanımlamanız olacaktır. Fakat bu oldukça zordur. (1), (2) ve (3) numaralı göstergelerin size uyduğu bazı örnekleri tanımlayabilir misiniz? Bir tane bile bulabilseniz bu kendiniz için önemli bir bakıştır (bazen diğer insanlarla başlayıp daha sonra sonuçları kendinize uyarlamak da yardımcı olur.).

Diğer taraftan (4) numaralı gösterge ile en mantıklı düşünmeniz size yapmamanızı söylese bile yine de yapmaya devam ettiğiniz bazı eylem örnekleri tanımlamak kolay olmalıdır.

Eleştirel Düşünme Ne Değildir?

Eleştirel düşünme ile ilgili birtakım yanlış anlamalar vardır. Bunlar sizin eleştirel düşünme anlayışınızı bir kenara atabilir ve düşünme becerilerinizi geliştirme biçiminizi etkileyebilir.

Eleştirel Düşünme ve Negatiflik

Eleştirel Düşünme Negatif Değildir

Eleştirel kelimesi genellikle olumsuz bir çağrışım yapar. "Eleştirel bir insan" birçok hata bulan kişidir. Birisini "eleştirmek" genellikle olumsuz bir şey söylemek anlamına gelir. Bir "eleştirmen" sıklıkla bir şeye karşı olan kimsedir.

Fakat "eleştirel düşünme" deki eleştirel kelimesi aslında hiçbir olumsuz anlam taşımaz. Kriter kelimesiyle alakalıdır, mantıklılık üst kriterini karşılayan düşünme manasına gelir. Eleştirel düşünmeyi öğrenmek olayların derinliğine bakmayı öğrenmektir ve iyi bir şekilde, doğru bir biçimde, açık bir yolla, yeterli ve mantıklı bakabilmektir. Bazı insanlar, etkili düşünme terimini ortaya atmışlardır ve böylece terim üzerindeki olumsuz çağrışımları ortadan kaldırmayı ummuşlardır.

Eleştirel sözcüğünü eleştirel düşünme anlamında kullanarak eleştirel okumanın esas niteliği hakkında neler söyleyebilirsiniz? Metni okumak ile eleştirel olarak okumak arasındaki fark nedir?

Peki ya eleştirel dinleme? Bir dersteki bir konuyu dinlemek ile eleştirel olarak dinlemek arasında ne fark vardır?

Bir insan eleştirel olarak dinlediklerinin tümünü birden kabul etmeyebilir mi?

Negatif Geribildirimin Önemi

Olumsuzluğun bir diğer yönü de göz önünde bulundurulmalıdır. Bazen negatif geribildirime yönelik hassasiyet eleştirel düşünme yoluyla olur. Birisinin sizin çalışmanızla ilgili doğru veya açık olmayan veya sorulan soruyla alakalı olmayan bir yargıda bulunduğunu düşünün. Belki o kişi sizin işinizi eleştirirken bu durumu kişiselleştirebilir bile, aslında yaptığınız işle ilgili konuşurken sizi eleştiriyordur. O kişi sizin açık olmadığınızı ya da doğru olmadığınızı söyleyebilir. Hatta o kişi, bunu çok sert bir biçimde dile getirebilir.

Yapılan değerlendirmeleri, sertlik veya aşırı genellemeler bakımından sınıflandırmanız gerekir. Bu durumda elinizde sadece çalışmanıza yapılan dönütler kalır. Birçok insan bu tür geribildirimi negatif olarak görür, ama sizin onu bu şekilde görmenize gerek yok. Bunun yerine, siz o geribildirimi değerli bir bilgi kaynağı olarak görebilirsiniz. Eğer kendinizi negatiflikten uzaklaştırabilirseniz özünde içerdiği gerçeği bulurken kendinizi özgürleştirebilirsiniz.

Yapılan yargılamalar gözlerinizi kör etmediğinden dolayı da ondan ne alacağınıza karar verebilirsiniz. Bir başkası hakkında bir şeyler öğrenebilirsiniz ("Öğretmenim dilbilgisine oldukça fazla önem veriyor. Gerçekten de dilbilgisi ne kadar önemli?"); fakat aynı zamanda da yaptığınız çalışmanız ve düşünme şekliniz hakkında da bir şeyler öğrenebilirsiniz ("Açık olmadığımı hiç fark etmemiştim. Belki de daha açıklayıcı mı olmalıyım?").

Eleştirel Düşünme ve Duygular

Eleştirel Düşünme Duygusuz Düşünme Değildir

Eleştirel düşünme hakkındaki en yaygın görüşlerden bir tanesi ve de en zararlı olanı da eleştirel düşünmenin bir bakıma duygulara karşı olduğudur.

Bu görüşe göre, eleştirel olarak düşünmenin en iyi yolu duygulardan uzak durmak ve eğer duygular ortaya çıkarsa, onları bir kenara bırakmak, onların vardığınız sonuçları değiştirmesine izin vermemektir. Bunu yapan kişi katı bir şekilde mantıkçı ve "mantıklı" olmak uğruna duygularını bir kenara bırakan kişidir.

Bu, var olan en yanlış yönlendirici görüşlerden bir tanesidir ve en çok zarar verenidir; çünkü içinde bir nebze de olsa doğruluk vardır. Bazı duygular eleştirel düşünmenin önünde engel teşkil ederler. Örneğin, hırs ve panik. İnsanlar hırslandıklarında bir karar konusunda açık bir biçimde düşünmeleri oldukça zordur. Fakat bunun tam tersi şekilde, bazı duygu temelli durumlar eleştirel düşünmeye aslında yardımda bulunur. Gerçeğe olan aşk buna bir örnektir. Buna benzer şekilde, keşfetme heyecanı, bilginin önyargılı bir biçimde sunulmasına karşı duyulan öfke ve çok önemli bir durumda mantıksız bir karar verme korkusu da olumlu birer duygu temelli durumdur.

İçgüdüsel olarak çok fazla miktarda duygu içeren bir durum örneği düşünün: Mesela sevgi. Düşünün ki bir çocuğun annesisiniz. İyi bir anne olmada size ne yardımcı olacaktır? İyi bir anne olmak, eleştirel düşünmenin yüksek standartlarıyla uyum içinde olmaktır. Kalbinde çocuğuna karşı en üst seviyede bir ilgi vardır, kendi sağlığını ihmal etmez; fakat çocuğu için en iyi şeyleri yapar ve çocuğun artan otonomi ve güvenlik ihtiyaçlarını anlar; çocuğun sağlıklı bir biçimde büyümesine yardımcı olacak yollar bulmada yaratıcıdır. Şimdi, sevginin buradaki rolü nedir? Açıktır ki sevgi, eleştirel düşünebilen bir anne olmak için gereklidir. Sevgi düşünmeyi güdüleyen şeylerin, bir ebeveyn olarak karşısına çıkan seçenekleri değerlendirmesine yardımcı olan durumların önemli bir kısmıdır. Sevginin beraberinde gelen duygular iyi bir ebeveyn olmak için gerekli düşünmeye hiçbir şekilde karşı değildir.

Romantik sevgi, yani aşk, için de aynı şey söylenebilir. Bazen âşık olmak eleştirel düşünmeye karşıymış gibi görünebilir, fakat bu çoğunluklu yüzeysel bir aşk kavramından kaynaklanmaktadır. Örneğin, âşık olan insanlar genellikle "keşke"li düşünceyle meşgul olurlar. Ashley'in Lou'ya âşık olduğunu ve Lou'nun bir alkolik olduğunu düşünün. Yaygın olan senaryoya göre Ashley Lou'nun günün birinde tedavi olacağını düşünmeye devam eder, ama diğer kişilere göre Lou tedavi yolunda değildir. Tüm delillere karşın, Lou'nun tedavisinin yakın olduğunu düşünmek eleştirel düşünmeye dahil olan aşkın bir örneği değildir. Bu, ondan çok daha derindir.

Bu örnek yoluyla bir sınıflandırma yapmak için aşk hakkında daha derinden düşünmeyi gerektirir. Romantik bir şekilde olsun ya da olmasın bir kişiyi sevmek bu kişiyi olduğu gibi görmektir, onun sınırlarına saygı duymaktır. Bir kimsenin görüntüsünü sevmektense bir kişiyi sevmek o kişiyi olduğu gibi kabul etmektir. Aslında bir kişiyi sevmek, o insanın aslında kim olduğunu ve onunla aranızdaki ilişkiyi görmenize açıkça yardım eden şeydir.

Duygular Bize Veri Sağlar

Duyguların eleştirel düşünme için gerekli olduğu bir başka alan daha vardır. Duygular çoğunlukla bize veri sağlar ve bu verileri göz ardı etmek çoğu zaman aptallık olur. Örneğin, eğer iki insan aşk yaşıyorlarsa, birbirinden uzakta iki okula gidip gitmemek konusunda, önemli kararlar alacaklarında bu aşk gerçeğini göz ardı etmek onlar için mantıksızlık olur. Âşık olmak bu kararla direkt olarak alakalıdır. Önemli verileri göz ardı etmek, eleştirel düşünmek değildir (Aynı sebepten dolayı, verecekleri kararı yalnızca âşık oldukları gerçeği üzerinde şekillendirmek de aynı şekilde mantıksızdır. Tabii ki bu konuya dahil olan başka faktörler de vardır.).

Aslında, daha genel bir biçimde her zaman duygularımızdan veri elde ederiz. Gece karanlığında mahallede yürürken tehlikede olduğunuzdan korktuğunuzu düşünün. Bazen insanların dar bir mantık çerçeveleri vardır. Eğer o durumla ilgili olarak neyin tehlikeli olduğunu belirleyemezlerse korkularının yersiz olduğu düşüncesine kapılırlar. Fakat birçok durumda, bu tamamen mantıklı değildir. Korkunuzu tetikleyen, farkında olmadığınız ipuçlarını toplama ihtimali vardır.

Duygularınızın sizin mantığınızı yanlış yöne götürdüğü bazı durumları tanımlayın. Daha sonra, duygularınızın mantık kurarken size olumlu katkılar sağladığı durum örneklerini düşünün.

Duygusal tepkilerinizin biçimlerini keşfetmeye çalışın böylece duygularınızın gerçekliğe daha doğru tepkiler verdiği ya da vermediğini ölçebilirsiniz.

Örneğin, geçmişte sevdiğiniz insanları düşünün. Genelde size iyi davranan özenli ve saygılı insanlar mıydılar? Eğer böyleyse, aşk duygunuza sizin için kimin iyi olduğunu belirleme bakımından güvenmek için oldukça iyi bir sebebiniz var demektir. Doğru insanları seçmede oldukça başarılısınızdır. Diğer taraftan, eğer durum bunun tam tersiyse duygularınızın sizi yönlendirmesine izin vermemek daha doğru bir seçim olacaktır.

Verileri önemsemekte mantıksız bir yan yoktur. Aksine, mantıksız olan şey korktuğunuzda korkmuyormuş gibi davranmaktır. Yapılacak mantıklı şey ne duygularınızdan gelen verileri yok saymak ne de onları çok fazla önemsemektir.

Mantıklı Olmak Duygulara Sahip Olmakla İlişkilidir

Duygularla birbiri içine geçmiş olan arzuları düşünecek olursak, o zaman eleştirel düşünme ve duygular arasındaki bağın daha da güçlü olduğunu görürüz. Çünkü eleştirel düşünmeyi arzular ve onun yarattığı duygular olmadan yapabilmek mümkün değildir. Hedeflerim olmadan istediğim şeyler, arzular, duygusal olarak bağlandığım şeyleri eleştirel olarak düşünmek için bir neden yoktur, Y eylemini yapmaktansa X eylemini yapmanın bir sebebi yoktur.

Star Trek (2009) filminde, Mr.Spock eski bir televizyon dizisindeki bir karakter üzerine kurulmuştu. Dizide Mr.Spock "mantıklı" olmak diye adlandırdığı şey olmak için sahip olduğu tüm duyguları bir kenara bırakmıştı. Ama yine de hem gemiyi hem de mürettebatı defalarca kurtarmıştı. Bu senaryoda yanlış olan şey şuydu; eğer o mürettebata duygusal olarak bağlı değildiyse, onları kurtarmak için de bir sebebi yoktu. Onların yaşamasını istemedikçe, onları kurtarmak "mantıklı" değildi. Spock'un Enterprise'ı kurtarırkenki cevabı "yapılacak doğru şey"dir. Fakat doğru şeyi yapmaya duygusal olarak bağlı olmadıkça doğru şeyi yapmasının da bir sebebi yoktur. Soru her zaman şöyledir: Niçin herhangi bir hedefe ulaşmayı denemelidir? Bir şeyler yapmak sadece amacı onu ilgilendiren bir şeyi başarmak olduğunda onun için "mantıklıdır". Mantıklı olmak, duygusal olarak önemli hedeflere sahip olmayı gerektirir.

Duygular ve eleştirel düşünme arasındaki ilişki kolay bir çözümü olmayan karmaşık bir ilişkidir. (Örneğin, tüm filozoflar duyguların ve arzuların mantığın altında yattığı konusunda aynı fikirde olmayacaklardır). Şüphesiz, duygular yargıları gölgeleyebilir, ama onları parlatabilirler de. Korku en çok ilgi

duyduğunuz şeyden kaçmanıza neden olabilir. Fakat korku aynı zamanda bilinçli olarak farkında olmadığınız tehlikelerde, kararlarınızdaki tehlikelerde sizi uyarabilir. Öfke, insanların sınırlarımızı aşmaya olan istekliliklerinin kanıtını anlamamız konusunda bizi uyaran, çok karmaşık bir duygudur. Herhangi bir durumda duygulara güvenip güvenmemek ve onlara ne kadar güvenmek gerektiğini belirlemek kendi başına bir eleştirel düşünme konusudur.

Eleştirel Düşünmeye Yönelik Engeller

Düşünme tarzımız, içinde yaşadığımız çevreye bir uyumdur. Düşünme tarzlarımız etrafımızda olup bitenleri anlamlandırmak için geliştirdiğimiz biçimlerdir. Bu biçimler etkili olabilirler fakat aynı zamanda da doğru şekilde işlev görmeyebilirler. Muhtemelen, her birimiz için, bu düşünme tarzları değişkendir; bazı alanlarda faydalı, bazı alanlarda etkisiz, çoğu zamanda bunun bir karışımı şeklindedir.

İçinde yaşadığımız dünyanın birçok yönü daha eleştirel bir şekilde düşünmeyi öğrenmemizi yönelik engelleyebilir.

Haber Kaynakları Temelinde Dünyanın Bir Resminin Oluşturulması

Çoğumuz dünyanın nasıl olduğu hakkındaki resmi, doğrudan ya da dolaylı bir biçimde haber kaynaklarından oluştururuz. Televizyon haberleri, bloglar, gazeteler vb. Haberleri çok seyretmiyor olsanız bile, ondan dolaylı bir biçimde dünya ile ilgili izlenimlerinizin oldukça büyük bir miktarını oluşturursunuz. Arkadaşlarınızla konuşarak, Facebook ve Twitter'a bağlanarak, komedi şovlarını veya televizyon magazin programlarını seyrederek ya da sadece dedikodularla dünyanın nasıl olduğu ile ilgili bir izlenim oluşturursunuz. Fakat geriye dönük kayıtlara baktığımızda, tüm bu insanlar dünya ile ilgili izlenimlerini haber kaynaklarından edinirler. Bu yüzden de hem siz hem de ben dolaylı bir biçimde böyle yaparız.

Aşağıda Louisiana'daki öğrencilerime sorduğum bir soru var (Louisiana hakkında çok fazla bir bilginiz olmayabilir ama yine de soruyu cevaplayınız).

> Louisiana'da cinayetten hüküm giymiş ve ömür boyu hapse mahkûm edilmiş insanları düşünün. Bu tür insanlar, ortalama kaç yılı hapishanede geçirirler? (Hatırlayın: Soru onların kaç yıl hüküm giydikleri değil, hapishanede kaç yıl geçirdikleridir.)
>
> a- 0-5 yıl
>
> b- 5-10 yıl
>
> c- 10-20 yıl

d- 20-50 yıl

e- Ölünceye kadar

Okumaya devam etmeden önce bir cevap seçin.

Geçen birkaç ya da daha fazla yıl boyunca bu soruyu binlerce öğrenciye sordum; neredeyse hiçbiri doğru cevabı veremedi. Ben kendim bile, doğru cevaptan zorlukla emin olabildim. Duyduğum ilk birkaç seferde açıkçası inanmadım (doğru cevap dipnotlarda:3).

Şimdi, bu soru açıkça bir bilgi sorusudur, bir eleştirel düşünme sorusu değildir. Fakat yanlış cevapların arkasında bir eleştirel düşünme sorusu vardır. Yanlış izlenimlerimizi nereden ediniyoruz? Doğrudan ya da dolaylı olarak haber kaynaklarından ediniyoruz. Ama nasıl? Haberler bize yanlış cevabı verdiğinden dolayı yanlış cevap vermiyoruz. Haber kaynakları sundukları gerçek haberlerin doğruluğunu kontrol etme konusunda dikkatlidirler.

Daha çok, haber kaynakları bize hikâyeler anlatır. Hapishaneden erken salıverilen bir kişinin haberini verirler.

Belki zaman içerisinde bu şekilde birçok haber yaparlar, bu haberlerden bazıları şartlı tahliye sürecindeyken vahşi bir suç işleyen bir suçluyla da alakalı olabilir. Belki politikacıları ya da bir kurbanın yakınlarını hayatın nasıl sadece 20 yıl ettiği konusunda konuşurken duyarız ve onlara inanırız. (Bu insanlar da izlenimlerini haberlerden edinirler). Bu hikâyeler etkilidir. Basitleştirilmiş ve dramatik hale getirilmiştirler. Zihnimizde yer ederler. Farkında olsak da olmasak da cinayet suçlularının (Louisiana'da ömür boyu hapse mahkûm edilen katiller de dahil) her zaman hapishaneden erken tahliye edildikleriyle ilgili genel bir izlenim ediniriz.

Haberlerin sunumu bazında şekillenen bu gibi herhangi bir resim muhtemelen ciddi biçimde tahrip edilmiştir. Bunun sebebi haberlerin normal olan şeyleri değil de normal olmayanı sunmasıdır. Bu yüzden haber adı verilir. Sıradanın dışında kalanı sunarlar. Bu aynı zamanda da eğlence kadar iyi bir biçimde işlev görür. Aksine, insanlar için normal olan sabahları uyanmak, kahvaltı yapmak, işe gitmek, öğle yemeği yemek, günün sonunda eve gelmek, biraz televizyon seyredip yatmaktır. Bunlar haber niteliği taşımazlar. Daha çok, haberlerde olan şeyler Afganistan, bir tır garajını yerle bir eden bir hortum, çılgınca işler yapan bir postacı veya kongredeki oldukça muhalifli bir konudur.

Eğer dünyanın normalde nasıl olduğu ile ilgili doğru bir resim elde etmek istiyorsanız, bunun için saygın kitaplara, çalışmalara veya o konuyu derinle-

mesine inceleyen web sayfalarına bakmanız gerekir. Ders kitapları da genellikle muhteşem kaynaklardır ve şüphesiz, konu ile ilgili biraz yoğun bir eleştirel düşünme de yapmanız gereklidir.

Bu, düzenli olarak haber kaynaklarına başvurmanın yanlış olduğu anlamına gelmez. Aksine, haberler eğer özellikle derinlemesine veriliyorlarsa zamanımızın normal olmayan, hatta dünyayı sarsan olaylarından geri kalmamak için harika bir yoldur.

Aşağıdaki başlıklarla ilgili olarak haber kaynaklarından yanlış bilgi edinmenizin nasıl muhtemel olduğunu tartışınız:

- *Küçük uçakların tehlikeleri*
- *Yaşadığınız bölgedeki suç miktarı*
- *Bilimdeki yeni buluşlar*
- *Piyangoyu kazanma ihtimali*

İzlenimlerinizi büyük oranda kitle iletişim araçlarından aldığınızda dünya ile ilgili görülerinizin muhtemel bir biçimde tahrip edilmiş olacağı birkaç başlık da siz yazınız. Daha doğru bir izlenim edinmek için özellikle nerelere bakmanız gerekir?

Alanınızda. Zaman zaman haberlerde alanınızla alakalı haberler yer alıyor mu? Medyanın sunduğu resim tahrip edilmiş olabilir mi? Hangi bakımlardan? Tekrar, daha doğru bir resim elde edebilmek için nereye bakmalısınız?

Filmler, Televizyon, Reklam ve Dergiler Bazında Bir Dünya Resmi Oluşturmak

Eğer dünyanın resmini haberlerden elde etmek tahribatla sonuçlanıyorsa, bu resmi kurgulanmış veya sansasyonelleşmiş materyallerden yapmaya çalışmak çok daha büyük bir tahribata yol açar. Bazen bu tahribat açıktır; en azından yetişkinler için. İnsanlar dünyaya düz camlı pencerelerin arkasından bakmazlar; aramızda yaratıkların olduğuna inanmak için bir sebep yoktur; parlak bir resimdeki elbiseler bizi o elbiseyi giyen manken şekline getirmez; ürünlerin çoğu zaman ifade edilmeyen kusurları vardır. Diğer örnekler daha az göze çarpanlardır ve derin ve rahatsız edici bir şekilde tutumlarımızı etki-

lerler; elinizden gelenin en iyisini yapmak (özellikle de diğerlerinin de ellerinden gelenin en iyisini yapmaya çalışacaklarından) bir yarışmayı kazanmakla sonuçlanmaz; birçok insanın notu (boyu, zekâsı, yetenekleri) ortalamanın üzerinde değildir; herkes dikkat çekici, genç, fiziksel olarak yapılı veya güçlü olamaz.

İnsanlara dünyanın nasıl olduğu ile ilgili yanlış izlenim veren filmlerden, televizyondan, dergilerden veya reklamlardan elde edilen göze çarpmayan mesajların bir listesini yapınız. Okul nasıldır? Yüksekokullar veya üniversiteler genellikle nasıl resmedilir? Bu kaynaklarda derslerinizin konusu nasıl sunulur? Basmakalıp durumlar var mıdır?

Ya Hep Ya Hiç Düşüncesi (Siyah Ve Beyaz Düşüncesi), "Bize" Karşı Onlar Düşüncesi, Basmakalıpçılık

Bu düşünme yollarından her birisi derin bir şekilde içimize ekilmiştir. Bunlardan her biri, eleştirel düşünmenin yolunda engel teşkil eder ve benzer sebeplerden dolayı gerçekliklerimizi basitleştirmemiz için birer yol sunar, gerçekliğin karmaşıklığını aşırı derecede basitleştirir, olayları derinlemesine düşünmemek için bize mazeret sunar.

Etkili düşünme, olayların karmaşıklıklarına dikkat etmemizi gerektirir. Anlaşılmazlık için bir tolerans ve kesin olmaktan biraz eksik cevaplar için bir kabul geliştirmemizi gerektirir. Bir olayın her iki tarafını da görmeye ve kendimizi, ülkemizi, ırkımızı, cinsimizi, politik görüşlerimizi desteleyeceklerden çok, gerçeği bulmaya bir kararlılık gerektirir.

Ya kendi yaşantınızdan ya da çalıştığınız bilim alanlarından, ya hep ya hiç düşüncesiyle meşgul olduğunuz bir durum tanımlayın.
Daha sonra, bu ya hep ya hiç düşüncesine karşı geldiğiniz ve olayların alt başlıklarını inceleyerek daha dikkatli bir cevaba ulaştığınız tam tersi bir durum tanımlayınız.
Bunu "bize" karşı onlar düşüncesi ve basmakalıpçılık ile ilgili örnekler için de yapınız.

Korkular

Daha önce de gördüğümüz gibi, tüm korkuların eleştirel düşünme önünde bir engel teşkil etmemesine rağmen bazı korkular birer engel haline gelir. Bu genellikle şunları yaptığımızda doğrudur:

- Hata yapma korkusu
- Yeni bir şeyler deneme korkusu
- Aptal görünme korkusu

Eleştirel düşünmenin tam bir egzersizini yapmak, sizin entelektüel cesaretinizi geliştirmenizi gerektirir. Örneğin, hatalar yapmak eleştirel düşünmenin hayati parçalarındandır. Hata yapmayı içermeyen hangi önemli becerileri öğrendiniz? Birçok eleştirel düşünme uzmanı başarılarınızdan çok hatalarınızdan bir şeyler öğrendiğinize inanmaktadır. Aslında, üst düzey düşünme becerileriniz geliştikçe daha az eleştirel düşünme hatası yapabilmenize karşın her zaman hata yapacak ve onlardan da öğreneceğiniz şeyler olacaktır.

Aynı durum, siz yeni düşünme yolları denediğinizde, olaylar hakkında nasıl düşündüğünüzü ortaya koyarak aptal görünme riski aldığınızda ve eski problemlere orijinal çözümler getirme riski aldığınızda da geçerli olacaktır.

Eleştirel Düşünmekten Vazgeçiren Bazı Eğitimsel Uygulamalar

Bazı yaygın eğitimsel uygulamalar, eleştirel düşünmenin önünde engel oluşturur ve eğitimin ne olduğu ile ilgili olarak onları içselleştirmeniz eleştirel düşünmenizi ciddi biçimde etkiler. Bu uygulamalar şu varsayımlar üzerine kurulur:

- Öğrenci bilginin pasif bir alıcısıdır.
- Öğrencinin rolü bilgiyi ezberlemek ve aynı şekilde geri vermektir.
- Öğretmenin rolü bilgiyi sunmaktır.
- Sınavlardaki sorular sadece sınıfta derste görülen şeyleri içermelidir.
- Öğrencilere verilen ödevler her zaman açık bir şekilde formüle edilmelidir.
- Her soruya uygun bir yanıt vardır.
- Her şey bir bakış açısı sorunudur.

Geçmiş eğitim yaşantılarınız ne kadarı yukarıda listelenen öğrenci ve öğretmen rolleri ile örtüşmektedir?

Eğitimin nasıl olması gerektiği görüşünüzü, eğitim felsefenizi formüle edin.

Yukarıdaki maddelerin sizin eğitim görüşünüze nasıl uydukları ya da uymadıklarıyla ilgili iyi düşünülmüş yargılarda bulunun.

Eleştirel Düşünmeyi Etkileyen Daha Derin ve Yaygın Engeller

Daha önceden belirtilen bazı engellere ek olarak, eleştirel düşünmenin önünde daha derin ve yaygın başka engeller de vardır. Aşağıda bunlardan dört tanesi tartışılmaktadır fakat bunlar birbirlerinden ayrı değildir. Dördü de birbirlerinin içlerine girmiştir. Ayrıca, bunlar üstesinden gelmesi zor olanlardır. Belki de hiçbirimizin bunların tam anlamıyla üstesinden gelmediğimizi söylemek mümkündür. Bununla beraber, nasıl işledikleri ile ilgili derin bir görüş elde edebilir ve onları, etkilerinin üstesinden gelmek için kullanabiliriz.

Benmerkezcilik

Her birimiz kendi deneyimlerimizin merkezindeyizdir. Duygularımızın, acılarımızın ve keyiflerimizin, istediğimiz ve korktuğumuz şeylerin, hayatlarımızı ve tutumlarımızı şekillendirdiğimiz deneyimlerin, bilsek de bilmesek de tam ortasında yaşarız. Deneyimlerimiz nasıl düşündüğümüzden ve düşüncelerimiz de deneyimlerimizden yoğun bir biçimde etkilenir.

Bununla uyumlu olarak, insanlar genellikle kendilerini ilk sıraya koyacakları bir düşünme tarzına sahiptirler. Onlar bu şekilde bir benmerkezci düşünmeyle meşgul olduklarında olayların nasıl olduğuyla ilgili yargılarda bulunmaya eğilim gösterirler; ancak bunun yargılarını "keşkeci" bir yolla ya da sadece kişisel ilgileriyle yaparlar. Bu hepimizde muhtemelen de çoğu zaman ortaya çıkar. Bazen bu, o kadar açıktır ki bize gösterildiğinde kolaylıkla görebiliriz. Ama çoğu zaman da bu toprağın altından sinsice ilerler. Kolaylıkla aslında insanlığın faydası için çalışmadığım ve sadece kendi ilgilerimi ön planda tutuğum halde insanlık için çalışıyor yanılgısına düşebilirim. Bunu diğer insanlarda gözlemlemek kendimizde gözlemlemekten daha kolaydır.

Benmerkezcilik her seviyede, en derin olanlardan en yüzeysel olanlara kadar eleştirel düşünmeye müdahale eder. Eleştirel düşünmenin önemli bir parçası olan empatinin yolunun ortasında durur. Mesela, bir sağlık uzmanıysam, kendi isteklerime ve ihtiyaçlarıma bağlanıp hastanın bakış açısını görmemem

kolaydır. Benmerkezcilik bir başka önemli eleştirel düşünme davranışı olan adil düşüncenin de yolunda bir engeldir. Etkili bir biçimde düşünmenin bir yolu da kendi bakış açımıza karşı olan bakış açılarını anlayabilmektir. Bazen korktuğumda diğer bir insanın ne dediğini bile duyamam.

Aşağıdaki sorulara kısa cevaplar yazınız (cevaplarınız sadece birkaç satır olabilir ama yazılı olmaları şarttır):

1. *Reklam. Kendi değerlendirmenizde, insanlar reklamlardan ne ölçüde etkilenirler?*
2. *Uyum. Kendi değerlendirmenizde, insanlar ne ölçüde içinde yaşadıkları toplum tarafından dikte edilen rollere uyarlar?*
3. *Araba sümek. Kendi değerlendirmenizde, insanlar genelde iyi sürücüler midir?*

Cevaplara bakmadan önce kendi yanıtlarınızı yazın. (Bölüm sonundaki 1.3 Alıştırmasına bakın).

Birçok insan için, birisi ülkelerini, kültürlerini, dinlerini veya ailelerini eleştirdiğinde, duydukları tek şey kendilerinin eleştirildiğidir. Sinirler gerilir ve diğer insanın yaptığı eleştiriyi bile tekrar edemezler. Bu da kendi ülkeleri, kültürleri vb. ile ilgili adil bir değerlendirme yapma yeteneklerini engeller. Eğer bir eleştiriyi duyamazsam, o zaman dengeli bir sonuca ulaşamam ve bu, benim inançlarımın geçerliliğini değerlendireceğim bilgiden mahrum bırakır.

Ders anlamında, benmerkezci dersleri sadece not olarak görmeme ve bu yüzden de eğitimin tüm diğer faydalarını göz ardı etmeme neden olabilir. Fikir hırsızlığına veya kopyacılığa neden olabilir veya olmadıkları halde öğretmenleri adaletsiz olarak düşünmeme sebep olabilir. Eleştirel düşünmeden elde edilebilecek en değerli şeylerden bir tanesi de kendi düşünme tarzımızdaki benmerkezci yaklaşımı görme yeteneğimizin artmasıdır.

Güvende hissetme ihtiyacı hakkında düşünün. Bu, ilk çocukluk döneminde gelişen ve bir daha asla tükenmeyen bir ihtiyaçtır.

Diğer insanlara odaklanarak başlayın. Tanıdığınız insanlardaki belirgin mantıksız davranış örneklerini kullanın: Belki onlar rahatsız edicidirler ve arkadaşları uzaklaştırırlar; belki onlar kendilerine hizmet etmediğini gördükleri sebeplerle

veya gruplarla tanımlama yaparlar; belki de ellerindeki kanıtların ezici çoğunluğu bu inançların aksine de olsa bu inançları sürdürmeye devam ederler. Bu davranışın kısmen de olsa erken çocukluk döneminde gelişen güven hissi arayışından kaynaklandığı varsayımını düşünün (Eğer insanları uzaklaştırırsam, onlara bağımlı olmak zorunda kalmam; insanları belirli bir sınıfa göre tanımlamak bana bir aidiyet ve güven verir).

Bunu başkalarına değil de kendinize uygulamak çok daha zor bir alıştırmadır.

Düşünmenin Gelişimsel Şekilleri

Birçok düşünme şeklimizi farklı psikolojik ve fiziksel değişimlerimiz yoluyla ediniriz. Çocuk olarak, birtakım derinden hissedilen ihtiyaçlarımız vardır; güvende olma ihtiyacı; sevilme ihtiyacı; fiziksel dokunma ihtiyacı; hem kendimizi diğerlerinin arasından sıyırıp bireyselleşmeye hem de tamamıyla diğer insanlarla birleşmeye ihtiyacımız vardır. Dahası, standart düşünme biçimlerimizin çoğu çocuklukta hatta erken çocuklukta edinilmiştir.

Hepsinden öte, bu ilk olarak duyguları, hüsranı, otorite figürlerini, güçlü arzuları, acıyı nasıl kavramsallaştıracağımızı ve onlarla nasıl baş edebileceğimizi öğrendiğimizde olur. Geçmişte edindiğimiz stratejilerin çoğu hâlâ tutarlı, yüzeyin üstünde, hayatlarımızın içindedir. Bu yüzden, kendimizi tehdit altında hissettiğimizde, kolaylıkla bir çocuğun düşünme şekline çark edebiliriz. Çözülebilecek problemlerin ağırlığı altında ezilebiliriz. İnsanlar işlerini yaparlarken bizi görmezlikten gelebilirler ve biz bundan dolayı kendimizi aldatılmış hissederiz (Örneğin, masalarında bizi görmeyen garsonlar veya sol şeritten yavaş yavaş giden otobüs şoförleri).

Bu yüzden, eleştirel düşünmeyi öğrenmenin bir diğer faydası da eskiden hayat hakkında kullandığınız varsayımları tanımlamaya ve şu anda yaptığınız daha yetişkin varsayımlar ile aralarındaki farkları anlamaya başlamanızı sağlamasıdır. Geçmiş ve şimdiki amaçlarınız hakkında ayrım yapabilirsiniz. Şu anda sahip olduğunuz çok daha yoğun bilgiyi ve daha gençken sahip olmadığınız ama şimdi elinizde olan alternatifleri daha bir ciddiyetle ele alabilirsiniz.

Önceki Kararlar, Önceki Kişisel Deneyimler

Bir kişinin tartışmalı bir konuda, mesela politik bir konuda veya idam cezası konusunda veya ticari bir anlaşmanın faydaları konusunda bir noktaya parmak bastığını düşünün. O kişinin ifadesini değerlendirmenin en genel yolu onun görüşlerinin kendimizinkine ne kadar uyduğudur ve daha sonra da

uyumun derecesine bağlı olarak lehinde veya aleyhinde sebepler ortaya koymaktadır.

Eğer benim görüşlerim bakımından yoğun bir eleştirel inceleme söz konusuysa bu mantıklı olabilir. Fakat genelde benim görüşlerim zaten benim sahip olduklarımdır; sadece geçmiş bir incelemenin bir sonucuymuş gibi görünürler. Benim daha önceden sahip olduğum görüşlerimin şu anda ilk kez değerlendirdiğim görüşlerden daha doğru olmaları ihtimalini düşünmek için bir sebep yoktur.

Kanıtlar bakımından önyargılı bir biçimde de düşünebiliriz. Eğer belirli bir görüşe karşı eğilimim varsa onun lehine olan küçücük bir delil bile benim için yeterli olabilir. Eğer dünyayı ziyaret eden uzaylılara, kanseri tedavi eden bitki kürlerine, takdiri ilahiye inanıyorsam, onların tam anlamıyla olmadığının kanıtlanmamış olması, onları demek ki inanılmaz değiller, diye algılamama neden olacaktır.

Diğer taraftan, eğer bir görüşe karşıysam, azıcık bir delil parçası ya da onun henüz kanıtlanmamış olduğu gerçeği bile onun aleyhine oldukça ağırlıklı bir durum oluşturur:

"Küresel ısınmaya inanmıyorum. Hiç kimse yeryüzünün ısındığını kanıtlamadı. Geçen kış hava çok soğuktu."

"Piyangoyu kazanamayacağımı ispatlayamazsın. Her zaman bir ihtimal vardır. Eğer oynamazsan kazanamazsın."

Yani, kanıtları kendi mizacımıza göre düşünürüz. Hâlihazırda inandığımız bir şeyden şüphe etmek için bir dağ büyüklüğünde kanıt isteriz, ama zaten inandığımız bir şey için bir zerre kanıt bize yeter. Kendi yaratıcılığımız bile bize karşı hareket eder. Eğer ona inanmışsak bir fikrin ne kadar tuhaf ya da erişilmez olduğunun bir önemi yoktur, yaratıcı zihinlerimiz onun faydasına olacak en azından az bir kanıt yaratır.

Yargılara nasıl ulaşmalıyız? Gerçeği bilmede ya da en azından gerçeğe en yakın olanı bilmede doğruluktan yanaysak, bir sonuca onun lehinde ya da aleyhinde ulaşmadan önce kanıtların üstünlüğü ile hareket etmeliyiz. Bunu yapmak genelde çok zordur çünkü kararlar bizim farkındalık seviyemizin altında verilirler ve inançlarımız egolarımızla ve gelişimsel düşünme biçimlerimizle sıkı sıkıya bağlıdırlar. Farkındalığımızı, açık fikirliliğimizi eleştirel düşünmeyi kullanarak artırabiliriz.

Bu aynı zamanda yargılarımızı kişisel deneyimlerimiz üzerine kurduğumuzda da geçerlidir. Kişisel deneyim, bize sonuçlar çıkarabileceğimiz kararlar verebileceğimiz değerli bir bilgi kaynağı sağlar. Öğretmenlerin öğrencileri bir alanda eleştirel düşünmeye sevk etmelerinin yollarından bir tanesi o alandaki kavramları onların kendi kişisel deneyimleri ile ilişkilendirmelerini istemektir. Hiç kimse kişisel deneyimlerin eleştirel düşünme üzerindeki değerini yadsıyamaz.

Bununla beraber, kişisel deneyim eleştirel düşünmenin önünde bir engel de olabilir. Bu özellikle de olağan olmayan ve zihinlerimizde etki bırakan türden kişisel deneyimler için geçerlidir. Her birimiz için kişisel deneyimler sınırlıdır. Elimizde olanın ötesinde genellemeler yaparsak işte, o zaman bozulmuş sonuçlar elde etme ihtimaline düşmüş oluruz. Sizin kendi kişisel deneyimlerinizin etkisi diğer yüzlerce insandan duyduğunuz kişisel deneyimlerden çok daha fazladır. Fakat muhtemelen ne olacağı hakkında tam ve doğru sonuçlar çıkarmak istiyorsanız o zaman (diğer her şey eşit olması şartıyla) sadece kendinizin bir deneyimi yerine diğer yüz insanın deneyimlerine inanç göstermelisiniz.

Kendinizin ötesindeki çok çeşitli deneyimler ve sonuçları göz önünde bulundurmak için bilgi dağarcığınızı genişletirken neye ihtiyacınız vardır? Saygın kitaplara, çalışmalara, dergi makalelerine, çok çeşitli insan deneyimlerini birleştirip örnekleyen kaynaklara bakmalısınız. Eğer size sürekli sorun çıkaran bir Kia marka arabanız varsa, bu sizin gelecekte o arabaya güvenmemeniz için harika bir sebeptir. Fakat alacağınız bir sonraki arabanın da bir Kia olup olmayacağı konusunda akıllıca bir karar vermek istiyorsanız kişisel deneyiminiz çok kısıtlıdır. Bu yüzden de kullanıcı değerlendirmelerini veya arabaları değerlendiren bağımsız kaynakları incelemek akıllıca olacaktır.

Eleştirel Düşünme İhtiyacımız Ne Kadar Derindir?

Eleştirel düşünme hakkındaki en önemli şeylerden bir tanesi de onun çok yönlülüğüdür. Eleştirel düşünme her düşünme düzeyimizde değerlidir.

Pratik Karar Verme Düzeyinde

Eleştirel düşünme sadece günlük işlerimizle uğraşırken bile bize yardımcıdır; daha etkili bir biçimde nasıl ders çalışılır, havaalanında sıkışıklığa kaldığımızda bir yol bulma, ne çeşit kıyafetler alacağımıza karar verme. Bu, hedeflerimizi başarmak için kullanacağımız yollar hakkında düşünmektir. En özgün biçimiyle bir problem çözme şeklidir. Bu, eleştirel düşünmenin önemli bir düzeyidir ve aldığımız tüm günlük kararları içerir.

Düşünme becerilerini geliştirmek gidebileceğiniz alternatif yolları geliştirmenize yardımcı olur. Zihninizdeki modası geçmiş varsayımları belirleyip onlardan kurtulmanıza yardımcı olur. Sizin veya diğerlerinin aldığı kararlar hakkında hem olumlu hem de olumsuz yönde bazı sonuçları kabul etmenize yardımcı olur. Hedeflerinizi görünür tutmanıza ve bu hedeflere ulaşmak için daha etkili yollar düşünmenize yardımcı olur.

Anlamlılık Düzeyinde

Eleştirel düşünmeyi öğrenmek, ayrıca insanların yaşamlarına ilişkin daha geniş konularla ilgilenmelerine yardımcı olur. Eleştirel düşünme başka hiçbir şeyin yapamayacağı biçimde insanların daha önceden öğretilen düşünme alışkanlıklarından kurtulmalarına yardımcı olur. Tamamen değilse de kısmen böyle yapar. Eleştirel düşünme, insanlara hareket edebilecekleri başka yollar açar; öyle yollar ki başka türlü o insanların karşısına çıkmazlar. Yeni bir hayat arkadaşı ya da yeni bir iş bulurken; derslerinizde gördüğünüz konuları hayatınız hakkında düşünme şeklinizle bağdaştırırken; kendinize, diğerlerine, değerlerinize, sizin için hayatı anlamlı kılan tüm diğer şeylere karşı mantıklı tutumlar geliştirirken, yani tüm bunları yaparken onlar hakkında derin bir şekilde düşünürseniz, bunlar daha da zenginleşir ve daha da ulaşılabilir olurlar.

Kavramlar Düzeyinde

Kavramlarla düşünürüz ve bunlar kaçınılmaz bir biçimde gözle görülür bir seviyede hayatımızı şekillendirir. Genellikle üzerinde düşündüğümüz kavramlar, eleştirel olmayan bir biçimde kabul ettiklerimizdir. Aşkın ne olduğunu filmlerden ve hissettiklerimizden anlayabiliriz. Özgürlüğün ne olduğunu o kelimeyi defalarca duyduğumuzdan dolayı ya da onunla önemli ilişkilendirmeler yaptığımızdan dolayı anlayabiliriz. Bir öğrenci, bir öğretmen, bir kadın, bir erkek, dindar bir kişi, bir tanrıtanımaz, bir bilim adamı, bir sanatçı, ders aldığımız herhangi bir alanda uzman olmanın ne demek olduğu ile ilgili tüm kavramları bilebiliriz. Cesur olmanın, adil muamele görmenin, zeki olmanın, adını söyleyebileceğiniz ya da tanımlayabileceğiniz herhangi bir şey olmanın ne demek olduğunun kavramlarına sahibiz. Daha derin bir eleştirel düşünme seviyesine, kavramlarımızı eleştirel bir biçimde inceleyerek, bireysel kavramların bize yardımcı oldukları ya da bize zarar verdiklerinin, bizi sınırlayıp bizi özgürleştirdiklerinin daha da farkına vararak ulaşabiliriz.

Düşünmekle ilgisi olmayan kavramlar bile bizim kavramlarımızdan yoğun bir biçimde etkilenmektedirler. Örneğin, arzular; eğer bir şeyi seviyorsanız veya bir insanı, bir filmi, bir okul dersini, bir araba markasını sevmiyorsanız

sevmek veya nefret etmek kendi başına bir düşünme örneği değildir. Daha çok, sevmek veya nefret etmek, düşünme esnasında kullandığınız kavramlardan etkilenir. Son zamanlara kadar herkes güneşte yanmanın güzel olduğunu, deniz kenarlarının tatil yapılacak arzu edilen yerler olduğunu, erkek ve kadınlardaki zayıflığın dikkat çekici olduğunu, yeşil alanların değerli olduğunu, bir ilişkide yönlendirici olmanın sağlıksız olduğunu düşünürdü. Bu temel noktaların her birine ilişkin standart kavramlarımız daha olumlu ya da daha olumsuz bir hal alarak değişmiştir. Kavramlar tekrar da değişebilirler. Arzu edilen şey, gelip geçen heveslerin dışına çıkmak özgürlüğü olabilir. Arzuladığınız şeylerle ilgili sahip olduğunuz kavramları yeniden gözden geçirmek bu heveslerin ötesine yükselmenize yardım edecektir.

Benzer bir biçimde, kavramlarınızın korktuğunuz şeyler ve size neşe veren şeyler üzerinde yoğun bir etkisi vardır. Eğer karanlıktan, matematikten veya ölmekten korkuyorsanız, bunlar evrensel korkular değildir. Sizden çok da farklı olmayan ve bu korkuları taşımayan insanlar vardır. Bazı insanlar kendilerini karanlıkta daha güvende hissederler, matematiğe bayılırlar ve ölümü rahatlatıcı ve huzur verici bulurlar. Bir şeylerden bir bakıma onlar hakkında sahip olduğumuz kavramlardan, onları sınıflandırma ve onlar hakkında düşünme şeklimizden dolayı korkarız.

Genellikle duygulara bağımlı davransak da duygular gerçekten de direkt kontrol altında değildir. İnsanların duyguları üzerinde direkt kontrol sahibi olma denemelerinin birçok çeşidi aslında acı verir. Örneğin, kalabalık önünde konuşmaktan korkuyorsanız ve korkmamanız gerektiğini hissediyorsanız bu korkunun üzerine gitmeyi deneyebilirsiniz. Belki kendinizi toplum önünde konuşmaya zorlayabilirsiniz veya kendi kendinize ondan korkmuyormuş gibi yapabilirsiniz. Şu şekilde bir mantık oluşturabilirsiniz: "Topluluk önünde konuşmada korkacak bir şey yok. Gerçekten de korkacak hiçbir şey yok. Bu yüzden, topluluk önünde konuşmaktan korkmuyorum." Buna inkâr denir. İnkâr doğru olduğunu bildiğiniz bir şeyi görmekten kendinizi alıkoyduğunuzda ortaya çıkar. Bunun en klasik örneği kendilerinin alkolik olduklarını görmeyi inkâr eden alkoliklerdir. Birçok insan bu çeşit bir inkâr ile mantıklı olmayı birbirine karıştırır. Ne bastırmak ne de inkâr sağlıklıdır. Hiçbirisi etkili de değildir, en azından uzun vadede. Her ikisinin de ağır psikolojik bedelleri vardır.

Duygularımız bizim direkt kontrolümüz altında olmamasına karşın, kavramlarımıza yönelerek onları dolaylı bir biçimde etkilememiz mümkündür.

Birçok insan otomatikman cesaretin iyi olduğunu varsayar. Aşağıda cesaretin durumu daha kötü hale getirmesinin muhtemel örnekleri vardır:

- *Cesur ama Nazi olan bir kimse*
- *Ciddi bir sakatlığa rağmen cesurca oynayan bir sporcu*
- *Suçlarını işlerken hayatlarını tehlikeye atan suçlular*
- *İlyada'daki kahraman Achilles. Onun cesareti değecek amaçlar olarak adlandırabileceklerinizi başarabildi mi?*

Plato bu örneklerin tamamıyla cesaret kavramının parçaları olmadığını söyleyecektir. Birisi buna nasıl inanabilir?

Kendi bakış açınızdan, bunlar cesaret örnekleri midir yoksa başka bir şeyler midir? Neden? Eğer cesaret örnekleriyse, her bir örnekteki eylemi takdir eder misiniz? Yoksa şunu mu söylersiniz: "Bu insanlar cesur olmasalar çok daha iyi olurdu."

Topluluk önünde konuşma kavramınız üzerinde durabilir ve onun neden korkutucu olduğunu anlamaya çalışabilirsiniz. Ortaya çıkan korkuyu takdir edebilir ve onu yüceltebilirsiniz. Onun kökenlerini, korkuyu ortaya çıkaran şeyle ne gibi bağlantılarınız olduğunu araştırabilir ve yeni bağlantılar oluşturabilirsiniz. Zaman içerisinde kavramı yeniden düşünebilirsiniz ve bu genellikle ona karşı tepkinizi değiştirmede etkili olacaktır.

Olayları Derinlemesine Düşünme Deneyimi

Eleştirel bir biçimde düşünmede zaten iyi olabilirsiniz. Bazı alanlarda, çok iyi olabilirsiniz. Aslında, bazı alanlarda eleştirel düşünmede öylesine iyi olabilirsiniz ki bu, kendiliğinden ortaya çıkar siz bunun iyi bir düşünme olduğunun bile farkına varmazsınız. Örneğin, bir sokaktan aşağı doğru araba kullanıyorsunuz ve kenarda park etmiş arabaların arasından bir top önünüze zıplıyor. İçgüdüsel olarak fren yaparsınız, içgüdüsel olarak etrafa bakarsınız, kendini sokağa atan bir çocuk olup olmadığına bakarsınız. Bir başka örnek: Sizin önünüzdeki arabalar aniden bir kaza yaptı. Yoldan çekilmek için direksiyonu sağa değil de sola kırarsınız.

Bunlar içgüdüsel görünebilir ama değildir. Bunları muhtemel ardıllarının yansıyacağı şekilde öğrenmişsinizdir. Eleştirel düşünmeyi öylesine içselleş-

tirmişsinizdir ki bu size çok doğal ve içgüdüsel gelir. Fakat yine de bu eylemler eleştirel düşünmenin ürünleridir.

Bu kitapta ilerledikçe, düşünme becerilerinizin belirgin bir şekilde gelişeceğinden emin olabilirsiniz. Şüphesiz, kitabı sadece okumak yeterli değildir. Alıştırmaları yapmalı, bunları bu derste, başka derslerde ve okul dışındaki hayatınızda da denemelisiniz. Eğer eleştirel düşünme yaparsanız becerileriniz gelişecektir.

Burada sorun, sizin becerilerinizin gelişmediğini düşünebilecek olmanızdır. Gelişimin açık olmaması muhtemel değildir. Birçok insan tam tersi tepkiye sahiptir. Eleştirel düşünmeyi ele alan bir derste ilerledikçe mantıklarının daha kötü bir hal aldığını hissederler.

Bu birtakım nedenlerden dolayı olur. İlk olarak, eleştirel düşünmenin disiplinli sürecinde çalışmak düşünme hızınızı yavaşlatacaktır. Normalde çaba harcamadan aştığınız bir yol daha fazla zamanınızı alacaktır. Önceden kabul ettiğiniz düşünce parçaları üzerine odaklanmak zorunda kalacaksınız.

İkincisi, daha önceden aklınıza gelmeyen sorular aklınıza gelmeye başlayacak. "Açık mıyım?", "Bu gerçekten bir ima mı?", "Belki burada bir sonuca atlıyorum", "Bunu nasıl kontrol edebilirim?". Sorular gelişimin, düşünmenin yeni biçimlerine açılmanın birer işaretidir. Fakat biz genellikle soruların anlamamanın bir işareti olduğunu ve hiç soru olmamasının daha iyi olduğunu düşünürüz. Eleştirel düşünme sorularda hayat bulur.

Üçüncüsü, eleştirel düşünmenin yansıtıcılığı kendinizi yeniden sorgulamaya başlamanıza neden olur, özellikle de başlangıçta veya geriledığinizi düşündüğünüzde. Önceden, kendinize güvenir bir şekilde bir cevap verirdiniz, ancak şimdi düşünürsünüz "Bekle bir dakika, belki de burada bir sonuca atlıyorum" veya "Bu gerçekten de yazarın ima ettiği şey mi? Yoksa onunla aynı fikirde olmadığım bir şeyden aşırı derecede etkileniyor olabilirim."

Dördüncüsü, bir şeyler hakkındaki birtakım eminsizlikleriniz gerçekten bilmediğiniz ya da emin olmadığınız korkutucu gerçeğini kapatmak için bir blöf olabilir. Blöf yaptığınız kişi kendiniz olabilirsiniz. Eleştirel olarak nasıl düşünüleceğini çalışmak blöfünüzü görür. Sormaya başlarsınız " Otomatik cevabım hangi varsayımlara dayanmaktadır?"

Son olarak, mantık kurma konusundaki klasik metnin de Michael Scriven'ın da açıkladığı gibi eğer bir yüzücü ya da tenis oyuncusuysanız ve profesyonel bir antrenörle çalışmaya başlarsanız, bir şeyleri yapma biçimlerinizin çoğunu değiştirmek, bazı hareketleri unutmak ve bazılarını öğrenmek zorunda oldu-

ğunuzu göreceksiniz. Bu, sizin garip hissetmenize ve ilk başta hızınızın düşmesine neden olacaktır. Fakat bu hız kaybı, gerçekte yeterlilik ve güvenilir bir hız kazanmada tek yoldur. "Hız yavaşça kazanılır."

Aşağıda birçok insanın eleştirel düşünme çalışmalarına yönelik tepkilerinin bir listesi verilmiştir. Bu listedekilerden birçoğunu yaşamış olduğunuzdan dolayı şaşırmayabilirsiniz ya da rahatsız olmayabilirsiniz (Aslında bir öğretmen olarak bunlardan herhangi birisini yaşamadıysanız ben rahatsız olurum).

- Eleştirel düşünme terimlerini pratiğe dökmede zorluk
- Onları doğru bir şekilde uygulayıp uygulamadığınızı söyleyememe
- Terimlerin nasıl üst üste geldiği konusunda çok kaygı duymak
- Daha önceden açık görünen şeylerde kafanızın karışması
- Asla ilerleyemeyeceğiniz konusunda ısrarcı bir şüphe
- Bir cevabın öncesinde ilkin kendine güven duyma, daha sonra rahatsız edici bir şüphe
- Cevaplardan çok sorular türettiklerinden dolayı öğretmenlerinizin yeteri kadar öğretmediği hissi

Tekrar söylemek gerekirse, eleştirel bir biçimde düşünmeyi öğrenmeye çalışırken önemli olan şey, dönüt almayı ve bu dönütlerin hayatınızı nasıl zenginleştireceği konusuna açık olmanızı içeren eleştirel düşünme çalışmalarıyla meşgul olmanızdır.

Başlarken: İAÖ-R ile Açıklamak

Daha önce gördüğümüz gibi, eleştirel düşünme sormanız gereken soruları sormakla başlar. Zihninizi ifade etmek istediğiniz şeye odaklayan sorular sormak, daha da netleşmenin bir yoludur. Genel olarak, herhangi bir eleştirel düşünme sürecine başlamanın en iyi yolu bir şeyleri daha net bir hale getirerek açıklamaktır.

Neredeyse her şeyi açıklamak için çok faydalı olan sürecin kısaltması İAÖ-R'dir. Bu kitap ilk bakışta umduğunuzdan çok daha fazla başarı sağlayan birçok eleştirel düşünme sürecini içerir ve İAÖ-R bunlardan bir tanesidir. Buradaki harfler çalıştığınız şey her ne olursa olsun onları netleştirmek için yardımcı olan dört basamağın kısaltmasıdır:

İ- İfade et

A- Ayrıntıya gir (onu kendi kelimelerinle tam anlamıyla açıkla)

Ö- Örneklendir (iyi bir örnek ver)

R- Resmet (Bir resim: belki bir mecaz, teşbih, benzerlik, bir diyagram, bir kavram haritası vs.)

İfade

Bir şeyi ifade etmek onu kısaca, açıkça ve mümkün olan en tam şekliyle söylemektir. Bazen bu, iyi bir tanım yapmak anlamına gelir; fakat bazen de bir kitap bölümünün tezini o bölümün özünü yakalayarak tek, açık ve iyi ifade edilmiş bir şekilde söylemektir.

Ayrıntıya Girmek

Ayrıntıya girmek bir şeyi genişletmek, kendi sözcüklerinizle daha uzun bir şekilde ifade etmektir. Böylelikle okuyan kişi anlatılmak isteneni daha tam bir şekilde anlar. Örneğin, enerji koruma yasasını ifade edebilirim, daha sonra da ne demek istediğimi daha detaylı bir biçimde onu derinlemesine açıklayarak ayrıntıya girebilirim. Ayrıntı vermeye "başka bir deyişle....." ifadesini kullanarak başlayabilirsiniz.

Örneklendirme

Burada amaç, iyi bir örnek vermektir sadece bir örnek vermek değil, iyi seçilmiş bir tanesini vermektir; yani hem kendiniz hem de okur için ne dediğinizi açıklayacak bir örnek. Genellikle, sizin kendi örneğiniz olmalıdır, ne bir kitaptan ne de bir öğretmenden alıntı olmalıdır. Yaptığınız ifadeye ve ayrıntıya girmeye uygun olmalıdır. Bu yüzden, âşık olmak kavramınızı açıklamak için; ilk olarak aşkın ne olduğunu ifade edebilirim; daha sonra bununla ilgili ayrıntıya girerim; daha sonra da âşık olmak ile ilgili okuyucunun bağlantı kurabileceği iyi bir örnek verebilirim (Akla Romeo ve Juliet gelebilir fakat burada kişisel bir örnek de verilebilir). Örneklendirmeye "örneğin....." ifadesiyle başlayabilirsiniz.

Resmetme

Resmetme edebi olarak bir resimdir. Bir şeyleri netleştirmek için okuyucunun zihninde o şeyi canlandırması için ona bir şeyler vermektir. Bazen bu gerçek bir resim olabilir (Bu kitabın 39.sayfasındaki 1.2 numaralı figür eleştirel düşünme sürecinin görsel bir ifadesidir). Bazı durumlarda, bu bir grafik,

bir diyagram veya bir kavram haritası da olabilir. Çoğunlukla, bu kelimelerinizle resim çizmektir. Burada mecaz, teşbih ve benzetim gibi teknikleri kullanabilirsiniz. Örneğin, Rush Cosgrove sivil itaatsizlik kavramını açıklıyordu. Tanımını bir cümlede verdi. Daha sonra o konuda ayrıntıya girdi. Daha sonra sivil itaatsizlik ile ilgili çok iyi bir örnek verdi (Onun örneği otobüsün arka koltuğunda oturmayı reddeden Rosa Parks idi). Daha sonra da bunu resmetti. Sivil itaatsizlik okyanusun hemen kıyısındaki bir dağ gibidir, dalgalar gelir ve çarpar ama dağ orada durmaya devam eder. Benim için, onun çizdiği bu resim açıkça sivil itaatsizliğin ne olduğunu göstermektedir. Resmetmeye "....'a benzer" ifadesiyle başlayabilirsiniz.

Bir şeyi netleştirmenin iki yönü vardır. Birincisi onun sizin zihninizde net olmasıdır; ikincisi de diğerlerinin kolaylıkla anlayabilmesi için onlara hitap ediyor olmasıdır.

İAÖ-R her ikisi içinde işe yarar. İAÖ-R kullanarak her bir fikri alıp geliştirerek yazı alıştırmalarınızda ilerleme kaydedebilirsiniz. Sonuç, oldukça rahat ve iyi anlaşılan fikirlerdir. AİÖ-R hem düşünmenizi hem de yazı yazmanızı ciddi bir biçimde daha iyi hale getirir. Bu, aynı zamanda öğrendiklerinizden anladıklarınızı test etmenin en iyi yoludur (ve bu yüzden de sınavlara çalışmanın en iyi yoludur). Eğer bu yöntemdeki her bir maddeyi bir dersteki bir kavram ya da prensip için doğru bir biçimde kullanabilirseniz, onu açıkçası çok daha iyi anlayabilirsiniz, onu sadece dile getirmekten çok daha büyük bir oranda anlayabilirsiniz. Benzer bir biçimde, AİÖ-R öğretmeninizin sizin anladıklarınızı test etmek, dersteki kavramları ve konuları ne derece öğrendiğinizi değerlendirmek için kullanabileceği bir yöntemdir.

Öğrencilerden 5 sayfalık bir yazma ödevi istendiğinde, genellikle bu 5 sayfayı "doldurmakta" zorluk çekerler (öğretmenler bunu duyduklarında aslında şaşırırlar çünkü onlar da söyleyeceklerini 5 sayfaya sığdırmakta sorun çekerler). AİÖ-R'yi kullanmak size bu sayfaları "doldurma" fırsatı verir. Yazınızda üzerinde durduğunuz her bir temel noktada, onu ifade edebilir, ayrıntıya girebilir, örnekler verebilir ve en sonunda da konuyu içeren bir resim çizebilirsiniz. Bu sizin ödevinizin hem açık olmasını hem de yazınızın gelişimini uygun şeylerle "doldurmanızı" sağlayacaktır (Bkz. sayfa 36-37)

AİÖ-R' nin Esnekliği

Bu kitaptaki tüm eleştirel düşünme süreçleri esnek ve adapte edilebilirdir. Eleştirel düşünmeye ihtiyaç olan çok çeşitli durumlara göre şekillendirilebilir. Eleştirel düşünme çok nadiren düzlemsel bir çizgidir. Bu AİÖ-R için de geçerlidir. Örneğin,

- Asıl fikir adım adım gitmek olduğundan ilk olarak ifade et, daha sonra ayrıntıya gir, sonra örnek ver, sonra da resmet. Burada açıkçası bir adımı kolaylıkla bitirmezsiniz onunla işiniz bitmez. Fark edeceksiniz ki ayrıntıya girdikçe ilk basamakta ifade ettiğiniz şeyleri yeniden gözden geçirme ihtiyacı duyacaksınız. Benzer bir şekilde, örnek vermeniz ya da resmetmeniz de sizin daha önce attığınız adımlara geri dönüp onları yeniden düzenlemenize neden olabilir.

- İdeal olan açıklama cümlesi tek, net ve iyi düzenlenmiş bir cümledir. Fakat bazı durumlarda bu iki cümle olabilir. Benzer olarak, bir ya da iki paragrafta ayrıntıya gireceksinizdir fakat daha karmaşık konularda daha fazla ayrıntıya ihtiyaç olabilir. Buradaki asıl konu ne kadar uzun olduğu değildir, ilk ifadede konunun özünü yakalamak ve ayrıntı bölümünde de onun içini doldurabilmektir.

- Bazen resimleme bölümünü çok az bir kayıpla atlayabilirsiniz. Genellikle çarpıcı bir resmetme konunun birden dikkat çekmesine neden olur. Yaratıcılığınızın ilerlemesine olanak tanır.

- Örneklendirmede, bir örnek verirsiniz. Ama bazen konunun daha iyi anlaşılması için hem bir örnek vermek hem de onun tam tersi bir örnek vermek daha yararlı olabilir. Bu yüzden, sivil itaatsizlikte konusunda olduğu gibi, Rosa Parks bunun bir örneğidir. Fakat gelir vergisini protesto etmek için vergi kaçırmam bir örnek değildir; bu bir bakıma sivil itaatsizlik kisvesi altında kendime hizmet etmektir.

- Çoğu zaman, AİÖ-R'nin ifade etme bölümü sizin kendi tanımınız ya da kendinizin yapılandırdığı bir hipotez olacaktır. Ama bazen ifade etme bölümde güvenilir bir kaynaktan öğretmeninizden ya da ders kitabınızdan bir alıntı yapmak da oldukça faydalıdır. Daha sonra ifadeden anladığınız şeyi ayrıntı verme, örneklendirme ve resmetme bölümlerinde netleştirebilirsiniz. Bu yüzden bir anatomi ve psikoloji metni size "anatominin vücudun iç ve dış yapıları ve vücudun organları arasındaki fiziksel ilişki konusunda çalıştığını" verir. Bu ifadeyi yazmak tabii ki anatominin ne olduğunu veya psikolojiden ne bakımdan farklı

olduğunu göstermez. Fakat bundan anladığım şeyi netleştirebilir ve bir iki paragrafta ayrıntıya girerek, anatomik bir yapının iyi bir örneğini vererek ve anatominin iyi bir resmini çizerek okuyucuma anladığım şeyleri aktarabilirim.

BU KİTAPTAKİ AİÖ-R

İFADE ET

Eleştirel düşünmenin ne olduğu ile ilgili bir ifade sayfa 1-2 de bulunabilir. Aslında, orada onun üç tane ifadesi vardır.

AYRINTIYA GİRMEK

Sayfa 3-4 eleştirel düşünmenin ne olduğu konusunda ayrıntı verir. Sayfa 5-12' de diğer ayrıntılardır.

ÖRNEKLENDİR

Bu kitapta birçok eleştirel düşünme örneği vardır. Bir tanesi sinirliliğe mantıklı bir şekilde yaklaşmayı gösteren 8.sayfadaki örnek, bir diğeri ise sayfa 10'daki adillik ile ilgili olandır. Daha geniş örnekler: Chris'in (Bkz. sayfa 75- 80) evlilik analizi ve sayfa 100 -101'deki yeryüzü bilimlerinin mantığının analizidir. Diğer örnekler sizden gelecektir. Her ünitenin sonunda listelenen herhangi bir ödev eleştirel düşünmenin örnekleridir. Bazı zıtlık gösteren örnekler (eleştirel düşünmeme örnekleri) de bu kitapta bulunabilir. Örneğin, sayfa 6'daki liste. Eleştirel olmayan düşünme standartlarının örnekleri sayfa 159'da listelenmiştir.

RESMET

Bu kitapta eleştirel düşünmenin birçok görselleştirmesi verilmiştir. Sayfa 33'te bir eleştirel düşünme resmi verilmiş; sayfa 67-68'de mantık bileşenleri yoluyla düşünmenin resmi verilmiştir. Fakat burada şunu söyleyebilirim ki eleştirel düşünme bir dürbün gibidir. O, sizin yakınlaşmanıza, detayları keşfetmenize, o bağlamda gördüklerinizi almanıza ve gördüklerinizden çok daha fazlasını anlamanıza olanak tanır. İşte burada bir mecaz yaptım. Bu bir eleştirel düşünme örneği değildir; bu eleştirel düşünmenin bir şeyle kıyaslanmasıdır. Bir başka örnek: İnsanlar beni arabayla bir yere bıraktıklarında veya GPS yönlendirmelerini takip etsem, hatta çok da dikkat etsem bile kendi başımayken aynı yolu bir daha ki sefere bulamam. Diğer yandan, eğer kendi yolumu kendime göre belirlediysem, belki bir harita kullanarak, neredeyse her zaman hiçbir sorun yaşama-

dan kendi yolumu bulabilirim. Resim: eleştirel düşünme de aynen kendi yolunuzu kendinizin bulması gibidir.

Eleştirel Düşünme Şablonu

Burada olayları derinlemesine düşünmeye çalıştığınız herhangi bir alanda kullanılabilecek bir şablon verilmiştir:

- Bu alanda eleştirel bir biçimde düşünmeye çalışan dört ya da beş kişi bulun.
- Alanda dikkati çeken 3 tane en temel organize edici nitelikteki kavramları veya fikirleri bulun (Örneğin, bu ders için çalıştığınız bir bölümdeki 3 temel kavram).
- AİÖ-R ile yazmaya başlayın. Bu üç kavramın her birini ifade edin, ayrıntıya girin, bir örnek verin ve resmedin.
- Daha sonra, kavramların birbirleriyle ne şekilde uyduklarını, dünyada, hayatınızda, ilgili konuda nasıl bir işlev gördüğünü anlatan bir paragraf yazın. Her yazıyı kişi sayısına göre çoğaltın (Not alma şeklinde bile olsa cevaplarınızın yazılı olması gerekir. Yazılı cevaplar somuttur ve sizin düşüncelerinizi kâğıt ve kalemle ortaya çıkması demektir).
- Birbirinizin düşünceleri hakkında eleştiri yapın (Unutmayın eleştiri kötülemek ya da hata bulmak demek değildir). Eleştiride;
- Bölüm 2'deki bileşenlere odaklanın. Yazar, kavramların arkasındaki amacı belirgin bir biçimde söylüyor mu? Temel varsayımları belirtiyor mu? Ardılları ve alternatifleri arayın vb.
- Bölüm 4'teki standartlara odaklanın. Fikirler açık mı? Doğru mu? En önemli olan şeyi tanımlıyor mu? vb.

Kitabın Bundan Sonraki Bölümüne Genel Bir Bakış

Burada bu metnin temel bir modeli ve çerçevesi verilmiştir.

İnsanlar eleştirel düşünme ile uğraştıklarında, bazı sorularla işe başlarlar. Daha sonra, o sorularla yönlerini mantık çerçevesini kullanarak bulmaya çalışırlar.

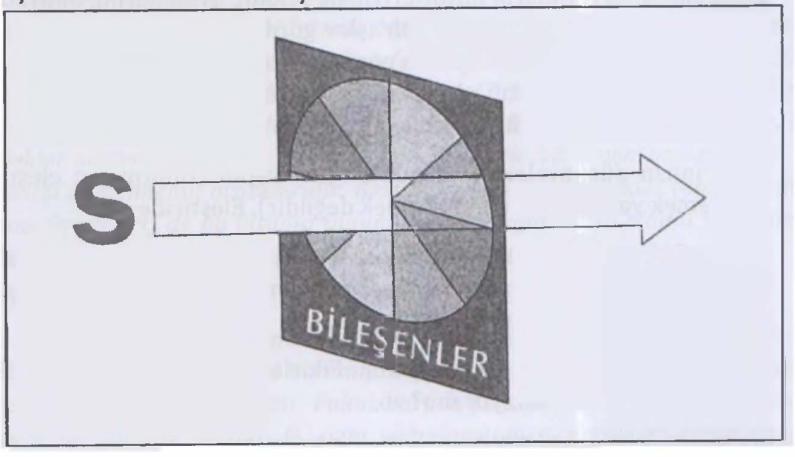
1. Mantık kurmanın bileşenleri vardır: Bileşenler mantık oluşturmanın veya düşünmenin temel yapı taşlarıdır. Varsayım bir bileşendir. İnsanlar bir şeyde mantık kurarlarken, varsayımlarda bulunurlar. Onların mantığını ince-

lemenin bir yolu onların mantık kurma bileşeni olan varsayımlarına odaklanmaktır. Şunu sorabiliriz: "Hangi varsayımlarda bulunuyorlar?" (Bileşenler Bölüm 2'de açıklanmaktadır.)

Eğer soru S ise, mantık kurma sürecini Şekil 1.1' de olduğu gibi resmedebiliriz.

2. Mantık kurmanın standartları da vardır: Bunlara aynı zamanda "eleştirel düşünmenin standartları" da denilebilir. Bu standartlar insanların mantık kurmayı sorularla iyi bir biçimde yapıp yapmadıklarını belirler. Doğruluk bir standart örneğidir. Bu yüzden de insanların mantık kurmalarının ne kadar iyi olduğunu incelemenin bir yolu da doğruluk standardına bakmaktır (Standartlar Bölüm 4'te açıklanmaktadır.) Standartları Şekil 1.2' de gösterildiği gibi birtakım filtrelerle resmedebilirsiniz. Standartlara uymayan mantık kurmayı filtrelemek için kullanılırlar.

Şekil 1.1 Mantık Kurma İşlemi

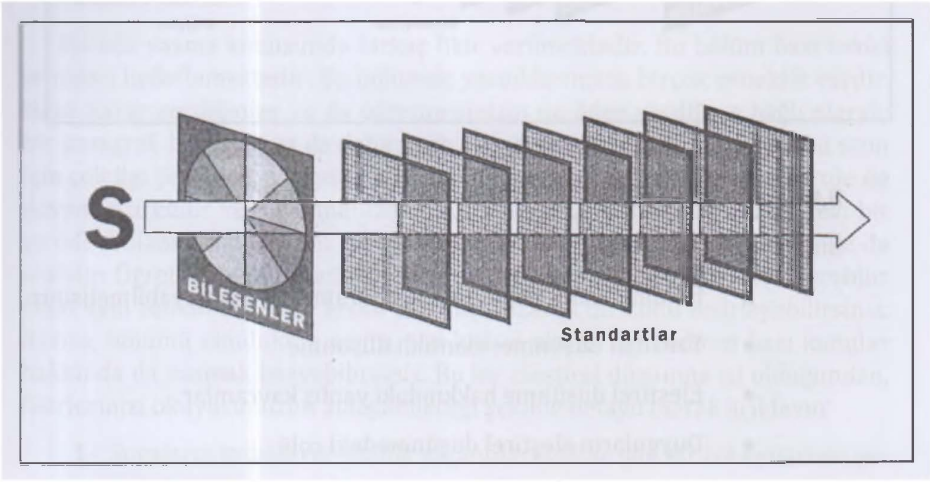
3. Sorulan sorunun sizin çalıştığınız alanla ilgili bir soru olduğunu düşünün: Belki de öğretmeninizin sorduğu bir sorudur; belki de o konudaki bir ders kitabındaki bir sorudur; belki de sizin kendi sorunuzdur.

Çalıştığınız disiplinin özünde yatan düşünme biçimleri vardır. Bunlar temel ve güçlü kavramları ve o alandaki merkezi soruları içerir. Disiplinler kırıntı ve parça değildirler; onlar bilgi kalabalığı da değildir. Daha çok, her bir disiplinde bir düşünme tarzı vardır. Örneğin, biyolojide, hedef biyolojik bir açıdan dü-

şünmektir, bir biyologun düşündüğü şekilde düşünmektir. Tarihte amaç tarihsel bir biçimde düşünmektir.

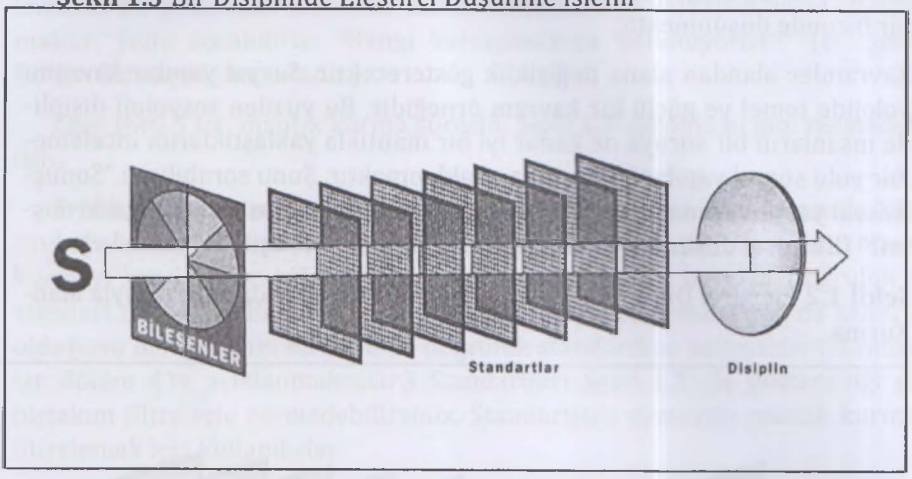
Kavramlar alandan alana değişiklik gösterecektir. Sosyal yapılar kavramı sosyolojide temel ve güçlü bir kavram örneğidir. Bu yüzden sosyoloji disiplininde insanların bir soruya ne kadar iyi bir mantıkla yaklaştıklarını incelemenin bir yolu sosyal yapılar kavramına odaklanmaktır. Şunu sorabiliriz: "Sonuçlar, sosyal yapılar konusunda bildiklerimiz açısından doğru sonuçlar çıkarmışlar mı?" (Eleştirel düşünme bir disiplindir ve Bölüm 3'te açıklanmaktadır).

Şekil 1.2 Eleştirel Düşünme İşlemi: Elementler ve Standartlar Yoluyla Mantık Kurma

Bir disiplini insanların mantık kurmak için içinden baktıkları bir dizi lense benzetebilirsiniz. Şekil 1.3 bize bu konuda tam bir resim verir.

Şekil 1.3 Bir Disiplinde Elestirel Düşünme İslemi

BAZI SONUÇLAR

Bu bölümün sonunda...

1- Bölüm 1'deki aşağıdaki ana kavramları tanımlayabilmelisiniz:

- Yansıtıcı düşünme; mantıklı düşünme
- Eleştirel düşünme hakkındaki yanlış kavramlar
- Duyguların eleştirel düşünmedeki rolü
- Daha eleştirel bir şekilde düşünmeye karşı olan engeller vb.

2- Kitabı kapatarak, yukarıdaki kavramları ifade edebilmeli, ayrıntıyla vermeli, örneklendirmeli ve kendi yaşantınızdan, öğrenme ve deneyimlerinizden örnekler kullanabilmelisiniz. Karşıt örnekleri de kullanabilmelisiniz(Örneğin, yansıtıcı olmayan düşünme veya duyguların eleştirel düşünmedeki yanlış düşünülen rollerinin örnekleri).

3- Düşünmenizle ilgili, çalıştığınız disiplinle ilgili, her şey ile ilgili daha fazla soru soruyor olmalısınız. Mantığınızı da çok daha fazla kullanıyor olmalısınız.

4- Eleştirel düşünmenin hangi yönlerinin sizin için daha da netleştiğini hangilerinin hâlâ belirsizliklerini sürdürdüklerini ayırt edebiliyor olmalısınız.

Yukarıda bahsedilen sonuçlara mükemmel bir seviyede ulaşmış olmayı beklememelisiniz. Fakat onlarda ilerlemeyi, davranışlarınızda arttığını görmeyi bekleyebilirsiniz. Bunların tamamı öğretmeniniz tarafından direkt olarak gözlemlenebilir değildir. Siz de kendi başınıza onları genellikle fark edemeyebilirsiniz. Eleştirel düşünme becerilerindeki değişimler genellikle yavaş ve hemen göze çarpmayan niteliktedir.

Yazma Fikirleri

Burada yazma konusunda birkaç fikir verilmektedir. Bu bölüm bazı temel temaları hedeflemektedir. Bu bölümde yazdıklarınızda birçok esneklik vardır. Neye karar verdiğinize ya da öğretmeninizin ne ödev verdiğine bağlı olarak; bir paragraf, bir sayfa ya da daha uzun bir şeyler yazabilirsiniz. (Eğer bu sizin için çok ilgi çekici bir soruysa bunu ileriki araştırmalarınızda ve eğitimizde de devam ettirebilir ve o alanda uzmanlaşabilirsiniz). Buradaki yazma ödevi bir ev ödevi olabileceği gibi, bir dönem ödevi ya da bir günlük yazma şeklinde de olabilir. Öğretmeniniz buradakilere benzeyen yazma fikirlerini ödev verebilir fakat aynı zaman da siz de kendi başınıza yazacak bir konu belirleyebilirsiniz. Ayrıca, bölümü okuduktan sonra, sizi kişisel olarak ilgilendiren bazı konular hakkında da yazmak isteyebilirsiniz. Bu bir eleştirel düşünme işi olduğundan, fikirlerinizi okuyucunuzun anlayabileceği şekilde detaylı olarak açıklayın.

1- Soruların insanların günlük yaşantılarında ne gibi bir rol oynaması gerekir? Okulda nasıl bir rol oynar? Bir disiplin öğrenirken nasıl bir rol oynar?

2- Üzerinde yorum yapacak bir duygu seçin (Örneğin, sinirlilik). O duygunun ne olduğunu ifade edin, onu ayrıtıyla açıklayın, iyi bir örneğini verin. Daha sonra duyguların eleştirel düşünmeyle nasıl bir ilişki içinde olduklarını ifade edin. Duygu ne zaman yardımcı olur, ne zaman acı verir?

3- İnsanların eleştirel düşünme ile ilgili çok yaygın olan yanlış anlamaları nelerdir? Onlar ne bakımdan yanlış anlamalardır?

4- Derslerinizin bir tanesinde çok merkezi önemli bir fikir olduğunu ve birçok insanın onu AİÖ-R yapacak kadar iyi anlamadıklarını varsayın. Onların yine de o fikirle ilgili bir sınav sorusundan iyi puan almaları mümkün müdür? Eğer bu soruya cevabınız "evet" ise, bir sonraki soru:

Mümkün olabilir mi? Eğitim bu şekilde mi işler? İyi bir not almak insanların kavramları anlama derecesine mi bağlıdır?

5- Bu kitabın sonlarına doğru (Bkz. sayfa 183-184) bazı eleştirel düşünme karakter özellikleri kısaca verilmiştir. Bu kadar erkenden bile, entelektüel sabrınıza meydan okunduğunu düşünme ihtimaline karşın düşünmenizde gözden geçirmeniz gereken çok şey vardır. Kendi görüşünüze göre, eleştirel düşünmede daha iyi bir hale gelebilmek için entelektüel sabrınız ne ölçüde gereklidir?

6- Bölüm 1'deki kavramlardan bir tanesi hakkında yazmak için kendi fikirlerinizi oluşturun.

Hikâyeni Anlat

Her bölümde bulunan "Hikâyeni Anlat" kısmında özellikle bu dersi almaya başlamadan önceki yaşantınızda karşınıza çıkan eleştirel düşünme ile ilgili olan kişisel yaşantılarınızı aktarmanızı istenmektedir. Yaptığınız düşünme çeşidi bugüne kadarki hayatınızdan ilişki kurduğunuz insanlardan, ailenizden, yetiştirildiğiniz değerlerden, yetiştirilme biçiminizden ve bunlar gibi daha birçok şeyden oldukça güçlü bir biçimde etkilenmiştir. Kişisel geçmişiniz, "sizin hikâyeniz", de eleştirel düşünme tarzınızı, onun tepki verdiğiniz ya da vermediğiniz yanlarını etkiler. Bu yüzden bu bölümün amacı kendi hikâyeniz hakkında çok daha fazla haberdar olmanız ve o yaşantılar yoluyla sizin nasıl şekillendiğinizdir. Bunun ardından bilişsel olarak çok daha bireysel olabileceğiniz bir zemin ortaya çıkar ve eleştirel düşünmeyle şimdiki durumunuzu ve geleceğinizi şekillendirebilme yeteneğini kazanmış olursunuz.

1- Soru sorma ile ilgili neler hissediyorsunuz? (Cevap değişik durumlarda farklı olabilir). Kişiliğinizin veya deneyimlerinizin hangi yönleri bu şekilde hissetmenize neden oldu? Olayları belli bir mantığa göre düşünme fikrinde ne kadar rahat hissediyorsunuz?

2- Bu derse başlamadan önce eleştirel düşünme konusuna karşı tutumunuz neydi? Bu tutumu nereden edinmiştiniz? Bu fikre karşı olan tutumunuzu değiştirmeye veya bazı değişiklikler yapmaya açık olduğunuzu düşünüyor musunuz?

3- Hayatınızı bir bütün olarak düşünün. Hayatınızdaki benmerkezci tutumunuz çocukluğunuzdan bugüne kadar nasıl bir değişiklik gösterdi?

4- Sizi etkileyen eleştirel düşünme engellerinden bazıları nelerdir? Bunların kendi yaşantınızda nasıl işlediği hakkında yorum yapınız.

5- Hayatınızda önemli bir karar vermeniz gerektiğinde, onunla ilgili nasıl karar verirsiniz? (Burada nasıl düşünmeniz gerektiği hakkında değil, nasıl düşündüğünüz ile ilgili tanımlamalarda bulunduğunuzdan emin olun).

6- Bu noktada, eleştirel düşünmeye ve onun hayatınızı yaşama biçiminizin önemli bir parçası olmasına izin vermeye ne kadar açıksınız?

BÖLÜM 1 -Alıştırmalar

Bu ve bundan sonraki bölümlerdeki bazı sorular metinlerdeki kavramların birebir uygulanmasını istemektedir, fakat bazıları bundan fazlasıdır. Bazıları ise metinlerde geçen kavramları, başka alanlara uyarlamanızı ve sonra da bu durumlar hakkında eleştirel olarak düşünmenizi istemektedir. Alıştırmalardan bir kısmı yeni kavramları öğretmek üzere tasarlanmıştır. Bunları cevaplamak eleştirel düşünmeyi öğrenmenin bir parçasıdır.

(*) işareti olan alıştırmaların cevapları kitabın arkasında verilmiştir. Oradaki cevapların tam olması gerekmez. Bazen oldukça kısadırlar. Genellikle soruyu cevaplarken düşünmesi mantıklı olacak bir boyutu ortaya koyar. Bazen yıldızlı cevaplar ek sorular da içereceklerdir.

1.1. Bu ders ile ilgili bazı "iyi sorularınız" nelerdir? Her durumda bazı iyi sorular sorunuz (Temel noktaları açığa kavuşturan sorular ve cevabını bilmeyi gerçekten istediğiniz sorular). Bu ders ile ilgili sorabileceğiniz "kötü sorular" nelerdir? (Yüzeysel manada kötü sorular veya cevabıyla ilgilenmediğiniz manada kötü sorular). Burada ortaya çıkan sorularla sayfa 7' deki soruları karşılaştırınız.

1.2. Siz mezun olduktan sonra size iş verecek bir işveren hayal edin. Sizin üniversite eğitiminizden almış olmanızı isteyeceği en önemli şey ne olacaktır? Bu şey, eleştirel düşünme ile ne kadar alakalıdır?

1.3.* Sayfa 24'teki kutuya geri dönün ve reklamlar, uyum ve araba kullanmak ile ilgili verdiğiniz cevaplara bakın. Şimdi soruyu kendinize yöneltin. Reklamlardan ne ölçüde etkilenirsiniz? Toplum tarafından dikte edilen rollere ne ölçüde uyum sağlarsınız? Ortalamanın üzerinde bir sürücü müsünüz?

1.4. Temel soruları sorma. Aşağıda bazı gerçek ya da değiştirilmiş bilgiler vardır. Her birisi için iyi sorular formüle edin. Her bir sorunun neden iyi bir soru olduğunu açıklayın.

a * A.B.D bir numaradır.

b. 1996'da "İskoçya Edinburgh daki Roslin Enstitüsünden Dr. Ian Wilmut ilk yetişkin memeli olan Dolly'i klonladı."6

c. Sanat bizim ve birçok insanın inandığının aksine bir lüks değildir, günlük hayatın vazgeçilmez bir parçasıdır. Görsel olarak ilginç ve zengin ortamlarda olduğumuzda kendimizi daha iyi hissederiz.

d. Sigara A.B.D'de her yıl alkol, yasa dışı uyuşturucular, cinayet, intihar ve AİDS'in toplamından daha fazla ölüme neden olmaktadır.

e. Neandertal insanlar hakkındaki basmakalıp düşünceye göre onların "aptal, maymuna benzeyen çirkin insanlar" oldukları fikri "onların iskelet yapıları hakkındaki yanlış çalışmalardan kaynaklanmaktadır. Aslında, Neandertaller güçlü ve sağlam yapılı insanlardır. Onların usta avcılar ve mantıklı kararlar verebilmeye yetenekli oldukları yönünde güçlü kanıtlar vardır"8

1.5. İnkâr etmenin tanımını ve orada verilen örnekleri gözden geçirin (İşte, size standart diğer bir örnek: sigara içmenin erken ölüme neden olacağını inkâr eden içiciler). İnkâr etme ile ilgili üç tane örnek veriniz (Bu örnekler kendi hayatınızdan ya da başka birisinin hayatından da olabilir). Onu düşünen insana bu inkârın nasıl "mantıklı" gelebileceğini açıklayınız.

1.6* Bir kadın ülke çapında şubeleri olan bir kuaför zincirinde saç kesimine gider. Kuaför ona hangi marka şampuan kullandığını sorar. Daha sonra saçlarına bir mikroskop tutar ve saçında kepek olduğunu söyler. Şu anda kullandığı şampuan yerine kendi firmalarının şampuanını kullanmasını önerir.

Kadının bu durum ile ilgili kendisine sorabileceği iyi sorulardan bazıları nelerdir?

1.7 Grup çalışması. Bireysel olarak eleştirel düşünme becerilerinize engel olarak gördüğünüz bazı faktörleri yazınız. Daha sonra oradaki engelleri önem sırasına göre diziniz ve sizin için en büyük olduğunu düşündüğünüz engeli seçiniz.

Dört kişilik gruplar halinde oturunuz. İlk kişi iyi bir örnek vererek engelin nasıl bir engel olduğunu açıklamaya başlar. Bu aynı şekilde ikinci, üçüncü ve

dördüncü kişi için de devam eder. Dördünüzün de aynı engeli ne ölçüde paylaştığınızı tartışın.

Daha sonra tüm grup birden birinci kişinin engeli üzerine odaklanın. Birlikte, bu engelin eleştirel düşünme üzerindeki etkisine karşı bir hareket geliştirin. Bunu daha sonra her bir grup üyesi için tekrarlayın.

1.8 Kitaba bakmadan İAÖ-R'nin sizin daha açık düşünmenize nasıl yardımcı olduğunu açıklayın.

1.9* Sayfa 2'de bir durumu eleştirel bir biçimde nasıl düşündüğünüzü ve bir diğerini de nasıl eleştirel bir biçimde düşünmediğinizi tanımladınız.

Her birisi için, karar verirken hangi kriterleri kullandınız? Yani ilk durumun iyi bir düşünme örneği olduğunu size hissettiren şey neydi ve ikinci durumda eleştirel bir biçimde düşünmediğinizi size hissettiren şeyler nelerdi?

1.10 Sayfa 24'e geri dönün ve burada eleştirel düşünmeye engel olan eğitimsel uygulamalar listesine yeniden bakın. Bu uygulamalardan hangileri size "doğru" geliyor? Yani, hangileri size gerçek bir eğitim yolu gibi görünüyor? Neden?

Daha sonra şu soruya cevap verin: Listelenen uygulamalar aslında bir disiplin içinde daha iyi düşünmeyi öğrenmenin yolu nasıl olabilir?

1.11 Filmlerde izlediğiniz, insanlara dünya ile ilgili değiştirilmiş bir görüntü veren üç şeyin adını söyleyiniz. Onların ne şekilde yanlış yönlendirici olduklarını söyleyiniz. Her birisi için bir örnek veriniz.

Şimdi, filmlerde izlediğiniz sizi yanlış yönlendiren üç şeyin adını söyleyiniz. Kısaca onların nasıl yanlış yönlendirici olduklarını söyleyiniz.

1.12 Televizyondaki bir haber programının bir bölümünü izleyin veya gazetedeki haber bölümüne bakın. Orada sunulan haberlerin bir listesini yapın. Şimdi de verilmesi gereken ama verilemeyen haberlerin bir listesini yapın. Sizin yapacağınız değerlendirmeye göre, haber toplayıcılarının verdikleri belirli bir haberi seçerken kullandıkları kriterler nelerdir?

1.13* İnsanların gelişigüzel (düzensiz bir şekilde) araba kullanıyor göründükleri günlerden bir gün. İnsanlar yolunuza araba sürüyorlar, beklenmedik bir şekilde frenlerine basıyorlar veya çok yavaş araba kullanıyorlar. İnsanların araba kullanma biçimlerini açıklamanın en iyi hipotezleri nelerdir?

1.14 Disiplinde. Bu bölümde (Bölüm 1'de) tartışılan eleştirel düşünmeye engel olan faktörlere yeniden bakınız (Temel olan 8 tane faktör listelenmiştir.)

Bunlardan üç tanesini seçiniz ve bunların bir disiplini veya bir ders içindeki konuyu eleştirel düşünme yoluyla öğrenmeye nasıl engel olabileceklerini açıklayınız.

1.15* Tat ve koku almanın nasıl çalıştığı konusundaki bir kitapta yazar, bir yiyeceği yedikten sonra hastalanırsanız veya mide bulantısı yaşarsanız muhtemelen daha sonraları bu yiyeceğe karşı tiksinti duyacağınızı yazmıştır. Ayrıca bu hastalığın yediğiniz yiyecekle hiçbir alakası olmasa da bu durumun böyle olduğunu belirtmiştir. Şöyle demektedir "Bilişsel olarak belirli bir yiyeceğin bir kişiyi hasta etmediğini bilmek ondan kaçınma içgüdüsünü engellemez. Bu mantıksız genelleme bilgisi geçmiş dönemlerden kalan bir güdüdür."9 Bu mantıklı mıdır?

1.16* Bölüm 2'nin başlığı mantıklı düşünmenin bileşenleridir. Bu bileşenlerden üç tanesi sonuçlar, varsayımlar ve bakış açılarıdır. Hayatınızdaki zor bir durumu, birisiyle olan bir ilişkinizdeki bir problemi, vermek zorunda olduğunuz bir kararı veya bu ders ile ilgili önemli bir şeyi düşünün bu durum ile ilgili 3 tane güzel soru sorun, bunu yaparken yukarıdaki üç bileşeni kullanın. Daha sonra ise soruları cevaplayabildiğiniz kadar cevaplayın.

1.17 Bu kitabın sonlarında (Bkz. sayfa 183-184) eleştirel bir düşünür olmanın parçası olan bazı özelliklerle ilgili kısa bir tartışma vardır. Oradaki özelliklerin açıklamalarını okuyunuz ve daha sonra zihinsel cesaret üzerine odaklanın. Derinlere gidin; şu anda çalıştığınız disiplin içinde eleştirel düşünmek için nasıl bir zihinsel cesarete gerek duyulacağı ile ilgili iyi bir örnek arayın. Eğer iyi bir örnek bulduysanız, zihinsel cesaretin oynayacağı rolü de ekleyerek onu tanımlayın. Eğer bir örnek bulamıyorsanız, bu disiplini sonuçlarına inanacak kadar ciddiye almadığınız ihtimaliyle ilgili bir paragraf yazın.

1.18* Eşli çalışınız. Her bir kişi bu bölümdeki bir alıştırmanın yazılı bir cevabını seçer. (alternatif olarak, disiplin hakkındaki bir eleştirel düşünme problemine verdiğiniz yazılı bir cevabı seçebilirsiniz.)

Yanınızdaki kişi ile kâğıtlarınızı değiştirin. Sonra herkes diğerinin kâğıdındaki mantıklı düşünme ile ilgili yorumlarını yazsın. Kâğıtları birbirinize tekrar geri verin.

Diğer partnerinin yazdıklarından senin kâğıdın hakkında ne öğrenebilirsin? Diğer partnerinin neye değer verdiği hakkında ne öğrenebilirsin?

1.19 Grup çalışması. Şu ana kadar anladığınız kadarıyla eleştirel düşünme başlığını açıklamak için sayfa 37-38'de bulunan şablonu kullanınız.

- Konuyu eleştirel olarak tartışmak için 4 ya da 5 kişi birleşin.
- Bir tartışmada, bu kitapta sunulmakta olan eleştirel düşünme kavramının altını çizen en temel kavramlardan üç tanesini ortaya koyun. Fikir birliğine varmaya çalışın, varamazsanız, kendi fikirlerinizi kullanın.
- Her birisi hakkında bir İAÖ-R yazınız ve birbirlerine nasıl uydukları ve nasıl işledikleri ile ilgili bir paragraf yazınız. Her kişi için birer kopya çıkartınız.
- Her bir kişi gruptaki diğer kişilerin cevaplarını eleştirsin. İki standart zeminde odaklanın (a) Cevaplar yeterince açık bir şekilde ifade edilmiş mi? (b) Doğrular mı?

GÜNLÜK UYGULAMA

Eleştirel Düşünmenin Günlük Hayatınızda ve Öğrenmenize Entegre Edilmesi

Eleştirel düşünmeyi öğrenmedeki zorluklardan iki tanesi birbirlerinden oldukça farklıdır. Birincisi bunun nasıl yapılacağıdır. İyi soru sorma becerisinin nasıl kazanılacağı, onlar yoluyla mantıklı bir şekilde nasıl düşünüleceği ve kurduğunuz mantığın sonuçlarına nasıl inanılacağıdır. Bu kitabı okumanın bir diğer önemli yararı da bu becerilerin gelişimi için bir rehber olmasıdır.

İkincisi ise ilkinden çok daha derindir. Nasıl yapacağınızı öğrendikçe onu yapmak zorundasınızdır. Becerileri kazandıktan sonra bile, eğiliminiz onları pas geçmek ve sadece size bir ödev verildiğinde kullanmak bile olabilir.

Her bir bölümün altında verilen alıştırmalar sizin eleştirel düşünme ile hayatınızı ve öğrenmenizi birleştirmenize yardımcı olacak niteliktedir. Bunları eğer elinizden gelirse her gün yapmanız, kısa tekrarlarda bulunmanız bir defada tek bir büyük çaba sarf etmenizden çok daha iyi olacaktır. Bu yüzden, günde 10 dakikalık yoğunlaştırılmış bir çalışma ile eleştirel düşünmeyi hayatınıza ve öğrendiklerinize uygulamanız haftada bir gün 60-70 dakikayı ayırmanızdan çok daha etkili olacaktır.

1.20 Sorularla ilgilenin. Soruları fark ederek ve onları günlüğünüze yazarak biraz zaman geçirin. (a) sorulmuş soruları: Sizin sorduklarınız, diğer insanların sordukları, yazılı ya da televizyondaki soruları fark edebilirsiniz. İnsanların soruları sordukları yerleri ve zamanları hissedin. Fakat aynı zamanda da (b) sorulmayan soruları da fark edin: Soruların sorulmaları gerektiği ama sorulmadığı, bir farklılık yaratacağı durumlarla ilgili karşılaştı-

ğınız örnekleri de fark edin. Bu aynı zamanda sizin sorular sormanız gereken yerleri de içermektedir.

1.21 Mantık kurma ile ilgilenin. Bu bir farkına varma çalışmasıdır ve daha sonra bu farkına vardıklarınız hakkında eleştirel yazma çalışmasıdır. Günlüğünüzde, karşılaştığınız iyi mantık kurma, kötü mantık kurma ve mantık kurmama örneklerini yazınız. Bunlar yine, televizyondan, reklamlardan, insanların söylediklerinden ve sizin söylediklerinizden alınabilir. Hedef çevrenizde olanları gözlemlerken mantık kurma kavramını kullanmaya başlayın.

1.22 Sonuçlara inanmak ile ilgilenin. İnsanların kurdukları mantıkların sonuçlarına inanmadıkları örnekleri inceleyerek ve kaydederek biraz zaman harcayın. Bu en çok da insanların inandıklarını söyledikleriyle davranışlarının çelişkili olduğu zamanlarda en görünür olacaktır.

1.23 Eleştirel düşünmeye engel olan faktörlerin önünü kesin. Birkaç gün boyunca birkaç kez (mesela dört gün boyunca her iki gün) engelleri belirleme ve üstesinden gelme çalışması yapın. Bu bölümde (Bölüm 1'de) açıklanan 8 tane engel vardır. Bunlardan bir tanesi ile başlayın (mesela "haber kaynakları temelinde dünyanın bir resmini oluşturmak") ve karşılaştığınızda o tür düşünmeyi tanımlayın. Fakat bunun da ötesinde örnekler araştırın. Haberleri izleyin, insanların onu nasıl içselleştirdikleri ve onu nasıl normal gördükleri üzerinde uzun uzun düşünün. Bu da sizin günün en azından bir kısmını bu engel konusunda tetikte geçirmenize neden olacaktır. Bu alıştırmanın ana parçalarından biridir. Bulduğunuz örnekleri günlüğünüzde biriktirin.

Daha sonra aynı şeyleri bir diğer engel için yeniden yapınız.

1.24 İAÖ-R ile ilgilenin. Bu kitapla çalışmaya devam ettikçe, sıklıkla sizden bir İAÖ-R yazmanız istenecektir. Bu fikri kendinizde genişletin. Yani, bu kitabı okurken ve eleştirel düşünme için önemli bir şeyle karşılaştığınızda, sizden istenmeden o noktayı ifade edin, ayrıntısına girin, örneklendirin ve resmedin. Bunu diğer kitaplarla da diğer derslerle de yapın.

Daha sonra biraz daha genişletin. Yazılı çalışmanın yapıldığı diğer derslerde de İAÖ-R uygulayın. Bu yazdığınız bir ödev, bir kompozisyon yazılısı ya da yaptığınız bir sunum olabilir. Burada önemli olan ifadeleri kullanmaya çalışın: "başka bir deyişle....örneğin.....yani....." gibi. Bunun sizin yazınızı nasıl daha da zenginleştirdiğini ve açık hale getirdiğini fark edin.

BÖLÜM - II

MANTIKLI DÜŞÜNMENİN BİLEŞENLERİ

Eleştirel düşünme, düşünme ile aynı şey değildir. Düşünme "şeyleri" zihninizle işlediğiniz bir aktivitedir. Bu yüzden, kanıta yeteri kadar yakından baktıktan sonra mantıklı bir yargıya varmak bir düşünme örneğidir. Ancak, herhangi bir kanıtı değerlendirmeden bir sonuca atlamak da bir düşünme örneğidir. Benzer bir şekilde, bir olayın her yönünü düşünmek ve bir biçimde her iki örneğini de ön yargılar bakımından kontrolden geçirmek birer düşünme örneğidir. Aynı zamanda insanları belirli bir kalıba sokarak düşünmek ve onları yargılamak için basmakalıplar kullanmak da düşünme örnekleridir.

Bu dört tanım da düşünmenin ve mantık kurmanın örnekleri olmasına rağmen, sadece birinci ve üçüncü örnekler, eleştirel düşünme örnekleridir. Eleştirel düşünme için gerekli iki koşul vardır. Birincisi, düşünme yansıtıcı olmalıdır; kendi düşünmem hakkında düşünmemi içermelidir. İkincisi, bu yansıtıcı düşünme yüksek standartları karşılamalıdır; iyi yapılan şey yansıtıcı mantık kurmak olmalıdır. Bu bölüm, düşünmemizin bileşenleri üzerine odaklanmaktadır. Düşünmemiz hakkında düşündüğümüzde, bunlar onunla ilgili düşündüğümüz bileşenlerdir.

Eleştirel Düşünmenin Okları ve Yayları

Eleştirel düşünmede en az 2-3 düzine belki de 50 kadar temel kavram vardır. En temel kavramların sayısı 20 kadardır ve bunlar 8 kategori içerisinde toplanabilir. Bunlara mantıklı düşünme bileşenleri denir.

Bunlardan bazıları eleştirel düşünmenin çok farklı yönlerini belirler, bazıları birbirinin tekrarıdır ve birbiriyle yakından bağlantılıdır. Eleştirel olarak düşünebilmek, düşünmenizde bu araçları kullanabilmek anlamına gelir yani

bunları hassasiyetle ve birbirleriyle nasıl etkileşim içerisinde oldukları bilgisine sahip olarak kullanabilmektir. Bunları Bölüm 4'te açıklanan standartlarla kullanarak, güvenilir ve geçerli bir düşünme üretebilirsiniz.

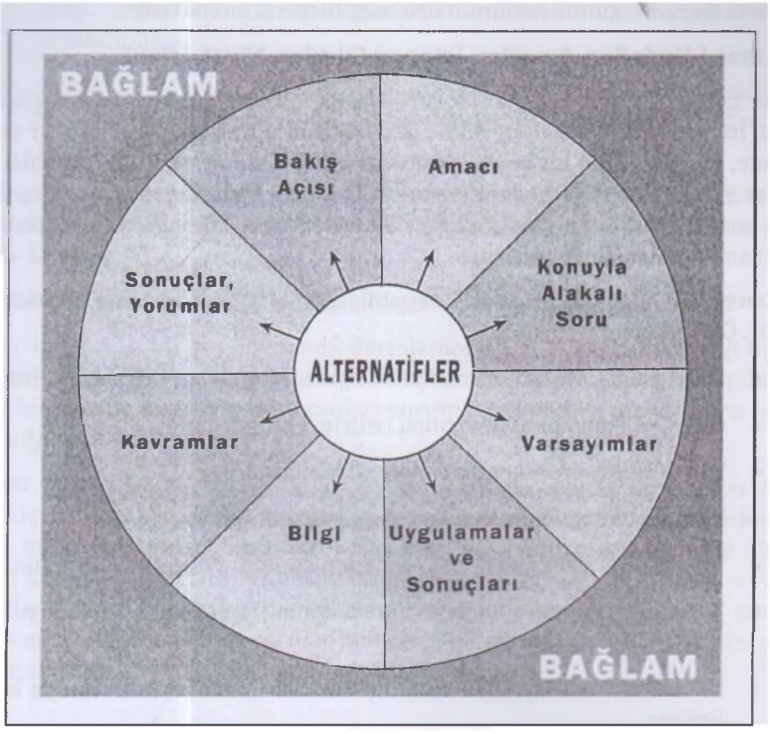
Şimdi bir bileşene kısaca bakalım. *Sonuçlar*. Bu eleştirel düşünmenin temel kavramlarından bir tanesidir. Mantık kurduğumuzda, sonuçlar çıkarırız. Mantıksız sonuçlar değil, mantıklı sonuçlar çıkarmak isteriz. Yani, doğru olan, yeterli kanıtı ortaya koyabilen, araştırdığımız konuyla alakalı sonuçlara ulaşmak isteriz (doğruluk, yeterlilik ve alakalılık, sonuçlar bileşenini kullanmak için oluşturulan standartlardır).

Sonuçlar bakımından düşünmenin düşünmemizi nasıl etkilediğinin, onu daha yansıtıcı ve eleştirel yaptığının farkına varın. Bizi mantıksal olarak bir basamaktan diğerine götürmeye başlar. Birisi bir şey söyler ve siz farkına varırsınız "Bu bir sonuç.". Daha sonra bir diğer soruya yönlenirsiniz. "Peki, mademki bu bir sonuç, temeli nedir?" Bu soruyu sorduğunuzda, illaki şüpheci olduğunuz anlamı çıkmaz. Sonuç belki de mükemmel bir kanıt üzerine kurulmuştur. Fakat onu sonuç olarak adlandırmak bir son ortaya çıkarmaz. O, insan mantığının bir sonucudur ve bazı kanıtlar, bazı bilgiler üzerine kurulmuştur. Şimdi, bu durum sizi iki soruya daha yönlendirir: "Peki, bu kanıtlar üzerine kurulmuş bir sonuç olduğuna göre, bu kanıtlar doğru mudur?" ve " Üzerine kurulan kanıtlar bu sonuçlara varmak için yeterli midir?" Sadece bu kadarını düşünmek bile sizi eleştirel düşünmenin derinliklerine götürmeye yeter.

Mantık Kurmanın Bileşenleri

Şekil 2.1 mantıklı düşünmenin bileşenlerinin bir tablosudur (Bunu sayfa 38'deki 1.3 numaralı şekil ile karşılaştırınız). Şekil 2.1' de verilen sekiz dilimden her biri mantık kurmanın bir bileşenidir. Biz ne zaman bir olayla ilgili ayrıntılı bir şekilde düşünsek, bu sekiz bileşen her zaman hazırda beklemektedir. Bu yüzden, herhangi bir mantıklı düşünme parçasında, bu sekiz bileşenden herhangi birisini ya da hepsini ortaya koyabilir ve onları orada bulabileceğinizden emin olabilirsiniz. Sekiz bileşene ek olarak, bu tabloda ayrıca bağlam ve alternatifler de yer almaktadır. Bağlam, mantık kurmanın geçmiş bilgisidir, yazılı bir biçimde orada olmasına gerek yoktur ve alternatifler mantıklı düşünmede yapılabilecek farklı seçimleri göstermektedir. Her ne zaman bir şey hakkında derinlemesine düşünsek, her zaman mantık oluşturmanın ortaya çıktığı bir bağlam mevcuttur ve onu şekillendiren alternatifler vardır.

Şekil 2.1 Bileşenler Çemberi

Sekiz bileşen, bağlam ve alternatiflere 8+ bileşenler denir. Bir çember şeklinde resmedilmişlerdir fakat numaralandırılmamışlardır çünkü zorunlu bir sıralama yoktur. Uygulanacak en faydalı sıralama sorulan soruya göre belirlenir.

8+ bileşenden her biri için, bu kitapta kabaca aynı üç şey söylenir. İlk olarak bileşen tanıtılır ve bu bileşenin mevcut mantık kurmalarımızda nasıl hâlihazırda bulunduğu size hissettirilir. İkincisi, o bileşenin tanımlanmasının birçok bağlamda eleştirel düşünme için niçin nasıl gerekli olduğu gösterilir. Üçüncüsü de, bu bileşen merkezindeki birtakım diğer eleştirel düşünme aktivitelerinin kısa bir tanımı yapılır.

Her bir bileşenin ilk baştaki tanımı soyuttur, fakat sonradan verilen örnekler soyutu somutlaştırır. Her bir bileşen için, onun esnekliği ve faydalılığı için

bir his oluşturmayı deneyin. Her bir bileşen faydalıdır ve her biri sizi, üzerinde eleştirel düşündüğünüz konunun özüne götürecek niteliktedir.

Amaç (Hedefler, Amaçlar, İstenen Çıktılar, Niyet, İşlev)

Ne zaman bir şeyi bir mantık çerçevesine oturtsak, bunu bir amaç için yaparız. İnsanlar tüm aktivitelerinde, okumalarında, yazmalarında, karar vermelerinde, kasıtlı olarak bir şeyler yaptıklarında (kitaplar, teoriler, arabalar, reklamlar vs.) amaçları ve hedefleri vardır. Herkesin hedefleri vardır. Bu yüzden, şunu sormak her zaman mantıklıdır: "Bundaki amaç nedir?". Mantık içeren her şeyin amacını belirleyebilirsiniz.

Esneklik: Aşağıda amacı belirleyebileceğiniz küçük bir alan seçkisi verilmiştir. **Örneğin,**

- Ödev olarak verilen bir makalede yazarın amacını belirleyebilirsiniz.
- Onu okurken kendi amacınızı belirleyebilirsiniz.
- "Bu deneyin amacı nedir?" diye sorabilirsiniz.
- Tüm ev ödevlerinin amaçlarını belirleyebilirsiniz.
- Bu ya da şu vaka çalışmasının neden sunulduğunu sorabilirsiniz.
- Yazdığınız bir dönem ödevindeki temel hedeflerinizi listeleyebilirsiniz.
- Yakın bir arkadaşınızla olan ilişkinizdeki hedeflerinizi ortaya koyabilirsiniz.

Bu gibi soruları sormanın her zaman nasıl önemli ve alakalı olduğunun farkına varın. Uygulama yaparak, amaç hakkında düşünmek mantık kurmanız esnasında baskın bir hal alır ve genellikle bir içgörü ortaya koyar.

Soru: Çalışmakta olduğunuz ders ya da disiplinin amacı nedir?

Yukarıda sıralanan tüm örnekler, bir şeydeki amacı belirlemeye yöneliktir. Fakat amaç kavramının başka kullanımları da vardır. Sadece amacınızı belirlemek yetmez:

- Tüm detaylara kadar indiğinizde de bunu zihninizde bulundurmalısınız. Bunu yapmak zor olabilir. Örneğin, ağaçlara bakarken ormanı görmek.

- Kendi amacınızı ya da yazarın amacını sorgulayabilirsiniz, buna ulaşmaya değip değmeyeceğini ya da bunun bedelinin ne olacağını sorgulayabilirsiniz.
- Benim hedeflerimle kendi hedeflerinizi karşılaştırabilirsiniz ya da bir ders kitabının hedeflerini diğer bir ders kitabının hedefiyle karşılaştırabilirsiniz.

Bu yüzden, amaç, konuyla en alakalı soruyu sorma görevini üstlenir. Aynı zamanda da çok sayıdaki yüksek seviyeli düşünme aktivitelerini yapma görevini de üstlenir.

Konuyla Alakalı Soru (Problem, Başlık, "Nokta" "K-A-S")

Her ne zaman bir şey hakkında derinlemesine düşünsek, herhangi bir soruyu cevaplamaya ya da bir problemi belirlemeye çalışırız. Bu yüzden de herhangi bir mantık kurma işinde, şunları sorun: "Bu konuyla alakalı soru nedir? İfade edilen problem nedir?"

Eğer amaç ulaşmaya çalıştığınız şey ise, konuyla alakalı soru da bu amacı gerçekleştirmek için ortaya koyduğunuz çok daha belirleyici bir sorudur. Örneğin, bu kitabın amacı, insanların olayları daha eleştirel bir biçimde düşünmeleri konusunda onlara rehberlik etmektir. Burada konuyla alakalı soru şudur: "İnsanların bunu yapabilmelerine yardım etmenin en iyi yolu nedir?". Tüm mantık kurmalar bazı sorular hakkında olduğuna göre, ifade edilen sorunun ne olduğunu sormak her zaman mümkündür.

Esneklik: Burada soruları belirleyebileceğiniz bazı alanlar verilmiştir. Örneğin,

- "Bu yazarın ifade ettiği konuyla alakalı soru nedir?" diye sorun.
- "Bu sanat eleştirisinde özellikle ortaya koyulan problem nedir?" diye sorun.
- Bu matematik problemiyle, bu pazarlama stratejisiyle, bu beden eğitimi alıştırmasıyla alakalı temel soruları belirleyin.
- Bir dönem ödevi yaparken ifade ettiniz konuyla ilgili soruyu belirleyin
- Bir çizgi filmin ana fikrini görün.

Sorular eleştirel düşünme için hayatidir. Bir dersteki temel sorular (Bkz. sayfa 110-112) bir disiplinde eleştirel düşünme için hayatidir.

Soru: Çalışmakta olduğunuz ders veya disiplinle alakalı iki önemli soru nedir? Bu disiplinin anlamanıza yardımcı olabileceği hayatınızla alakalı soru nedir?

Düşünmeyi gerektiren herhangi bir alanda, konuyla alakalı bir soru olduğunun ve bunu belirleyebileceğinizin farkına varın. Buna ek olarak, bir konuyla alakalı soruyu sorduktan sonra daha da öteye gidebilirsiniz:

- "Konuyla alakalı sorulması gereken diğer sorular nelerdir? Hangi önemli sorular sorulmamıştır?" sorularını sorabilirsiniz.
- Yazdığınız bir dönem ödevinde konuyla alakalı bir soruyu belirlediğinizde, tüm ödeviniz boyunca bu soruyu zihninizde tutmaya ve o soruya odaklanmaya özen gösterin.
- Bir konuyla ya da bir okuma bölümüyle alakalı birtakım rehber niteliğinde sorular oluşturabilirsiniz.
- Sorulacak iyi bir proaktif (önleyici) soru da şudur: "Eğer bu problemi bu şekilde çözmeye çalışırsam, daha sonra hangi problemlerin çıkması muhtemeldir?"

Tüm bunlar, kendi düşünmenizi ve diğerlerinin düşünmelerini incelemenin zengin yollarıdır ve tüm bunlar konuyla alakalı sorular çevresinde döner. Her bir bileşende olduğu gibi, bu tür soruların nasıl cevaplanacağını öğrenmek için birtakım üst düzey düşünme becerilerini geliştirmek gerekir.

Varsayımlar (Geçmiş Teorisi, Verilen ya da Alınan Nedir, Aksiyomlar)

Ne zaman bir şeyler hakkında derinlemesine düşünseniz, her zaman bir yerlerden başlamanız gerekir. "En baştan" başlayamazsınız çünkü en baş diye bir şey yoktur. Başladığınız şey varsayımlarınızdır, bir şey hakkında derinlemesine düşünürken elinizde olan şeylerdir. Bazen insanlar varsayımlarını yukarıdan aşağı doğru ifade ederler. En sık şekilde de en önemli varsayımlar dile getirmediklerimizdir. Aslında, en önemli içgörü bazen bir yazarın kurduğu mantığın altını çizmesine rağmen farkında olmadığı varsayımları belirlemektir.

Derinlemesine düşünmenin vücut bulduğu herhangi bir alan varsayımları belirlemenin önemli olduğu alandır. Arkadaşlarınızla bir tartışma, belki de ateşli bir tartışma yapıyorsanız, sorulacak iyi bir soru "Onların temel varsayımlarının neler olduğudur". Ancak şunu sormak da en azından önemlidir:

"Benim kendi varsayımlarım nelerdir?" ve arkadaşlarınıza uyguladığınız standartları kendinize de uygulamalısınız.

Eğer bir yazma ödevi yapıyorsanız, şunu sormak çok önemlidir: "Bu metni okuyacak kişi hakkında hangi varsayımları yapıyorum?". Bu soruyu sorsanız da sormasanız da okurunuz hakkında otomatikman varsayımlarda bulunursunuz. Eleştirel düşünme sorusu varsayımlar yapıp yapmadığınız değildir, bunu zaten her zaman yaparız. Eleştirel düşünme sorusu, yaptığınız varsayımların farkında olup olmadığınızdır. Sadece varsayımlarınızın farkına vardığınızda onları değerlendirebilirsiniz ve böylece de düşünmenizden daha da sorumlu hale gelirsiniz.

Esneklik: Mantık kurmayı gerektiren herhangi bir durumda varsayımlar bulabilirsiniz (belirleyebilirsiniz). Örneğin,

- Bir yazarın yaptığı varsayımları belirleyebilirsiniz.
- "Bu politika bilimi anketini oluştururken aklımda bulundurmam gereken geçmişe yönelik teori nedir?" diye sorabilirsiniz.
- Ünlü Miligram deneyinin arkasındaki varsayımları belirleyebilirsiniz.
- Bir sağlık planı tasarlamadaki varsayımlarınızı tanımlayabilirsiniz.
- Ailenizle birlikte, birisine sinirlendiğinizi ifade etmenin uygun olduğu zaman ve yöntem ile ilgili karşılıklı varsayımlarınızı belirleyebilirsiniz.

Soru: Bu dersteki iki önemli varsayım nedir? Eğer dersi ciddiye alıyorsanız, hayatınızla ilgili yaptığınız kişisel bir varsayımınız var mı?

Şu ana kadar varsayımları belirlemek üzerine konuştuk, fakat birçok farklı durumda varsayımlar hakkında eleştirel olarak yorum yapabilirsiniz:

- Kanıtlar ışığında insanların varsayımlarını değerlendirebilirsiniz.
- Kendi varsayımlarınızla diğer insanlarınkini karşılaştırabilirsiniz.
- İnsanların varsayımlarını (kendinizinkini de) daha geniş bir bağlama yerleştirebilir ve bu varsayımların onların yetiştirilmeleri ve kültürel geçmişleriyle nasıl bağlantılı olduğunu sorabilirsiniz.
- Kendinizin daha da çok farkına varabilmenin bir yolu olarak farklı varsayımları olan diğer kişileri araştırabilirsiniz.

Varsayımlar, tüm diğer bileşenler gibi çok sayıdaki eleştirel düşünme sorularının araştırılacağı bir temel fikir görevi görür.

Bazen bize "Asla varsayımlar yapmayın." "Hiçbir şey varsaymayın." gibi şeyler söylenir.

Fakat bu öneri anlamsızdır. Varsayımlar yapmak zorundayız. Yukarıdaki öneriyi yapan kişi, bunu okuyan kişilerin bu sözcükleri dinleyeceğini, önemseyeceklerini, bu önerinin faydalı olacağını vs. varsaymaktadır. Varsayımda bulunmaktan kaçınmak imkânsızdır.

Varsayımda bulunmayı bırakmamıza gerek yoktur; varsayımlarımızın mantıklı olup olmadıklarını kontrol etmemize gerek vardır.

Varsayımlarınızı kontrol etmeniz gereken hayatınızın iki alanı nelerdir?

Uygulamalar ve Sonuçları (Sonradan Gelen, Bedeller ve Faydalar)

Mantıklı düşünmeniz bir yerde başlar başlamaz, aynı zamanda da bir yerde bitmelidir. Bittiği yerin ötesindeki alan mantığınızın uygulamalarını ve sonuçlarını oluşturmaktadır. Herhangi bir mantık parçasının uygulamalarını ve sonuçlarını sormak "Bundan sonra ne gelecek?" diye sormaktır. Eğer ölüm cezasına karşı kesin bir tutumunuz varsa, şunu sormalısınız: "Bu tutumun uygulamaları nelerdir?". Yani, bu tutumu sergilemeye devam edersem başka hangi şeylere de bağlı kalmalıyım? Bu beni başka hangi inançlara yönlendirir?

Esneklik: Uygulamaları ve sonuçlarını belirleyebileceğiniz birçok alandan birkaç tanesini düşünün. **Örneğin,**

- Bir kararı değil de ötekini verdiğinizde onun hem olumlu hem de olumsuz sonuçlarını belirleyebilirsiniz.
- "Bu pazarlama stratejisini uygulamanın faydaları ve bedelleri nelerdir?" diye sorabilirsiz.
- Bir vaka çalışmasında yazarın ortaya koyduğu uygulamaları listeleyebilirsiniz.
- Bir takvimi izlememenizden dolayı, derse düzenli olarak geç kalmanızla ilgili bir tasarımın uygulamalarını belirleyebilirsiniz.

Soru: Çalıştığınız disiplin ile ilgili iki tane uygulama nedir ve bunların sonuçları nelerdir? Bu derste öğrendiklerinizin hayatınızda ne gibi uygulamaları ve sonuçları olabilir?

Fakat eleştirel olarak düşünmek için, uygulamaları ve sonuçları basit bir şekilde belirlemenin ötesinde onları ele alırken becerikli olmanız gerekmektedir:

- Çoğu gerçek hayat ortamında, sonuçlar nadiren otomatiktir, bu yüzden daha ayrıntılı bir şey yapmalısınız. Bir olayın sonuçlarını sadece belirlemeyin bunun yerine birkaçı kesin olan muhtemel tüm sonuçları değerlendirin.
- Tüm kararların hem artı hem de eksi bir tarafı olduğundan dolayı, kararların bedellerini ve faydalarını değerlendirebilmelisiniz.
- Bazen durumunuzun getirdiği istenmeyen uygulamaları da kabul etmek zorundasınızdır.

Uygulamalar ve sonuçlar bileşeni üzerine odaklanmak daha önceden ya hep ya hiç şeklinde gördüğünüz olayların ve düşüncelerin farklı yönlerini görmenize olanak tanır. Bu bileşen kendi düşünmenizin sorumluluğunu almanıza ve iyi bir şekilde mantık kurmanıza yardımcı olur.

Aslında bu bileşenlerden her biri bu şekilde çalışır. Onları içselleştirmede ve kullanmada uzmanlaştıkça, hem okuldaki derslerinizde hem de hayatınızda düşünme şeklinizi değiştirecektir.

ELEŞTİREL YAZMA İAÖ-R

Şu ana kadar dört tane mantık oluşturma bileşenini incelediniz (amaç, konuyla alakalı soru, varsayımlar, uygulamalar ve sonuçlar).

Kitabınızı kapatın. Her bir bileşen için bir İAÖ-R yazın: İfade edin, ayrıntıya girin, örneklendirin ve resmedin.

Bilgi (Veri, Kanıt, Gözlemler)

Ne zaman derinlemesine düşünseniz, bilgi kullanırsınız. Bu yüzden, şunu sormak her zaman mantıklıdır: "Bu konuyla hangi bilgi alakalıdır?". Şunu da sorabilirsiniz: "Hangi bilgiye sahibim ve hangi bilgiye sahip değilim ama ihtiyacım var?".

Esneklik: Aşağıda bilgi arayabileceğiniz örnek yollar verilmiştir. **Örneğin,**

- Bir makalenin yazarının verdiği ya da vermediği bilgiyi belirleyebilirsiniz.
- Bir deneyin ortaya koyduğu verileri listeleyebilirsiniz.
- "İddiamı kanıtlamak için hangi kanıta sahip olmalıyım?" sorusunu sorabilirsiniz.
- Mikroskopta gözlediğiniz hücreler ile ilgili gördüklerinizi tanımlayabilirsiniz.
- Özel eğitim ortamlarındaki çocuklar hakkında yaptığınız temel gözlemleri açıklayabilirsiniz.

Soru: Bu derste bilgi toplamak için kullanacağınız temel kaynaklar nelerdir? Kullanabileceğiniz (ama kullanmadığınız) diğer bir güvenilir kaynak nedir?

İnsanlar bir olay hakkında kötü bir mantık geliştirseler bile onların bilgi kullandıklarının farkına varın. Önyargılı sonuçlar çıkaran insanlar genellikle mantıklarını tam olmayan veya yanlış bilgiler üzerine kurarlar. Bu yüzden bir mantıktaki bilgiyi sadece tanımlamanız yetmez:

- Hem bilgiyi hem de bilgi kaynaklarının değerlendirmeye ihtiyacınız vardır.
- Bilgiyi ve o bilgiyi yorumlamanızı birbirinden ayırt etmeniz lazımdır.
- Mantıklı bir sonuç çıkarmak için daha fazla bilgiye ihtiyacınız olduğunda buna karar vermeniz gerekir.
- Bir konuyla ilgili diğer güvenilir bilgi parçalarını nasıl bulabileceğinizi öğrenmeniz gerekir.
- Bilgileri uyumlu bir biçimde organize edebilir ve açık bir biçimde sunabilirsiniz.

Bilgi mantık kurmanın önemli bir bileşenidir. Fakat bilgi genellikle tek başına önemli konularda karar vermek için yeterli değildir. Diğer mantık kurma bileşenlerine de ihtiyacımız vardır. Eğer bazı bilgileri biliyorsanız, ama onun uygulamalarını bilmiyorsanız, gerçekler bile sizi ciddi biçimde yanılgıya düşürebilir. Eğer bazı bilgileri biliyorsanız, ama bilginin alakalı olduğu konu ile

ilgili soruları bilmiyorsanız, o zaman bilgi zihninizde sadece yüzüp durur, aynen önemsiz parçalar gibi.

Kavramlar (Fikirleri Organize Etme, Kategoriler)

Tüm mantık kurmalar kavramlar yoluyla olur. Amerika'daki demokrasi ile ilgili bir mantık oluşturuyorsanız, düşünmenizde işlevsel olan bir demokrasi kavramına sahipsiniz demektir. Yansıtıcı olmanın bir parçası da şunu sormaktır: "Benim demokrasi kavramım nedir? Bu terimden anladığım nedir?". Bir ofisteki insanların etkili bir şekilde çalışıp çalışmadığını belirlemek istiyorsanız, bu sorudan bir adım geri atıp şunu sormak yardımcı olacaktır: "Buradaki verimlilik kavramım nedir? Bir ofisteki insanların etkili çalışıp çalışmadığını karar vermek için kullandığım ölçütler nelerdir?"

Bu, daha az alışkın olduğumuz kavramlarla da aynı şekilde işler: asal sayılar, bilişsel uyumsuzluk veya gazel ölçüsü. Bir alandaki derslerin temel amacı, öğrencilerin o dersteki en temel kavramları anlamalarına yardımcı olmaktır. Öğretmenler ve metinler buna ulaşmak için genellikle tanımları kullanırlar. Bu yüzden de bir çevre bilimi metni, canlılık potansiyelini "yeniden üretim kapasitesi, bir türün nüfusunu veya dağılımını artırma potansiyeli"2 olarak açıklar. Fakat tanımın sona yönelik bir şey olduğunu ancak bir son olmadığını anlamak önemlidir. Onu anlamak için, hem türlerin nüfuslarını nasıl artırdıklarını anlamalısınız hem de bu artışın yiyecek, su, canlılık ve hastalıktan nasıl etkilendiklerini de anlamalısınız. Bu yüzden, önemli fakat aşina olmadığınız terimlerle ilgili olarak kendinize sormanız gereken bir soru "bu terimin ortaya koyduğu kavramla ilgili anladığım nedir?" olabilir.

Kavramlara bakmanın faydalı bir yolu da onları bir cümlede kullanmaktansa bir kelime veya bir terim ile açıklamaktır. Bu yüzden dürüstlük bir kavramdır, ancak "Dürüstlük en iyi politikadır." ifadesi bir kavram olmaktan çok bir varsayımdır. Versay Antlaşması bir kavramdır (tabii ki aynı zamanda da bir evraktır). Ancak "Versay Antlaşması Birinci Dünya Savaşında taraflar arasında barış sağladı." bir kavramdan çok bir bilgidir. Bu neden önemlidir? Çünkü bu fark kavramların çok yönlü olmalarını sağlayan, çok çeşitli bağlamlarda kullanılabilir olmalarına olanak veren özelliğidir. Dürüstlük veya Versay Antlaşması kavramlarını yüzlerce önemli problem ile ilgili olarak derinlemesine düşünürken kullanabilirsiniz. Ancak, bu kavramları içeren cümleler çok daha spesifiktir ve bu yüzden de çok daha sınırlı bağlamlarda kullanılabilirler.

Mantıklı düşünmemizde temel kavramları belirlemeyi öğrenmek önemli bir beceridir. Varsayımları belirlemeye benzerdir ve aynı şekilde de zordur. İncelenmemiş varsayımlarda bulunmaya eğilim gösterdiğimiz gibi incelen-

memiş kavramları da kullanırız. Adil olmayan bir biçimde muamele gördüğüme dair bir içsel hisse sahipsem, genelde bu benim şu soruyu sormama neden olmaz: "Benim adillik kavramım nedir? Bu olayı adil değil diye sınıflandırdığımda ne demek istiyorum?". Örneğin, sadece bir olaydan zarar gördüm diye o olayı adaletsiz olarak düşünebilirim. Tepki verdiğim olayla ilgili olarak adillik kavramımı incelemezsem, hâlâ o olay ile ilgili olarak adil olmayan bir muameleye gördüğüm sonucunu çıkarmaya devam edebilirim.

Esneklik: Kavramları belirleyebileceğiniz aşağıdaki alanları düşünün. **Örneğin,**

- Bir tartışmanın ortaya koyduğu kavramları belirleyebilirsiniz.
- Bilimsel bir teorideki temel kavramları sıralayabilirsiniz.
- Tarihsel veya sanatsal devirleri tanımlayan temel kavramları söyleyebilirsiniz.
- Çalıştığınız disiplindeki en temel ve en güçlü kavramları belirleyebilirsiniz.
- Sevgi dolu bir baba, anne, evlat olma kavramlarınızı tanımlayabilirsiniz.

Soru: Bu dersteki veya disiplindeki üç temel kavram ve düzenleyici fikrin neler olduğunu söyleyin. Bu kavramlardan herhangi bir tanesinin sizin hayatınıza nasıl bir içgörü sağladığını belirtiniz.

Kavramları belirlemeye ek olarak:

- Kendi kavramlarınızı gözden geçirebilirsiniz.
- Farklı kavramları karşılaştırıp kıyaslayabilirsiniz.
- Kendi kavramlarınızı yeni durumlara cevap verecek şekilde değiştirebilirsiniz.
- Yeni durumları kapsayacak kavramlar yaratabilirsiniz.

Kavramların her zaman herkesin düşünmesi esnasında mevcut olduğunu yeniden göz önünde bulundurun. Sahip olduğunuz düşüncelerin her biri kavramlarla yönlendirilmektedir. O zaman eleştirel düşünen kişi için sorun kavramları kullanıp kullanmadığınız değil, kullandığınız kavramların farkında olup olmadığınızdır.

Sonuçlar, Yorumlar (Çıkarım, Çözümler, Varılan Kararlar)

İçinde yaşadığınız dünya hakkında düşünmek onu yorumlamak, onun hakkında sonuçlara varmak demektir. Bu yüzden de şu her zaman sorulabilir: "Bunu nasıl yorumluyorsun?", "Hangi sonuçlar çıkarılmaktadır?"

Esneklik: Tüm mantıklı düşünmelerde bulunacak sonuçlar vardır. **Örneğin,**

- Bir durum, bir şiir, felsefi bir konu, herhangi bir şey konusundaki yorumlarınızı belirleyebilirsiniz.
- Yaptığınız bir tartışmanın sonucunu açık bir şekilde ifade edebilirsiniz.
- "Bu yazarın yaptığı çıkarım nedir?" diye sorabilirsiniz.
- Hayatınızdaki problemlere çözümler (ya da kısmi çözümler) üretebilirsiniz.

Soru: Uzmanların bu alanda vardıkları iki tane temel sonuç nedir? Eğer bu dersteki konuyu tam özünden ele alırsanız, sonuç olarak hayatınızdaki olayları farklı bir şekilde nasıl yorumlarsınız?

Bilgi ile bir kişinin o bilgiyi yorumlamasını ayırt etmek genellikle eleştirel düşünmede hayati önem taşır. İnsanların yüzlerini görürüz (bilgi) ve gördüğümüz şeyin sinirlilik belki de bize bir kızgınlık olduğunu çıkarırız. Fakat bu sonuç bizi kolaylıkla yanıltabilir. O kişi sinirli değil de üzgün ya da yorgun olabilir ya da gerçekten sinirli olabilir ama bu bize karşı değil de başka bir şeye karşı olabilir. Hastaları gözlemleyen insanların düzenli olarak hastadan aldıkları bilgi konusunda farkında olmaları ve aldıkları bilgiyi yorumlarken dikkatli olmaları gerekir. Daha sonra yorumlarını ve alternatif yorumlara ulaşılıp ulaşılamayacağını da sorgulamaları gerekir.

Yorumları ve sonuçları tanımlamaya ek olarak, etkili bir eleştirel düşünen kimse olmak istiyorsanız bu bileşende toplanan diğer becerileri de geliştirmelisiniz:

- Bir olayla ilgili kendi yorumunuz diğer insanların ifade ettikleri yorumlarla karşılaştırmanız gerekir.
- En mantıklı yorumların hangileri olduğuna karar vermeniz gerekir.
- Yorumlarınızı duruma göre değerlendirmeyi becerebilmelisiniz: Bilgi ile yorum arasındaki farklılık büyük oranda duruma bağlıdır. (**Örneğin**, yeni başlayan birisi mikroskoba ilk baktığında, gördüğü şey kar-

maşık bir organizma olabilir ve bundan yapılan bir yorum da onun bir hücre olduğu olabilir. Daha uzman birisi içinse bu gördüğü verinin bir hücre olduğu ve bundan yapacağı yorumun da hücrenin mitoz bölünmeye girdiği olabilir.)

- Birtakım yorumları geçmiş bilgi sisteminden nasıl bir sırayla ortaya çıktıklarını görmek için gruplandırabilirsiniz (**Örneğin**, evrimsel biyologlar ayıların kış uykusuna yatmasını bu niteliğin o canlının yaşama şansını nasıl arttırdığı bakımından yorumlarlar.)

Siz de başkaları gibi gözlemlediklerinizi temelinde (bilgi), taşıdığınız inançlar temelinde (varsayım), olacağını düşündüğünüz şeyler temelinde (uygulamalar ve sonuçlar) sürekli bir şekilde sonuçlar çıkarıyorsunuz. Kendi düşüncelerinizi (ve diğerlerininkini) sonuçlar olarak kavramsallaştırmak bu sonuçların neye dayandıkları konusunda size bir içgörü sağlar.

Bakış Açısı (Referans Kaynak, Perspektif)

Ne zaman bir şeyler hakkında derinlemesine düşünsek, bunu belirli bir bakış açısı içerisinde yaparız. Bu yüzden de şunu sormak her zaman mantıklıdır: "Konuya hangi açıdan yaklaşıyorum?". Aynı soruya başka bir bakış açısından yaklaşmak çok farklı amaçları, varsayımları, sonuçları da beraberinde getirir.

Bakış açısını varsayımlardan ayırmak bazen zordur. Aslında, ikisi birbirini tekrar eder. **Örneğin,** politik bir konuya muhafazakâr bir bakış açısıyla bakmak, serbest girişimin arttırılması ve devletin rolünün azaltılmasının önemi hakkında belirli varsayımlar yapmaktır. Fakat bakış açısı genellikle varsayımlardan oldukça farklıdır. **Örneğin**, psikolojik bakış açısını düşünün: Eğer aşağıdaki boşluklara isminizi yazarsanız, doğru bir cümle elde etmiş olursunuz:

..... benim bakış açımın merkezindedir. Düşündüğüm her şey .....'nın bakış açısına göredir.

Fakat bakış açınızın kendine özgülüğü varsayımda bulunduğunuzda bakış açınızın diğer insanlarınkinden daha geçerli olmasını gerektirmez.

En azından bir bakış açısı şu anda aldığınız ders ile ilgilidir ve o disiplinin kendi içindeki bakış açısıdır. Eğer bu ders sosyolojide bir ders olsa, çoğu soruya sosyolojik bir bakış açısından cevap vermeniz istenirdi, yani çoğu zaman biyolojik, dini, kişisel, mesleki veya ahlaki bir bakış açısından değil. Bunlar alakalı olabilirler ve aynı zamanda da çok önemli olabilirler. Fakat onlar sosyolojik bakış açısından tamamıyla farklıdırlar. Sosyolojik bulguları ahlaki bir

bakış açısından değerlendirmek çoğunlukla önemlidir ve çoğu zaman sosyologlar ahlaki bakış açısının sosyolojik bakış açısından daha baskın olması konusunda hemfikirdirler. Bununla beraber, bu iki bakış açısındaki fikirler birbirlerinden ayrıdır ve sizin bunlardan bir tanesiyle düşünmeniz gereklidir. Bir disiplinin bakış açısıyla düşünmeyi öğrenmek, bir disiplindeki bir dersin sağlayabileceği en değerli kazanımlardan bir tanesidir (Bkz. sayfa 115-118). Bir dersin amacı sadece eski bakış açınıza yeni gerçekleri uydurmak değildir; yeni perşpektifler ve daha önceden bakamadığınız bir biçimde olaylara bakacağınız taze bakış açıları sunmaktır.

Ancak bu konunun sonu değildir. Eleştirel düşünebilmenin bir parçasıda birbiriyle alakalı bakış açılarını bir araya getirebilme yeteneğine sahip olmaktır. Bu disiplinler arası derslerde direkt olarak ifade edilir ve bu derslerde konuya çeşitli disiplinlerin bakış açılarından düşünmeyi gerektirir. Fakat sadece bir disiplindeki bir derste bile çeşitli disiplinlerin bakış açılarını belirlemek değerlidir.

Esneklik: Bakış açılarını belirlemenin faydalı olacağı yerleri düşünün. **Örneğin,**

- Bir hikâyedeki veya bir oyundaki farklı karakterlerin bakış açılarını belirleyebilirsiniz.
- Yazdığınız bir raporda katılımcıların bakış açılarını belirleyebilirsiniz.
- "Öğretmenimin devam, akademik dürüstlük, ev ödevlerinin tamamlanması gibi konulardaki bakış açısı nedir?" diye sorabilirsiniz.
- Bir tartışmayı eşinizin (anne, baba, arkadaş vs.) bakış açısından açıklayabilirsiniz.

Soru: Şu anda çalıştığınız disiplin ya da dersin bakış açısını kısaca nasıl özetleyebilirsiniz? Dünya hakkındaki kişisel bakış açınızı zenginleştirmek için bu dersi nasıl kullanabilirsiniz?

Bakış açılarını belirlemeye ek olarak, diğer alakalı becerileri de geliştirmeniz gerekir:

- Bir başkasının bakış açıyla düşünebilir ve onu yeni durumlara uygulayabilirsiniz.
- Bir hastanınkiyle bir hemşirenin bakış açılarını kıyaslayabilirsiniz. Aynı zamanda bir doktorunkini, bir hastaneninkini, hastanın ailesi-

ninkini, sigorta şirketininkini kıyaslayabilirsiniz. Bunlardan bazıları çoğu zaman birbiriyle alakalıdır. Bazıları ise bir durumda alakalı bir durumda alakasız olabilir.

- Geliştirilmesi gereken en temel eleştirel düşünme becerisi de bakış açılarını değerlendirme yeteneğidir. Açıkçası benim bakış açımın ne olduğunu sadece bilmek yeterli değildir. Çünkü bu bir eleştirel düşünme örneği değildir. İlkin bir konuyla alakalı bakış açımı belirledikten sonra, onun ne kadar makul olduğunu, kanıtlarla ne ölçüde uyumlu olduğunu, ne ölçüde önyargılı olduğunu değerlendirmem gerekir.

ELEŞTİREL YAZMA: İAÖ-R

Kitabınızı kapatın. Şu ana kadar gördüğünüz dört bileşeninin her birisi için (bilgi, kavramlar, sonuç, bakış açısı) birer adet İAÖ-R yazın. Bu size anladığınız ya da anlamadığınız konular hakkında bir bilgi verebilir.

Alternatifler (Diğer İhtimaller, Seçenekler, Seçimler)

Ne zaman derinlemesine düşünsek, alternatifler vardır. Eleştirel olarak düşünmeyi öğrenmenin en büyük faydalarından bir tanesi de olaylara yaklaşırken kullandığınız normal yollara alternatif olan yollara da sahip olma özgürlüğüdür.

Esneklik: Alternatiflerin aranması şu ana kadar tartıştığımız her bir bileşene uygulanabilir.

- Eğer bir amacınız varsa, "Bunun yerine ulaşmayı deneyebileceğim alternatif nedir?" veya "Ek olarak neye ulaşabilirim?" sorularını sorabilirsiniz.
- Bir konuyla alakalı bir soru üzerinde düşünüyorsanız, "Bu konuyla ilgili üzerinde durmam gereken diğer sorular nelerdir?" diye sorabilirsiniz.
- "Hangi alternatif varsayımlarda bulunabilirim?", "Yararlanabileceğim diğer bilgi kaynakları nelerdir?" gibi soruları da diğer her bir bileşen için sorabilirsiniz.

Mantık oluşturmanın her bir bileşeni güçlüdür, ama bileşenleri alternatifler bazında düşünmek çok daha güçlü bir yol sağlar. Kutunun dışında düşünmek deyimi, önceden kutunun sadece bir tarafı olduğunu düşünmekten alternatifleri düşünmeye gitmeyi ifade eder. Alternatifleri araştırma alışkanlığına sahip olmak önümüzdeki daha önceden bir tane gibi gözüken birçok potansiyel yolu görmemize olanak sağlar. Bu hem psikolojik hem de pratik bakımdan güçlendiricidir:

- Deneylerle, sağlıklı olma ile ilgili konularla, bilgi sistemleriyle, matematik veya iş problemleriyle derinlemesine düşünmenin alternatif yollarını belirleyebilirsiniz.

Soru: Çalışmakta olduğunuz ders veya disiplin ile ilgili seçebileceğiniz iki tane alternatif yol ya da seçim nedir? Bu ders sizin hayatınızda hangi alternatif seçenekleri önünüze serebilir?

Çoğu insan için, alternatifleri görmek (daha önceden hiç yokmuş gibi göründüğü halde) onlara yollar açar, kapalı kutuların içerisinden dışarı çıkan yeni kapılar açar. Fakat alternatifleri belirlemeye ek olarak:

- Alternatif yolları düşünebilmeye ve daha sonra da seçilecek en iyi yola karar vermeden önce onları karşılaştırabilmeye ihtiyacınız vardır.
- Karmaşa ile yaşama yeteneğini geliştirmeye ve izleyebileceğiniz çok çeşitli yollar olduğunu fark etmenize ihtiyaç vardır
- Alternatifleri birleştirebileceğinizi görmeniz gerekir, böylelikle üçüncü bir ihtimal daha önceden ulaşılmaz olarak gördüğünüz her iki yolu da aşmanıza yardımcı olabilir.

Örneğin, Genellikle ya kendi fikrimiz için savaşırız ya da karşımızdakinin düşüncesini kabul ederiz. Fakat bu iki seçenekten de farklı alternatifler vardır. Konuyu tartışıp, karşı tarafın bakış açısındaki iyi yönleri alıp, değişimler yaparak, bir ara yol bularak bu işi halledebiliriz.

Alternatifleri ciddi ciddi ele almadan önce yaşayacak temel bir şey daha vardır. Hayatınızdaki ya da düşünmenizdeki tüm önemli olaylarda, izlenecek mantıklı alternatif yollar vardır ve bu yollardan her birinin hem olumlu hem de olumsuz kendi sonuçları vardır. Bu yüzden, tek bir yolun tüm isteklerinizi tamamıyla yerine getirmesi olası değildir. Eğer İngilizcede uzmanlaşmayı seçiyorsanız, ilgilendiğiniz diğer alanlardan belki de vazgeçiyorsunuz demektir.

Eğer X kişisi ile uzun süredir bir ilişkiniz varsa, epeyce de mutluluk yaşamış olsanız bile, otomatikman diğer mutlu olası gelecekleri bırakıyorsunuz demektir. Doktorların hastalarında başarısız ameliyat yaptıklarında diğer yolların da denenebileceğinin farkında olunması derin bir pişmanlık yaşamalarına neden olur. Hayatımızda pişmanlık ya da üzüntü duymasaydık ve seçebileceğimiz diğer yollar elimizden gitmeseydi ne güzel olurdu. Biz insanlar bu çeşit hisler duyarız. Aslında şu anda hissettiğimiz şeyi, hissetmememiz gerektiğini kendimize telkin etmemiz de aslında yararsızdır, çünkü bu gerçekliğin inkârıdır. Bu yüzden; arzulanan alternatif yollardan vazgeçme yeteneğimizi geliştirmemiz gerekir.

Bağlam (Ortam, Geçmiş)

Bir şey hakkında mantıklı bir biçimde düşünürken bunu soyutlanmış bir ortam içerisinde yapmayız. Derinlemesine düşünmemiz her zaman bir bağlam içerisinde olur ve konuyla alakalı soru her zaman o bağlam içerisinde oluşur. Bu yüzden şunu sormak her zaman mantıklıdır: "Bu mantıklı düşünmenin yapıldığı bağlam nedir?"

Esneklik: Bağlamı sayısız alanda belirlemek oldukça yararlıdır. **Örneğin,**

- Yazarların eserlerini yazmalarına yönelten kişisel geçmişlerini belirleyebilirsiniz.
- Sizi şu andaki bakış açınıza getiren yolu belirleyebilirsiniz.
- Bir dramın hangi bağlamda sergilendiğini, bir deneyin hangi bağlamda yapıldığını, yönetimsel bir kararın hangi ortamda verildiğini sorabilirsiniz.
- Çeşitlilik içeren bir sınıftaki öğrencilerin farklı geçmişlerinden bazılarını tanımlayabilirsiniz.

Soru: Çalışmakta olduğunuz ders ya da disiplini anlamanızla alakalı iki bağlam nedir? Bu disiplindeki bulguları kendi hayatınız içerisine nasıl entegre edebilirsiniz?

Bağlamı belirlemeye ek olarak, diğer eleştirel düşünme becerilerinde de alıştırma yapmaya ihtiyacınız vardır:

- Bağlam hakkında daha fazla bilgi toplayabilirsiniz.
- John Adams ve Thomas Jefferson'un politik geçmişlerini karşılaştırabilirsiniz.

- O konuyla alakası olamayan birisine bağlamı açıklayabilirsiniz.
- "Yazının bağlamı ne şekilde yazarın bazı soruları sormamasına neden olmaktadır?" diye sorabilirsiniz.

Aşağıda belirli bir soru hakkında derinlemesine düşünürken göz önünde bulundurabileceğiniz temel bağlamların bazılarının bir listesi verilmiştir:

- Tarihsel
- Ekonomik
- Kültürel
- Dilbilimsel
- Bilimsel
- Kişisel
- Sosyal

Böylece 8+ bileşenleri incelemenin de sonuna gelmiş bulunuyoruz. Yapılacak önemli eleştirel düşünme çalışması bu sekiz bileşen etrafında düşünmektir yani, bir soruyu, bir problemi veya bir başlığı bu sekiz bileşen bakımından analiz etmek ve birbirlerine nasıl uyduklarının mantığını kavramaktır.

Bir Görselleştirme

Burada bileşenleri görselleştirmek için bir yol sunulmuştur. Bu yol kendi kendinize oluşturabileceklerinizden sadece bir tanesidir.

Bir seyahattesiniz. Kendinizi bir yoldan aşağı doğru yürürken düşünün. Bu araştırma yoludur.

Tam önünüzde, uzakta görebildiğiniz bir yerde, sizin hedefiniz durmaktadır.

Niçin oraya yönlendiğinizi, ne kadar uzakta olduğunu, buna değip değmeyeceğini düşünürsünüz. Bunlar sizin konuyla alakalı sorularınızdır.

Arkanızda, geldiğiniz yerde varsayımlarınız vardır.

Yürüdükçe zihninizi toparlamanız sizin bakış açınızdır, çevrenizdeki şeyleri görmek için referans aldığınız bir çerçeve.

Etrafınızdaki her şey bağlamdır.

Yürüdükçe, dünya hakkında bilgi toplarsınız – önünüzdeki yollar, ormanlar ve dağlar, hissettiğiniz meltem, yolda karşılaştığınız arkadaşlarınız, güzel şeyler ve ilerideki engeller hakkında bilgi toplarsınız.

Bu bilgiyi izlenimlerinizi toplayarak ve elinizde olan kavramlara göre onları sınıflandırarak edinirsiniz: "yol", "dağ", "meltem", "arkadaş". Gördüğünüz doğayı "güzel yerler" ya da "engeller" olarak kavramsallaştırırsınız.

Sizin yolculuğunuz süresince size ne olacağı uygulamalar ve sonuçlar olarak karşınıza çıkar: Hedefinize ulaşacaksınızdır ya da ulaşamayacaksınızdır; daha da ötelere seyahat edeceksinizdir, yorulacaksınızdır, heyecanlanacaksınızdır, eski arkadaşlarla karşılaşacaksınızdır.

Seyahat ettikçe sonuçlar çıkarırsınız: Karanlık çökmeden hedefinize ulaşacağınız sonucuna varırsınız, artık o yol tahmin ettiğiniz kadar uzun değildir. Bu seyahatin hayatınızdaki önemli bir yolculuk olduğu sonucunu çıkarırsınız.

Seçebileceğiniz diğer tüm yolları düşünürsünüz, ulaşmak istediğiniz diğer tüm hedefler, alternatifler hâlâ önünüze serilmiş beklemektedir.

Mantıklı Düşünmenin Üç Ek Bileşeni

Mantıklı düşünme de yukarıdaki bileşenler dışında aşağıdaki üç bileşenden de bahsedilmelidir. Bu bileşenler daha önceki şekil içerisinde verilmediler çünkü kategorilerde tekrar niteliği taşımaktadırlar. Ancak, bunlar yine de eleştirel düşünmede önemli kavramlardır.

Sebepler

Mantıklı düşünme, sebepler bazında sonuçlar çıkarma olarak tanımlanabilir. Bu yüzden, bir kişi mantıklı düşündüğünde sebepler her zaman mevcut bulunmaktadırlar. Sebepleri belirlemek son derece önemlidir: "Bu konuyla alakalı düşüncelerimde hangi sebeplere sahibim?" "Yazar çıkardığı sonuçlar için hangi sebepleri ortaya koymaktadır?"

Sebepler diğer mantıklı düşünme bileşenlerinden çok daha geniş bir kategoridir. Sebepler bilgi, varsayımlar, yorumlar ve sonuçlar ve hatta neredeyse tüm bileşenlerden parçaları içerebilir.

İddialar (Yargılar)

Özellikle eleştirel düşünme konusunda dersler veren insanlar iddia sözcüğünü vurgulamaya büyük ölçüde eğilimlidirler ve bu sözcük kullanılma alışkanlığına sahip olunması gereken iyi bir sözcüktür. Çok genel bir kelimedir. Hemen hemen yargı kelimesiyle aynı anlamdadır. İddia ve yargı kelimeleri de diğer tüm bileşenleri kapsar. "Bu benim amacım" "Konuyla alakalı soru bu." "Bunlar yaptığım varsayımlar" vs. dediğimde bunların tümü iddiadır. İnsanlar herhangi bir şey hakkında iddiada bulunabilirler (sorular ve emirler hariç) ayrıca, okuduğunuz ve duyduğunuz şeylerin çoğu iddialar içermektedir.

Aristo, insanlar düşünen hayvanlardır demektedir yani, insanların düşünen hayvanlar olduğunu iddia etmektedir. Bunu bir iddia olarak düşünmenizin onun hakkında nasıl da farklı bir şekilde düşünmenize yardımcı olduğunu bir düşünün. Onun bir iddia olduğunu söylemek zihninizde merak edilecek bir şeyler uyandırır: Aristo bu iddiada bulunurken hangi sebepleri vardı? İnsanların düşünen hayvanlar olduğu doğru mudur?

Bir şeyin iddia olduğunu söylemek onu sorgulamayı gerektirmez ama iddiayı sorgulamaya açık bırakır. O ifadeye inanmak için kanıtlar hakkında daha çok soru sorabileceğimizi, onu nasıl yorumlayacağımızı ve belirgin olan yönlerini sorgulamamızı bize hatırlatır. İşte, bu yüzden iddia ve yargı terimleri eleştirel düşünmede böylesine faydalıdır.

Kitabınızdaki 3-4 sayfayı gözden geçirin. Önemli olan birkaç cümle seçin (rastgele ifadeler veya yazarın verdiği nadir örnekleri seçmeyiniz). Bu cümleleri kendinize gerçekler olarak açıklayınız. Daha sonra da bu cümleleri kendinize iddialar olarak açıklayınız. Bu cümleleri iddialar olarak açıkladığınızda, bu cümleleri artık kesin bir şey olarak kabul etmediğinizi görmelisiniz. Bu cümleleri iddialar olarak düşündüğünüzde aklınıza hangi sorular geliyor?

Hipotezler

Hipotez terimi, bilim dallarındaki temel mantıklı düşünme parçalarındandır. Diğer alanlarda bu kadar baskın bir rolü yoktur (ama aslında olmalıdır). Bir hipotez, aslında olayın nasıl sonlanacağı ile ilgili yaptığım bir varsayım veya çıkarttığım bir sonuçtur; fakat bunu yaparken olayın düşündüğüm şekilde olup olmayacağını, hipotezimin onaylanıp onaylanmayacağını bekliyorum demektir.

Bu hipotez teriminin neredeyse resmi olarak kullanımıdır, fakat aslında bizler düşünmemiz esnasında sürekli olarak hipotezler oluştururuz. Bunlara hipotezler demeyebiliriz, fakat olayların nasıl gelişeceği hakkında tahminler yaparız ve daha sonra da yaptığımız tahminlerin ortaya çıkıp çıkmadıklarını kontrol ederiz. Eğer dediğimiz gibi olurlarsa, genellikle haklı olduğumuz sonucuna varırız; eğer öyle olmazlarsa (en azından bazen) yanlış düşündüğümüz sonucuna varırız.

Yansıtıcı olmak ifade ettiğiniz hipotezin farkında olmak demektir. Bir roman okuduğunuzda veya bir film izlediğinizde, neler olacağı veya karakterle-

rin nasıl değişeceği konusunda tahminlerde bulunursunuz. Dikkatli bir biçimde bir ders kitabı okuduğunuzda da benzer bir şey yaparsınız. Yazı yazdığınızda, okurunuz söyleyeceklerinizi nasıl anlayacakları konusunda hipotezlerde bulunursunuz. Bu yüzden de eleştirel biçimde yazı yazan kişiler yazdıklarının dönütlerine çok fazla önem verirler çünkü yazdıklarını hipotezlerinin doğrulanıp doğrulanmadığı ışığında gözden geçirirler.

Günlük hayatımızda yaptığımız birçok hipotezin farkında değilizdir. Eleştirel düşünen birisi olmanın temel parçası nasıl düşündüğünüzün farkına varmanızdır. İşte bu yansıtma sürecidir. Yansıtma alışkın olduğunuz düşünme biçimlerinizi kontrol etmenize yardımcı olur. Bir başka deyişle alışkın olduğunuz düşünme biçimlerinizin sizi kontrol etmesine izin vermez. John Maynard Keynes "Birisi beni yanlış olduğum konusunda ikna ettiğinde, fikrimi değiştiririm. Sen ne yaparsın?" demiştir.

Yanıltıcı Bir Bileşen: Gerçekler

Gerçekler terimi bileşenler listesinde yoktur. Gerçekler, bilgi başlığı altına gelmektedir, fakat bir alışkanlık olarak gerçek sözcüğünü kullanmak eleştirel düşünmeye hizmet etmez. Emin olduğumuz bilgi parçacıklarına genellikle "gerçek" deriz. Onların kanıtlandığına inanırız. Bunlar bize neredeyse problemsiz bilgi öbekleri olarak görünürler. Örneğin, Neil Armstrong ayda yürüyen ilk insandır, sigara içmek akciğer kanserine neden olur, dondurmayı severim, Y kişisi X kişisine hakaret ettiğinde X kişisi sinirlenir gibi örnekler birer gerçektir. Çok dikkatli olduğumuz sürece gerçek kelimesini kullanmakta eleştirel olmayan bir yan yoktur.

Yine de, bu terim araştırmayı derinleştirmekten çok araştırmayı bıraktırıcı bir niteliktedir. Biraz önce verdiğimiz örneklere bakacak olursak; sigara içmek akciğer kanserine neden olur; bunu bir gerçek olarak adlandırmak iddianın istatistiksel doğasını gizleyebilir; sigara içen herkes bu hastalığa yakalanacak diye bir şey yoktur ve bu yüzden de çok yaşlanıncaya kadar sigara içen insanların örneklerini vererek yalanlanamaz. Aslında, sigara içenlerin belirgin bir kısmında, içmeyenlere göre, akciğer kanseri görülmesi oranı çok daha yüksektir.

Benzer bir şekilde, Y kişisi X kişisini rahatsız ettiğinde X kişisinin sinirleneceği bir gerçektir. Bu durum bu şekilde devam edip gidebilir ancak bu yüzeysel bir gerçek olabilir ve bu yüzden de yanıltıcı olabilir. Bizler genellikle rahatsız edici davranışlar karşısında sinirleniriz çünkü bunlar bizim kendi hakkı-

mızdaki korkularımızdan ve büyük çoğunlukla da çocukluğumuzdan gelen korkulardır. X kişisinin Y'nin yaptığı bu şeyi görüp korkularıyla yüzleşmesi daha faydalı olabilir. Ancak X kişisi bunu bir gerçek olarak düşünürse, içinde yaşadığı şeyi araştırmayı bırakmaya eğilim gösterir.

Bu nedenle, gerçekleri belirli bir tartışma ortamında sorgulamaya veya açıklamaya gerek olmadığını varsaydığımız bilgi öbekleri olarak düşünmek muhtemelen daha iyidir.

Bileşenleri Kullanan Mantıklı Düşünmenin Bir Kısmı Nasıl Analiz Edilir?

Anlamaya çalıştığınız mantık yazılı olabilir: bir tartışma, bir gazete haberi, bir ders kitabının bir bölümü, bir roman, bir şiir, bir telefon mesajı, neredeyse her şey olabilir. Belki de mantıklı düşünmeyi yapan kişi sizinle konuşuyor olabilir. Bu kişi sizin tanıdığınız ya da bir ders veren kişi olabilir. Kurduğu mantığı anlamaya çalıştığınız kişi kendiniz de olabilirsiniz.

Analizin temel noktası, oldukça derin bir şekilde, o kişinin ne söylediğini ve bir konuyu nasıl derinlemesine düşündüğünüzü anlamaktır.

Aşağıdaki sorular sadece birer rehber niteliğindedir. Bazen esnek olabilmeli ve bu soruları çözmeye çalıştığınız duruma uygun hale getirebilmelisiniz. Bu esneklik aynı zamanda iyi bir şekilde mantıklı düşünmeyi öğrenmenin de bir parçasıdır. Bazen çok daha derinlemesine bir analiz yapmanız gerekebilir veya bileşenlerin bir mantık içerisine nasıl farklı yönlerden dahil olduğuna odaklanmanız gerekebilir. Bu yüzden aşağıda normal düzeydeki sorulardan sonra parantez içlerinde bazı ileri seviyede sorular verilmiştir.

Bileşenlerin Etrafında Dolaşmak: Analizin Temel Süreci

1- Kişinin kurduğu bu mantıktaki temel amacı nedir? (Ayrıca, kişi bu mantık ile başka hangi amaçlara veya hedeflere ulaşmayı istemektedir?)

2- Kişinin ifade ettiği temel soru veya problem nedir? (Ayrıca, konuyla alakalı en önemli 2 ya da 3 tane diğer alt sorular nelerdir?)

3- Kişinin mantıklı düşünmek için kullandığı en önemli bilgi nedir? (Ayrıca, kişinin bu mantık için ihtiyacı olan diğer bilgiler veya veriler nelerdir?)

4- Kişinin en temel sonuçları nelerdir? Kişi bu durumu nasıl yorumlamaktadır? (Ayrıca, kişi konuyla alakalı en temel soruyu nasıl cevaplamıştır? Hangi çözümler önerilmiştir?)

5- Mantığın bağlı olduğu temel kavramlar nelerdir? (Ayrıca, kişi bu kavramları nasıl anlar? Bu kavramlar kişinin kurduğu mantıkta birbirleriyle nasıl örtüşmektedirler?)

6- Kişinin bu mantık kurmada yaptığı temel varsayımlar nelerdir? (Ayrıca, yazarın ifade ettiği veya etmediği önemli varsayımlar nelerdir?)

7- Kişinin kurduğu mantığın temel uygulamaları ve sonuçları nelerdir? (Ayrıca, bu mantık çerçevesinde öngörülmeyen sonuçlardan bazıları nelerdir?)

8- Kişi soruya hangi bakış açısından yaklaşmaktadır? (Ayrıca, bu mantığı anlamak için gerekli diğer bakış açıları nelerdir? Konuyla alakalı olarak hangi disiplinin bakış açısı kullanılmaktadır? Bu mantığı güçlendirmek için diğer hangi disiplinler yardımcı olacaktır?)

9- Kişinin ortaya koyduğu konunun bağlamı nedir? (Ayrıca, bu olaya ve kişinin bu mantığına neden olan şartlar nelerdir? Konunun ortaya koyulduğu disiplindeki geçmiş nedir [bilimsel, sanatsal, kültürel, mesleki, sosyolojik] ?)

10- Hangi alternatifler vardır? (Ayrıca, mantıken bundan önceki sorulara verebileceğiniz alternatif cevaplar nelerdir? Kişinin kurduğu mantığa alternatifler nelerdir?)

Bileşenlerle Çalışmak: Bir Şeyin Mantığı

Eleştirel düşünen birisi olmak, düşünmenizde bileşenleri ayrı ayrı ve yansıtıcı bir biçimde kullanmaya adapte olmaktır. Bu, kendinizin ya da bir başkasının kurduğu mantığı ele alıp onu Şekil 2.1'deki bileşenler çemberindeki bileşenlere göre analiz edebilmeyi gerektirir.

Karşılaştığınız her bir mantık kurma problemine bu 8+ bileşenlerle yaklaşmak gerçekçi görünmeyebilir fakat bileşenleri kullanmada ustalaşmak için iyi bir yoldur (ve zamanla da bu konuda hızlanacaksınızdır).

Bir problemi 8+ bileşenler yönünden analiz etmenin bir başka faydası daha vardır. Bu bileşenlerle uğraşmak problemin mantığını ortaya koyar. Tüm bunların ötesinde bileşenler bir bütünün parçalarıdır. Bu bileşenlerle uğraştıkça fark edeceksiniz ki farklı bileşenlere yönelik cevaplarınız bir araya toplanacaktır. Bazen hep aynı şeyleri tekrar ediyorlar gibi gelecektir. Bileşenler tek tek değerli olmalarına rağmen birlikte kullanıldıklarında çok daha değerlidir. Bu yüzden bu bileşenlerle uğraşmak sadece bir analiz değil, aynı zamanda bir

sentezdir de, bu bir olayı sadece parçalara bölmek değil, aynı zamanda birleşik bir bütün olarak görmektir.

Ancak bazı şeylerin kendilerine yönelik bir mantıkları yoktur. Parçalarını birleştirmek anlamlı bir bütün oluşturmaz. Böyle şeyleri ortaya koyamazsınız çünkü içlerinde bir ahenk ve mantık yoktur. Belki de bu tür durumlarda yapılacak en iyi şey, bilgi öbeklerini olduğu gibi ezberlemektir. Kişi adları bu duruma örnek verilebilir. Şehirlerdeki ya da ilçelerdeki sokak adları da böyledir. Bir caddenin adının bir şey olması bir diğer caddenin adını tahmin etmemizi sağlamaz. Bunda bir mantık yoktur. Ama sokak numaralarında böyle bir mantık vardır. 24.sokaktan sonra 25. sokak geliyorsa, bir sonraki sokağın numarasını bilmek çok da zor olmayacaktır.

İçerisinde herhangi bir mantık olmayan 2 örnek bulunuz. İçerisinde bir mantık olan 2 örnek bulunuz.

Bununla beraber, herhangi bir mantıklı düşünmenin içerisinde bir mantık vardır. Bunun anlaşılması özellikle bir disiplindeki mantığı analiz etmek (Bkz. sayfa 98 - 102) gerektiğinde önemli bir hal alır. Bileşenlerle uğraşmak çok yöne hitap eden bir yapıdadır, disiplindeki herhangi bir konuya, soruya veya probleme uygulanabilir. Aslında, bir alanı anlamanın temel noktası aşağıdaki başlıklar gibi konularda yoğun ve derinlemesine bir düşünme yeteneğinin gelişmesidir:

- Arz ve talep
- Bir konuşma nasıl hazırlanır ve yapılır
- Küresel ısınma devam ederse ne olacak
- "Sınır" kavramının Amerikalıların ülkelerine bakış açılarını şekillendirme biçimi

Benzer bir şekilde, kendi özel hayatınız hakkında eleştirel olarak düşünmek, aşağıdakine benzer konular hakkında düşünmek ve onlardaki mantığı kavramaktır:

- Bu dersi almak
- Korkuların sizin kişisel gelişiminiz üzerine nasıl engel koyduğu

- Sınavlara çalışmanız için en etkili yol
- Patronunuz neden sürekli hıncını sizden alıyor
- Ergenlik, cinsiyet, ırk

Bileşenler konusunda çalışırken, ele alınan sorunun gereklerine uyan belirli bir bileşeni adapte etme şekline ihtiyacınız olabilir. Önceki listelerde verilen maddeler değişik şekillerdeydi; soru, kavram, konu başlığı, olay, bir düşünme sürecinin parçası. Ortaya çıkan herhangi bir soruda bileşenleri nasıl kullanacağınıza yönelik tek bir sihirli formül yoktur. Bu tür bir uyarlama yapmak da eleştirel düşünmenin bir parçasıdır.

Aynı Fikirde Olmadığınız Durumların Analizi

Bazen derinden karşı olduğunuz bir durumu analiz etmeniz gerekebilir. Bu, eleştirel düşünmenin önemli bir parçasıdır çünkü bir durumu mantıklı bir şekilde analiz edebilmek için önce o durumu iyi bir şekilde anlamanız gerekir. Aşağıda size, aynı fikirde olmadığınız bir görüş için doğru ve adil analiz yapmanız gereken üç soru verilmiştir.

---

*Kesinlikle aynı fikirde olmadığınız **bazı bakış açılarını seçiniz**:*

- *Komünizm*
- *Ateizm*
- *Muhafazakârlık*
- *Kapitalizm*
- *Milliyetçilik*
- *Din*
- *Liberalizm*

*Onu **analiz edin**. **Bileşenleri uygulayın**. Adil bir yaklaşımla bunları yaptığınızdan emin olun.*

Yukarıdaki 3 soruyu cevaplayın, özellikle de ikincisini: bakış açısının avukatı (bir komünist veya her kimse) şunu söyleyebilmelidir: "Evet, gerçekten de iyi kavramışsın. Bu gerçekten de benim inandığım şey!"

İlk olarak analizin altında hiçbir değerlendirme ifadesi olmamalıdır. *İkincisi*, karşı olduğunuz görüşe sahip olan kişi "Evet, gerçekten de iyi kavramışsın.

Bu gerçekten de benim inandığım şey!" diyebilmelidir. *Üçüncüsü,* analizinizi okuyan tarafsız bir eleştirel düşünme gözlemcisi konuyla aynı fikirde ya da karşıt fikirde olup olmadığınızı söyleyememelidir. Analizinizde empati kuracağınızdan dolayı herhangi bir şey ortaya çıkarsa, gözlemci durumun avukatlığını sizin yaptığınızdan şüphelenir (aslında, siz o fikrin tam tersini düşünüyor olsanız bile).

ÖRNEK: Evlenmenin Mantığı Hakkında Düşünmek

Chris ve Sean evlenmeyi düşünüyorlar ve Chris bu konu hakkında elinden geldiğince derinlemesine düşünmeye çalışıyor. [Parantez içlerinde italik olarak yazılan yazılar Chris'in kurduğu mantığın birer eleştirel düşünme yorumudur.]

Chris her bir bileşenle alakalı sorular sorarak işe başlar.

- Evliliğin amacı nedir?
- Her ikimiz içinde olabildiğince dolu ve tatmin edici bir yaşam. [*dikkat edin ki bu herkesin evlilik amacı olmayabilir. Örneğin, Chris'in cevabında çocuklardan bahsetmemektedir ve çoğu kişi için evlenmenin amacı çocukları da içermektedir. Ayrıca, dikkat edin ki Chris sadece bir tane değil daha uzun bir liste de hazırlayabilirdi.*]
- Konuyla alakalı temel sorular nelerdir?
  - Sean ile evlenmeli miyim?
  - Sean ile şu anda evlenmeli miyim? [*Chris, diğer soruları da sorabilirdi ve bunlar da mevcut cevapları etkileyebilirdi: Sean'ı seviyor muyum? Sean ile evlenmenin istediğim dolu ve tatmin edici hayatı yaşamama yardım edip etmeyeceğini nasıl söyleyebilirim? Bunu bir etkilenme olarak değil de iyi bir sebeple nasıl belirtebilirim?*]
- Evlilik ile ilgili yaptığım temel varsayımlar nelerdir?
  - Evlilik tek eşli bir yaşama bağlılıktır.
  - Evlilik ömür boyu süren bir bağlılıktır. [*Bu varsayım Chris'i başka bir varsayıma götürür.*]
  - Birlikte yaşlanacağız ve görünüşlerimiz değişecek. [*Chris bileşenleri mekanik bir biçimde düşünmemektedir. Bu yüzden, Chris son varsayımının uygulaması konusunda bir an*

duraklamaktadır. Görünüşün her ikisi için de önemli olmasına rağmen, eğer evlilik ömür boyu sürecek bir bağlılıksa ve görünüşleri zamanla değişecekse bu önemli bir faktör olmamalıdır.]

- Evlenmenin temel uygulamaları ve sonuçları nelerdir?

  - İlk olarak, ilk uygulama biraz önce de gördüğümüz gibi ağırlıklı olarak insanların görüntüleri üzerine kurulmamalıdır.

  - Birisiyle evlenmenin birçok yasal sonuçları vardır.

  - Çocuklar bir sonuç olabilirler de olmayabilirler de. [*Bu Chris'in konuyla alakalı başka bir soruyu fark etmesine neden olmuştur. Sean ve ben tüm bu evlilik sorularını düşünmeden önce çocuklara karşı tutumumuzu tartışmalı mıyız (belki de evlat edinme)?]*

  - Belki de gelecekte ilgiler konusunda çatışmalar olacaktır. Aslında, muhtemelen çok ciddi fikir ayrılıkları olacaktır.

  - Bu tür sorunlar çıktığında bazı psikolojik araçları kullanmak iyi bir çözüm olabilir. [*Chris, gelecek ile ilgili fikir ayrılıkları ifadesinin bir sonuç mu yoksa bir varsayım mı olduğunu merak etmektedir ve bir bakıma her ikisi olduğuna da karar vermektedir: İlgi alanlarındaki farklılıklar kendi başlarına bir sonuçtur; bu tür fikir ayrılıklarının gelecekte olacağını söylemek bir varsayımdır.]*

- Sean ile evlenmek için hangi bilgilerim var (ya da ihtiyacım var)?

  - Kendim ile ilgili birçok bilgim var: sevdiklerim ve sevmediklerim, uzun dönem hedeflerim, evliliği nasıl gördüğüm, dini inançlarım, yetiştirilme tarzım.

  - Sean hakkında da oldukça fazla miktarda bilgim var ancak kendi hakkımda olanlar kadar değil. Belki bu konuda konuşmalıyız.

  - Ailelerde belirli bozuklukların ortaya çıktığını duymuştum. Babam bir alkolikti. Sean'ın çocukluğu hakkında çok şey bilmiyorum. Bu konu hakkında biraz daha bilgi toplamak güzel bir fikirdir böylece evliliğimizde çocukluğumuzdan kay-

naklanan bir problem olduğunda onunla nasıl başa çıkacağımızı biliriz.

- Evlenmekten epeyce bir miktar korktuğumun farkındayım. Sean'ın da öyle olduğunu tahmin ediyorum. Bu konuyla ilgili konuşmalıyız. Daha fazla bilgiye ihtiyacımız var.

- Evlilik hakkında düşündüğümde kullandığım temel kavramlar nelerdir?

  - Bunlarda en temel olanı evlilik kavramının kendisidir. Benim evlilik düşüncem nedir? Benim için evli olma neleri içermektedir? Sean'ın evlilik kavramı nedir?

  - Benim birisini sevmek kavramım nedir? Âşık olmak kavramım nedir? Bu terimlerden ne anlıyorum ve bu terimler bize nasıl uygulanır?

  - Arkadaş olmak, bir insanla evli olmanın bir parçası mıdır? Arkadaş olmaktan ne anlıyorum?

  - Evleneceğim insanla paylaşmak istediğim bir şey de şartsız aşktır. Fakat şartsız aşk nedir? Ne olursa olsun o kişiyi seveceğim anlamına mı gelir? Bu oldukça geniş bir bağlılıktır. İnsanlar ne yaparlarsa yapsınlar onları sevmek mümkün müdür? [*Kavramlar genellikle davranışlarımızı farkındalık seviyesinin altında etkilerler. Bu yüzden de kavramları tanımlamak önemlidir. Chris ve Sean'ın birbirinden çok farklı evlilik kavramları olduğunu ve bunun farkında olmadıklarını düşünün. Birisi evliliğin tüm aileleri birleştiren bir kavram olduğunu düşünürken bir tanesi ise evliliğin ailelerin tamamen soyutlandığı ve sadece iki kişi arasında olan bir kavram olarak düşünebilir. Farklı kavramlarından dolayı Sean'ın ailelere yönelik davranışı Chris'inkinden tamamıyla farklı olabilir bu durum tam tersi de olabilir. Her iki taraf da kendi davranışının tamamıyla doğru olduğunu düşünebilir ve diğer tarafın davranışını sorumsuz olarak değerlendirebilir.*]

- Hangi sonuçları çıkarmalıyım? Hangi yorumlamaları kullanıyorum? [*Chris, şu ana kadar bileşenler hakkında düşündükçe çok sayıda sonuca ulaşmaktadır: çocuklara karşı tutumları hakkında konuşmanın önemi, anlaşmazlıkların çözümüne yönelik olarak bazı bilgilerin ve araçların belirlenmesi, alkolik bir babaya sahip olmanın potansiyel etki-*

lerinin belirlenmesi. Chris belki de bir sonuca ulaşmaktadır (belki de bir hipoteze): Şartsız aşk kavramı evlilikte uygulanamayacak bir şeydir.].

- Sean ile evlenip evlenmemek karar vermeye çalıştığım ana sonuç değildir. Fakat daha belirgin sonuçlar ve yorumlar da vardır.

- Sean aşkı, önemseyen ve şefkatli bir bireydir. [*Chrisin bunu bir bilgiden çok bir yorum olarak ifade ettiğine dikkat edin. Chris'in elindeki bilgi şu olabilir: Sean şu ana kadar evlilikten önce âşık, ilgili ve şefkatli bir birey olarak davranmaktadır. Bu âşık, ilgili ve şefkatli bir birey olmaktan farklıdır.]*

- Bu benim evliliği ciddiyetle düşünmemin vaktidir.

- İlgilerimiz, kişiliklerimiz ve hayata bakış açımız uyumludur.

- Hangi bakış açılarını göz önünde bulundurmalıyım?

  - Şüphesiz, kendiminki: kendine özgü bakış açısı olan, gelecek hakkında kesin beklentileri ve umutları olan bir bakış açısı

  - Sean'ın bakış açısı

  - Evlilik hakkında erkek ve kadın bakış açıları var mıdır? Bilmiyorum. Belki bu bir basmakalıp düşüncedir.

  - Ailelerimizin bakış açıları.

  - Toplumun bakış açısını veya yasal bir bakış açısını veya psikolojik bir bakış açısını göz önünde bulundurmak benim için önemli midir? [*Eğer alakalılarsa diğer bakış açılarını da göz önünde bulundurmak ve insana ortaya çıkan problemler hakkında bir içgörü sağlıyorsa önemlidir. Buna önceden karar vermek genellikle güçtür.]*

- Hangi alternatifler vardır?

  - Şimdi olduğu gibi devam edelim.

  - Evliliğin bize uygun olmadığına karar verelim.

  - Benim Al-Anon kitabım çözümleri zorlamamaktan bahseder: " Çabamı iki katına çıkaracağıma, yavaşlayıp durumu yeniden değerlendiririm"3 der. Şartlar altında mantıklı

görünmektedir. Bir sonraki seneye kadar bekleyip hayatımızdaki belirsizliklerin giderilmesini bekleyebiliriz.

- Bilinçli olarak bir başkasıyla bir başka ilişkiye girmeye karar ver. Bunlardan her birisi yeni ihtimaller ve yeni hisler yaratacaktır. Bunların her biri temel soruma işaret eden alternatiflerdir. Düşündüğüm diğer bileşenlere diğer alternatifler de vardır:

- Kendi evlilik kavramım ve aklıma henüz yerleşen yasal bakış açısı hakkında oldukça fazla düşündüm. Benim evlilik kavramım otomatikman yasallık fikrini de birlikte mi getirdi? Yasal olarak bizi birbirine bağlamadığı halde birisiyle evliymişiz gibi düşüneceğimiz bir ilişki yaşayabilir miyiz?

- Alternatif bir bilgi kaynağı: Evlilik kararı ile ilgili iyi bir kitap satın almalıyım. İhtiyacım olan her şeyi bir kitaptan öğrenemeyeceğimin farkındayım; fakat kitaplara danışmaktan da korkmak istemiyorum, özellikle de böylesine önemli bir konuda. Daha önce hiç göz önünde bulundurmadığım şeyleri belki de ondan öğrenebilirim. Kaybedeceğim tek şey biraz zaman olur. [*Chris aynı zamanda alternatif amaçları, sonuçları, yorumları vs.yi de göz önünde bulundurmuş olabilirdi]*

- Bu soru hangi bağlamda sorulmaktadır?

  - Bu benim için gerçek bir bağlamdır. Doğru cevabı işaretlemenin puan kazandıracağı bir kitaptaki test sorusu değildir. Konuştuğum şey benim hayatımdır. Evlilik ile ilgili kararın önemli bölümlerini dikkatli bir biçimde göz önünde bulundurmazsam, bu, benim hayatımın geri kalan kısmında önemli bir etkiye neden olabilir.

  - İlişkimizi yaşadığımız bir bağlam var, ne kadardır beraberiz, yaşlarımız ve geçmişlerimiz nelerdir, arkadaşların, ailelerin ve toplumun etkileri nelerdir (ve belki de farkında bile olmadığım bazı etkiler nelerdir)

  - Aynı cinsiyetten birisiyle evlenmenin birçok insana göre çok ciddi bir karar olduğunun farkındayım. Şu ana kadar bunu düşünmeyi bir kenara bırakmıştım çünkü bu konu hakkında çok ciddi ve güçlü bakış açılarım var. Chris'in de öyle. Yine de yaşadığımız sosyal, ahlaki ve yasal bağlamın bir par-

çasıyız ve bu evlilik kurumuyla ilgili hislerimiz konusunda bazı sonuçlar doğurmaktadır.

- Bağlamı ilk başta, daha diğer bileşenleri ortaya koymadan önce mi ele almalıydım?

[*Hatırlayınız ki, bileşenleri uygulamanın tek bir doğru sıralaması yoktur. En faydalı sıralama sorudan soruya göre değişebilir. Birçok insan için hangi sıradan başladığının pek bir önemi yoktur. Başlangıçta bağlamı ortaya koymak genellikle yardımcıdır, bu yüzden problemi gerçek ortamında ele alabiliriz ve olayın soyut bir bulmaca olmasına izin vermeyiz.*]

Bağlam, amaç ve konuyla alakalı soru genellikle başlamak için doğru yerlerdir. Bu yüzden, örneğin, bakış açısı da belirli bir disiplin içerisinde derinlemesine düşündüğünüzde böyledir. Fakat her bir bileşen hakkında düşünürken alternatifleri aklınızdan çıkarmamaya dikkat edin. Analizinizin sonunda alternatifleri yeniden ziyaret etmek, daha önceden gözden kaçırdığınız içgörülere yeni yollar açması bakımından iyidir.

Sürece Güvenmek

Bölüm 2'yi bitirmenizle birlikte çok sayıda bilgiye sahip olabilirsiniz, özellikle de çalıştığınız alanda bileşenlerle düşünmeyi denediyseniz. Bileşenlerin birbirleriyle nasıl uyum gösterdiklerini düşünebilirsiniz. Bazen birbirlerinin içerisine geçtiklerini, uygulamalarının her zaman çok net olmadığını, bir durumda bir varsayım dediğiniz şeyin bir başka durumda bir bakış açısı olabileceğini düşünmüş olabilirsiniz. Bu gibi düşüncelerden dolayı bileşenlerin kafa karıştırıcı olduğunu düşünmüş olabilirsiniz. Bunlar çok doğaldır. Bunlar birçok insanın tepkisinin bir parçasıdır.

Yapılacak olan en iyi şey, bileşenlerin içinizde gelişmelerine olanak tanımaktır. Sürece güvenin belki tam olarak değil ama yine de ona bir şans tanıyın. Bu işten fayda görmeye bileşenleri günlük yaşantınızdaki olaylarda kullanmaya alıştıkça başlayacaksınız. Bu biraz zaman alır. Genellikle insanlar alışkın oldukları şekilde yol almayı severler. Düşünmenizi yavaşlatmak ve parçalara bölmekten büyük ihtimalle bir miktar güvensizlik duyacaksınız. Çok yönlü sorularla da karşılaşmak, kendinizi güvensiz hissetmenize neden olabilir ve siz bu süreçte ilerledikçe bazı şüpheleriniz ortaya çıkabilir.

BAZI SONUÇLAR

Bu bölümün sonunda;

1- "Mantık bileşenleri" ve "analiz" kavramlarını ifade edebilmeli, ayrıntıya girebilmeli, örneklendirebilmeli ve resmedebilmelisiniz.

2- Listeye dönüp bakmadan birçok mantık bileşeninin adını söyleyebilmelisiniz (Bunu ezberleyerek değil, mantıklı düşünmede nasıl ortaya çıktıklarıyla ve onları uygulayarak yapmalısınız. Gelecekteki bir sonuç: Bu dersin sonunda bu bileşenler düşünmenizin ayrılmaz bir parçası haline geleceklerdir).

3- Parmağınızı mantık bileşenleri şeklinin üzerinde gezdirirken her bir bileşen için net bir açıklama verebilmelisiniz.

4- Her bir bileşen ile ilgili kendi örneğinizi verebilmeli ve her birinin farklı bağlamlarda nasıl kullanılabileceğini gösterebilmelisiniz.

5- Bileşenleri herhangi bir soruya veya probleme uygulayabilmelisiniz. Uygulamanız tabii ki mükemmel olmayacaktır. Bazı bileşenleri bazı bağlamalarda kolaylıkla kullanabilmelisiniz. Belki bazı bileşenlerin diğer ortamlarda kullanılması biraz daha zor olabilir.

6- Bu noktada bileşenlere karşı tetikte olmalısınız. Bu yüzden, hayatınızda, gelecek sayfalarda ve derste hangi bileşenlerin ortaya çıktığını belirleyebilmelisiniz.

7- Bileşenler hakkında daha fazla soru soruyor olabilmelisiniz.

8- Daha önceden kafanızın karışacağı bir şey olduğunu bile fark etmediğiniz bir konuda kafanız karışabilir (Biraz paradoks gibi gözükse de bazen kafa karışıklığı gelişimi gösterir).

9- Birinci bölüm için listelenen sonuçlara bakın. Onlar henüz bitmediler. Şu anda onlar hakkında biraz daha derinlemesine düşünebilmelisiniz çünkü onları bileşenlere uydurabilirsiniz. Aynı zamanda da yeni örnekler verebilmelisiniz.

Yazma Fikirleri

("Yazma Fikirleri" ile ilgili genel noktalar sayfa 40'tadır.) Mantıklı düşünme bileşenleri düşünmenin bir parçasıdır ve onlara neredeyse sınırsız bir kullanım olanağı verir. Onlar hakkındaki yazma fikirleri de neredeyse sınırsızdır. Bu noktada onlar hakkında yazı yazmak mükemmeliyetçi olmanızı gerektirmez; onları anlamanız ve uygulamanız oldukları kadar keskin değildir. Kafa-

nızda bu düşünce olarak, bileşenlerden bir tanesi hakkında yazabilirsiniz (**örneğin**, varsayımlar: Varsayımlar insanların yaşantılarında nasıl işlerler?); bileşenlerin ikili ilişkileri hakkında yazabilirsiniz **(örneğin**, sorduğunuz sorular ulaştığınız varsayımları nasıl şekillendirmektedir ve ulaştığınız varsayımlar sorduğunuz soruları nasıl şekillendirmektedir?; onları bir dersten bir başka derse nasıl adapte ettiğiniz ve onları karşılaştığınız yaşantılarla ilgili nasıl uyguladığınız konusunda yazabilirsiniz; onlardaki becerilerinizi geliştirmenizin eleştirel düşünme niteliğinin gelişimine nasıl yardımcı olduğunu yazabilirsiniz

Hikâyeni Anlat

("Hikâyeni Anlat" ile ilgili öneriler sayfa 41- 42'de verilmiştir.) Kendi hayatınızı mantıklı düşünme bileşenleri bakımından düşünüp tartışın. **Örneğin,**

Amaç: Hedefleriniz ve amaçlarınız hayatınız boyunca ne şekilde değişmiştir? Bu hedefleri ilk plana almanız konusunda sizi ne etkilemiştir ve değiştirdiklerinizi değiştirmenize ne neden olmuştur? Hedeflerinizin gelecekte değişeceğini düşünüyor musunuz?

Sorular ya da Problemler: Şu anda aklınızda olan sorularla en fazla beş sene önce aklınızda olan soruları karşılaştırın. Ne şekilde değişmişler? Ya da, yaşadığınız bazı önemli problemler nelerdir? Sizin şu anda siz olmanıza neden olan problemler nelerdir?

Benzer bir biçimde, hayatınızda yaptığınız temel varsayımlar bakımından, davranışlarınızın sonuçları bakımından vb. hikâyenizi anlatın. Bileşenler bakımından hikâyenizi anlatmak, hayatınıza başka hiçbir şekilde bakamayacağınız bir içgörü sağlar.

BÖLÜM 2 -Alıştırmalar

Başlangıçtaki bu alıştırmalar sizin Bileşenler Çemberine alışmanıza yardımcı olacaktır.

2.1- Sahip olduğunuz bazı problemleri veya soruları seçin. Çalıştığınız alanla ilgili olabilirler fakat özel hayatınızla ilgili olan bir tanesiyle başlamak daha iyi olabilir.

Seçtiğiniz problem veya soru ile ilgili olarak bileşenlerin her birini düşünün. Chris'in Sean ile evlilik kararında yaptığı gibi bileşenler hakkında tek tek dü-

sunun. (Başlamak için en iyi yol, sizin aşina olduğunuz ve çok zor olmayan bir problemle başlamaktır. Burada amaç bileşenleri tanımlamaya alışmaktır. Ayrıca, bileşenlerin nasıl uygulanacağı ile ilgili her sorunuzu not edin.)

2.2. Bileşenleri tekrar gözden geçirin. Bu sefer alanın kendisinden bir soru belirleyin. Bu sefer de kendinizi rahat hissedeceğiniz bir soru seçin; düşünme gücünüzü çok aşırı zorlayacak bir soru seçmeyin. Buradaki hedef bileşenleri kullanırken rahat etmektir. (Bitirdikten sonra, bileşenlerin nasıl kullanılacağı ile ilgili zihninizde oluşan herhangi bir soruyu not edin. 2.1 numaralı alıştırmada not ettiğiniz sorularla karşılaştırın.). Bileşenlerin size açık gelmediği alanları belirleyin.

2.3 Bileşenleri tekrar gözden geçirin. Bu sefer problemi çalıştığınız alan ile ilişkilendirin. **Örneğin,** "Niçin eğitimi alıyorum?" "İletişim ile ilgili bu ders benim hayatıma nasıl bir uyum gösterir?".

Aşağıdaki alıştırmalar bileşenlerin hepsiyle ilgilenmekten çok bileşenlerin her biriyle tek tek bireysel olarak ilgilenir fakat unutmayın ki bileşenler izole bir ortamda işlem görmezler. Bunun yerine, sorunun veya problemin mantığını oluşturmak için birlikte hareket ederler.

(Çalıştığınız alana ya da disipline direkt olarak bileşenleri uygulamaya hazır olduğunuzda (Bölüm 3) daha fazla alıştırma olacaktır).

Alıştırma **2.4 ila 2.13** teki sorulardan her biri bir bileşen hakkındadır. Her biri birtakım konu başlıkları, durumlar ve sorular içermektedir (Öğretmeniniz, bu alıştırmalardan bazılarını eleştirel tartışma grupları şeklinde yapmanızı isteyebilir. Eğer böyle olursa, bu tartışma ile ilgili kısa bir rapor yazmanızı da isteyebilir).

2.4. *Amaç*

a- Hayatınızda düzenli olarak yaptığınız üç tane önemli aktivitenin amaçlarını belirleyiniz.

b- Bu ders kitabındaki Bölüm 1'in amacı nedir?

c- Öğretmeninizin bu derste sizin için hedefleri nelerdir? Spesifik olun.

d- Hayatınızda amacınızı tamamıyla bilmediğiniz bir aktivite belirlemeye çalışın.

*e- Amacınızı gözden kaçırmaya eğilimli olduğunuz düzenli olarak yaptığınız üç aktivite seçiniz.

2.5. *Konuyla Alakalı Soru*

a- Yakın olduğunuz birisiyle anlaşmadaki ana problemi tanımlayınız.

*b- Bölüm 2'deki konuyla alakalı soru nedir?

c- Çalıştığınız alanda uzmanların ifade ettikleri 3 ana problem nedir? (Bunlar sizin şu anda karşılaştığınız problemler olmasalar da bu alanın en sonundaki problemler olacaklardır). Eğer bilmiyorsanız, bulmak için gerçekçi bir yol tanımlayın.

d- Aşağıda bir sanat kitabının içindekiler bölümünün bir kısmı verilmiştir4:

BÖLÜM 6. UZAY

Geometrik Projeksiyonlar 143

Bilimsel Perspektif 144

Atmosferik Perspektif 156

Fransız Empresyonizminde Uzay 160

Cezanne'nin Renk Perspektifi 162

Kübizmin Olağanüstü Uzayı 164

Size verilen bu çok kısıtlı bilgiler ile bu bölümde ortaya çıkabilecek en temel üç soruyu belirlemeye çalışın.

e- İçindekiler bölümünü kullanarak yukarıdaki alıştırmayı bir ders kitabınız için de yapın.

2.6 *Varsayımlar*

a- Hayatınızda önemli bir kişi hakkında yaptığınız varsayımları belirleyin.

b- O kişinin sizin hakkınızda yaptığı varsayımları belirleyin.

c- Eğitim gördüğünüz alanda önemli olan bir teori belirleyin (Onunla ilgili bir İAÖ-R yazın)

d- Ekonomi hakkında çok az şey de biliyor olsanız bu alıştırmayı yapın. Bir ekonomi ders kitabından alınan aşağıdaki metindeki iki varsayımı belirleyin.

"İhtiyaçlar" kavramı ya hep ya hiç düşüncesini destekler. Bu ekonomistlerin talep kavramını tercih etmelerinin sebebidir. Talep insanların belirli miktar-

ları elde edebilmek için kurban etmek zorunda oldukları ile istedikleri miktarların bağlantısını ortaya koyan bir terimdir.

e- Ders kitabınızın başlarındaki önemli bir paragraftan iki varsayım bulunuz.

2.7 *Uygulamalar ve Sonuçlar*

a- Dersinizin içeriğiyle ilgili bazı uygulamaları ve sonuçları belirleyiniz.

b- Verdiğiniz önemli bir kararın bazı uygulamaları ve sonuçları nelerdir?

*c- Burada bir psikoloji metninden üç iddia vardır: "Muhtemelen zihin için en çok bilinen bitkisel ilaç ginkodur. Amerikalılar yılda ona yüz milyonlarca dolar para harcarlar. Yine de yapılan araştırmalar ginkonun bireylerde etkisinin minimum ya da hiç yok seviyesinde olduğunu göstermektedir"6. Bu iddianın bazı önemli uygulamalarını belirlemek için en iyi yargınızı yapın.

d- Kitabınızdan üç önemli cümle seçin. Her birinin uygulamasını belirleyin.

2.8 *Bilgi*

a- Vermek zorunda olduğunuz önemli bir karara odaklanın. Onunla ilgili ne bilginiz var?

b- Aynı karar için, hangi bilgiye ihtiyacınız var?

c- Dersinizdeki bir metindeki 5 tane önemli bilgi öbeğini belirleyiniz. Bu bilgilerin birbirleriyle nasıl uyuştuğunu tanımlayınız.

d- Bu derste başarılı olmak için ihtiyacınız olacak konu ile alakalı bilgiyi tanımlayıp özetleyiniz.

*e- Bilgi eksikliğinden dolayı hayatınızda kötü bir karar verdiğiniz bir durumu açıklayınız.

f- Bu dersin bir parçası olarak uğraşabileceğiniz bir araştırma (bilgi toplama) açıklayınız.

2.9 *Kavramlar*

a- Birisiyle olan bir ilişki düşünün, bir ismi olan bir ilişki (kız kardeş, anne, arkadaş, iş arkadaşı, takım arkadaşı) Bu ilişki ile ilgili kavramınız nedir? (Örneğin, birisinin kız kardeşi olmak nasıl bir şeydir?).

b- Çalışmakta olduğunuz disiplinde "konuyu öğrenme" kavramını tanımlayınız.

*c- Hayvan kavramı hakkında düşünün. Bu, size dümdüz bir kavram gibi görünebilir. Bir hayvanın ne olduğunu hepimiz biliyoruz. Fakat şunu göz önünde bulundurun:

2008'e kadar Louisiana'da horoz dövüşü yasaldı. Horoz dövüşünde, iki tane horoz bir ringe çıkarlar. Bir tanesi ölünceye kadar birbirlerine saldırırlar. Seyirciler sevinirler. Louisiana hayvanlara karşı kötü davranmayı engelleyen yasaya sahiptir. 2008'den önce, avukatlar bu yasaların delinmediğini çünkü horozların hayvan olmadıklarına hüküm vermişlerdir.

Tabii ki bu çok saçmadır. Tabii ki savcılar horozların hayvan olduklarını biliyorlardı. Yasa koyucular hayvanları korumayla ilgili yasa çıkardıklarında, horozlardan bahsetmemişlerdi, bu yüzden de horozlar yasal olarak hayvan değillerdir.

Sizin devletinizin de hayvanlara karşı şiddeti engelleyen yasaları vardır. Acı çektirerek öldürebileceğiniz yasal olarak size bu hakkın tanındığı hangi hayvanlar vardır? Yasal olarak hayvan kavramı sizin devletinizde nedir?

d- Kitabınızın birinci bölümündeki üç temel kavramı açıklayınız.

2.10 *Sonuçlar, Yorumlar*

a- Sınıflarda eleştirel düşünmenin önemi ile ilgili vardığınız üç tane sonucu belirleyiniz.

b- Kitabınızdan, yazarın yaptığı bir yorumu bulunuz. Yorumun dayandığı bilgiyi açıklayınız.

c- Dikkatlice düşündükten sonra, bir başka kişinin davranışlarını yanlış anladığınız bir durum örneği veriniz. Yorumlarınızda hangi bilgiyi temel aldınız? Bu bilgiyi nasıl yorumlamalıydınız?

d- İnsanların yere çöp atmayla ilgili kültürel norma ne zaman karşı geldikleri ile ilgili bir psikoloji deneyi yapılmıştır. Robert Cialdini ve meslektaşları şoförlerin park yerlerine çöp attıkları koşulları araştırmışlardır:

"*Özellikle, denekler park yerlerine reklam kâğıtları attıklarında şoförler muhtemelen şunu düşünüyorlardı "Her şeyin ötesinde, eğer hiç kimse park yerinin temizliğini düşünmüyorsa, neden ben düşüneyim?" ilginçtir ki insanların yere çöp atma ihtimalleri yerde çöp olduğunda, olmadığı duruma göre daha da azalıyordu. Bunun sebebi yerde bir parça çöp gördüğümüzde insanların büyük çoğunluğunun bu kurala uyduğunu düşünüyoruz. Ama yerde hiç çöp görmediğimizde ise genellikle bu kuralı hatırlamıyoruz ve düşüncesizce yere çöp atıyoruz.*"

Bu alıntının hangi parçası bilgidir ve hangi parçası da o bilginin yorumlanmasıdır?

2.11 *Bakış açısı*

a- Bu dersin konusuyla ilgili sizin ve öğretmeninizin bakış açıları arasındaki farklılıkları açıklayınız.

b- Çalışmakta olduğunuz disiplin ile ilgili iki tane baskın bakış açısını tanımlayınız.

c- Sosyal ahlak antolojisi editörleri, ünlü hayvan hakları savunucusu Peter Singer'in bakış açısını açıklarlar:

Singer türcülüğe tamamen karşı gelir. O, bir türün kendisini diğer bütün türlere karşı üstün görmesine karşıdır. Onun bakış açısına göre, ırkçılık ve cinsiyetçilik de türcülüktür. Irkı ya da cinsiyeti ne olursa olsun tüm insanlara karşı ahlaki sorumluluklarımız nelerse tüm hayvanlara karşı da aynı türden ahlaki sorumluluklarımız vardır. İnsanlar gibi hayvanların da yaşama kapasiteleri vardır. Bunu göz ardı etmek türcülüktür ve ahlak dışıdır.

Kendi sözcüklerinizle Singer'in bakış açısını açıklayınız (Editörün sözleriyle değil).

d- Tek bir paragrafta, çalışmakta olduğunuz disiplinin bakış açısını açıklayınız.

e- Derslerinizde ezberlemeye karşı eleştirel düşünme konusundaki bakış açınızı açıklayınız.

2.12 *Alternatifler*

a- Bu sınıfla alakalı olarak ulaşmak istediğiniz bazı hedefleri belirleyin. O hedefe ulaşabileceğiniz bir yol açıklayın. Daha sonra, o hedefe ulaşmak için başka bir yol yazın. Daha sonra bir tane daha yol yazın.

b- Bu sorudan önce herhangi bir soruya verdiğiniz cevaplara bakın. En az tatmin olduğunuz iki tanesini çıkarın. Niçin olduğunu açıklayın. Alternatif cevaplar yazarak gözden geçirin.

c- Vermek zorunda olduğunuz önemli bir karar üzerine odaklanın. Sahip olduğunuz iki tane gerçekçi çözüm belirleyiniz(eğer mümkünse 3).

d- Çalışmakta olduğunuz disiplinde alternatifler açısından düşünmenizin nasıl önemli olduğunu yazın. Açık örnekler verin.

2.13 *Bağlam*

a- Çalışmakta olduğunuz alanın diğer alakalı alanlarla nasıl uyum içerisinde olduğunu yazınız (*Örneğin*, eğer çalıştığınız alan sosyal bir bilimse diğer sosyal bilimlerden ne bakımdan faklıdır ya da ne gibi benzerlikleri vardır.)

b- Çalışmakta olduğunuz alanın tarihsel geçmişini yazın.

*c- Sizin için önemli olan bir alanı ya da bir aktiviteyi belirleyin; bu belki sevdiğiniz bir müzik çeşidi, uğraştığınız bir spor ya da hobi, ilgilendiğiniz bir meslek, okuduğunuz kitap tarzları olabilir. O aktivitenin ilk bulunduğu, icat edildiği veya geniş kitlelere yayıldığı zamanı elinizden geldiğince ortaya koymaya çalışlın. Onun ne kadar eski ya da ne kadar yeni olduğunu bulmaya çalışın.

d- Ders kitabınızın ilk bölümünü okuyun ve çalışmakta olduğunuz alanın bağlamına ne kadar uyduğunu açıklayın.

e- Kendi kişisel tarihinizden veya kültürel geçmişinizden dolayı olmakta olan bir olayı anlayamadığınız bir durum yazın. Daha sonra, kendi kişisel tarihinizden veya kültürel geçmişinizin olmakta olan bir olayı derinlemesine anlamanıza neden olduğu bir olay yazın.

2.14 Sonuçları deneyin (Bkz. sayfa 81). Sonuçlar listesine sadece bir bakın ve kitabınız ve defteriniz kapalıyken onlardan kaç tanesini iyi bir şekilde anladığınızı görün.

2.15 Sayfa 183-184'teki bazı eleştirel düşünme nitelik özelliklerinin kısa açıklamalarına bakın. Adil fikirli olmanın mantıklı düşünme bileşenlerini kullanarak eleştirel düşünmede nasıl önemli olduğunu yazın.

GÜNLÜK UYGULAMA

Eleştirel Düşünmenin Günlük Hayatınızda ve Öğrenmenize Entegre Edilmesi

2.16 numaralı alıştırmaya başlamadan önce sayfa 36 - 37'deki bilgilere yeniden bakınız.

2.16 *Bir bileşen üzerinde bir gün geçirin.* Kayıt tutun. Bileşenlerden bir tanesini seçin. *Örneğin*, gününüzü varsayımları arayarak geçirin. Bulabildiklerinizin tümünü not edin. Kişinin aklında açık olan varsayımlar mı, yoksa kişinin onlardan bihaber olduğu varsayımlar mı olduklarını belirtiniz. Kendi ifadelerinizin ve diğer insanların ifadelerinin altında yatan varsayımları arayın. İnsanlara sorarken rahat hissedin "Affedersiniz ama ben bir eleştirel düşünme ödevi yapıyorum. Az önce konuşmanızı duydum. .....varsayımı mı yapıyordunuz?"

Kayıtlarınızda varsayımlar hakkında aklınıza gelen her soruyu yazınız. Bunlar sınıfta öğretmeninize veya arkadaşınıza soracağınız sorular olabilir.

Birkaç gün bekleyin. Daha sonra bir gün harcayacağınız bir başka bileşen seçin. Bitirdiğiniz zaman, bu bileşenleri görmekte ve kullanmakta çok daha iyi olacaksınız.

2.17 *Grup çalışması.* Bir bileşen ile cevap verin. Dört kişilik gruplar halinde oturun. Herkes sırayla A kişisine sorular sorsun. Soru her şey olabilir fakat farklı şeyler sormaya çalışın. Soruyu cevaplamadan önce A kişisi kullanmakta olduğu bileşeni belirtir. Daha sonra sırayla herkes için aynı şeyi yapın.

Örneğin,

Soru: Adın ne?

A: Bir bilgi öbeği. Benim adım A.

Soru: Nerede yaşıyorsun?

A: Bir bilgi öbeği daha (sıkılmaya başlıyorum). Benim adresim .....

Soru: Neden bu dersi alıyorsun?

A: Benim temel amacım.....

Soru: Bu aptal alıştırma ne için?

A: Konuyla alakalı soru. Senin bakış açından "Bu aptal alıştırma ne için?"

2.18 *Disiplinde: Meta-Bilişsel Tartışma.* Her bir ders için bir bileşen seçin. Disiplinde o bileşenin neden önemli olduğunu tartışın. Ev ödevi olarak bir gece önce biraz ön düşünme ve ön yazma yapın. O bileşenle ilgili paylaşacağınız somut örnekler verin.

BÖLÜM - III

BİR ALANDA VE DİSİPLİNDE ELEŞTİREL DÜŞÜNME NEDİR?

Bir alanda veya disiplinde eleştirel olarak düşünmeyi nasıl öğrenebilirsiniz? Yani, bilgileri ezberlemeden, bilgiyle ilgili bir tartışmaya veya münakaşaya girmeden, sıkı sıkıya bağlı olduğunuz eski bilgileri savunmadan "disiplini" daha derin bir anlamda öğrenmeye nasıl başlayabilirsiniz?

Bunu yapmanın en düz yollarından bir tanesi denemeye başladığınız mantık bileşenlerini almak ve disiplinin kendi içindeki tüm yönleri için düşünürken bunları kullanmaktır. Bileşenler mantık kurmanın temel taşları olduğundan, bir disiplinde mantık kurmak bu yapı taşlarını kullanarak mantıklı sorular ortaya koymaktır. Bu disiplinin kendisine uygulandığında *disiplinin mantığı* şeklinde isimlendirilir. Ancak bileşenler bir alandaki çalışmanın tüm yönlerine eşit derecede uygulanırlar. O alanda okuma, yazma, araştırma yapma, durumların, teorilerin, argümanların, stratejilerin, sanatsal ürünlerin yani o olanın işaret ettiği tüm şeylerin analiz edilmesi ve değerlendirilmesi.

ELEŞTİREL YAZMA

Dersinizin ne ile alakalı olacağı konusunda önceden düşünün. Dersin adını yazarak başlayın (Örneğin, "Dünyadaki İnsanlar" veya "Özel Eğitimde Eğitim Yönetimi"). Dersin ne ile ilgili olacağı konusundaki düşüncelerinizle bir iki paragraf yazı yazın: Dersin amaçları nedir? Vurgulayacağınız temel sorular nelerdir? Bu ders diğer derslerle nasıl bir uyum gösterecektir? Sizin hayatınızda ne gibi çıkarımlara sahiptir?

Daha sonra, bu dersin hangi disiplinde olduğunu yazın. (Örneğin, ilk ders için antropoloji diğeri için özel eğitim veya eğitim).

1- *Disiplin ile ilgili kavramı; onu ifade ederek, ayrıntıya girerek, örnek vererek ve resmederek (İAÖ-R) açığa kavuşturun.*

2- *O disiplindeki temel kavramlardan bazılarını kullanarak bir şeyler hakkında eleştirel bir biçimde düşündüğünüz bir durum tanımlayın.*

3- *O disiplinin kavramlarını kullanmanın mantıklı olacağı ama sizin öyle yapmadığınız bir durum (aslında gerçekten yaşadığınız bir durum) tanımlayın.*

Eleştirel Düşünmenin Bölümleri ve Tanımları: Bir Alana Uygulanmış Şekilde

Bir disiplinde eleştirel düşünme nedir? Biyoloji veya matematik, beden eğitimi veya hemşirelik ve yazma gibi bir alanda eleştirel olarak düşünmek ne demektir? Bu sorulara cevap vermenin bir yolu birinci bölümdeki eleştirel düşünme tanımlarını almak ve belirli alanlara uygulamaktır. Örneğin, Robert Ennis'in tanımı biyolojiye uygulandığında şu tanım karşımıza çıkar:

> Biyolojide eleştirel düşünme, mantıklı yansıtıcı biyolojik düşünmedir ve biyolojide ne yapılacağına veya neye inanılacağına karar vermeye biyoloji ve dünya arasındaki geniş ilişkiye odaklanmıştır.

Benzer bir biçimde, Matthew Lipman'ın tanımını tarih alanına uygulayabiliriz:

> Tarihte eleştirel düşünme iyi bir tarihsel yargıya yönelten becerikli ve sorumlu bir düşünmedir. Çünkü hem tarihsel durumlara hem de tarihle ilişkisi olan diğer durumlara duyarlıdır; tarihsel kriterlere dayanır ve kendini düzeltici bir niteliğe sahiptir.

Yeniden yazılan tanımlar biraz kullanışsız olabilirler ama çalıştığınız alanda düşünmeyi *becerikli* veya *sorumlu* yapan şeyin ne olduğunu düşünmek için zaman harcamak önemlidir. *Yansıtıcı* bir hemşire veya psikolog olmayı gerektiren nedir? Müzikte veya politik bilimlerde *mantıklı* bir şekilde düşünmek nedir? Eleştirel düşünen bir mühendis veya yazarın hassas olması gerektiği temel *durumlar* nelerdir?

Birinci bölümde tartışılan, eleştirel düşünmenin 3 bölümünü alabilir ve bir konuyu öğrenmeye uygulayabiliriz. Bir alanda eleştirel düşünmek iyi sorular sormayı, cevaplar ortaya koymayı ve mantığımız sonrası ortaya çıkan sonuçlara inanmayı içermektedir.

Soruyu Sormak

Eğer bir alanda mantıklı düşünen bir öğrenciysem, kendimi o alanda sorular sorarken bulurum; okuma ile ilgili sorular, öğretmenlerimden ve de diğer öğrencilerden duyduklarım ile ilgili sorular, konuyla ilgili sorular ve kendi inançlarım ve anlayışlarım ile ilgili sorular. Bunları sesli olarak sormama gerek yoktur ve bunların tümünün cevaplanmasını beklemiyorum, fakat uygulama yaparak ve kendimi öğrenci olmanın pasif biçiminden sıyırarak sorularla uğraşabilirim.

Aslında bu, bir alanda eleştirel bir kişi olup olmadığınızı test etmenin iyi bir yoludur. Yüzeyin altındaki karmaşıklıkları, daha önceden hiç fark etmediklerinizi görürsünüz. Daha önce gözükmedikleri kadar çok yerde net olmayan yerlerin farkına varırsınız. Sadece not aldığınız, kafanızın karışmasına neden olacak kadar anlamadığınız yerleri gördüğünüzde bile kafanız karışabilir.

Başlarken, dersteki en temel fikirleri tanımlayın ve kendinize sorun: "Onlar nelerdir?". Örneğin, "Anormal psikoloji nedir?" "Düşünebildiğim en derin seviyede, bir şeyi anormal yapan nedir?", "Psikolojinin amacı nedir?". Bir yönetim dersinde: "Bir ofisi yönetmek ne demektir?". Bu derin bir sorudur, hayatınızın her yerinde sorabileceğiniz ve her seferinde daha derin ve farklı bir cevapla karşılaşabileceğiniz bir soru. İş durumları değiştiğinde, ofis değiştiğinde veya kendiniz değiştiğinizde bu soruyu yeniden cevaplamadan etkili bir ofis müdürü olamazsınız.

Bir fizik dersinde şunları sorabilirsiniz: "Bir nesne A noktasından B noktasına nasıl gider? Bunu nasıl yapar? Güçler nasıl çalışır? Enerji nasıl transfer edilir?". Bu tür soruların sadece metinde verildiği gibi cevaplanmasına izin vermeyin. Tanımlar, sorular ve cevaplar hakkında derinlemesine düşünmeye bir yardımcıdır. Kendi başlarına "cevap" değildirler.

Nobel fizik ödülü sahibi Richard Feynman küçük bir çocukken, oyun arabasındaki topun araba durduktan sonra bile hareket etmeye devam ettiğini fark etti. Babasına bunun neden olduğunu sordu. Babası ona soru sorma ruhundan doğan derin bir cevap verdi: "Genel prensibe göre hareket eden şeyler hareket etmeye devam ederler. Bu eğilim atalet (eylemsizlik) olarak adlandırılır, fakat bunun neden olduğunu hiç kimse bilmez.". Feynman bu atalet cevabının çocuğun sorusunun arkasındaki merakı söndürmek için vermiş olabilir. Fakat babasının verdiği bu cevap, çocukta daha derin soruların oluşmasına neden olmuştur.

Eleştirel düşünmede gelişmek için uygulama yapmak gerekir. Bu durum sorular sormayı öğrenmek için de özellikle doğrudur. Eğer diğer birçok öğrenci gibiyseniz, bir metinden bir paragraf okuduğunuzda veya bir dersi dinlediğinizde, aklınıza hiçbir soru gelmez. Fakat eleştirel düşünmeniz üzerine çalıştıkça bu durum değişecektir. Soracak sorunuzun olmamasının o şeyi anladığınızı gösterdiği fikrine dikkat edin. Karmaşık olan herhangi bir konu için, karşı durum da söz konusudur; eğer aklınıza hiçbir soru gelmiyorsa o konuyu sorgulayacak yönleri yeteri kadar derinliğine anlamadığınız anlamına da gelebilir.

Konuyu Mantıklı Düşünmek

Bir alanda mantık kurmak güç olabilir. İlk olarak, hem bildiklerinizin hem de bilmeniz gerekip de bilmediklerinizin farkında olmanızı gerektirir. Buna ek olarak, sebepler temelinde sonuçlar çıkarabilme anlamına gelir.

Birinci Dünya Savaşının sebeplerinin listesini ezberlemek ile bu sebeplerin mantıklarını kurmak arasındaki farkı düşünün. Savaşın karışık anlaşmaların sonucu olarak ortaya çıktığı tezini kuran tarihçiler bunu bir cevap olarak düşünmüşlerdir ve bu cevabı düşünen tüm diğer insanlar da aynı şeyi yapmışlardır. Bu cevabın ne kadar uygun olduğunu, bir sebep olacak kadar derin olup olmadığını yeniden incelemişlerdir. Onu düzeltmişler ve eklemeler yapmışlardır; bazıları Birinci Dünya Savaşının temel sebebinin karışık anlaşmalar olduğu fikrini reddetmişlerdir. Bir tarih profesörü olan Jennifer Reed, öğrencilerine sürekli olarak savaşın bazı sebepleriyle değil coğrafik, politik, ekonomik, sosyal, teknolojik ve kişisel diğer yönleriyle de ilgili çalışmalarını söylemektedir. Böylece Profesör Reed, öğrencilerine bu sebeplerin hangi kombinasyonlarının kanıt için gerekli ve yeterli olduğunu düşünmelerine yardım etmektedir.

Bu tarih alanında mantıklı düşünmenin bir örneğidir. Bu, birisinin Birinci Dünya Savaşının sebepleri ile ilgili olarak söylediklerini sadece tekrar etmekten tamamıyla farklıdır. En dolu anlamıyla bir alanda mantıklı düşünmek eleştirel düşünmenin bileşenlerini (Bölüm 2) ve standartlarını (Bölüm 4) kullanabilmeyi içermektedir.

Kendinizin veya öğretmeninizin seçtiği bir metinden bir ya da iki paragraf alın. Paragraflar geniş ölçüde gerçeklerle alakalı şeyler içerebilir; aynı zamanda da mantıklı yargılar içerebilir. Her iki durumda da mantık kurmanın birer ürünüdürler. Bunları sonuçlar olarak resmedin – insanların uzun mantık kurma süreçlerinden çıkardıkları sonuçlar. Bu paragraflardaki sonuçlara götüren mantık süreçlerini tanımlamaya çalışın.

Paragraflar şunları içerebilir:

- *Birtakım tanımlar veya sınıflandırmalar - bu tanımlamalar ve sınıflandırmalar yapılmadan önce var olan organize olmayan durumları tanımlayabilir misiniz?*
- *Testlerin veya araştırmaların sonucu olan gerçek bilgiler (bunlardan bahsedilmeyebilir bile) - bu sonuçları ortaya koyan testlerin ve araştırmaların çeşitlerini belirleyebiliyor musunuz?*
- *Biyografik veya geçmişe dönük bilgi - bu bilgilerin elde edildiği ilk kaynakların çeşitlerini tanımlayabiliyor musunuz?*

Sonuçlara İnanmak

Alanda sorular sormaya adapte oldukça ve cevaplar hakkında mantıklı düşünmeye başladıkça kurduğunuz mantığın sonuçlarına otomatik olarak inanacakmışsınız gibi gözükebilir. Fakat kurduğunuz mantığın sonuçlarına inanma ortaya çıkmayabilir.

Burada kişisel bir örnek vereyim. Okulda ağır cisimlerin ve hafif cisimlerin aynı oranda yere düştüklerini öğrenmiştim. Bunu herkes öğrenir. Bu bilimsel bir yasadır ve şüphesiz, yasanın doğru olduğunu biliyorum. Bunu okulda defalarca öğrendim; bunu bana bir sınavda sorsanız doğru cevabı veririm. Fakat buna gerçekten de inanmadığım konusunda derin şüphelerim var. Yani, kalbimin bir yerinde buna inanmıyorum. Eğer üzerinde fazla düşünmeden bir iddiaya girecek olsam ağır olanının yere daha çabuk düşeceğine iddiaya girebilirdim.

Daha da ciddi olan, başka bir örnek daha verelim. Hemşirelik ve diğer sağlık uzmanı öğrencilere öğretilmesi en güç şeylerden bir tanesi iki hasta arasında ellerini yıkamalarıdır. Öğrencilerin ellerini yıkayacaklarını söylemeleri kolaydır. Eğer bir sınavda soracak olsanız, "Ellerinizi yıkamanız önemlidir: Doğru veya Yanlış", her zaman doğru cevabı verirler. Ayrıca da elleri yıkamanın neden gerekli olduğunu doğru bir biçimde anlatabilirler. Asıl zor olan şey onlara bunu yapmayı öğretmektir.

Birkaç yıl önce, New Orleans'ta enfeksiyon hastalıkları konusunda uzmanlar için bir konferans vardı. Doktorlar vardı ama hemşireler yoktu. Bazı mezun öğrenciler tuvaletlere giren doktorların kaç tanesinin tuvaleti kullandıktan sonra ellerini yıkadıklarını saydılar. Kadınlardan %13 erkeklerden %44'ünün yıkamadıklarını gördüler ve bu kişiler enfeksiyon hastalıkları konusunda uz-

mandılar. Bu doktorlardan her biri size enfeksiyon hastalıklarının geçişindeki tek ana faktörün elleriniz olduğunu anlatacaklardır, burada yine "bilgi" uygulamada kendini gösterememiştir. Bu da göstermektedir ki elleri yıkamanın önemi konusundaki düşüncelerini içselleştirememişlerdir.

Çalışmakta olduğunuz alanda inanmadığınız bulgulardan bazı örnekler veriniz.

Bunlar iki kategoride olabilirler. Alandaki iddia veya tutumlarla tamamıyla farklı fikirde olduğunuz örnekler ilk kategoridir. Bunlardan bazılarına sahip olabilirsiniz de olmayabilirsiniz de. Eğer varsa bunları yazınız.

İkinci kategorinin tanımlanması daha da zordur. Alandaki bulgularla sizin önceden sahip olduğunuz düşüncelerin çelişmesi durumudur. (Bkz. sayfa 119-121). Bu geçmiş hikâyeler zihninizde tam anlamıyla formüle edilmemiş olabilir; farkında bile olamayabilirsiniz. (Biraz önce verdiğim ağır cisimler ve hafif cisimler örneğinde olduğu gibi).

Ders ilerledikçe bu ikinci kategoriye bakmak özellikle önemlidir. Bu neden önemlidir? Eğer dikkat etmezseniz konuyu gerçekten ciddiye almıyorsunuz demektir, aslında ciddiye almamanız aynı fikirde olmadığınızdan değil de daha çok zihninizde incelenmemiş bir hikâye olduğundan dolayı olabilir.

Biyolojik, Sosyolojik, Felsefî ve Müzikal Olarak Düşünmek

Burada bir alanda veya bir disiplinde eleştirel olarak düşünmenin ne demek olduğunu tanımlamanın başka bir yolu verilmiştir. Disiplin, dünyayı daha odaklanmış bir biçimde görebileceğiniz bir lens takımı olarak işlev görür (Şekil 1.3'e dönüp bakınız). Disiplindeki lensleri bir mikroskoptaki ya da teleskoptaki lenslere benzetebilirsiniz, olayları daha derinlemesine görmenize veya uzaklıkları daha yakın hale getirmenize olanak verir.

Bir alanda eleştirel düşünmek olayları o alandaki terimlerle düşünmek demektir. Biyolojide eleştirel düşünmek biyolojik olarak düşünmek demektir. Anatomi alanında eleştirel düşünmek anatomik olarak düşünmek demektir. Coğrafyada eleştirel düşünmek yeryüzünün uzamıyla ilgili bir problemi coğrafi olarak derinlemesine düşünmektir. Böylesine bir düşünmenin uygulamasının ne kadar geniş olduğuna dikkat edin. Bu durum derste ortaya çıkan problemlerin bile ötesine geçer.

Alanların tümünde kendilerine uygun bir belirteç yoktur. Örneğin, "biyolojik olarak". Birisinin "hemşirece" ya da "edebiyatça" düşündüğünü söyleyemeyiz. Ama yine de şu fikri kullanabiliriz, hemşirelikte eleştirel düşünme gözlemci, bilgili ve mantıklı bir hemşirenin düşündüğü biçimdir. Edebiyatta eleştirel düşünme bilgili, hassas ve mantıklı bir edebi okurun düşündüğü biçimdir.

Peki, biyolojik olarak düşünmek nedir? Burada olumsuz olsa bile olayı açıklayan bir örnek verelim. Benim kendi eleştirel düşünme dersimde, görünürde tüm öğrenciler biyoloji dersi almış olarak gelirler, belki son dönemde ya da daha önceki dönemde. Bu yüzden de yıllardır öğrencilerden 10 tane biyoloji terimini tanımlamalarını istediğim bir küçük sınav yaparım (not için değil). Hücre gibi genel terimleri ve mitokondri veya endoplazmik retikulum gibi özel terimleri kullanırım. Tahmin edebileceğiniz gibi öğrencilerin onları tanımlama becerileri oldukça çeşitlilik gösterir. Bazıları bu terimlerin çoğunu tanımlayabilir ve bazıları birkaçını cevaplar ya da hiçbirini cevaplayamaz. Öğrenciler hücre gibi terimleri mitokondri gibi terimlere göre daha iyi bir şekilde tanımlarlar. Dikkat edin benim dersimin biyoloji ile hiçbir alakası yoktur. *Haftalar sonra bir başka sınav yaparım ve aşağıdaki sorular gibi sorulara bir ya da iki paragraflık cevaplar vermelerini isterim:*

Parmağınızı kestiğinizde ve enfeksiyon kaptığınızda ne olur?

Bir kişi cinsel yolla bulaşan hastalıkları nasıl kapar?

Bir kişi kanser olduğunda ne olur?

Bebek nasıl yapılır?

Güneş yanığı olmak niçin zararlıdır?

Öğrenciler bu soruları çok çeşitli biçimlerde cevaplarlar. Fakat iki yıl süren derslerimde görünürde hiçbir öğrenci hücre kelimesini kullanmamıştır. Bu da öğrencilerin bir önceki sınavda hücreyi doğru bir biçimde tanımlayıp tanımlamadıklarının bir sonucudur. Bu resmi olmayan deneyimden çıkardığıma göre hücre terimi, insanların soruları düşünme biçimlerinde belirgin bir parça haline gelmemiştir. Benim düşünceme göre bu öğrenciler bu soruları hiç biyoloji dersi almasalardı da aynı şekilde cevaplayacakları yönünde. Hücre kavramını içselleştirememişlerdir.

Fakat hücre önemli bir kavramdır. Mitokondriden farklıdır. Profesyonel biyologlar olmayan çoğumuz için mitokondri terimi bakımından düşünmemizin daha iyi bir seçim yapmamızı sağlayacağı bir problemle muhtemelen hiç karşılaşmayacağız. Fakat bu hücre için çok da geçerli değildir. Hücre *güçlü* bir kav-

ramdır. Hücreler bakımından düşünmek günlük hayatta karşılaştığımız gündelik soruları nasıl cevaplayacağımız hakkında bir içgörü ortaya koyar.

Herhangi bir eğitim kademesinde, lisede, üniversitede, biyoloji mezunu bir öğrenci olarak, profesyonel bir biyolog olarak, biyolojik bakımdan düşünebilirsiniz. Her bir seviyede hücre kavramını soruları inceleme alışkanlığınızın içerisine dahil etmeye ihtiyaç duyarsınız. Bu kavramı sadece özellikle o derste sorulmuş sorulara ve "biyoloji soruları" yazan sorulara değil, aynı zamanda hücre kavramının bir içgörü uyandıracağı ve daha iyi seçimler ortaya koyacağı hayat süreçlerindeki sorulara da uygulamanız gerekir.

Bir biyoloji dersinin amaçlarından bir tanesi en temel biyolojik kavramları içselleştirmenize yardım etmek ve bu kavramları kullanarak hayatınızdaki sorular hakkında düşünmenizi öğretmektir. Yani biyolojik olarak düşünmek denilen şeydir. Benzer bir biçimde, matematiksel olarak düşünmek demek bir bakıma dünyayı nicelik terimiyle görmektir. Tarihsel olarak düşünmek olayların tarihini ve yaşamış kişileri bilmek demek değildir. Daha çok, şu temel soru etrafında odaklanılır: Olaylar geçmiş tarafından nasıl anlamlı hale getirilir?

Alanın veya Disiplinin Mantığı

Bir Alan veya Disiplin Nedir?

Genel izlenim şudur ki bir alan özellikle bir bilgi kümesinden oluşmaktadır. Bu sanki jeolojinin, jeoloji hakkında edindiğimiz tüm bilgilere eşit olduğudur. Fakat bu bir alanla ilgili doğru olmayan ve yanlış yönlendirici bir bakış açısıdır. Doğrudur; profesyonel veya amatör jeologlar oldukça önemli miktarda bilgiye sahiptirler. Fakat jeoloji alanı bundan daha fazlasıdır. Alanlar dinamiktir; gelişirler, büyürler. Alanlar, dünyaya ayırt edici bir bakış açısı ortaya koyarlar. Jeolojinin bakış açısı coğrafyanın veya sosyolojinin veya psikolojinin bakış açısından farklıdır.

Hangi eğitim seviyesinde olursa olsun bir alandaki pratisyenler sadece bilgiye sahip değildirler. Daha çok, o bilgiyi nasıl kullanacaklarını onu oluşturan kavramlar kadar bilirler. Yeni durumlarda hem bilgiyi hem de kavramları kullanabilirler. Bilginin nasıl sentezleneceğini, alan hakkında nasıl düşünüleceğini ve alan içinde nasıl düşünüleceğini bilirler.

Bir Alanın Mantığı Kavramı

Neredeyse herkes bir konunun bölümlerini öğrenme deneyimini yaşamış; fakat bu tek tek bölümlerin nasıl bir araya geldiği konusunda hiç kimse bir fikir edinememiştir. Bunun herhangi bir alanda olabilmesine rağmen bu, in-

sanların cebir deneyimlerinde kendini dramatik bir biçimde gösterir. İkinci dereceden denklemleri faktörle, kareyi tamamlayarak veya radikal denklemleri çözmek için bir teorem uygulayarak çözmeyi öğrenebilirsiniz ama yine de bu metotların nasıl bir araya geldikleri konusunda hiçbir fikre sahip olmayabilirsiniz.

Benzer bir şekilde, bir konunun bölümlerini, o bölümlerin bir bütünü nasıl oluşturdukları konusunda hiçbir fikre sahip olmadan öğrenebilirsiniz. Bu da ayrıca cebirde karşımıza çıkar. Çok az sayıda öğrenci tüm cebirin ne olduğu fikriyle cebir dersini bitirir. Birçok öğrencinin tarih dersi ile deneyimi, olayların, tarihlerin, kişilerin listesini ve bunlar arasındaki ilişkileri öğrenmektir; fakat o zaman ve yerin bir bütün olarak ne olduğu konusunda çok az bir fikir sahibi olurlar.

Eğer bu deneyimi yaşadıysanız, kaçırdığınız şey o konunun mantığıdır. Bir bütünü anlamak tek tek bölümleri anlamakla aynı değildir. Hatta tüm bölümleri anlamakla da aynı değildir. Daha çok bu, bölümleri birbirleriyle uyumlu bir biçimde anlamak ve anlamlı bir bütün oluşturmaktır. Bir başka deyişle bir mantık oluşturmaktır.

Bir alanda eleştirel olarak düşünmek, o alanın mantığını kavramak demektir. Bir şeyin "mantığı" kavramı eleştirel olarak düşünmeyi öğrenmede en önemli kavramlardan bir tanesidir.

ABD anayasasını düşünün. Tüm anayasayı ezberleyebilirsiniz (önsöz, 7 madde, 26 düzeltme) ama yine de gerçek anlamında anayasayı bilemezsiniz. Anayasa hukuku profesörleri muhtemelen anayasayı tamamıyla ezberlemezler. Anayasayı oldukça farklı bir biçimde bilirler. Örneğin, anayasanın yazıldığı tarihte olmayan durumlara anayasal kuralların nasıl uydurulacağını bilirler. Nükleer sırların, Miranda haklarının ve terörist tehditlerine karşılık verilen bir çağda mantıklı olarak uygulanabilmesinin alternatif yollarını bilirler. Anayasanın mantığını anlarlar. Buna mantık adını vermek bu şekilde sadece bir tane mantık olduğu anlamına gelmez, aslında çok sayıda vardır. Fakat anayasa bakımından düşünmenin birçok anlamlı yolu vardır. Bu, daha çok anayasanın varsayımlarla, imalarla, alternatif okumalarla, çıkarımlarla, temel kavramlarla, konuyla alakalı temel sorularla ve içine yerleşmiş ayırt edici bakış açılarıyla uyumlu olan birtakım amaçları olduğunu anlamaktır. Anayasayı anlamak, anayasa ile yeteri kadar mantıklı düşünebilecek mantığı kavramaktır.

"Bir şeyin mantığı" kavramına, bir alanda öğrendiğiniz bir şeyi unuttuğunuzda ne yaptığınızı göz önünde bulundurarak da yaklaşabilirsiniz. Bir derste bir şey ezberlediğinizi düşünün ve daha sonra da unuttuğunuzu varsayalım

(Örneğin, Sivil Savaşın tarihleri veya Hobbe'un ikinci doğa yasası veya U veya V şekilli vadilerin oluşumu). Onu hafızayla öğrendiğinizden dolayı geri dönüşünüz yoktur ve onu arayıp tekrar öğrenmek zorundasınızdır. Fakat konunun mantığını kavrayan insanların unuttukları bir detayı arayıp tekrar ezberlemelerine gerek yoktur. Bunun yerine çıkarımda bulunabilirler ("çıkarımda bulunmak" neredeyse "eleştirel düşünme" ile aynı anlamdadır). O kişiler Sivil Savaşa neden olan olaylara bakarak veya ondan sonra olan olayları düşünerek bir çıkarımda bulunabilirler.

Okulda öğretilen konular, birbirleriyle alakasız bilgilerden oluşmamıştır. Eğer bu size öyle görünüyorsa, siz yalnızca konunun mantığını kaçırmışsınız demektir (İstisnai olan bazı örnekler vardır. Örneğin, daktilografi dersinde kullanılan becerilerin bir mantığı yoktur. Fakat bu tür istisnalar nadirdir). Aslında, bir alanın mantığını kavrayıp kavramadığınızın kabaca bir testi, ne kadar bilgiyi ezberleme ihtiyacı duyduğunuza bakarak belirlenebilir. Bu ihtiyacı ne kadar çok duyarsanız onların bir araya gelmeleri mantığını, o kadar az öğrenmişsiniz demektir.

Bir Alanın Mantığı Nelerden Oluşur?

Eninde sonunda, bir alanın mantığını, mantıklı düşünme bileşenleri bakımından analiz ederek sergileyebiliriz. Bir alan veya bir disiplin çok çeşitli soruları ve problemleri barındırır. Birtakım amaçları, dünya hakkındaki temel varsayımları, alandaki insanların bilgiyi toplamak ve kategorize etmek için kullandıkları temel kavramları ve modelleri içerir. İnsanların o disiplin olmaksızın ortaya koyamayacakları sonuçlar çıkardıkları kendine özgü ve verimli bir bakış açısını içermektedir. Pratisyenleri tanımlamanın iyi bir yolu da o alandaki mantığa sahip olan kişiler olduklarını söylemektir.

Aşağıda bir disiplinin mantığının analizinin kısaltılmış iki tane örneği vardır. Birincisi yerbilimleri ile ilgili bir analizdir ve onu okurken yerbilimleri öğrencisinin alanı bir bütün olarak nasıl anladığına dikkat ediniz. O öğrenci alanı analiz eder, onu gerekli parçalara ayırır ve ayrıca onu sentezler. Bu yerbilimlerinde olan tüm şeyler ve yerbilimlerinin mantığının tek bir şekli değildir. Fakat bizim için alanın önemli parçalarını, bütüne tam bir bakışı ve parçaların birbirleriyle nasıl karşılıklı ilişkide olduklarını göstermektedir. İkinci örnek edebiyat dersiyle ilgili kısa bir örnektir.

YERBİLİMLERİNİN MANTIĞININ BİR ANALİZİ

Yerbilimlerinin *(jeoloji, fiziki coğrafya) temel amacı yeryüzünün bileşenini, tarihini ve oluşumundaki fiziksel/coğrafi güçleri açıklamaktır. Bir diğer amacı da* ***doğal kaynakları*** *çevreyi korurken kullanabilelim diye belirlemektir.*

Jeolojide konuyla ilgili temel soru *"Dünyanın neye benzediği ve bu şekilde nasıl oluştuğudur". Diğer önemli sorular: tektonik plakaların hareketleri yeryüzündeki fiziksel şekilleri (dağlar, ırmaklar, volkanlar vb.) nasıl oluşturur? Kayalar nasıl oluşur? Yeryüzünün geleceği nedir? Küresel ısınmayla ilgili olarak jeolojiden ne öğrenebiliriz?*

Yeryüzündeki jeolojik süreçler evrenin durumunda bir bütün olarak ortaya çıkarlar: büyük patlama, galaksimizin oluşumu, güneşin ve güneş sisteminin ve dünya gezegeninin oluşumu. Bir alan olarak jeoloji diğer fen bilimleri ile uyumluluk gösterir: fizik, kimya, biyoloji, astronomi.

Jeologların kullandıkları ***bilgi*** *gözlemlerden ve kaya, hava ve suyun bileşimleri ile ilgili testlerden, doğal özelliklerin gözlemlerinden ve ölçümlerinden ve fosil kayıtlarından elde edilir. Jeologlar yeryüzüne geçmiş zamanlarda ne olduğunu ortaya çıkarabileceğimiz, bilimsel metodun doğal kaynakların yeni kullanımlarını bulmamıza yardımcı olacağı ve yeryüzünün en iyi şekilde gözlem verileri ve kanıtların birleştirilmesi ile anlaşılabileceği varsayımlarında bulunurlar. Yerbilimlerinin temel varsayımı tabaka tektoniklerinin yeryüzünün fiziksel özelliklerini açıkladığıdır [fakat bu belki de çok büyük ölçekteki kanıtlar temelinde bir sonuçtur].*

Yerbilimlerinin bazı çıkarımları ve varsayımları*: Yeryüzünü oluşturan jeolojik süreçler hâlâ devam etmektedir ve gelecekte de devam edecektir. Tabaka tektonikleri çeşitli doğal kaynakların nerede bulunacağı hakkında tahminlerle sonuçlanır. Doğal kaynaklar sınırlıdır.*

Jeolojinin ***bakış açısı*** *bilimsel bir bakış açısıdır, gözleme, dikkatli ölçüme, teori oluşturmaya ve testlere dayalıdır. Jeolojik bakış açısı yeryüzünü korunması ve geliştirilmesi gereken bir şey olarak görür; çünkü yeryüzü milyonlarca yıllık bir sürecin sonucudur.*

Yerbilimlerinin ***temel kavramları****: tabaka tektonik teorisi, konveksiyon ısı sistemleri, kıtasal sürüklenme; kaya döngüsü, hidrolojik döngü; jeolojik zamanlardır.*

***Sonuçlar, yorumlar**: Jeoloji yeryüzünü şekillendiren çok büyük tektonik tabakaların hareketlerinin bir sonucu olarak çevremizdeki alanı yorumlamamıza olanak tanır. Dağlara, ırmaklara veya ayaklarımın altındaki yere baktığımda onların nasıl oluştuğu hakkında sonuçlar çıkarırım ve bu benim onlara farklı bir şekilde bakmama neden olur. Yerbilimleri konusunda çalışmaktan çıkarılabilecek önemli bir sonuç şudur ki hükümet doğal kaynakların kullanımı konusunda jeoloji topluluğuna danışmalıdır.*

Yeryüzüne jeolojik olarak bakmanın **alternatifleri** vardır: Bazı insanlar yeryüzünün her zaman şu anda olduğu gibi olduğunu, temelde değişmediğin, veya bilim ile dinin birbirlerine karşı olduğunu ve yeryüzüne sadece dini açıdan bakmamız gerektiğini düşünürler. Bazı insanlar yeryüzünün insanlara verilmiş bir hediye olduğunu düşünürler.

Bu gibi analizlerin değeri onları okurken değil de onları yaratırken ve onlar hakkında düşünürken ortaya çıkar. Bir kez kendi analizinizi oluşturduktan sonra, detaylar konusunda anladıklarınız daha anlamlı bir biçimde bu mantık içerisine oturacaktır ve anlayışınız derinleştikçe mantık da derinleşecektir.

BİR EDEBİYAT DERSİNİN MANTIĞI

***Amaç:** Bir edebiyat okurunun kendi yaşamıyla ilgili düşündüğü şekilde düşünmek*

***Konuyla ilgili Soru**: Hikâyeler ve bu hikâyeler bakımından kendi hayatımla ilgili nasıl derin bir edebi şekilde düşünebilirim?*

Varsayımlar

- *Hikâyeleri derinlemesine okuyarak hayat hakkında bir şeyler öğrenebilirim.*
- *Hikâyeleri kişiler, düğüm ve değişim bakımından görerek daha derinlemesine bir bağlantı kurabilirim.*
- *Bir hikâye eski bir arkadaş gibi olabilir, içerisinde her zaman yeni ve işe yarar bir şeyler bulabilirim.*

Çıkarımlar ve Sonuçlar

- *Hikâyeleri okumam dersilerledikçe daha da derinleşecektir.*

- *Dersin sonunda dersin başındakine göre hikâyeleri hayatımda daha zengin bir biçimde uygulayacağım.*
- *Hikâyeler hayatımın yönlerini anlamamda bana yardımcı olurlar; hikâyeler ayrıca hayatımın bazı yönlerini benden gizler.*

Kavramlar

- *Kişiler* * *Tema*
- *Yer ve zaman* * *Düğüm*
- *Kendi başına hikâye kavramı - bir şeyi hikâye yapan nedir? Sadece bir şeyleri yazmak onu hikâye yapmaz.*
- *Anlamlılık*

Bilgi

- *Bu derste okuyacağımız gerçek hikâyeler*
- *Bazen, yazar hakkında bilgi veya hikâyenin yazıldığı durum hakkında bilgi*

Sonuçlar/Yorumlar

- *Belirli hikâyeler hakkındaki sonuçlar (Örneğin, Holden Caulfield'ın nasıl değiştiği)*
- *Hikâyeler temelinde kendi hayatımdan çıkardığım sonuçlar: ben de çavdar tarlasında bir oyuncu muyum?*
- *Hayatımdaki olayları farklı bir biçimde yorumlamak: bir kitabı okuma veya bir filmi izleme biçiminde ve dünyayı hikâyenin penceresinden görme*

Bakış Açısı

- *Çeşitli karakterlerin bakış açısı: Hikâye onların bakış açısından nasıl görünür?*
- *Ayrıca: yabancı bakış açılarına empati geliştirme*

Bağlam: *Bu hikâyeleri belirli bir yaştaki, belirli bir cinsiyetteki, belirli bir kişisel geçmişle, bir toplulukta, bir kültür içinde okuyorum ve bunların tümü okuduğum hikâyeleri ve benim onları yorumlama biçimimi şekillendiriyor.*

Alternatifler: *Hangi hikâyelerin beni etkileyeceği konusunda seçeneklerim – alternatiflerim var.*

Disiplinin Kelimelerini Öğrenme

Çalışmakta olduğunuz disiplinin mantığı bakımından düşünmeye nasıl başlayabilirsiniz? Başlangıç için en iyi yer, o disiplinin kelimelerinin kullanımını öğrenmektir. Bu, en minimum koşuldur ve anlamları, bitişleri karıştırmak kolaydır. Bir alandaki kelimeleri öğrenmek sona yönelik bir şeydir. O alanda daha iyi mantık kurmayı öğrenmek için gerekli bir şeydir. Fakat kelimeleri öğrenmenin o alandaki kavramların adlarını öğrenmek, o alanda bir bakıma çalışmak demek olduğunu düşünmemeye dikkat edin. Öyle değildir. Öğretmenler terminoloji konusunu vurgulamazlar çünkü o dersin amacıdır. Daha çok, bu amaç belirli terminolojiler olmadan öğrenilemez. Botanik dersinde bir çiçeğin bölümlerini öğrenmek önemlidir, fakat bu nadiren kendiliğinden bir son anlamına gelir (Bazı insanlar için bu böyledir. Bazı insanlar kavramların isimlerini bilmeye değer verirler). Çoğu insan için, kelime önemlidir; çünkü kelime çiçekler hakkında açık bir şekilde düşünme yeteneklerini, botanik hakkında iletişimde bulunmalarını, gözlemlerinde doğruluk kazanmalarını açık bir şekilde artırır. Bu yetenekler sonuç olarak çiçeklerin ötesinde, bitkilerin nasıl yetiştiklerine dair ve hayatın temel süreçlerine yönelik bir öngörü sağlar.

Bir Disiplinin Kelimeleriyle Düşünmek Ne Demektir?

Şüphesiz, bir disiplinin kelimeleriyle düşünmek sadece tanımları ezberlemekle aynı şey değildir. Gerçekten ne anlama geldiklerini bilmeden, onları anlaşılır bir şekilde kullanabilmeden terimlerin anlamlarını sıkılıkla ezberlemez misiniz? Disiplinler birleştirilmiş bütünlerdir ve onların kelimeleri bunu yansıtır. Bir disiplindeki kelimeler bir ağa benzer, birbirleriyle ilişkilidir. Bir kelime ile düşünmek diğer kelimelerle bağlantısını ortaya çıkarır. Parçalar halinde düşünmenizden çok mantıksal bağlantılarla düşünmenizle başlar. Ayrıca kelimelerin arkasında yatan kavramlar arasındaki bağlantıları ortaya koyar. Örneğin, fizikteki güç deyimi sizi doğal olarak ve neredeyse otomatik olarak kütle ve ivme hakkında düşünmeye yönlendirir. Bir İngiliz edebiyatı dersinde, bilinç akışı terimi James Joyce'un "Ulysses" romanını aklınıza getirmelidir. Sosyal çalışmada, "izin verici davranış" hakkında düşündüğünüzde zihninizde doğal olarak davranış bozukluğu, kontrol, ihtiyaçlar ve diğer terimlerin ağına yönelir.

Alandaki kelimeleri öğrenmenin bir başka avantajı daha vardır. Mevcut kelimeleriniz yetiştirilme şeklinizle doygunluğa ulaşmıştır. Kendi bağlantıları vardır ve bunlar genellikle disiplinde öğrenilen daha doğru, önemli ve tam bağlantılara doğru yönelirler. Bu yüzden, o anda hareket halindeki bir şey hakkında kendi mevcut kelimelerinizle düşünürseniz, "onu başka bir şeyin

hareket ettirdiği" fikriyle bir bağlantı kurarsınız. Bu doğaldır, fakat bu Newton'dan öğrendiklerimizin tam olarak karşıtıdır. Newton'cu teoride (ve gerçekte) "hareket halinde olmak" hiçbir şeyin onu itmediği fikriyle bağlantılıdır; gerçekte hareket eden şeyler basitçe hareket etmeye devam ederler (sadece döndüklerinde veya daha hızlı hareket ettiklerinde bir gücün onları hareket ettirdiği fikriyle bir bağlantı vardır).

Sosyal çalışmada izin verme kavramı dramatik bir örnektir. Genellikle sürekli ihtiyaç içinde olan insanlara yardım etmeyi, iyi bir davranış, merhamet veya kendini beğenmişlikten kaçınma olarak görürüz. İzin verici terimi bakımından düşünmek bu bağlantıları değiştirir ve onları sorgular. Şimdi, birisine yardım ediyormuş gibi gözüken insanın o kişideki davranış bozukluğunu nasıl kalıcı hale getirdiği ve yardım eden kişinin durumu nasıl kendi ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde kontrol ettiğini düşündürecek bağlantılar ortaya çıkar.

Düşünme tarzınızı değiştirmek için düşünürken kullandığınız kelimeleri değiştirmeniz gerekir.

Temel ve Güçlü Kavramlar

Aşağıda bir disiplini öğrenmek hakkında iki basit soru vardır:

1. Eğer bir disiplinde bir ders alırsam, o disiplin içinde nasıl eleştirel olarak düşünebilirim?
2. Aynı zamanda derste öğrenmem gereken birçok bilgiyi (genellikle yanlış yönlendirici bir biçimde içerik olarak adlandırılır) alırken nasıl eleştirel olarak düşünebilirim?

Bu sorularla karşılaştıklarında öğrenciler ve bazen öğretmenler, onları yanlış bir karşıtlıkla yorumlarlar. Ya içeriği ya da eleştirel düşünmeyi sanki ikisi karşıt şeylermiş gibi seçmek zorunda olduklarını düşünürler.

Aslında onlar tamamıyla karşıt değildir. İçeriği öğrenmek düşünmeyi öğrenmek demektir. Eğer içeriği öğrenirsem, fakat bu içerikle düşünmeyi öğrenmezsem, o zaman bu aslında içerik demek değildir. Bu sadece kelimelerdir, ezberlenmiş ve yakında unutulacak kelimeler. Eğer her hareket için eşit ve karşıt bir reaksiyon olduğunu öğrenirsem, fakat duvara karşı itme uygulayan bir adam örneği verildiğinde bunu açıklayamazsam (reaksiyon nedir?) tüm yaptığım şey bunu bir tekerleme gibi söylemekten ibarettir. Bu içerik değildir. İçerik, formülleri veya sloganları tekrar etmek olmadığı gibi uzun bilgi listelerini ezberlemek de değildir. Daha çok, bir dersin içeriğini o dersin kavramlarını anladığımda, uygulamalarını gördüğümde, onları diğer kavramlarla ilişki-

lendirdiğimde; onlar hakkında alakalı sorular sorabildiğimde ve onları yeni durumlara uyarlayabildiğimde o dersin içeriğine sahip olmuşum demektir.

Yukarıdaki her iki sorunun cevabı da o alandaki temel ve güçlü kavramlarla alakalıdır.

Temel ve Güçlü Kavramları Anlamak

Temel ve güçlü kavramlar (t&g) nelerdir? Temel ve güçlü bir kavram birçok soruyu, problemi, bilgiyi ve durumu karşılayan ve cevaplayabilen bir kavramdır. Tüm alanlarda temel ve güçlü kavramlar vardır, fakat bazı alanlarda onlardan az sayıda vardır. Onlar disiplinlerdeki en merkezi ve faydalı fikirlerdir ve onlar bireysel bilgi parçalarıyla veya daha az genel kavramlarla kıyaslanmalıdırlar. Daha önce yukarıda verdiğimiz örnekte "hücre" "mitokondriden" çok daha temel ve güçlü bir kavramdır. Olay şudur ki eğer temel ve güçlü kavramları derin bir biçimde anlayabilirseniz, dersin geri kalanını anlamakta oldukça iyi bir yol kat etmişsiniz demektir. Temel ve güçlü kavramlarla düşünmeyi öğrenmeye; ortaya çıkan herhangi yeni bir problem veya soruyla ilgili düşünürken onları kullanmaya ihtiyacınız vardır.

Örneğin, ben kolejdeyken, şiiri severdim, özellikle de romantik şairleri: Keats, Shelley, Wordsworth ve Coleridge gibi. Bu yüzden de romantik şairlerle ilgili bir ders aldım. O dersten hatırladığım tek şey şu: Michael, 1800. Yani, Wordsworth'ün Michael adlı şiirinin 1800 yılında yazıldığını hatırlıyorum. Bu o derste ezberlediğim 200'den fazla şiir adı ve tarihinden kalan tek şey. Bu durum, temel ve güçlü kavram karşıtı olan bir örnek. Bu bilgi bir ayrıntıdır ve hiçbir şey göstermez, hatta ve hatta o şiir hakkında bile (Michael şiirinin ne hakkında olduğunu bile hatırlamıyorum). Bu dersteki temel ve güçlü kavram ne olmalıydı? Bunlardan bir tanesi romantizm kavramının ta kendisi olmalıydı. Romantizm, hayata bakışın bütün bir biçimini içerir. Derin bir arzu hissi, bilinmeyene karşı özlem, hayal gücünün ve güçlü duyguların zenginliği, yoğun bir doğa sevgisi, özellikle de doğanın gizemine ve uzaktaki erişilemeyene olan bir arzu.

Romantizmi temel ve güçlü bir kavram yapan şey şudur bir kez onu derinlemesine kavradığınızda, birçok romantik şiiri anlamaya ve beğenmeye yönelik bir kavram kazanırsınız. Daha sonra o dönemde yazılmış herhangi bir şiiri alabilir, onu romantizmin bir ifadesi olarak anlayabilir ve onu romantizm kavramını kullanarak düşünebilirsiniz. Bu size o kavram olmadan anlayamayacağınız şiirlere yönelik bir öngörü verir. Ayrıca buna ek olarak, eğer o şairlerin nasıl yaşadıklarına yönelik bir sorunuz varsa (politikaya, aşka, uyuşturucuya veya dine veya o dönemde yazılan roman ve makalelere karşı tutumlarına

yönelik) bu sorulardan herhangi birisini romantizm kavramını kullanarak düşünebilirsiniz. Bu güçlü bir kavramdır.

Fakat durum bundan biraz daha güçlüdür. Temel ve güçlü (t&g) kavramlar yoluyla düşünmeyi öğrenebilirseniz (yukarıdaki romantizm örneğinde olduğu gibi) o zaman o dersteki birçok soru cevaplanmakla kalmaz aynı zamanda da o dersin ötesindeki birçok soru, o dersten sonra ortaya çıkacak sorular da çözümlenmiş olur. Romantizm daha sonradan okuduğunuz diğer şairlere nasıl uygulanır? Kendi şiirlerinize nasıl uygulanır? Filmlere nasıl uyarlanır? Bu gibi başlıklar devam eder gider. Romantizm, güçlü bir kavramdır; çünkü dersin ötesindeki konularda da aydınlatıcı olmaya devam eder. Romantizm açısından hayatınıza nasıl bakıyorsunuz? Bilimin veya hukukun romantizmi nasıldır? Meslek seçiminizin veya duygusal bir ilişki seçiminizin romantik yönleri nelerdir? Romantizm kavramı kendinizi ve diğerlerini anlamanızda size nasıl yardımcı oluyor?

Bu kavram temeldir çünkü o çağı ve o çağın ötesine uzanan birçok büyük hayat tarzını anlamamızın temelini oluşturmaktadır. Güçlüdür çünkü çok çeşitli soruları ve problemleri, konuları ve durumları anlamada faydalıdır.

Temel ve güçlü kavramlar belirli fenomenleri anlamada önemli olmalarına rağmen, uygulamayı ön plana çıkaran alanlarda da önemlidir.

Hemşirelik kavramı olan asepsisi (mikropsuzluk) ele alalım. Hem medikal hem de cerrahi birçok antiseptik işlemler vardır; bir durumda biri diğer bir durumda diğeri uygundur ve her birinin kendisine özgü alt işlem basamakları vardır. Fakat bir öğrenci hemşire olarak, bu süreçleri öğrenmek için oldukça fazla zaman harcayabilirsiniz. Bir durumda ne yapacağınızı değerlendirmektense sürekli tekrar yapmak ve ezbere süreçleri uygulamak oldukça kolaydır. Her hemşirelik bölümü öğretmeni, bir hastaya düşünmeden bir işlem uygulandığında aslında hastanın başka bir işleme ihtiyacı olduğu ile ilgili çok ciddi vakaları anlatır. Bu yüzden buradaki fikir şudur: Ortaya çıkan herhangi bir vakayı alın ve onu asepsi fikriyle düşünün. Bu durum nasıl aseptik hale getirilebilir? Zihninizde bunu düşünerek, belirli bir durum için ihtiyaç duyulan belirli antiseptik prosedürleri tanımlayabilirsiniz. Eğer prosedürü alışık olmadık bir durum için adapte etmek zorunda kalırsanız bunu yapmanın bir yoluna sahipsinizdir. Bunu asepsiyi nasıl başaracağınız bakımından düşünerek yapabilirsiniz. Bu tabii ki de kesin bir yol değildir ama iyi ve mantıklı bir yoldur. Ancak, tüm yaptığınız belirli prosedürleri ezberlemekten ibaretse hangi bölümü unuttuğunuzu belirleyemez ve alışılmadık bir vaka için belirli bir prosedürün niçin uygun olduğu konusunda herhangi bir öngörüye sahip olamazsınız.

Aslında, bir prosedürün ne için olduğu ile ilgili gerçekten bir anlayışa sahip olmayabilirsiniz. O aslında körü körüne uyguladığınız bir prosedür olabilir. Yeni prosedürler ortaya çıktığında, mezun olduktan çok zaman sonra, onları anlayacak geniş kavramlara sahip değilsinizdir.

Bir derste eleştirel olarak düşünmek için t&g kavramların derin bir biçimde öğrenilmesi neredeyse zorunludur. Romantik şiir konusunda aldığım dersin öğretmeni romantizmi tanımlamıştır. Ancak o, sadece bir tanım olarak kalmıştır. Benim için, bir öğrenci olarak o, sadece bir detaydır. Aksine, temel ve güçlü kavramlar her ne zaman yeni bir konu öğretilse açıklayıcı durumda dersin bütünü boyunca sürekli olarak tekrar edilmelidir. Herhangi yeni bir materyal verildiğinde, her zaman şu soru aklınıza gelsin: Bu elimizdeki t&g kavramlar ile nasıl aydınlatılabilir? Ara sıra, bazı yeni materyaller t&g kavramlardan bir tanesi ile aydınlatılamayabilir. Bunun da farkına varmalısınız. Belki bunu sınıfta sorabilirsiniz. Fakat burada yapmayı amaçladığınız şey bu t&g kavramlarını düşünme biçiminizin bir parçası haline getirmektir.

Her deste t&g kavramlar vardır. Biyolojideki denge, yazma dersindeki hedef kitle, ahlak dersindeki adaletlilik kavramları birer örnektir. Çoğu derste birden çok sayıda bu şekilde kavram vardır, fakat sayıları çok değildir. Eğer 10-15 veya daha fazla kavram ile düşünmeye başlarsanız temel olanların ötesine geçip daha dar, daha spesifik kavramlara geçmişsiniz demektir. *Bunun yerine daha az sayıdakine odaklanın ve en temelde olanı kavramaya çalışın ve aşağıdakileri yapın:*

- Temel ve güçlü (t&g) kavramları belirlemek
- Onların birbirleriyle nasıl uyumlu olduklarını anlamak
- Onları daha derin bir biçimde öğrenmek
- Ders esnasında ortaya çıkan her önemli soru veya problem için düşünürken onları kullanmak
- Dersin vizyonunun ötesinde yatan sorular hakkında düşünmeye başlamak için onları kullanmak

---

TEMEL VE GÜÇLÜ KAVRAMLARI BELİRLEMEK

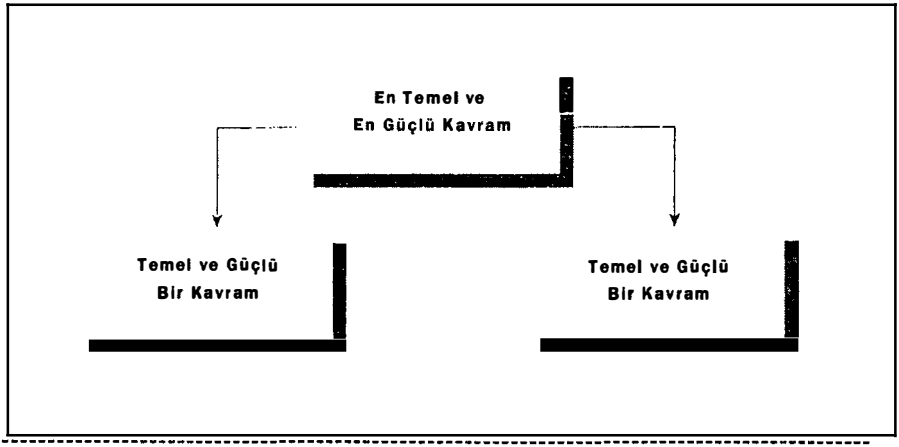
Bir derste ne kadar ilerlediğinize bağlı olarak, temel ve güçlü kavramları belirlemeyi beceremeyebilirsiniz. Belki öğretmeniniz size t&g kavramları söyleyebilir. Eğer böyle olursa, ona ayrı bir bilgi parçası olarak davranmayın. Daha çok, bu

kavramları alın ve derste ortaya çıkan her bir tek önemli konu veya soru için bunları kullanın.

Eğer derste yeteri kadar ilerlediyseniz:

1. *Derse bireysel parçalar olarak değil, bir bütün olarak yaklaşın.*
2. *Tüm derste geçen üç tane t&g kavramını tanımlayın. Bunu ilkin bir tanesini tanımlayarak yapın. Ancak ondan sonra bu bir tanesinden ortaya çıkan diğer ikisini belirleyin (Şekil 3.1'deki kavram haritasını kullanın).*
3. *T&g kavramlarını diğer öğrencilerle paylaşın ve tartışın. Bu kavramlar derin veya alanı bir bütün olarak nasıl vurgulamaktadır? Yeteri kadar temel midirler? Sınıftaki her bir öğrencinin belirlediği kavramlar benzer olmalıdır.*

Şekil 3.1 *Bir Kavram Haritası*

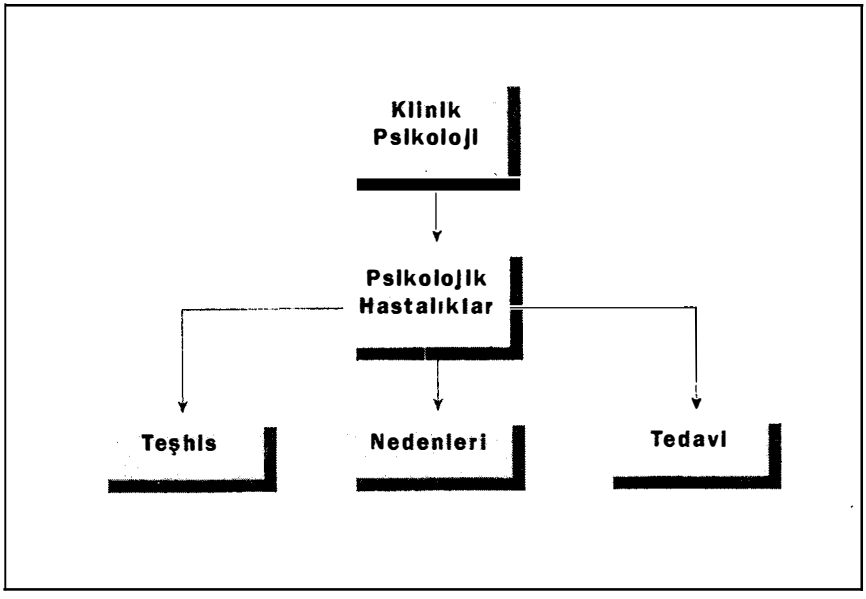

Mantıksal Bağlantıları Göstermek İçin Kavram Haritalarının Kullanılması

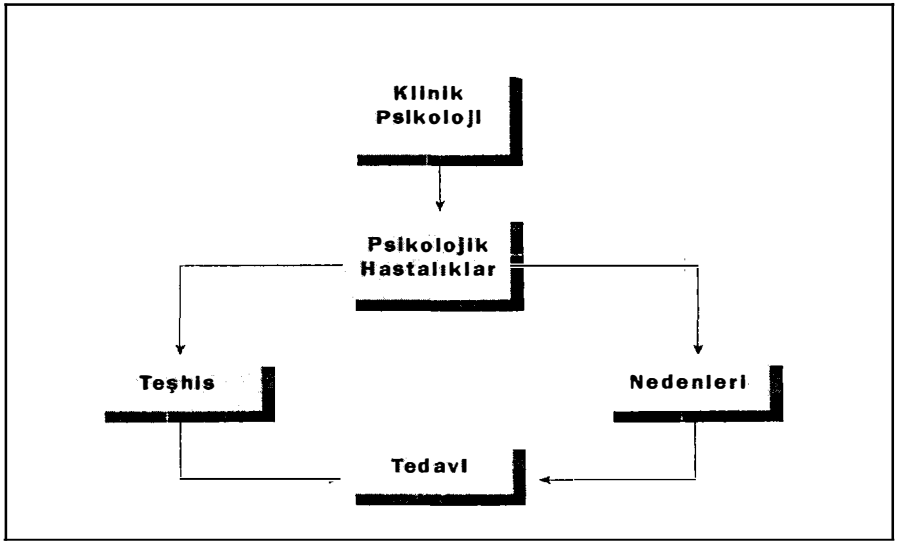
Kavram haritaları kavramlar arasındaki mantıksal bağlantıları göstermek için faydalı bir yoldur (Bkz. Şekil 3.1). Örneğin, klinik psikoloji alanı terapistleri psikolojik bozuklukları olan hastalarla ilgilenmeleri için yetiştirir. Klinik psikologlar çalışırlarken bir hastanın teşhisi, bu hastadaki psikolojik hastalığın temel sebepleri ve bir tedavi süreci konusuna odaklanırlar. Burada 5 temel kavram belirleyebiliriz: Klinik psikoloji, psikolojik hastalıklar, teşhis, tanı, tedavi. Bunlarla ilgili kavram haritası Şekil 3.2'de görülebilir.

Yine de, bu kavramları haritalandırmanın tek yolu bu değildir. Şunu öne sürmeniz mantıklıdır; bir klinik psikologun hastaları için önerdiği tedavi teşhis ve tanıdan ayrı bir yerde değildir. Tedavi psikologun koyduğu teşhise ve hastadaki tanıya bağlıdır. Bu biçimde kurulan bir mantık haritası Şekil 3.3'te görülebilir. Kavram haritası düşünme sistemini, kavramlar arasındaki mantıksal bağlantıları yansıtır.

Şekil 3.2 Psikolojik Hastalıklarla İlgili Bir Kavram Haritası

Şekil 3.3 Psikolojik Hastalıklar İçin Alternatif Bir Kavram Haritası

Teşhis, tanı ve tedavi kavramları klinik psikolojideki t&g kavramlardır. Bu da demektir ki siz bir klinik psikolog gibi düşünmeye başladıkça o alandaki herhangi bir sorunu onu teşhis etmek, tanılamak ve tedavi etmek bakımından düşünebileceksinizdir.

Bir Bütün Olarak Dersin Merkezindeki Soru

Düşünmenizi ders üzerinde tutmanızın, o alanın mantığını kavramanızın bir diğer önemli yolu da bir bütün olarak dersin merkezindeki soru bakımından düşünmektir. Bir alandaki bir ders, o dersi çevreleyen merkez bir soruya sahiptir. O, birleştirici bir sorudur ve o dersteki her şey o soruya uyar.

Bir dersteki her bir maddeyi anlamanın, her birinin nasıl bir araya geldiğini görmenin yolu onu o merkezi soru bakımından anlamaktır. Örneğin, bu kitabı ele alın. Bu kitabın merkezi sorusu: *Bir alanda veya bir disiplinde eleştirel olarak düşünmeyi nasıl öğrenebilirsiniz?* Bu kitapta tartışılan her başlık bir bakıma bu merkezi soruyla ilgilidir. Bu yüzden, çıkarımların varsayımlarla nasıl uyum gösterdiğini anlamada sorunlar yaşıyorsanız veya "Bu kitabın birinci bölümünde anlatılan engellerin dördüncü bölümdeki standartlarla nasıl uyuştuğunu" merak ediyorsanız, bunu düşünmenin en iyi yolu şunu sormaktır "Bunlar benim bir alanda eleştirel olarak düşünmeyi öğrenmeme yardımcı olmak için nasıl bir arada işlev görürler?". Bu merkezi soru, diğer tüm başlıkların ve soruların etrafında organize olduğu birleştirici bir merkez teşkil et-

mektedir. Bu merkezi soruyu sormadığınızda bir kitabın parçaları ayrı ve anlamsız parçalara bölünürler.

Merkezi bir soruyu belirlemekteki bir problem şudur ki soru çok basit gözükebilir ve basittir de. Buradaki basit, kolay anlamında değil, karmaşık olmama anlamındadır. Bu bakımdan basit olan öngörüler genellikle en değerli olan şeylerdir.

Kendinizi eğitimsel psikoloji alanında bir ders alırken düşünün. Eğitimsel teorilerle, karşıt teorilerle, prosedürlerle, istatistiklerle, vaka çalışmalarıyla, tanımlarla, hedeflerle ve daha diğer yüzlerce şeyle boğuşursunuz. Hepsi önemli gözükür. Bir tanesi diğeriyle bağlantılıdır, bir diğeri ise değildir. Bir teorisyen şunu söyler, bir diğer teorisyen bunu söyler, bir diğeri de başka bir şey söyler. Bu gibi durumlarda, bazen ağaçların içinden ormanı görebilmek neredeyse bir kahramanlık gerektirir.

Merkezdeki soru nedir? O soru şudur, *Bir öğrenci nasıl öğrenir? Ve öğrencilerin öğrenmesine nasıl yardım edebilirim?* Bu eğitimsel psikolojinin ne hakkında olduğudur. Dersteki her şey bu tek soruya yöneliktir. Eğitimdeki bir dersi öğrencilerin nasıl öğrendiklerini ve öğretmen olarak onların öğrenmelerine nasıl yardımcı olacağınızı daha iyi anlamak için o dersi alıyorsunuzdur. Ders esnasında herhangi bir şeyi eleştirel olarak düşünmek, düşündüğünüz şeyin merkezdeki soruyu cevaplamaya nasıl katkı sağlayacağı bakımdan düşünmek demektir. O soru, diğer her şeyin anlaşılabileceği bir yapıyı ortaya koymaktadır.

Bir derste birden fazla merkezi soru olabilir. Genellikle bir tane olduğunu varsaymak faydalıdır; çünkü dikkatinizi tek bir yerde toplamanıza yardımcı olur. Fakat bu varsayımı bir süreliğine rafa kaldırmak zorunda kalabilirsiniz. Örneğin, bir edebiyat dersindeki merkezi soru şu olabilir: *Edebiyat yaşamakta olduğum hayatı nasıl zenginleştirip derinleştirebilir?* Bu derin ve uzun vadeli bir sorudur. Tüm ders, her bir ödev, her bir şiir, drama veya hikâye ve tüm sınıf içi tartışmalar bu tek ve temel soruya işaret ediyor gibi gözükmektedir. Fakat bu aynı dersin başka bir sorusu daha olabilir. Yazma ürününe odaklanabilir: *Yazarlar edebiyatı etkili hale getirmek için ne yaparlar?* Bu da merkezi bir sorudur ve dikkatinizi yazarların başardıkları şeyleri nasıl başardıklarına yönlendirir (karakterleri, ana temayı, yer ve zamanı, düğümü ve edebi biçimleri nasıl kullandıkları üzerine). Bu konudaki üçüncü merkezi soru anlamı oluşturmak için gerekli etkileşimlere odaklanabilir: *Yazar, okur ve toplum edebiyatta anlamı birlikte nasıl yaratırlar?* Bu soru da tüm dersin altını çizen bir sorudur. Bu sizin her ne zaman edebi bir parça okusanız hatta dersi aldıktan

çok zaman sonra bile *"Bu sanat eserini birlikte nasıl yaratırız?"* diye sormanıza neden olur.

Merkezi sorular bakımından düşünmek bir dersle ilgili anladığınız tüm şeyleri değiştirebilir. Beden eğitimindeki temel ve güçlü kavramlardan bir tanesi örneğin, *hayat boyu zindelik* olabilir. Bununla ilgili merkezi soru *"Hayat boyu zindeliği nasıl artırabilirim?"* olabilir. Yani, önerilen şey beden eğitimi dersindeki her bir aktiviteyi hayat boyu zindeliği nasıl artıracağı yönünden düşünmektir. Şimdi beslenmeyi, sporu ve egzersizi farklı ve daha geniş bir çerçevede düşünebilirsiniz. Merkezi soru bakımından düşünmenizin futbol ve boks gibi zarar verici olan sporlara bakışınızı nasıl değiştirdiğine dikkat edin.

Aşağıda birkaç dersteki merkezi sorular verilmiştir:

- **Kimya:** Siz ve çevrenizdeki dünya kimyasallarla nasıl yaratılmışsınızdır?
- **Kompozisyon:** Etkili bir makale yazmak ne demektir?
- **Ekonomi:** Beklenen maliyet ve fayda temelinde insanların verdikleri kararlarla toplum nasıl şekillenir?
- **Felsefe:** Hayatınızı ve çevrenizdeki dünyayı nasıl anlamlı hale getirebilirsiniz?

Merkezi soru bakımından düşünmek kulağa kolay gelebilir, ama aslında zordur. Hedef merkezi soruyu dersin her esnasında düşünürken kullanmaktır. Bunu yapmak bazı zamanlarda bile pratik yapma ve odaklanma gerektirir. Bu durum kendiliğinden olmaz. Aldığınız diğer dersleri düşünün ve kaç tanesinde o dersle ilgili merkezi soruyu sormadan oturduğunuzu düşünün.

ELEŞTİREL YAZMA

Aldığınız dersle ilgili merkezi soruyu yazın. Bunu onun üç değişik şeklini yazarak yapın. Her birisine sanki o soru tek merkezi soruymuş gibi yaklaşın. Bunu bitirdiğinizde üç soru yazıp her birisine sanki tek soruymuş gibi davrandığınızda kendinize göre bunu en iyi karşılayan bir soruyu seçin (daha sonraki bir zamanda belki bir başka soruyu seçebilirsiniz.)

Merkezi bir soru görev tanımlarının yapıldığı ortamlarda zordur. Bir işyeri, bir üniversite, bir hastane veya bir organizasyon kurum içinde görev tanımları oluşturabilir. Bu, onların kendilerini önemli olan şeye ve önemsiz olan şeye odaklanmalarını sağlamanın bir yoludur. Bir kişinin sorumluğu "Benim sorumluluğum kendime, diğerlerine ve her şeye saygı duymaktır." olabilir. Kurum içinde bir görev tanımının yapılması sizin önemli olduğunu düşündüğünüz şeyi, görevinizin ne olduğunu ihtiva etmesi genellikle zordur. Ancak yine de onu formüle etmek derinlemesine bir aydınlanmaya neden olabilir.

Bunun yanı sıra daha da zor olan şey, yaptığınız hizmeti (işi) yaşamınız devam ederken en önde tutmaktır. Onu hatırlamak, taze tutmak, boş bir ifade şeklini almasını önlemek, siz olgunlaştıkça onu gözden geçirmek. Aslında çoğunlukla onunla uyum içinde yaşamak oldukça zordur.

Bir dersin merkezi sorusu bir kurumdaki insanların görev tanımları gibi işlev görür ve aynı şekilde de zordur. O soru bir görev tanımı gibi sürekli kendinize soracağınız bir sorudur. Eğitiminiz ve anlayışınız arttıkça soruyu cevaplama derinliğiniz de artacaktır.

- Dersin merkezi sorusunu bir bütün olarak formüle edin.
- Onu iki ya da üç alt soruya bölün. Daha sonra merkezi soruyla ne kadar uyumlu olduklarına bakın.
- Dersteki her başlığa bakın ve sorun "Merkezi soruya uyuyor mu? Bu başlık merkezi soruyu cevaplamaya ne kadar katkıda bulunur?"
- Merkezi soruyu kendinize sık sık hatırlatın, özellikle de boğulduğunuzu hissettiğinizde veya kendinizi öylesine sürükleniyor olarak bulduğunuzda.
- Ara sıra merkezi soruyu yeniden formüle edin.
- "Bu merkezi soru benim sınıf dışındaki hayatım için ne kadar önemli?" sorusunu sorun.

KISA BİR DENEME

SOSYOLOJİYE GİRİŞ DERSİNDE MERKEZİ BİR SORUYLA DÜŞÜNMEK İÇİN TEMEL VE GÜÇLÜ KAVRAMLARIN KULLANILMASI

Merkezi Soru: *İnsanlar sosyal olarak nasıl davranırlar ve neden bu şekilde davranırlar?*

Eğer insanların neden sosyal bir şekilde davrandıklarını birkaç kelimeyle yazacak olsaydım, şu üç temel ve güçlü kavramı kullanırdım: ***sosyal güçler, sosyalleşme ve normlar/müeyyideler.*** *"sosyal güçlerin" insanlar büyüdükçe ve yaşamaya devam ettikçe onlar üzerinde kendini gösterdiğini söylerdim.*

Bu sosyal güçlerden insanlar nasıl davranacaklarını öğrenirler. Hangi eylemleri ve değerleri ve şeyleri yapmanın kabul edilebilir olduğunu hangilerinin olmadığını öğrenirler. Bu sürece "sosyalleşme" insanların toplumun bir parçası haline gelmeleri durumu denir. Toplumların "normları ve müeyyideleri" vardır. Yani, bireysel özgür seçimlerimiz olarak düşündüğümüz davranışların birçoğu bilinçsiz olarak öğrendiğimiz ve otomatik olarak kabul ettiğimiz kültürel normlar tarafından ortaya çıkarılır.

Bizi etkileyen sosyal güçlerin önemli bir kısmı ait olduğumuz gruplardan ve içinde bulunduğumuz sosyal kategorilerden gelir. Bizleri sosyal olarak etkileyen gruplardan bazıları aile, akran grupları, okullarımız ve dini gruplarımızdır. Sosyal kategoriler kişinin ırkı, yaşı, cinsiyeti ve gelir seviyesi gibi şeylerdir. Bu gruplardan her birinin "Bu sizin grup içinde göstermeniz gereken davranış şeklidir." diye bize anlattığı normları vardır. Ve bu gruplardan her birinin müeyyideleri vardır ve "Eğer şu şekilde davranmazsanız bunun için cezalandırılırsınız." mesajı verirler. Benim için kavraması zor olan bir şey de şudur ki bu normlar ve müeyyideler bizim farkında olmadığımız şeylerdir. Bu, herhangi birisinin bana şunu söylemesi gibi değildir (ben bir erkeğim): "Elbise giyme!" ve "Eğer giyersen, sana gülerek seni cezalandıracağız!". Bu sadece siz büyüdükçe öğrendiğiniz bir şeydir. Hatta insanların size bir ceza olarak güldüklerini bile düşünmezsiniz. Bu sadece insanların yaptığı bir şeydir.

Bu yüzden, sosyolojinin insanlara bakış tarzı, bu dersi almadan insanlara benim bakış tarzımdan oldukça farklıdır. Arkadaşlarımın ve ailemin davranışlarını kendi deneyimlerim ve arkadaşlarımla konuştuklarımdan (sosyolojide bunlara "akran grupları" deniyor) anlıyordum. Müziklerden, filmlerden ve televizyondan da çok fazla şey öğreniyordum. Aynı zamanda ailemde sürekli başarılı olmanın konuşulması gibi kesin değerlerle büyütülmüştüm. İnsanlar hakkında bazı şeyleri sadece bilirsiniz. Mesela, arkadaşlarınıza güvenirsiniz ve diğerlerine o kadar çok güvenmezsiniz.

Hakkında düşünmediğim şey bu değerleri almak ve belirli normlara uymak için nasıl sosyalleştiğimdi. Sosyal güçlerin benim belirli değerlere sahip olmama neden olduğunu söylemiyorum, fakat üzerime (tabii ki de diğer insanlarda olduğu gibi) bazı etkileri olduğunu görebiliyorum. Örneğin, futbolu severim. Bazen

spor yaparım, fakat en çok sevdiğim şey arkadaşlarımla televizyonda maç izlemektir. Çok iyi vakit geçiririz.

Daima futbolu sevdiğimi düşünürdüm. Bunun benim kişisel seçimim olduğunu ve bunda hiç kimsenin bir payı olmadığını düşünürdüm. Arkadaşlarım ve ben bazen serseri bir şekilde konformist olmayan (toplum kurallarına uymayan) bir şekilde bile davranırız. Söylemekten nefret ediyorum ama bazen futbolu sevmeyen insanlara aşağılar bir şekilde bile baktığımız olmuştur. Yani, onların sorunu nedir? Fakat şimdi anlıyorum ki sporu sevme biçimimizin sosyal kalıpları vardır. Benim ve arkadaşlarımın sevdiği şey, diğer binlerce ve binlerce insanın sevdiği şekille aynıdır. Aslında, sporu tamamen sevmeyen insanları düşündüğümde, onların da benim futbol grubuma bizim onlara baktığımız gibi baktıklarını düşünüyorum (Benim grubumla olan ilişkilerimde "grup içi" olarak ifade edilirken onlarınkiler "grup dışı" olarak adlandırılır.). Kendi değerlerimin bazılarını incelerim ve onların ait olduğum gruptakilerle ne kadar da benzer olduğunu görmek beni şaşkınlığa düşürür. Hepsi değilse de daha önceden fark etmediğim kadar çoğu.

Bu sadece sporla veya filmlerle ilgili değildir. Sosyalleşmeye ailelerimizle başlarız. Daha sonra akran gruplarımızla ve ırk, cinsiyet ve yaş gruplarımızla sosyalleşmeye devam ederiz. Sadece futbolu sevmeyi öğrenmeyiz (Eğer İngiltere'de büyüseydik, ben ve arkadaşlarım büyük ihtimalle futbol veya kriket için deli olurduk!). Kalabalığı takip etmektense bir birey olmak veya hayatta başarılı olmak için ne gerekiyorsa yapmak gibi daha derin değerlere sahip olmada da sosyalleşiriz.

İnsanın sosyal davranışını anlamak için kişinin deneyeceği diğer yollar da vardır: psikolojik olarak, ekonomik olarak, politik olarak ve belki de biyolojik olarak (belki de değerlerimizden bazıları genlerimizdedir). Bu yüzden de insan davranışını sosyolojik olarak anlamanın anahtarı "sosyal güçlere" bakmaktır. Eğer aynı şeyi yapan, aynı değerlere sahip ve aynı normları izleyen çok fazla sayıda grup varsa o zaman grupları etkileyen işlevsel sosyal güçleri aramalıyız.

Disiplinin Bakış Açısı

Disiplinler dünyaya kendine özgü bir bakış açısı sağlarlar. Bir disiplinin bakış açısı (veya perspektifi) öylesine derinlere uzanır ki o disiplindeki kişiler sizin baktığınızdan çok farklı bir dünyaya bakıyorlar gibi gözükür ve aslında bir bakıma da öyledir. Sarah Blaffer Hrdy, göze çarpan bir evrimsel antropologdur ve o, alan açısından düşünmenin ne demek olduğunu şu tanımında çok güzel bir şekilde dile getirmiştir:

İyi ya da kötü dünyayı çoğu insanın gördüğünden çok farklı bir gözle görüyorum. Bu alanın derinliği milyonlarca yıl uzunluktadır ve alanımın özellikle ilgilendiği denekler: şempanzeler gibi hayvanlardır. Annelerle ilgili bu geniş evrimsel ve karşılaştırmacı bakış açılarındaki düşünme alışkanlığı annelik konusundaki incelemelerimi psiko-analizcilerinkinden, psikologlarınkinden, yazar ve şairlerinkinden ve sosyal tarihçilerinkinden ayırmaktadır.

Bu gibi bir düşünme tarzı, sadece Hrdy gibi uzman antropologlara değil, aynı zamanda hemen herkes için mümkündür. Yaşamlarımızı kavramsallaştırma biçimlerimiz için neredeyse açık, doğru ve önemli bakış açıları ortaya koyabilir. Bu gerçekleşir çünkü her bir disiplinin kendi bakış açısının içerisinde ortaya koyduğu bir dünya görüşü vardır.

Peki o zaman "dünyayı disiplinin bakış açısından görmeye" neler dahildir? Dahil olan üç şey vardır (bunlar birbirlerinden tamamen ayrı olmasalar da):

- Öğeleri disiplinin nüfuz alanı bakımından görmek
- Onları disiplinin kavramları ve kategorileri bakımından görmek
- Bunlar arasındaki bağlantıları görmek

Başlama noktası, disiplinin kendi uzmanlık alanında araştırdığı tüm öğelerin bir bütün olarak var olduklarını görmektir. Bu bütünlük disiplinin nüfuz alanıdır. Bu alandaki öğeler, disiplinin bakış açısının size, onlar hakkında özel bir öngörü vereceği öğelerdir.

Bu yüzden bir disiplinin bakış açısını elde etmeye yönelik iyi bir ilk adım, en azından onun nüfuz alanını tanımlamaktır. Bu nedenle, psikolojinin nüfuz alanı insan davranışıdır (ve ayrıca birçok hayvanın da davranışıdır). Kimyanın nüfuz alanı kimyasalları ve onların etkileşimlerini içerir. Sanat tarihinin nüfuz alanı sanatsal çalışmalarını içerir. Hemşireliğin nüfuz alanını basitçe açıklamak belki zor olabilir, ama genel olarak "hemşirelik durumlarını" içerir. Bir başka deyişle hemşireliğin uygulandığı ve o anlayışı ortaya koyan sağlıkla alakalı durumları içerir.

Fakat nüfuz alanını sadece kelimeleri söyleyerek "belirleyemezsiniz". Öğeleri disiplinin bakış açısından görmek dünyamızdaki öğeleri disiplinin nüfuz alanı bakımından görmek demektir. Disiplinin nüfuz alanını kendi dünyamızdan duvarlarla ayırmak gerekli değildir ("Okulla Alakalı Şeyler": Bkz. s.121). Psikolojinin nüfuz alanı insan davranışını kapsar. Fakat onu bu şekilde tanımlarsam belirginliği kolaylıkla kaybedebilirim. Onun nüfuz alanı tüm insan dav-

ranışlarını kapsar yani herkesin tüm düşündüklerini ve yaptıklarını. Bu psikolojinin bize öngörü sağlayacağı nüfuz alanıdır. O zaman psikolojinin bakış açısından "bakmak" çevremdeki insan davranışının hareketlerini fark etmek demektir. Benzer bir biçimde, kimyanın nüfuz alanı "kimyasalları" kapsar fakat her şey kimyasallardan oluşmuştur. Eğer onun nüfuz alanını "kimyasallar" olarak tanımlarsam aslında kimyanın neyle ilgili olduğuna gözlerimi kapatıyorum demektir. Kimya sadece "kimyasallar" olarak adlandırılan özel şeylerden değil, aynı zamanda her şeyin kimyasal oluşumlarından da bahsetmektedir. Bu yüzden, kimyasal bir bakış açısından "görmek" demek çevremdeki dünyaya bakmak (masalar, kitaplar, tebeşir, kan, köpeğim, insanlar vb.) ve onları birer kimyasal karışım olarak görmektir. Aynı şekilde, sanatsal bir biçimi ve anlamı olmayan bir şeyler görmek veya yaptığımız bir şeyin "sağlıkla alakalı bir durum" olmaması çok güçtür. Ben onları o şekilde "görebilirim".

Bölüm 2'deki (Bkz. sayfa 67) bileşenlerin görselini yeniden düşünün – bir yoldan gidiyordunuz ve dünyayı bileşenler bakımından görüyordunuz. Yolda yürüdükçe gördüğünüz dünya sizin bir coğrafyacı, bir yazar, bir ekonomist, bir sanatçı ve bir felsefeci olma durumunuza göre farklılık gösterecektir. Nesnelerde veya olaylarda odaklandığınız yerler, onları sınıflandırma biçiminiz ve "gördüğünüz" bağıntılar çok farklı olacaktır.

Elinizden geldiğince, şu anda eğitim aldığınız disiplinin bakış açısıyla yürüdüğünüz o yolun nasıl gözüktüğünü tanımlayın.

Bu yüzden bir alandaki uzmanlar sizinle aynı şeyleri görmezler ve onları farklı isimlerle adlandırırlar, sizin gördüğünüz otobanın yanındaki uzun bitkilerdir ama ekolojistler ona Latince bir isim verirler. Bu sadece uydurma bir farklılıktır. Nesneleri ve olayları "görürken" disiplinler onları farklı bir şekilde kavramsallaştırır ve o disiplin olmadan onları çok farklı bir biçimde anlayacağımız kategorilere sokarlar.

Örneğin, bir restoranda siz ve sizin garsonlarınızın müşterilere sinirlendiğini fark edebilirsiniz, fakat siniri "bilişsel bir bozukluk" olarak kavramsallaştırdığınızda onunla ilgili olarak zihninizde hemen tamamıyla yeni bir düşünme biçimi oluşur. Bu olur; çünkü disiplinin bakış açısı sadece nesneleri ve olayları farklı görmemizi değil, aynı zamanda bu nesne ve olaylar arasındaki bağlantıları da görmemize olanak tanır. Bu yüzden, siz sadece bitkileri görürken, ekolojistler onları varlıklarını sürdürmeye çalışan, diğer bitkilerin arasından sıyrılma gayretinde olan ve insan eli değmemiş topraklarda kendi yaşam alanla-

rını kuran bitkiler olarak görürler. Siz bitkileri görürsünüz, ekolojistler mücadele, denge, başarı, tarih ve genetik çeşitliliğin kaybını görürler.

Aynı şey diğer tüm disiplinler için de geçerlidir. Bir coğrafyacının, bir yazarın, bir ekonomistin, bir sanatçının, bir felsefecinin bakış açısını aldıkça görmeye başladığınız bağlantılar çevrenizdeki dünyayı anlayışınızı derinleştirecektir. Eğer böyle olmasına izin verirseniz, bu güçlü bakış açısı sizin dünyaya bakışınızın standart bir şekli halini alacaktır.

Bir Disiplinde Eleştirel Olarak Düşünmeye Karşı Engeller

Birinci bölümde eleştirel düşünmeye karşı olarak anlatılan engeller aynı zamanda bir disiplinde de eleştirel düşünmeye karşı olan engellerdir. Örneğin, engellerden iki tanesi dünya görüşü oluşturmada haberlerden öğrendiklerimiz ve filmlerden, televizyondan, reklamlardan ve diğer kurgusal kaynaklardan öğrendiklerimizle ilgiliydi. Fakat bu kaynaklar aynı zamanda çalıştığımız derslerdeki konularla ilgili olarak bize eleştirel olmayan bir görüş de sağlayabilirler.

Örneğin, uzay seyahati bize kurgusal kaynaklarda gerçeğe-uyan bir biçimde sergilenir. Aynı zamanda Mars veya Jüpiter'den bize çok önemli bilgiler gönderen uzay araçlarıyla ilgili haber görürüz. Bazen de güvenilir bilim adamlarının kara delikler ve solucan deliklerinden bahsettiklerini duyarız. Bu üç kaynak da birbirleriyle neredeyse alakası olmayan kaynaklardır: kurgu, haberler, bilimsel raporlar. Fakat çoğu insan bunları eleştirel olamayan bir biçimde birleştirir ve diğer gezegenlere yapılacak uzay yolculuklarının neredeyse çok yakında olduğunu varsayarlar. Gerçek olmayan bir resim oluştururlar, öyle bir resim ki bilim hakkında öğrenmeye kolaylıkla engel olabilecek bir resim. Bizim küçük gezegen sistemimizin ötesine giden bir uzay seyahatinin gerçekleşme ihtimali yok gibidir. Aradaki mesafeler açıkçası çok büyüktür ve bizim çok yüksek hızlarımız bile aslında çok küçüktür ve kütlesi olan cisimlerle ilgili olan çok büyük fiziksel engeller vardır.

İnsanların güneş sisteminin dışına yapacakları seyahatin imkansız olduğu şüphesiz kanıtlanamaz, ama bu sadece bir fantezidir, dünyada şu anda yaşayan dinozorlar bulmak kadar ihtimal dahilindedir.

Birinci bölümde anlatılan diğer engellerin dersinizle ilgili konularda eleştirel düşünmenizi nasıl ciddi bir biçimde etkilediği ile ilgili örnekleri kolaylıkla bulabilirsiniz. Fen ya da matematik dersiyle ilgili genel korkuyu ve onun bir insanın kapasitesi dahilinde olan sorularda mantıklı düşünmeyi nasıl engellediğini düşünün veya basmakalıp sosyal bilimcileri, hemşireleri, profesörleri,

psikiyatristleri ve öğrencileri düşünün. Bir disiplindeki insanların bir olayı benmerkezci bir şekilde ortaya koyuşlarını ve onu savunmak için mantıksız abartı örnekler vermelerini veya gelişimsel olarak, kendini güvende hissetme ihtiyacının insanları kontrolü ellerinde tutacakları alanları, hâlbuki asıl istekleri bu olmasa da yönlendirdiği durumları düşünün.

Geçmiş Hikâyeler, Geçmiş Mantık

Bir disiplinde eleştirel düşünmeye yönelik diğer engeller de vardır. Derslere boş bir levha olarak girmeyiz zaten zihnimizde olan geçmiş hikâyeler ve hatıralarla gireriz. Bu hikâyeler bir disiplinde nasıl düşündüğümüzü şekillendiren bir mantığa sahiptir. Örneğin, kimyasallarla ilgili bir hikâyemiz vardır; kimya öğretmenleri bazen eğer bir şeyin içinde kimyasallar varsa onun bizim için kötü olduğu şeklindeki hikâyelerle karşılaşırlar. Kimya öğretmenleri bu hikâyelere karşı, bunun olmayacağı çünkü her şeyin kimyasallardan oluştuğu şeklinde bir cevap verirler. Ancak, bir öğrenci olarak kimya öğretmeninizin söylediği şeyi duyabilir, onunla ilgili notlar alabilir, sınavda çıktığında doğru cevapları verebilirsiniz ama yine de kimyasalların sizin için zararlı olduklarına inanmaya devam edersiniz.

Örneğin, biyokimyacıların hayat kimyadır dediklerinde ne demek istediklerini anlamak oldukça zordur. Bu örneklerin fen bilimlerinden olmalarına karşın, geçmiş hikâyeler herhangi bir alanda eleştirel düşünmeye güçlü engellerdir. Şu anda siz içinizde iş hayatının (pazarlama, yönetim, muhasebe...) nasıl işlediğine, hemşirelik ve eğitimin ne olduğuna, diğer kültürlerin ne olduğunu (antropoloji, tarih...), gerçekliğin ne olduğuna (felsefe, din, bilim, çalışmalar...) ve cevapları nasıl bulacağınıza (kütüphanecilik, metotlar, dersler, matematik...) dair geçmiş hikâyelere sahipsiniz. Sahip olduğunuz bu hikâyelerin hepsi yanlış değildir.

Birçoğu yanlıştır ama bir hikâyenin içinde birçok gerçek olsa dahi çok sınırlı bir gerçektir ve içinde oluştuğu şartların dışında bir durum söz konusu olduğunda derin bir biçimde yanlış yönlendiricidir.

Onlara "hikâyeler" demek bile yanlışa yönlendirir, çünkü o hikâyelerin derslerinizdeki yeni bilgilerle kolaylıkla uyuşabilecekleri çıkarımında bulunulabilir. Ancak bu geçmiş hikâyelerimizin ne kadar derinleşebileceği ve etkilerinin ne kadar ikna edici olduğu konusunda bir adalet sağlamaz. Geçmiş hikâyeler derin ve ikna edicidirler çünkü bir bakıma incelenmemişlerdir ve bir bakıma da onlara yönelik bir mantık vardır. Yani, geçmiş hikâyelerimiz sadece hikâyeler değildirler, bir şeyler hakkındaki düşünme şeklimizin tümünü kapsarlar.

Başka bir örnek daha verelim. Çoğu insan evrimin Darwinci yaklaşıma göre nasıl oluştuğu konusunda bir fikre sahiptir. Yine de, bu fikir derin bir şekilde yanlış yönlendirilmiştir ve genellikle yanlışa itilmiştir. Aşağıdakilerden hangilerinin evrim teorisinin bir parçası olduğunu düşünüyorsunuz?

- Yaşam evrimle gelişir.
- Yüksek ve düşük hayat biçimleri vardır.
- Evrim bireylerin çevrelerine nasıl uyum gösterdikleriyle ilgilidir.
- En iyi organizmalar hayatta kalmaya eğilimlidirler.
- Organizmalarda üreme içgüdüsü vardır.
- Organizmalarda ayrıca kendini koruma içgüdüsü vardır.
- Evrim bir bireyin yaşayıp yaşamayacağı hakkında bilgi verir.
- İnsanlar şempanzelere göre evrimsel olarak daha fazla gelişmişlerdir.
- Bir organizma çevresine ne kadar iyi uyum sağlarsa evrimleşmesi o kadar muhtemeldir.
- Şu anda memeliler çağında yaşıyoruz, bir zamanlar çağ dinozorlar çağıydı.
- İnsanlar maymundan evrimleşmişlerdir.
- İnsanlar yaşamaya dinozorlardan daha uygundurlar.
- İnsanlar zekâları bakımından evrimsel olarak daha gelişkinlerdir.

Bu ifadelerin kendilerine göre nasıl bir mantıkları olduğuna dikkat edin. Bir fikirden diğerine mantık yürütebiliriz. Gelişimden yüksek yaşam formlarına, gelişmiş uyum yeteneğine, daha geniş hayatta kalmaya, insanların evrimin en üst noktaları olduğuna ulaşabiliriz.

Fakat tüm ifadeler derin bir şekilde kusurludurlar. Bunlardan birkaç tanesi evrime uydurulabilir ancak bunu sadece anlamlarını ciddi bir biçimde değiştirerek yapabiliriz. Bu mantık kurma biçiminin tamamı evrim teorisinin ne olduğunu bozar. Yine de, bu mantığı oluşturan ifadelerden herhangi birinden ikna olduysanız, o ifadenin nasıl yanlış olabileceği konusunda bir fikri göremeyebilirsiniz.

Geçmiş hikâyelere karşı koyulması çok zordur, çünkü sanki görünmezlerdir. Biz onları tam anlamıyla geçmiş hikâyeler olarak görmeyiz. Biz onları bir

şeylerin oldukları gibi olduklarını düşünürüz. Sonuç olarak, geçmiş hikâyeler karşılaştığımız her şeyi yorumlamamızı etkilerler. Derste öğrendiğimiz bir şeyin geçmiş hikâyemizle karşıtlık oluşturduğunu duymayız bile. Açıkça, geçmiş hikâyelerimizin farkına varmamız bizi güçlendirir, çünkü neye inanacağımızı ve bu mantıkla neye karar vereceğimiz anlamına gelir.

Okulla Alakalı Şeyler

Bir disiplinde eleştirel olarak düşünmeye yönelik bir diğer engel Kurt Reusser'in dördüncü sınıf öğrencilerine sorduğu birkaç matematik problemiyle örneklendirilebilir.

Bir gemide 26 koyun ve 10 keçi vardır. Kaptan kaç yaşındadır?

Öğrencilerden çoğu 26 ile 10'u toplamış ve kaptanın yaşını bulmuştur. Sadece bu da değil, matematikte ne kadar iyi bir seviyedeler ise kaptanın yaşını bulmak için bu rakamları toplama oranı da yükselmiştir.

Bir okul bir geziye gidiyor ve servis otobüslerine ihtiyaçları var. Okulda 140 öğrenci var ve her bir servis otobüsü 30 çocuk taşıyabiliyor. Toplamda kaç otobüse ihtiyaçları vardır?

Çocukların cevabı "dört, 20 kişi de dışarı da kalır"!

Bu cevaplarda olan nedir? Bu, çocukların matematik bilmedikleri demek değildir. Bu, çocukların gerçek ile matematiği birleştiremedikleri demektir. Onlar için matematik okulda öğrendiğiniz bir şeydir ve gerçek kaptanlar ve servis otobüsleriyle alakası yoktur.

Çoğumuz bu "Okulla Alakalı Şeyler" isimli kategoriye sahibizdir. Bunlar okulda duyduğumuz şeylerdir ve bunları zihnimizde özel bir haznenin içerisinde tutarız. *Şöyle düşünürüz: "Hemşire olmak için bazı engelleri aşmak zorundayım ve bunlardan bir tanesi de fen bilimleri derslerini almaktır. Ancak benim bu şeyleri hatırlamama gerek yok. Onlar sadece fen bilimleri dersleri, hemşirelikle alakalı değil ki!"*

Ders içeriğini sadece okulla alakalı şeyler olarak izole etme arzusu bazı çalışma teknikleriyle en üst seviyeye ulaşır: pasif dinleme, bilgiyi organize etme ve sentezlemektense ezberleme, kitaptaki veya dersteki bilgiyi basit bir şekilde tekrarlama, sorular sormama. Derslerimde dersle alakalı bilgiler diye tabir ettiğim şeyleri not alır sonra da sınavda yazarsam, birçok şeyi öğrenme ihtimalim azalır. Bu dersi veririm vermesine ama aklımda geçmiş hikâyelerim kalır. Bunlar kırılması zor alışkanlıklardır ve eleştirel düşünmeyi daha iyi bir

okul performansı yaratacak bir araç olarak kullanma inancını benimsemek zordur.

Hikâyeni Anlat

Konuyu kendi başınıza düşünmeniz, kendi bilginizin yapılandırılmasında yer almanız önemlidir.

Şimdi bu fikir doğrultusunda, kişisel geçmişinizi gözden geçirin. İki yıldan fazla zaman önce aldığınız dersleri hatırlayın:

- *Düşünmenizde veya hayatınızda hâlâ büyük bir öneme sahip olan o derste öğrendiğiniz herhangi bir şeyin örneği nedir?*
- *Hayatınızda uzun soluklu bir etkisi olmayan bir ders var mıdır?*

Şimdi kendinize şunu sorun: "Şu anda almakta olduğum bu dersi ilk sorudaki örnek şekline nasıl getirebilirim? Onun hayatıma değer katmasını nasıl sağlarım?"

Disipline Güvenmek

Eleştirel düşünme bakımından disipline güvenmek hakkında konuşmak görünüşte iki zıt mesajı ortaya koyuyor gibidir. İlki, eleştirel düşünmenin çalışmakta olduğunuz disiplini sorgulamanız konusunda sizi cesaretlendirdiğidir; ama ikincisi de, çalışmakta olduğunuz disipline güvenmenizin mantıklı olduğudur. Her bir mesaj mantıklıdır ve her biri abartılabilir.

Sorgulamak, eleştirel düşünmenin kalbinde yatan şeydir ve bir öğrenci bir disiplinin birçok yönünü sorgulayacaktır: ders materyalinin nasıl analiz edileceğini, onu ortaya çıkan durumlara nasıl uygulayacağını, farklı teorileri nasıl karşılaştırıp kıyaslayacağını, temel kavramları nasıl organize edeceğini ve disiplinin kendi içindeki duruşları nasıl değerlendireceğini.

Örneğin, siyasal bilimler dersinde çeşitli siyasal sistemleri karşılaştırıp kıyaslayabilir, onları değerlendirebilir ve belki de bir tanesini ya da bir diğerini reddedebilirsiniz. Bir ahlak dersinde, kürtajın veya yemek için hayvanları öldürmenin ahlaki olup olmadığı konusundaki tartışmaları değerlendirmeniz istenebilir ve belki de çok mantıklı bir karar verebilirsiniz.

Bu sorgulama tutumu, sizi eleştirel düşünmenin amacının bir disiplinde öğrendiklerinize karşı şüpheci olmak olduğu izlenimine götürebilir. Bu, ders ilk elden deneyim sahibi olduğunuz konuları (ilişkiler, spor, diyet, aile, güç yapıları, sanat) kapsadığında özellikle doğrudur. Bu dersi bu konular hakkındaki fikirlerinizin hiç etkilenmeden de bitirebilirsiniz. Ya da evlilikle ilgili tartışmaları okumuş olarak alandaki herkesin bu konuyla ilgili kendi görüşlerine sahip oldukları fikrine ulaşabilirsiniz. Her bir görüşün birçok görüşten bir tanesi olduğu ve diğerlerinden daha iyi olmadığı sonucuna varabilirsiniz. Bunlardan bazılarına otomatikman şüpheyle yaklaşabilir ve kendi evlilik fikrinizden ya da içinde büyüdüğünüz evlilik fikrinden daha iyi olmadığını düşünebilirsiniz.

Konunun sadece "okulla lakalı Şeyler" olması fikri bu şüpheciliği artırabilir. En azından, sizi dersin içeriğinin çok da ciddiye alınacak bir şey olmadığı izlenimine yönlendirebilir. Hemen şunu söyleyebilirsiniz "Siyasal sistemler veya kürtaj veya evlilik ile ilgili o kadar çok görüş var ki derse ilk girdiğimden daha iyi bir durumda değilim. Bu sadece bakış açısıyla ilgili bir şey." Fakat bunu söylemek bir hata olacaktır.

Büyük oranda, bir disiplindeki bulgulara, bir alandaki derslerde veya kitaplarda sunulan materyallere güvenilebilir. Aslında, toplumumuzdaki diğer bilgi kaynaklarıyla kıyaslandığında okullarda okutulan disiplinlere belirgin bir oranda güvenilebilir. Disiplinler içerisinde bazı bozulmalar vardır ve sizin bunların farkına varmanız gerekir. Örneğin, disiplindeki uzmanlar bulgularında bu bulguların bazı ortamlara uygulandıklarına oranla çok daha güvenilirdirler. Bu yüzden, fizikte hava durumu gibi fiziksel süreçleri yöneten kuralları biliyoruz fakat fizik bize bir haftalık hava durumunun ne olacağı konusunda bilgi vereceği anlamına gelmez, zaten bilgi de veremez (ne kadar paradoksal gözükse de, fizik bize gelecek haftaki hava durumunun ne olacağı konusunda fizik bazında tahminde bulunamayacağımızı kanıtlamak için kullanılabilir).

Bir başka bozulma kaynağı da şudur ki disiplin uzmanları da herkes gibi insandırlar, bu yüzden tıpkı sizin ya da benim gibi benmerkezci ya da gelişimsel faktörler tarafından yönlendirilebilirler. Bozulmanın üçüncü kaynağı aslında disiplinin güçlülüğünden kaynaklanır. Doğaları gereği disiplinler bir durumu etkileyen tüm faktörlere dikkat edemezler. Bir disiplin sadece incelediği durumu etkileyen faktörlere dikkat eder. Bu yüzden, psikoloji dersinde ergen gelişimi konusunu işliyorsanız, bir gelişimsel psikologun düşündüğü tarzda düşünmeyi öğreniyorsunuz demektir. Ergenlerin özellikle deneyler ve korelasyonel çalışmalar temelinde fiziksel, bilişsel, sosyal ve kişilik değişimlerinin biçimlerini inceleyerek ergenlere yönelik bir öngörü edinirsiniz. Bir psikologun düşünme tarzında düşünürken ergen gelişimindeki psikolojik faktör-

lere yoğunlaşırsınız; antropolojik, yasal, ekonomik, tıbbi ve edebi faktörlere değil.

O zaman, bir disiplini soru olmadan kabul etmemek önemlidir. Bir öğrenci olarak öğretmenlerin derslerinde, yazarların ders kitaplarında, o alandaki bilim adamlarının o alanda eleştirel düşünme standartlarına ne kadar ağırlık verdiklerini kavramanız zordur. Bir derste kullanılan bir ders kitabı çok nadiren "birisinin kişisel görüş"üdür.

Bunu televizyonlardaki, gazetelerdeki veya internetteki yorumlarla veya politikacılarla, lobi çalışması yapanlarla, reklamcılarla ve diğer "avukatlarla" karşılaştırın. Çoğu (tümü değilse de) aktif bir biçimde sizin onların kendi görüşlerinden etkilenmeniz için uğraşmaktadırlar. Aksine, bir ders kitabında farklı ve zıt görüşlerin hepsine yer verilir. Bu metinlerin yazarları önyargıyı ortadan kaldırmak için çok çalışırlar (ders kitaplarıyla ilgili en sık eleştiri çok az değil de çok fazla fikre yer verdikleri yönündedir). Bilimsel çalışmalar alanlarında yoğun bilgi ve beceriye sahip kişiler tarafından incelenirler. Bunlardan hiçbirisi yazarların benmerkezciliği veya önyargıları tamamıyla elemekte başarılı olduklarını ortaya koymaz. Tabii ki böyle değildir. Fakat önyargıyı ortadan kaldırmayı denemeyen veya bir konuyu sadece kendi taraflarından ortaya koyan insanlardan çok daha başarılıdırlar.

O zaman, bir disipline güvenmek ona tamamıyla veya otomatikman inanmak anlamına gelmez. Onu ciddiye almak, kendisinden bir şeyler öğrenilecek biri olduğu anlamına gelir. Otomatikman şüphe edilecek veya bir yana atılacak veya reddedilecek bir şey anlamına değil. Bunları göz önünde bulundurduktan sonra, bir fikri reddedebilir veya onu bu ya da şu şekilde yetersiz bulabilirsiniz. Fakat bir disipline güvenmek "onu denemek" onunla düşünmek ve dünyayı yeni ve zengin bir biçimde görmeye ne kadar yardımcı olduğunu algılamak demektir.

ALANIN İÇSELLEŞTİRİLMESİ

Göz önünde bulundurun:

> *(1a) Arabalar hakkında çok fazla bir şey bilmeyen birisine arabanızı satıyor olduğunuzu düşünün ve onun arabanın değerinden fazla ödemeye razı olduğunu düşünün. Ne yapardınız?*

Birçok bakımdan bu sıradan günlük bir sorudur.

Şimdi farklı bir şeyi göz önünde bulundurun. Etik derslerinde, genellikle iki ana etik bakış açısından bahsedilir: haklar teorisi ve sonuçlar teorisi. Haklar teorisi sizden kabaca şu soruyu sormanızı ister: "Bu davranışla kimin hakları çiğnenmektedir? Bu adil bir davranış şekli midir?". Sonuçlar teorisi sizden kabaca şu soruyu sormanızı ister: "Bu işle alakalı herkes için yapılan eylemin olumlu ve olumsuz sonuçları nelerdir?". Bu yüzden bir öğretmen etik dersinin bir parçası olarak şu kompozisyon sorusunu sorabilir:

> *(1b) Aşağıdakinin haklar teorisi mi yoksa sonuçlar teorisi mi yoksa her ikisi de mi olduğunu belirtiniz: Arabalar hakkında çok fazla bir şey bilmeyen birisine arabanızı satıyor olduğunuzu düşünün ve onun arabanın değerinden fazla ödemeye razı olduğunu düşünün. Ne yapardınız?*

Disiplini içselleştirme konusunda ve "okulla alakalı şeyler" noktasından kurtulmanın bir noktaya varmanın bir yolu şunu görmektir: (1a) ve (1b) sorularının görüntüde aynı soru oldukları konusunda güçlü bir his vardır. Herhangi bir dersin bir kısmı günlük olaylara disiplindeki merkezi kavramlar açısından bakmamız gerektiğidir. Bunu yapmaktaki amaç dersin üzerinden uzun zaman geçse de bilgilerin kalıcı olmasıdır. Eğer öyle olmazsa, o ders sizi kaçırmış demektir.

Daha fazla zıtlık içeren ve derin bir şekilde kişisel olan konularda bile benzer derecede bir güven göstermek mantıklıdır. Örneğin, birçok insan için İncil'i anlamak derin bir şekilde kişisel bir konudur ve yoğun bir biçimde hayatlarının belirgin bir parçasıdır. Fakat İncil'in ne söylediğini bulmak istiyorsanız, eğer bu sizin için önemliyse, bunun için yapılacak şey İncil çalışmaları konusunda bir ders almanızdır. Bu gibi bir derste muhtemelen okuyacağınız yazarlar çok çeşitli bakış açıları ve yorumlara aşina olan İncil uzmanları olacaktır. Onlar ilk kaynakları dikkatlice okumuşlardır. El yazmalarının tarihleri, bunların ne zaman ve kim tarafından yazıldıkları konusunda mantıklı sonuçlara ulaşmışlardır. Çok büyük ihtimalle orijinal dilleri biliyorlardır. Hem tarih devirlerine hem de arkeolojik kayıtlara aşinadırlar.

Bu gibi yoğun araştırmalar televizyon belgeselleri, web siteleri, dini liderlerin verdiği vaazlar, radyodaki Protestanlar veya New York Times çok satanlar gibi danışabileceğiniz birçok diğer kaynaklarda yoktur.

Şüphesiz alanın güvenilirliği o alandaki bilim adamlarının doğru olduklarını ortaya koymaz. Birçok nedenden dolayı hatalı olabilirler. Bunun için onların sonuçları, kanıtları, yorumları ve şartları, yaptıkları varsayımlar ve göz ardı ettikleri alternatifler konusunda eleştirel bir şekilde düşünmelisiniz.

Bunun yanı sıra, onlar bulabileceğiniz en iyi kaynaklardırlar. Dahası, eğer daha sonra yanlış oldukları gösterilirse, bunu gösteren kişi de muhtemelen eleştirel olarak düşünen, aynı topluluğun bir üyesi olan tarihçiler ve İncil araştırmacıları olacaktır.

GENEL DÜŞÜNCE

Disiplinlerin genellikle yaptıkları şeylerden bir tanesi genel düşünceyle zıtlık göstermektir. Eğer bu olursa, genel düşünceyi sorgulama ihtiyacı hissedebilirsiniz. Disiplinler dikkatlice toplanmış kanıtlar, mantıklı tartışmalar ve diğerleri tarafından yapılmış eleştirilerle doludurlar. Genel düşünce bunlardan hiçbirisinin konusu değildir ve aynı zamanda sistematik de değildir. Oturduğunuz sıranın %99'unun boş uzay olduğu; soğuk ve ıslak olmanın gribe yakalanmada bir anlam ifade etmediği, ülsere stresin değil, bakterilerin neden olduğu, nesnel olarak renk diye bir şeyin olmadığı, büyük çoğunluğumuzun Nazilerin davrandığı şekilde davranabileceği genel düşünce değildir. Bu örnekler çoğu insanın genel düşüncesiyle çelişse de, sahip olduğumuz kanıtlara göre doğrudurlar.

Aynı şey, ne kadar zıt veya kişisel olursa olsun herhangi bir konu için söylenebilir. Aslında, bir konu hayatınızda ne kadar önemliyse, onunla ilgili bir ders almak, o alanda bir kitap okumak da o derecede önemlidir. Aşağıda birçok insan için çok önemli olan konuların kısa bir listesi verilmiştir ve insanlar o disiplinin bulgularına ve bakış açılarına başvurarak ve onları ciddiye alarak çok büyük oranda fayda sağlayabilirler:

- Diyet
- Ölüme ve ölmeye karşı sağlıklı tutumlar
- ABD'deki suçun nedenleri
- Global ısınma
- Klonlama
- Kürtajın ahlakiliği, hayvan hakları, cinsel ahlak
- Terörizmin nedenleri
- Bitkisel tedavilerin etkililiği
- Toplumumuzun davacı doğası
- Parapsikoloji, telekinezi

Aynı Fikirde Olmadığınızda

Derslerinizde veya kitaplarınızda bazı yanlışlıklar olabilir. Bu oldukça mümkündür. Fakat derslerin veya kitapların yanlış veya önyargılı oldukları konusunda çok çabuk bir yargıya ulaşmakta temkinli olun. Eğer kitabın söylediği şey kendi deneyimlerinizle zıtsa metnin yersiz olduğu sonucuna varmadan önce bazı soruları dikkatli bir biçimde gözden geçirin. Örneğin,

- Bu şartlar altında, söylenen ve söylenmek isteneni açık bir şekilde anladım mı?
- Anlaşamadığım şey sadece genel düşünce tabanlı mı? Genel düşünce bakış açısının gerçek kanıtı nedir?
- İnançlarım eleştirel olmayarak kabul ettiğim kaynaklara mı dayanıyor?
- Kendi deneyimlerim sınırlı mı? Sadece bir alanda mı uygulanabilir?
- Metinde anlatılan şeye inanmamak konusunda bir çıkarım var mı? Egom bir fikri değil de diğerini kabul etmekte mi?
- Dünya görüşümün sarsılmasıyla ilgili farkında olmadığım bazı korkularım var mı? Disiplindeki bulgular beni sinirlendiriyor mu?

BAZI SONUÇLAR

Burada listelenen sonuçlar bu noktada zamansız olabilir. Onları iyi bir şekilde yapmak için daha fazla uygulamaya ihtiyacınız olabilir. Fakat bir başlangıç yapmalısınız.

Bu bölümün sonunda;

1- İAÖ-R: Bu bölümdeki temel kavramların ifade ettiği şeyleri ifade edebilmeli, ayrıntıya girebilmeli, örneklendirebilmeli ve resmedebilmelisiniz. Bunlar: "bir disiplinin mantığı", "bir disiplindeki kelimelerin önemi", "temel ve güçlü kavramlar", "bir dersteki merkezi soru" ve "bir disiplinin bakış açısı" konularıdır.

2- Çalıştığınız disiplinin mantığını açık ve doğru bir şekilde analiz edebilmelisiniz (disiplinin derin veya geniş bir anlayışını gösterecek bir şekilde olmasına gerek yok).

3- Mantık bileşenlerini kullanarak disiplin içerisinde sorular oluşturabilmelisiniz ("Bu sanat eserine barok dedirten şeyler nelerdir?", "Bu teori hangi bilgi ve varsayımları temel almaktadır?").

4- Problemleri veya durumları açıklarken disiplinin kelimelerini kullanmaya başlıyorsunuz.

5- Dersteki temel ve güçlü kavramları kullanarak en azından önemli problemlerin bazılarını derinlemesine düşünebilmelisiniz. Bunu mantıklı bir şekilde açık ve doğru bir yolla yapabilmelisiniz. Yine bu kavramları çok çeşitli problemler ve konulara uygularken çok derinlemesine yapmanız gerekmez.

6- Kesin olmasa da dersin merkezi sorusunu belirleyebilmelisiniz. Derste ortaya çıkan görünürdeki her sorunun veya problemin bu merkezi sorununun nasıl bir biçimi olduğunu tanımlayabilmelisiniz.

7- Disiplinin bakış açısını tanımlayabilmelisiniz. Bir kişinin o bakış açısıyla dünyaya baktığında gördüğü nüfuz alanı, kategoriler ve bağlantılar. Bunlarla ilgili kendi örneklerinizi verebilmelisiniz. Fakat bundan da fazlası, dünyayı bu bakış açısıyla görmeye başlayabilmelisiniz.

8- Bir disiplinde eleştirel düşünmeye engel olan engelleri ifade edebilmeli, ayrıntıya girebilmeli ve kendi örneklerinizi verebilmelisiniz.

9- Bu bölümün kazanımlarını birinci ve ikinci bölümün kazanımları ile (sayfa 40 ve 81) birleştirebilmelisiniz. Bu önceki kazanımları geniş ve derin bir yolla açıklayabilmeli ve uygulayabilmelisiniz.

Yazma Fikirleri

("Yazma Fikirleri" ile ilgili genel çerçeve sayfa 40'ta verilmiştir.)

1- Çalıştığınız disiplinde sorular nasıl bir rol oynar? Mantık kurmak nasıl bir rol oynar? Sonuçlara inanmak konusu nasıl bir rol oynar?

2- Çalışmakta olduğunuz disiplini bir düşünme sistemi olarak görmek ile bir bilgi topluluğu olarak görmek arasındaki ayrım hakkında düşünün. Bu ikisi arasındaki temel farklılıklar hakkında ne söylersiniz? Bu durum, disiplinde ders alan bir kişiyi nasıl etkiler?

3- Sayfa 183 ve 184'te eleştirel olarak düşünen bir kişinin bazı zihinsel nitelik özelliklerinin kısa tanımları verilmiştir. Öğrenmenizin bu seviyesinde yapabildiğiniz kadarıyla, birisinin çalıştığınız alanla zihinsel

olarak meşgul olması demek ne demektir? (Örneğin, bir yazma dersinde olduğunuzu varsayın. Bir kişinin bir yazar olmak için yerine getirmesi gereken şeyler nelerdir?)

4- Çalıştığınız disiplinle alakalı olarak yazabileceğiniz çok sayıda soru vardır. Disiplin dünya üzerinde ne gibi bir etkiye sahiptir? Ne gibi bir etkiye sahip olmalıdır? Genel olarak insanlar disiplinin bulgularını veya uzmanlığını ciddiye aldıklarında çıkarımlar ve sonuçlar ne olacaktır? İnsanlar bunu politik, sosyal, hukuki ve eğitim kurumlarında hesaba katmada nasıl sıklıkla başarısız olurlar? Disiplinin temel ve güçlü kavramları ve ortaya attığı merkezi sorular okul dışındaki dünyada ne şekilde gereklidir? Genç insanlar disiplinin bakış açısıyla düşünmekten ne gibi faydalar edinirler? Çalıştığınız disiplin ile ilgili bir şeyler yazmak için kendi fikirlerinizi oluşturun.

Hikâyeni Anlat

("Hikâyeni Anlat" konusunun arkasındaki fikir ve bunu yapmak ile ilgili bazı öneriler sayfa 41-42'de verilmiştir.)

1- Çalıştığınız disipline yönelik tutumunuz nedir? Bu tutumunuz, o disiplinde bir ders almadan önce, nasıl değişiklik göstermiştir? Kişisel olarak onda daha açık bir hale gelmenize yardımcı olabilecek bazı faktörler nelerdir?

2- Bu derste odaklandığınız konu hakkında o alanda bir derece yapmanın nasıl bir şey olacağı konusunda hiç düşündünüz mü? Ve hatta daha fazlası, o alanda bir uzman olmanın nasıl bir şey olacağını düşündünüz mü? Bu yolda sizi neler beklemektedir?

3- Zihninizde "okulla alakalı şeyler" şeklinde bir kategori var mı? Eğer varsa, ne kadar güçlü? Bu sizin disiplini ciddiye almanızı ne ölçüde engellemektedir?

4- Almakta olduğunuz dersin merkezi sorusunu göz önüne getirin ve geçmiş hikâyelerinizin o soruların "cevabı" olduklarını yorumlayın. Geçmiş hikâyelerimizden oldukça habersiz olduğumuzdan dolayı onları dillendirmek çoğunlukla çok zordur, fakat burada gerçek bazı içgörülere sahip olabilirsiniz. Bu soruyu cevaplamak için muhtemelen düşünmenize uygulandığınız sınırlandırmaların bazılarını bırakmak zorundasınız. Bu yüzden, eğer siyasal bilimlerde bir ders ise, siyasetin

veya hükümetin gerçekten nasıl çalıştığını düşünüyorsunuz? Eğer hemşirelik ile ilgili bir ders ise, hasta insanları tedavi etmeyle ilgili görüşünüz nedir? Konuyu çalışmakta olduğunuz alana adapte ediniz ve daha sonra geçmiş hikâyenizi nasıl edindiğinizi yorumlayınız.

5- Dersinizdeki veya disiplindeki temel ve güçlü kavramları düşünün. Bu derse girmeden önce onlar hakkındaki fikirleriniz neydi? Kavramları kelimeler size tanıdık gelmeseler bile, kavramlar zihninizde çok uzun bir süre, siz farkında olmadan, iyi bir şekilde işlev görebilir. Bu t&g kavramlar hayatınızda ne gibi etkilere sahiptirler?

BÖLÜM 3-Alıştırmalar

Aşağıdaki alıştırmalar çok çeşitli disiplinlerden örnekler içermektedir. Bunlardan birkaçı sizin çalışmakta olduğunuz alanla ilgili olabilir. Fakat alıştırmaların sizden yapmanızı istediği şey doğrudan sizin çalıştığınız alanla alakalıdır. Bu alıştırmalar seçildi, çünkü bunlar herhangi bir alanda eleştirel düşünme hakkında önemli noktaları gün yüzüne çıkarabilecek alıştırmalardır.

Eğer mümkünse, soruyu olduğu gibi cevapladıktan sonra, onu çalıştığınız disipline uygulayıp uygulayamayacağınıza bakın.

3.1 Almakta olduğunuz bir disiplin temelli dersin mantığını "mantık bileşenleri döngüsünde ilerleyerek" analiz edin. Eğer isterseniz, (Bkz. sayfa 101-103) "Edebiyat Dersinin Mantığı" yazısını örnek olarak kullanabilirsiniz.

3.2 Burada bir kompozisyon metninden iki paragraf verilmiştir:

Her ne zaman yazarsanız, amacınız yazdıklarınızı okuyacak insanlar ile etkili bir iletişim kurmaktır. Bu okurlar sizin hedef kitleniz olarak düşünülür. Bazen hedef kitleniz sınıf arkadaşlarınız, öğretmeniniz, arkadaşlarınız, aileniz veya patronunuz gibi belirli insanları içerebilir. Diğer zamanlarda ise, yerel gazeteyi okuyan genel halk için yazıyor olabilirsiniz.

Yazarken kendinize şunları sorun: Bunu kim okuyacak? Yazdığım şeyle ilgili olarak hâlihazırda ne kadar şey biliyorlar? Yazdığım konuya yönelik tutumları nedir? Bu sorulara verdiğiniz cevaplar hedef kitlenizi belirlemekte size yardımcı olabilir. Hedef kitlenizi bir kez analiz ettikten sonra, yazınız için en uygun olacak içerik, kelime ve biçim konusuna daha iyi karar verebilirsiniz.

***a.** İki paragrafta yazarların bir noktadan ötekine geçerken nasıl bir mantık kurduklarını tanımlamak için mantık bileşenlerini kullanınız.

b. Dersinizdeki okuma parçalarındaki farklı paragraflarla aynı türden bir analiz yapınız.

3.3 Eleştirel düşünme iyi sorular sormayı içerir. Çalışmakta olduğunuz disiplinle ilgili beş tane soru yazınız. Cevaplarını öğrenmenin sizin için önemli olduğu türden önemli sorular olmalıdırlar. Bu gibi soruları bulmakta zorluk çekiyorsanız, bundan ne sonuç çıkarıyorsunuz?

3.4 Kitabınız kapalıyken, bu bölümdeki önemli kavramlarla ilgili İAÖ-R yazınız: "bir disiplinin mantığı", "bir disiplindeki kelimelerin önemi", "temel ve güçlü kavramlar", "bir dersteki merkezi soru" ve "bir disiplinin bakış açısı".

3.5 Eleştirel düşünme orijinaldir. Matematik problemlerini düşünün. Öğrenciler çoğunlukla kesin matematik problemlerini tercih ederler çünkü tek yapmaları gereken birtakım hesaplamalar ve hesap makinesi işlemidir. Kelimesel problemlerden nefret ederler. Bu doğaldır. Hesaplama yapmak onlara çok daha güvenli gelir çünkü nasıl ilerleyecekleri konusunda iyi bir fikirleri vardır. Problem çok açık uçlu gözükmez. Bunun yanı sıra, eleştirel düşünme oldukça niceliksel bir bakımdan gerçek hayat problemlerine uygulanabilir. Onları matematiksel olarak düşünün ve sadece ondan sonra hesaplamalar yapın.

a. Gerçekçi bir matematik algısına sahip olmak, milli piyango bileti almanın aslında anlamsız olduğunu gösterir. Matematik alanındaki çoğu insan piyangoyu "aptallık vergisi" olarak nitelendirir. Bunun neden böyle olduğunu matematiksel olarak belirtiniz.

***b.** Kredi kartı borcunu düşünün: ödediğiniz faiz ile aslında ne alıyorsunuz?

Hayatınızda matematiksel olarak düşünmeniz gereken bazı alanlar nelerdir?

***3.6 Bir alandaki mantık**. Etik olarak düşünmek ile yasal olarak düşünmek arasındaki farklılık nedir? Farklılığı ortaya koymak için bazı örnekler veriniz.

***3.7 Disiplinin kelimeleri**. Ders ilerledikçe, tanımlayabildiğiniz ancak gerçekten anlamadığınız terimlerin bir kaydını tutunuz. Alandaki kelimelerden yaşantınıza şu anda uygulayabildiğiniz olanlarının bir kaydını tutunuz.

3.8 Aldığınız derslerdeki ders kitaplarından birinin içindekiler bölümüne bakınız ve kitabın ana temalarının bir kavram haritasını çıkarınız. Alternatif olarak, bu dersin temel ve güçlü kavramlarının bir kavram haritasını oluşturunuz.

3.9 Grup çalışması. Dört kişilik gruplarda, dersin merkezi sorusunu eleştirel olarak tartışınız. Ne olduğu, dersi bir bütün olarak nasıl birleştirdiği, diğer alakalı alanlardaki merkezi sorularla nasıl uygunluk gösterdiği konusunda bir fikir birliğine varmaya çalışınız. Daha sonra aldığınız üç tane diğer ders ile ilgili merkezi soruları yazınız (olabildiğince yeni tarihli olanları yazmaya çalışınız).

Yazdığınız merkezi soruları bu ders için belirlediklerinizle karşılaştırınız. Ne bakımdan benzerler? Ciddi farklılıklar nelerdir? Birbirleriyle nasıl uyum gösterirler?

***3.10** "Alanın İçselleştirilmesi" başlıklı (Bkz. sayfa 124-125) kutucuğa yeniden bakınız ve bu derste çalıştığınız alana onu adapte ediniz. Çalıştığınız alanın bakış açısından oluşturulabilecek olan 3 ya da 4 soru alınız (Örneğin sosyoloji dersinde: "Ailenin yapısal ve fonksiyonel bakış açısından, ailelerin insan toplumunda oynadıkları ana rolleri nelerdir?).

Daha sonra, aynı soruyu sorunuz fakat ilk yarısını dahil etmeyiniz. Akademik olmayan bir dille yazmaya çalışınız: "Aileler nasıl işlerler?".

Aynı sorunun bu iki çeşidi size nasıl farklı gözüküyor? Alanın bakış açısından, sorular ne bakımdan benzer veya farklıdırlar?

3.11 Kişisel değerlendirme için eleştirel yazma. Bir konuda eleştirel düşünmedeki kendi ilk test ve son testlerinizi oluşturun. Dersteki önemli bir soruyu seçin. Merkezi soru olmayabilir, fakat çok önemli bir soru olmalıdır. Belki de onu bir ünitenin ya da birkaç ünitenin başlığını adapte ederek sorabilirsiniz. Aşağıda bazı örnekler verilmiştir:

Yaşam Bilimleri: Vücut nasıl işler?

Eğitim: Çocuklar nasıl öğrenir?

Jeoloji: Yer biçimleri nasıl oluşur?

İş: Bir kişi bir işi nasıl yönetir?

Kompozisyon: Bir kişi tartışmacı bir makaleyi nasıl yazar?

Bu sorunun cevabını dersin başlangıcına yakın bir zamanda verin. Cevabınızı oluşturuyorken onunla ilgili düşünüyor olacaksınız. Cevabınızı yazdığı-

nızda, onu bir yerlere koyun ve ona tekrar bakmayın. Geçmişe gömülmesi için biraz zaman verin.

Dersin sonlarına doğru (ilk cevabınıza bakmadan), aynı soruyu yeniden cevaplayın.

Daha sonra her iki cevabı da kıyaslayın, fakat bunu yaparken her birisinin içerdiği bilgilere bakmayın. Şunlara göre kıyaslayın:

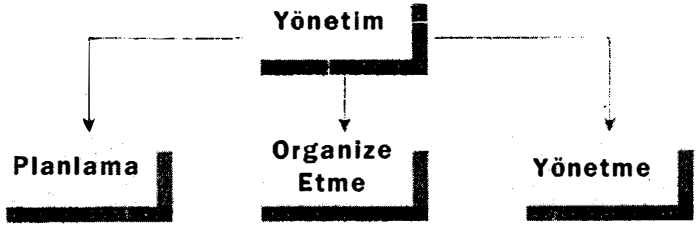
- Bilgiyi nasıl organize ettiğinize göre
- Cevabın mantığını ne derecede iyi anladığınıza göre
- Parçaları bir bütün olarak ne kadar iyi görebildiğinize göre (sentez)

Cevabınızdaki netlikte, önemde, kesinlikte ve derinlikte belirgin bir gelişimi de fark etmelisiniz.

3.12 Bir çalışma becerisi olarak, ezberlemek çok iyi bir şey değildir. Bunun yerine ne yapabilirsiniz? (Dersinizdeki çalışma alışkanlıklarınızın etkililiğini göz önünde bulundurun. Ciddi bir tıbbi durum için bir doktor olacağınızı düşünün. Bir doktorun alanında sizin derslerinizde çalıştığınız gibi çalışmasını ister miydiniz? Neden evet, neden hayır? Doktorunuzun nasıl çalışmış olmasını isterdiniz?)

***3.13** Bir görsel olarak, anladığınız kadarıyla eleştirel düşünmenin bir kavram haritasını çiziniz.

***3.14** Burada bir yönetim ders kitabındaki yeni bir yönetim paradigmasını temel alan bir kavram haritası verilmiştir10:

Bu paradigmanın mantığını düşünerek temel ve güçlü bir kavram olarak neyin eksik olduğunu görebiliyor musunuz?

3.15 Engeller. Birinci bölümde listelenen (Bkz. sayfa 18-25) engellerin her birini alın ve bu dersi aldığınız disiplinde eleştirel düşünmeye engel olabilecek birer örnek verin. Spesifik olun.

***3.16** İnsanların neden dinozorlardan daha uygun olduğunu siz (ya da bir başkası) düşünüyorsunuz? Bunun gerekçesini tartışınız.

3.17 Grup çalışması. Bu dersteki geçmiş yaşam hikâyeleriniz üzerine odaklanın (Bu zor bir iştir).

Bireysel olarak, alandaki en önemli kavramlardan 5 tanesini alın (bunu yapmanın en iyi yolu içindekiler tablosundan başlıkları almaktır). Kitapta onlar hakkında bir şeyler okumadan önce, onlar hakkındaki ana fikirlerinizi yazın. Onları nasıl anlıyorsunuz, nasıl işlev görürler. Örneğin, bunun sosyolojide bir ders olduğunu düşünün ve başlıklardan bir tanesi "kültürel çeşitlilik" olsun. Kültürel çeşitliliğin ne olduğunu, nasıl işlev gördüğünü, nasıl ortaya çıktığını, ne etkileri olduğunu, onun hakkında ne hissettiğinizi, size önemli gelen her neyse onu açıklayın (Bunun kötü açıklanmış bir soru olduğunun farkına varın. Bunu kendi alanınıza uygulamanız gerekmektedir).

Şimdi, cevaplarınızı dört kişilik gruplarda tartışın. Burada amacınız kendi bakış açınızı diğerleriyle tartışmak değildir. İçinizde ortaya çıkan geçmiş yaşam hikâyelerinin açık bir şekilde anlaşılmasının sağlanmasıdır.

Daha sonra, kitabı okuyun ve kitapta anlatılanla karşılaştırın. Bunu aynı dört kişiyle tartışın. Buradaki amacınız doğru ya da yanlış olup olmadığınızı bulmak değildir. Buradaki amacınız yine geçmiş yaşam hikâyenizi veya mantığınızın bilinçli bir anlayışını elde etmek ve çalıştığınız disiplinin mantığı ile karşılaştırmaktır.

***3.18** "Güneşin yarın doğup doğmayacağını gerçekten bilmiyoruz". Bu cümleyi değerlendiriniz.

3.19 Temel ve güçlü kavramları kullanarak, dersinizin merkezi sorusu hakkında kısa bir deneme yazınız. Sayfa 105-107'de verilen örneği model olarak kullanabilirsiniz.

3.20 İAÖ-R. 3.Bölümün içeriğini gözden geçirin.

- Bu bölümde açıklayıcı bir ifade (veya tanım) bulun.
- Bir fikrin ayrıntısını bulun.
- Bir örnek ve daha sonra zıt bir örnek bulun.
- Bir görsel bulun.

3.21 Sayfa 205-206'daki eleştirel düşünürün karakter özelliklerinin kısa tanımını okuyun. Zihinsel empatinin ve zihinsel tevazunun çalıştığınız disiplini öğrenmenize nasıl girdiğini açıklayın.

GÜNLÜK UYGULAMA

Eleştirel Düşünmenin Günlük Hayatınızda ve Öğrenmenize Entegre Edilmesi

3.22'den 3.24'e kadar olan alıştırmalara başlamadan önce sayfa 36-37'deki açıklamaları bakın. Alıştırmaları yaparken mümkün olduğunca, kısa aralıklar vermeden bir defada ilerleyin.

3.22 Temel ve güçlü kavramlarla ilgilenin

Öğretmeniniz ya da siz bunları belirledikten sonra, normalde geçirdiğiniz gibi bir gün geçirin; fakat bunu yaparken, temel ve güçlü kavramları uygulamaya bilinçli ve kendinizi tanır bir şekilde başlayın. Bu gücü hissederken bir düşünür gibi ileri bir seviyede olmanıza gerek yoktur. Buradaki alıştırma, olaylara temel ve güçlü kavramları uygulayarak daha iyi anlaşılabileceği durumları aramaktır. Bu yüzden, eğer kavram romantizm ise hemen hemen her şeye romantizm merceğinden bakmaya yoğun ve odaklanmış bir zaman ayırmalıyım: günlük olaylar, insanlar, etkileşimler. Bu kavramı eğitim araştırmamda, kendi aracımı kullanmaya karşın toplu taşımayı tercih etmemde, arkadaş olarak seçtiğim insanlarda, sevdiğim film, kitap ya da herhangi bir şeyde nasıl kullanabilirim?

3.23 Disiplinin merkezi sorusuyla meşgul olun

Siz (veya öğretmeniniz) dersinizdeki merkezi soruyu belirledikten sonra kendinize bu soruyu sorarak ve yaşantınıza devam ederken karşılaştığınız şeylere onu uygulayarak birkaç gün boyunca biraz zaman harcayın. Örneğin, sorunun şu olduğunu varsayın: "Yazarlar edebiyatın etkili olması için ne yaparlar?" bu soruyu yaratıcı bir biçimde çok çeşitli durumlara uygulamak için gününüzü harcayabilirsiniz: "Bir yazar bu durumu etkili bir biçimde nasıl betimler?", "Okuduğum yazarlar bu gibi bir durumu etkili bir şekilde nasıl betimlemişlerdir?"

Dersinizdeki merkezi soruyla ilgili bu devam eden aktiviteyle meşgul olun.

3.24 Bir gününüzü disiplinin bakış açısından gözlem yaparak geçirin

Başlangıçta, hiçbir şeyi açıklamak zorunda değilsiniz. Sadece farkına varın ve gözlemleyin. (sadece görsel olarak değil, aynı zamanda diğer duyularınızla da bunu yapın, özellikle de zihninizle).

Normal yaşantınıza devam edin, sadece karşılaştığınız olaylara çalıştığınız disiplinin etki alanından bakın ve not edin. Aynı zamanda da bağlantılar açısından gözlem yapın en azından nesneler ve gözlemlediğiniz olaylar ve alandaki diğer kavramlar arasındaki bağlantıları merak edin.

Örneğin, fizik çalıştığınızı düşünün. Bir ağacın üzerindeki yaprakların hareket ettiğini görürsünüz ve güçlerin iş başında olduklarını, enerjinin dönüştüğünü fark edersiniz. Günlüğüne yazı yazan ellerinizi görürsünüz ve kasları-

nızın hareketini fark edersiniz. Sandalyeden doğrulduğunuzda bir kaldıraç görevinde olduğunu görürsünüz.

Bir diğer örnek: Sanat tarihi dersinde empresyonistleri çalıştığınızı düşünün. Pencereden dışarı baktığınızda renklerin çözüldüğünü ve sınırların eskiden oldukları kadar belirgin olmadıklarını; gölgelerin Monet'in gördüğü gibi mavi ya da mor olduklarını, aslında tamamen siyah olmadıklarını; karın etkilerini ve cisimleri beyazdan çok maviye döndürdüklerini görürsünüz.

Günlüğünüze, disiplinin bakış açısıyla baktığınızda farklı gördüğünüz şeylerden yazabildiğiniz kadar çok örnek yazın (en az 12-15). Farklılıkları kısaca tanımlayınız.

BÖLÜM - IV

ELEŞTİREL DÜŞÜNMENİN STANDARTLARI

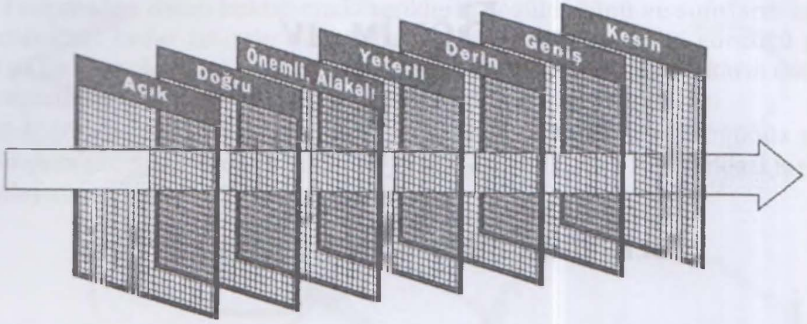
İki temel şey düşünmeyi eleştirel düşünmeye döndürür. Birincisi, eleştirel düşünme yansıtıcı düşünmedir. Kişinin kendi düşünmesi hakkında özellikle de düşünmenin bileşenleri hakkında düşünmesini içerir. İkincisi, eleştirel düşünme iyi yapılmış ve düşünmenin yüksek standartlarını karşılayan düşünmedir.

Bu bölüm, düşünmemizin eleştirel olabilmesi için karşılaması gereken aşağıdaki yedi standart üzerine odaklanmaktadır:

- Açıklık
- Doğruluk
- Önem, Alakalılık
- Yeterlilik
- Derinlik
- Genişlik
- Kesinlik

Bu standartları kurduğunuz mantığın açık, doğru, önemli - alakalı, yeterli, derin, geniş, kesin (Bkz. Şekil 4.1) olmadığını gösteren bir takım ekranlar veya filtreler olarak düşünebilirsiniz. Genel bir standartlar kontrol çizelgesi bu bölümün sonunda sayfa 164 - 165'te bulunmaktadır.

Şekil 4.1 Eleştirel Düşünmenin Standartları

AÇIKLIK

AÇIKLIK

- Düşünme açık mı?
- Bu benim beynimde açık mı?
- Bunu açık bir şekilde söylüyor muyum?

Tanım: Düşünceniz; kolaylıkla anlaşılıyorsa ve yanlış anlaşılma ihtimali taşımıyorsa açıktır. Ayrıca, düşünceniz; vermek istediğiniz anlamı açık bir şekilde ifade edebiliyorsanız, onun hakkında ayrıntıya girebiliyor ve açıklayabiliyorsanız, onunla ilgili iyi örnekler ve görselleştirmeler sunabiliyorsanız (İAÖ-R) açıktır.

İlgili terimler: Anlaşılabilir, sade, açıklayıcı

Zıt Durumlar: Düşünceniz; belirsiz, karışık, kolaylıkla yanlış anlaşılabilir veya onu takip eden şeyleri göremiyorsanız açık değildir. Uygun bir İAÖ-R yapamıyorsanız açık değildir.

AÇIKLIK VE KAVRAMLAR

Kavramlar bileşenini ve açıklık standardını daha iyi anlamanın bir yolu çıkarımları hedef alan bir kavramsal analiz yapmaktır:

- *"Terörist" gibi bir kavramı alın ve bir terörist olmanın çıkarımları hakkında kendinize aşağıdakileri sorarak netleşmeye çalışın:*
    - *Terörist olan bir insan ne yapar?*
    - *Bir terörist ne yapmaktan çekinir?*
    - *Terörist olan insanların yapmak zorunda oldukları şeyler hakkında düşünebildikleriniz var mı?*
- *Daha sonra, alakalı olan terimlerin bir listesini yapın (vahşet, özgürlük savaşçısı, masum kurbanlar, siyasal güdüler, şehitler ve fanatikler) ve bunlardan her birinin benzer ve farklı çıkarımlarını açıklayın.*

Bu gibi soruları cevaplamak sizin terörizm kavramı üzerinde odaklanmanıza yardımcı olur.

***Disiplinde**: Kendi dersinizde bu soruları temel ve güçlü kavramları uygulayarak kavramsal bir analiz yapın.*

Tartışma

Kendinizi Açık Bir Şekilde İfade Etmek ve Kendi Zihninizde Açık Bir Şekilde Düşünmek

Açıklığın iki yönü vardır. Bunlardan bir tanesi ifade etmek istediğiniz şey konusunda kendi zihninizde açık olmak ve diğeri de ne söylemek istediğinizi diğer kişiler anlasınlar diye kendinizi açık bir şekilde ifade etmek. Bir eleştirel düşünme standardı olarak açıklık mecaz üzerine kurulmuştur; su veya cam dediğimizde bu önümüze bir engel çıkmadan o şeyin içinden diğer tarafı görebilmek anlamına gelir. Açık bir resimde veya bir diyagramda ne olduğunu kolaylıkla kavrayabiliriz. Benzer bir biçimde, birisi sizin söylemek istediklerinizi kelimeleriniz yoluyla görebildiğinde kendinizi açık bir şekilde ifade edebilirsiniz. Düşündüklerinizle ilgili çıkarımlarda bulunabildiğinizde düşünceniz kendi zihninizde açıktır.

Açık Olmayan İfade: Bir babanın 12 yaşındaki oğluna sorduğu bir soruyla ilgili eski bir şaka vardır:

"Nereye gittin?"

"Dışarı"

"Ne yaptın?"

"Hiçbir şey"

Bu belirsiz bir ifadedir. Çocuk açıkça nereye gittiğini ve ne yaptığını bilmektedir. Sadece anlatmıyordur.

Zihinde Belirsizlik: Kant'ın "üst algının doğaüstü birliği" ile ne demek istediğini bilemeyebilirsiniz. Açıkçası, Kant okumadıysanız bunu bilmezsiniz. Fakat, Kant anlaşılması zor bir filozoftur. Onun çalışmalarını okumuş olsanız, onunla ilgili çok çalışmış olsanız bile onunla ilgili olarak çok net olamayabilirsiniz. Sadece belirsiz, anlaşılmaz bir anlayışa sahip olabilirsiniz. Onu kendi cümlelerinizle ifade edemez, onun ayrıntılarına giremez, örneklendiremez veya görselleştiremezsiniz. O sizin kendi zihninizde belirsizdir.

Bu aynı zamanda da aşina olduğunuz kavramlarda da olabilir. Aşağıdaki kavramların hepsinde büyük oranda bir belirsizlik vardır:

Özgürlük, milliyetçilik, aşk, din, felsefe, cesaret, bilgelik. Bu kavramların kendi zihninizde bile ne anlama geldikleri konusunda çok net değilsinizdir. Eğer bu kavramlardan herhangi bir tanesi sizin için önemliyse, onlar hakkında daha net bir düşünceye sahip olmak için çalışmaya değer.

Dersinizdeki temel ve güçlü kavramların çoğu size "üst algının doğaüstü birliği" ifadesinden çok daha açık gelebilir. Temel ve güçlü kavramlar size daha çok veya daha az aşina gelebilir fakat bunlar yine de tam çıkarımlarını bildiğiniz kavramlar olmayabilirler.

İAÖ-R ve Açıklık

Kendi zihninizde daha açık olmanın ve diğerleriyle daha açık bir iletişim kurmanın iyi bir yolu AİÖ-R'ü (Bkz. sayfa 32-36) sıklıkla kullanma alışkanlığına sahip olmaktır. İyi yazarlar ve net konuşmacılar büyük oranda AİÖ-R'ü farkında olmadan kullanırlar. İfade edecekleri noktayı net bir şekilde ifade ederler; onlarda ayrıntıya girerler ve açıklarlar; ifadelerini somutlaştırmak için size örnekler verirler ve söylediklerini anlayabilmeniz için konuyu görselleştirirler. İyi yazarlar ve konuşmacılar bile açık bir şekilde İAÖ-R kullanmaktan, onu kendilerine hatırlatmaktan fayda görürler.

Açıklık Duruma Bağlıdır

Bir durumda açık olan bir şeyin bir diğer durumda açık olması gerekmez. Açıklık standardını ayarlamak zorunda olduğunuz üç önemli durum hedef kitle, disiplin veya konu ve düşünme basamağıdır.

Hedef Kitle: Kendinizi net bir şekilde ifade etmek için, hedef kitleniz ile ilgili net bir fikre sahip olmanız gerekir. Daha sonra kelimelerinizi uygun bir biçimde seçmelisiniz. Fotosentezi bir çocuğa anlatırken başka kelimeleri, bir biyologa anlatırken başka kelimeleri kullanırsınız.

ELEŞTİREL YAZMA

Öğrencilerin net bir şekilde yazmada başarısızlığa düştükleri bir nokta cevapları yazarken (sınavda veya yazma ödevlerinde) konuyu zaten bilen öğretmen için yazmalarıdır.

Okuduğunuz bir metinle ilgili önemli bir bölümü alın ve ne dediğiyle ilgili bir yazı yazın. Onu sanki öğretmeninize anlatıyormuş gibi yazın. Şimdi aynı konuyu, o konuyla ilgili pek fazla bilgisi olmayan bir işveren için yazın. Hedefiniz yazdığınız şeyi anladığınızı işverene göstermektir.

Yazdığınız iki şey şaşırtıcı biçimde farklı olabilir.

Disiplin veya Konu: Farklı disiplinler açıklık standardını farklı biçimlerde kullanırlar. Gezegenlerin yörüngelerini açıkladığınızda olan açıklık barok ile Rönesans arasındaki veya bir İsviçre köyündeki yaşamı incelediğiniz bir sosyolojik çalışmadaki açıklıktan farklılıklar gösterebilir.

Düşünme Basamağı: Eğer eleştirel olarak düşünüyorsanız, önemli kavramları anlamanız zamanla daha açık bir hal alır. Örneğin, bir dersin başında temel ve güçlü bir kavramın sizin için ne kadar net olduğu dersin sonunda ne kadar net olduğundan farklı olacaktır. Bir sanat tarihi dersinde ilerleme kaydettikçe, Rönesans ve barok kavramınız daha açık bir hale gelmelidir. Bazen henüz başlangıçtayken çok fazla açıklık beklememek, bunun yerine kavramların kendilerini netleştirmelerini beklemek önemlidir. Örneğin, bir dönem ödevi için fikrinizin olgunlaşmasına izin vermeniz gerekebilir.

Engeller: Net Olmak Konusunda Zor Olan Nedir?

- Söylemek istediğinizi söylemek
- Kendi aklınızda net olmak
- Diğerlerinin anlamayacaklarını tahmin etmek

- Açıklığa engel olan belirli duygusal, fiziksel ve zihinsel durumların üstesinden gelmek. Örneğin, depresyon bizlerin bazı net olmayan (ve aynı zamanda da yanlış olan) genellemelere inanmamıza neden olur. Etrafa bakar ve şöyle hissederiz "Her şey umutsuz" veya "Hayatım anlamsız" böyle bir durumda depresyon açık olmamamdan beslenir.

Nasıl Daha Net Olunur?

Yalnızken

- Hem kendi anlamanız hem de diğerleriyle iletişim kurmak için İAÖ-R kullanma alışkanlığı geliştirin. İAÖ-R'ünüzün bir parçası olarak, sadece örnekler vermekle kalmayın aynı zamanda da zıt örnekler ve uydurma durumlar da verin.
- Hem düşüncelerinizi hem de söylediklerinizi gözden geçirmeyi denemeyi uygulayın. En net kelimeleri seçmek konusunda dikkatli olmak için kendinize bunu hatırlatın.
- Hedef kitlenizi aklınızda bulundurun. Diğerlerinin sizi izlerken nelerde zorluk yaşayabileceğini tahmin edin.
- Demek istediğiniz şeyi başka kelimelerle yeniden ifade edin.
- Düşündüklerinizi yazın. Birkaç gün sonra onlara geri dönün (artık aklınızdakilerin çok da yeni olmadığı bir zamanda) ve sizin için ne anlam taşıdığına bakın.
- Kavramsal analiz yapın (Bkz. sayfa 108).
- Uydurma durumlar deneyin ve yeni durumları değerlendirin.

Diğerleriyle

- Diğerlerine sizin söylediklerinizi ifade edip edemediklerini, ayrıntıya girip giremediklerini ve örnek verip veremediklerini sorun.
- Söylediğiniz veya yazdığınız şeyleri bir gruptaki diğer insanların yeniden ifade etmelerini isteyin. Eğer onlar bunu kolaylıkla yapabilirlerse bu sizin net olduğunuzun bir göstergesidir. Eğer bunu kolaylıkla yapamıyorlarsa, bu da net olmadığınız konusunda bir kanıttır (Ancak, bu çok güçlü bir kanıt değildir, çünkü sizi dikkatlice dinlemiyor veya yazdıklarınızı dikkatli bir biçimde okumuyor olabilirler.)

- Grubunuzun dışındaki insanlardan ve konuya sizin gibi bakmayan insanlardan geri dönütler alın (Benzer geçmiş hikâyelere sahip olmak insanların sizi anlayacaklarını garantilemeyi kolaylaştırır).

DOĞRULUK

- Düşünme doğru mu?
- İfadeler doğru, gerçek mi?

Tanım: Aristo "gerçek" teriminin en açık örneklerinden bir tanesini vermiştir.

Bir şeyin ne olduğunu söylemek veya ne olmadığını söylemek gerçektir.

Doğruluğu da neredeyse aynı biçimde tanımlayabiliriz.

Düşüncem ve kelimelerim şeyleri gerçekçi, oldukları gibi tanımladıklarında doğrudurlar.

İlgili Terimler: Gerçek, iyi ifade edilmiş, onaylanmış, doğrulanmış, akla yatkın.

Zıt Olanlar: Düşüncem ve kelimelerim şeylerin gerçekte olduklarıyla uyumlu olmadıklarında doğru değildir. Gerçeklikle uyumlu olduklarına inansam bile kelimelerim doğru olmayabilir veya yanlış olabilir. Doğrulukla ilgili olan şey bir iddiaya inanmam değil, o iddianın aslında gerçekte olan şeylerle uyumlu olup olmadığıdır.

Tartışma

Bazı İnsanlarda Doğruluk ve Gerçek Hakkında Felsefi Konular Doğar

Geçek Terimiyle İlgili Problemler: Bazı insanlar gerçek terimini bir şeyden kesinlikle emin oldukları durumlarda kullanırlar veya çok derin ifadeler için kullanırlar ("Bu gerçekleri kendilerine tanıklık etsinler diye tutuyoruz."). Bir eleştirel düşünme standardı olarak gerçek kelimesinin bunlardan ikisi için de kullanılmadığına dikkat edin. Bir standart olarak, basitçe kelimelerinizin oldukları gibi tanımlamaları anlamına gelir (Örneğin, karın beyaz olduğu, Caravaggio'nun bir barok ressamı olduğu, nesnelerin yere saniye karede 32 feet hızla düştükleri). Sahip olduğumuz epeyce bir miktar bilginin çoğunun gerçek olması muhtemeldir (tabii ki, hepsinin değil). Güvenilir ders kitaplarında ve ders materyallerinde (yazarlar bunlarda en güvenilir, kanıtlanmış bulguları ve sonuçları görmeye çalışırlar) bulduğumuz bilginin gerçek olması

muhtemeldir (ama yine de hepsinde değil). Ama, eğer *gerçek* kelimesiyle ilgili felsefi problemler eleştirel düşünmenizde karışıklığa neden oluyorsa, bunun yerine *doğru* terimini kullanın.

"Onun doğru olduğunu nasıl bilebiliriz?" sorusuna karşı doğru. Bir şeyin gerçek veya doğru olduğunu söylemek onun gerçek veya doğru olduğunu bildiğimizi söylemekle her zaman aynı değildir. Evrendeki diğer gezegenlerdeki yaşam fikrini ele alın: Ya var ya da yok. Hangisinin olduğunu bilmiyoruz. Asla da bilemeyebiliriz. Yine de, bilip bilemeyeceğimizden bağımsız olarak, ya bir taraf ya da diğeri gerçektir.

Doğruluk ve Hatalar Yapmak: Mantıklı olmaya ihtiyacınız vardır. Yapabileceğinizin en iyisini yaparak, en iyi mantığınızı ve en güvenilir kaynakları kullanarak doğruluğu ve gerçekliği yargılayabilmelisiniz. Şüphesiz, yanlışa düştüğünüz durumlar da olabilir. Fakat kendinizi veya diğerlerini mantıksız bir şekilde yüksek standartlarda görmek eleştirel düşünme değildir. Muhtemelen hata yaptığınız gerçeği, kurduğunuz mantığın doğru olmadığını göstermez. Sadece çok bilgi yüklendiğinizi ve kurduğunuz mantık neticesindeki sonuçların doğru olmadığını tek şey gösterir: *daha mantıklı ve bilgili sonuçlar.*

Engeller: Doğru Olmakta ve Neyin Doğru Olduğunu Algılamakta Zor Olan Nedir?

- Duyduğumuz şeylerin, özellikle de duyduğumuz şey bizi korkutuyorsa, doğruluklarına karşı açık olmak genellikle zordur.
- Atalet (eylemsizlik). Sahip olduğumuz inançları değiştirmektense onları korumak, inançlarımızın doğru olmadıklarına yönelik kanıtlar görsek bile, daha kolaydır.
- Arzular ve İnkâr. Genellikle arzularımızın ve korkularımızın neyin doğru olduğu konusundaki değerlendirmelerimizi etkilemelerine izin veririz. Piyangoyu kazanma arzumuz onu kazanma şansımızın olmadığı gerçeğine karşı gözlerimizi kör eder. İnsanlar çoğu zaman kendi alkolikliklerine ve yakın oldukları kişilerin alkolikliklerine karşı gözlerini kapatırlar.
- Özellikle de kuvvetli kişisel deneyimlerimizden yola çıkarak, genellikle çok hızlı bir biçimde genelleme yaparız. Bu, bizim kişisel deneyimlerimizle çelişen bulgulara karşı daha az açık hale gelmemize neden olur (Eğer Şikago'ya gitmişsem, tüm Şikagoluların kaba oldukları sonucuna varmam için gereken tek şey birkaç kaba Şikagoludur. Sadece 3 kişi

tarafından rahatsız edilmişimdir fakat onu 3 milyon Şikagoluya mal ederim).

Bir genelleştirmenin doğruluğunu test etmenin iyi bir yolu, doğrulayıcı örneklere bakmamak; fakat karşıt örneklere bakmaktır. Şikagoluların kaba olduklarına inanıyorsam, bu genellememi doğrulamak için kaba Şikagolulara bakmaktansa kaba olmayanlarına bakmalıyım. Çok az sayıda kaba olmayan insan bulmak genellememin güvenilirliğini azaltır. Doğruluğu test etmenin iyi bir yolu, onaylanmaması zor olanı aramaktır.

- Genellikle incelenmemiş geçmiş hikâyelerimize inanırız ve kitle iletişim araçlarından ve kurgusal kaynaklardan dünyayla ilgili doğru olmayan bir görüntü oluştururuz.

"Başkalarının sana nasıl davranmasını istiyorsan başkalarına öyle davran." Altın Kural'ının doğruluğunu değerlendirin.

Bu genelleştirmenin lehine muhtemelen yüzlerce örnek düşünebilirsiniz. Fakat bu genelleştirmenin saf doğru ve sade olduğunu göstermez.

İyi bir karşıt örnek düşünün: Diğerlerin kişiye nasıl davranmasını istiyorsa kişinin de onlara öyle davranmasının yanlış olduğu bir vaka düşünün.

Nasıl Daha Doğru Hale Gelinir?

Yalnızken

- Sorgulanabilir bilgiyi kontrol edin. Bulmak için araştırma yapın.
- Güvenilir kaynaklara danışın.
- Sahip olduğunuz inançları test edin. Onlara hipotez olarak yaklaşın.
- Arzularınız konusunda dikkatli olun.
- İnandığınız, okuduğunuz ve duyduğunuz şeyleri doğruluğu araştıran sorular sorarak düşünme alışkanlığı edinin:
    - Bunu nereden öğrendim?
    - Bu durumda kaynağım ne kadar güvenilir?
    - Sadece "kulağa doğru geliyor" diye mi buna inanıyorum?

- Bunu nasıl kontrol edebilirim? Bunu nasıl test edebilirim?
- Karşıt örnekler düşünebilir miyim?

Diğerleriyle

- Diğer kişilerden sizin düşünmeniz hakkında şüpheli veya sorgulanabilir buldukları yönler konusunda dönüt alın.
- Söylediğiniz şey ile ilgili daha fazla sebebe ihtiyacınız olduğuna inandıkları yerlerle ilgili dönüt alın.

ÖNEM, ALAKA

- Düşünme önemli olan şey üzerine odaklanıyor mu?
- Düşünme, mevcut problemle ilgili olarak ne kadar alakalı, merkezi ve önemli?

Dersinizin programına bakın. Dikkatlice okuyun. Derste yapmanız gereken en önemli üç şey nedir? Daha sonra, önünüzde duran dersin içeriği hakkında düşünün. Disiplinde eleştirel olarak düşünmeniz gereken en önemli üç şey nedir?

Tanım: Bir şeyin önemli olduğunu söylemek onun önem taşıdığını söylemektir. Eğer bir konu hakkında düşünüyorsanız, düşünmek o konuya karar vermenin önem taşıdığı durumlarda önemlidir. Düşünme, elinizdeki soruna işaret etmede doğrudan alakalıysa önemlidir.

İlgili Terimler: Ana, merkezi, gerekli, belirgin, hayati, eleştirel, ilgili.

Zıt Olanlar: Eğer ilgilendiğiniz konu, soruyla alakalı olarak çok az ya da hiçbir farklılık göstermiyorsa veya problemin çok küçük bir kısmına odaklanıyorsanız odaklandığınız şey önemsizdir. En uç noktada, düşünmeniz elinizdeki problemle alakasız olabilir.

Tartışma

Bir şey için önemli, Bir şey ile ilgili: Eleştirel düşünmede "ilgili terimi"; konuyla ilgili bir soruyla, zihindeki bir amaçla ve belirli bir durumla alakalı demektir. Genel bir manada ilgili demek değildir. Aynı şey "önemli terimi" için de geçerlidir.

Her şey bir şeylerle alakalıdır, ama bu onun elinizdeki problemle alakalı olduğu manasına gelmez. Bir mantığı değerlendirdiğimizde ilgilendiğimiz şey, mantığın konuyla ilgili soruya karar vermekte önemli ve ilgili olup olmadığıdır. Kişisel olarak birçok şey benim için hayati derecede önemlidir: Örneğin, sağlığım veya ailemin sağlıklı olması veya hissettiğim duygular. Birisinin bana bu gibi noktaların alakasız veya önemsiz olduklarını söylemesi rahatsız edici olabilir. Yine de, bu noktalar aslında konuyla ilgili belirli bir soruyu mantıklı düşünmede alakasız olabilir.

Örneğin, vahşi suçların kurbanları genellikle yoğun öfke ve hiddet duygularına sahip olabilirler. Bununla beraber, bu duygular suçlanan insanın suçlu mu yoksa masum mu olduğu sorusuyla alakalı değildir. Aslında, bu duyguların yoğunluğu mantıksal olarak suçluluk sorusuna karar vermeyi güçleştirebilir bile. Açıkçası, kurbanların öfke ve tecavüz duyguları onlar için ve empati kuran insanlar olarak bizler için önemlidir. Fakat duygular bir insanın suçlu olup olmadığına karar verirken önemli değildir. Sadece davanın kanıtları (güdü, görgü tanıklarının teşhisi, durumla ilgili kanıt vs.) böyle bir karara varmada alakalıdır.

Engeller: Neyin Önemli Olduğuna Odaklanmada Ne Zordur?

- Soruyu mantıklı düşünmedeki amacınızı görmeyi kaybetmek
- Sorunun ortaya çıktığı şartları unutmak veya göz ardı etmek
- Ağaçlara bakacağım derken ormanı gözden kaçırmak
- Bir ders veya konudaki her şeyin eşit derecede önemli olduğunu düşünmek
- Konuşmak için konuşmak: Sadece sayfaları doldurmak için yazmak; düşünmeden cevap vermek
- Korkutulmak veya zihni meşgul olmak: Bunlar tepkilerin, olmadıkları halde konuyla alakalıymış gibi gözükmelerine neden olur.

En Önemli Şeyin Ne Olduğuna Nasıl Odaklanılır?

Yalnızken

- Konuyla alakalı soruyu, amacınızı ve sorunun sorulduğu durumu aklınızda bulundurun.

- Düşünürken konudan bir adım geriye çekilin: genel bir bakış edinmeye çalışın
- "Bu nokta elimizdeki konuyla nasıl alakalıdır?" sorusunu sorun.
- Özet. Okuduğunuz veya duyduğunuz veya düşündüğünüz şeylerin özetini yapın. Özetinizde, ana noktalar ile alt noktaları birbirinden ayırın.
- Özetleyin. Okuduğunuz veya duyduğunuz şey hakkında kısa bir özet yazın (Daha sonra gerekirse onu biraz daha kısaltın).
- Hızlı bir kavram haritası oluşturun (Bkz. 105-106).
- Dinlerken veya okurken, söylenen şeye odaklanın ve söylenen şeye olan tepkinizi bir kenara bırakın.

Diğerleriyle

- Özetlerinizi gruptaki diğer insanlarla karşılaştırın. Soruyla alakalı olan veya olmayanlar hakkında geri dönüt verirken dürüst ve saygılı olun.
- Diğer insan için neyin gerekli olduğunu bulmaya çalışın. "Bu senin söylemeye çalıştığın şeyin merkez noktası mı?" diye sorun.

YETERLİLİK

- Bu, yeterli şekilde düşünüldü mü?
- Konuya mantıklı bir şekilde karar vermek için bunu yeterince mantıklı düşündüm mü?

Tanım: Bir soru veya bir konuyla alakalı düşünmeniz, elinizdeki amaç için onu yeterince geniş bir biçimde mantıklı düşündüğünüzde, ihtiyaç duyulan şey için kâfi olduğunda, tüm gerekli faktörleri hesaba kattığınızda yeterlidir.

İlgili Terimler: Kâfi, yeterli, tam, kapsamlı, esaslı.

Zıt olanlar: Düşünmeniz, gerekli noktaları dışarıda bıraktığınızda veya konuyu durum ihtiyaçlarını karşılayacak yeterlilikte düşünmediğinizde, yetersizdir.

Tartışma

Yeterlilik, Amaç ve Bağlam: Basit bir soru her zaman "Bunu yeterince düşündüm mü?" sorusudur. Bunu takip eden soru "Ne için yeterli?" sorusudur. İkinci soruya verilecek mantıklı bir cevap "Amaca ulaşacak kadar yeterli".

Ayrıca şunu eklemek de mantıklıdır: "Bu belirli şart ve bağlamda amaca ulaşacak kadar yeterli".

Önemli bir durum da *zaman* faktörüdür. Hayati tehlikesi olan bir hasta hakkında acil bir karar vermem gerekebilir bu şartlar altında ne kadar mantığın yeterli olduğu çoğunlukla onun bir acil durum olması gerçeğine bağlıdır. Kararı daha sonradan gözden geçiren bir yöneticinin ne yapılmalıydı sorusunu değerlendirecek daha çok zamanı vardır.

Kanıta Karşı Yeterlilik

Bu konuya karar vermeden önce daha fazla bilgiye ihtiyacın olduğunu söylemek daima yoldan çıkarıcıdır; fakat bir karara varmadan önce çok fazla kanıt istemek mantıksızdır. Genellikle, önemli günlük konular kesin bir biçimde kanıtlanamaz. Hiç kimse bir ilköğretim sınıfında matematik öğretmek için en iyi genel prosedürün ne olduğunu kanıtlayamaz; çünkü çok sayıda mantıklı alternatif vardır. Çoğunlukla, bir eylemin çevresel olarak güvenli olacağı konusunda tam bir kanıta sahip olamayız; sahip olabileceğimiz şey, güçlü kanıtlardır ve bu bile ulaşılması genellikle zor bir durumdur. Bilim adamları genellikle şunu söylerler: Bilimsel kanunlar deneylerle ispatlanmaz, daha çok onaylanırlar ve daima daha sonra yapılacak deneylerin yasayı onaylamaması gerçeği mevcuttur, özellikle de yeni bir bilimsel teorinin ışığında.

Bu yüzden bir vakayı kanıtlamak için düşünürken yeterli kanıt istemek nihayetinde genellikle mantıksız zor bir standarttır.

Bir Mahkeme Salonu Benzerliği; Ne kadar mantık yeterlidir? Suçla ilgili davalarda, suçluluk mantıklı bir şüphenin ötesinde ortaya koyulmalıdır. Bu, davadaki kanıtın ne ölçüde yeterli olması gerektiği noktasında bir ölçüttür. Standart çok yüksektedir, çünkü bir kişinin özgürlüğü bunun çıktısına bağlıdır.

Ancak, normal davalarda gereken tek şey kanıtların üstünlüğüdür. Yargıç ya da jüri sadece iki taraftan hangisinin kendi lehine daha çok kanıtı olduğuna karar vermek zorundadır.

Yeterlilik ve Tümdengelim Geçerlilik; Geçerlilik terimi genellikle, tümdengelim geçerlilik olarak adlandırılır ve mantık biliminde kullanılır. Tümdengelim geçerlilik aslında mahkeme salonlarındaki kanıttan daha sıkı bir kavram olarak kullanılır. Bir argümanın tümdengelimsel olarak geçerli olabilmesi için önermenin (eğer gerçekse) sonucu sadece herhangi bir şüphenin ötesinde değil, aynı zamanda herhangi bir muhtemel şüphenin de ötesinde kanıtlaması gerekir. *Buna benzer bir örnek aşağıdaki gibidir:*

Sokrat bir insandır.

Tüm insanlar ölümlüdür.

Bu yüzden, Sokrat ölümlüdür.

Tümdengelimsel geçerlilik bilimsel mantık ile uğraşanlar için önemli bir kavramdır.

Kararı düşündükten sonra ebeveynleri 16 yaşında yeni bir sürücü olan oğullarına arabayı vermeye karar verirler. Bir kaza olur. Çocuk ciddi biçimde yaralanır. Anne- baba derinden bir suçluluk hissederler. "Keşke arabayı kullanmasına izin vermeseydik.... bu kararı vermemeliydik."

Yeterlilik ve Başarı: Önemli bir karar verdiğinizi varsayın (yukarıdaki örnekteki gibi) ve elinizden gelenin en iyisini yaptığınızı yine de kararın sonunda felaket bir sonuç doğduğunu düşünün. O kararı yeterince mantıklı düşündünüz mü? Şimdi, eğer onu elinizden gelen en iyi şekilde düşündüyseniz cevap evettir.

Bir kararın başarısı, asla bir şeyi yeteri kadar mantıklı düşünüp düşünmediğinizin bir ölçüsü değildir. Başarı, iyi mantığın ötesinde birçok faktöre dayanır ve bu faktörler sizin kontrolünüzün ve tahmin etme becerinizin ötesindedir. Örneğin, başarılı bir karar şansa, o anda ortaya çıkan olayların doğru birleşmelerine dayanır.

Çoğu zaman duygularımız yeteri kadar bir şeyler yapmadığımız şeklinde işler, aynen yukarıdaki anne baba örneğinde olduğu gibi. Bunun sebebi acının bizde kendisini suçluluk duygusu şeklinde göstermesindendir. Suçluluk ve utanç gibi duygular kararlarımızı yeterince mantıklı bir şekilde düşünüp düşünmediğimizin iyi birer göstergesi olamazlar. Acının acı olarak kalması, kaybımız için üzülmemiz ama kendimizi suçlamamamız çok daha mantıklıdır.

Engeller: Bir Şey Hakkında Yeterince Mantıklı Düşünürken Zor Olan Nedir?

- Sonuçlara atlamak
- Gereksiz noktalar hakkında çok fazla, önemli noktalar hakkında çok az düşünme eğilimi

- Alternatifleri incelemediğimizden dolayı daha önceden ortaya atılan görüşlerin yeterli olduğu düşüncesine bağlanmak
- Mantıksız standartları (mükemmeliyetçilik gibi) yeterli görmek
- Alakalı geçmiş bilgilerden yoksun olmak
- "Bu yeterli mi? " sorusunu sormayı unutmak.

Aşağıda her bir maddede bir sebep verilmiştir ve daha sonra da bundan bir sonuç çıkarılmıştır. Her bir durum için sebebin bir sonuç çıkarmak için neden yeterli olmadığını açıklayınız. Sebeple fikir çatışmasına girmeyiniz; bunun yerine neden yeterli olmadığı noktasına odaklanınız.

1- *80 yaşındaki büyükbabam tüm hayatı boyunca günde bir paket sigara içti ---- Sigara zararlı değildir.*

2- *Bir haftanın her günü çalıştım ---- Sınavda başarılı olacağım.*

3- *Bana yalan söyledin ---- Artık sana asla inanamam.*

4- *"Hiç ayakları olmayan bir adam görene kadar ayakkabılarım yok diye ağladım." ---- kendi dertlerimden dolayı ağlamamalıyım.*

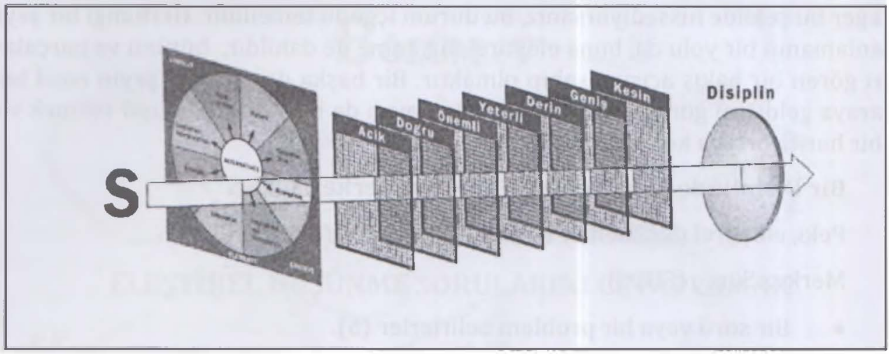
5- *İncil "Öldürmeyin" der ---- İdam cezası İncil tarafından yasaklanmıştır.*

Olaylar Hakkında Yeterli Olarak Nasıl Düşünülür?

Yalnızken

- Şunları kendinize açık bir şekilde sorun: "Yeteri kadar kanıt verildi mi? Amacın yeteri kadarına ulaşıldı mı? Soru yeterli bir şekilde ifade edildi mi?". Bu gibi sorular her bir bileşen için sorulabilir.
- Bilinçli bir şekilde alternatifleri arayın. Kendinize sorun: "Çıkarılan sonuçlar için alternatifler nelerdir? Onlar arasında karar vermek için ne kadar mantık kurmak yeterlidir?"
- Önemli konular hakkında düşünürken biraz daha fazla zaman harcayın.
- Olayın gerekli geçmiş bilgisini edinin.

Şekil 5.1 Bir Disiplinde Eleştirel Düşünmenin Merkez Süreci

Şekil 5.1 merkez süreç SBDS'nin kaba bir haritasını ortaya koymaktadır. Onun neyin haritası olduğu ve parçaların neler olduğunu bilmek noktasında daha iyi bir yerde olmalısınız. Şekil 5.1 şüphesiz kabaca bir haritadır. Düşünme bu şekilde gösterildiği gibi doğrusal değildir; bir şeyler hakkında derinlemesine düşündüğünüzde sorularla (S) başlayıp daha sonra bileşenlere, oradan disipline en sonunda da standartlara geçmeniz gerekmez. Nasıl bir sıra izlemek istiyorsanız o şekilde ilerleyebilirsiniz fakat standartların rolü, düşünmenizi tutarlı bir şekilde izlemenizde daha büyüktür. Bileşenleri kullanarak bir soru hakkında düşündüğünüzde net olmaya, problemin önemli bölümlerine odaklanmaya, doğru olmaya, problemi yeterli bir şekilde göz önünde tutmaya çalışırsınız. Ayrıca standartları en sonda, mantığınızı kontrol etmek ve onu daha iyi bir hale getirmek için gözden geçirmek amacıyla da kullanırsınız. Kendinize şunu sorarsınız: "Peki, söylediğim şeyde doğru olmaya çalıştım. Başarabildim mi? Daha fazla kanıta ihtiyacım var mı?" veya "Yazımı yazarken açık olmaya çalıştım. Fakat söylediğim şeyi daha açık hale getirmek için ayrıntıya girmeme gerek var mı? Başka bir örneğe belki de bir karşıt örneğe ihtiyacım var mı?"

Eğer ortaya koymaya çalıştığınız soru bir disiplindeki bir soruysa, o zaman onu temel ve güçlü kavramları kullanarak, onu merkezi sorularla ilişkilendirerek ve ona disiplinin bakış açısından bakarak düşünmek zorundasınızdır. Kendinize şunu sorun "Bu disiplindeki insanlar bu gibi soruları nasıl ortaya koyarlar? Bu gibi soruları nasıl cevaplandırırlar?". Eğer antropolojideki bir soruysa, antropolojik olarak düşünmeniz gerekir. Eğer mühendislikte bir soruysa, bir mühendisin düşündüğü şekilde düşünmeniz gerekir. (Bkz. Bölüm 3, sayfa 92-93).

Diğerleriyle

- Öğrenci arkadaşlarınıza onların gördüğü ama sizin göremediğiniz alternatifleri sorun.
- Bir eleştirel düşünme sorusunu yanıtlamadan önce, onu cevaplamak için ne kadar kanıtın yeterli olduğunu diğerleriyle tartışın.
- Bir alandaki düşüncenizin yeterli olup olmadığı hakkında uzmanlardan dönüt alın.

DERİNLİK VE GENİŞLİK

- Bunu yeterince derinlemesine düşündüm mü?
- Problemin altında yatan teoriler, açıklamalar ve karmaşıklıkları uygun bir şekilde dikkate aldım mı?
- Bunu yeterince geniş bir şekilde düşündüm mü?
- Durumun diğer yönlerini, problemin diğer bakış açılarını, alakalı diğer konuları uygun bir şekilde dikkate aldım mı?

Tanım: Bir soru hakkında düşünmeniz, şunları yaptığınızda yeterince derindir: (a) hedefinize ulaşmak için konunun veya sorunun yüzeyinin altına (özellikle de disiplindeki teorilere ve açıklamalara) bakmanız gerektiğini fark ettiğinizde, (b) altında yatan karmaşıklıkları belirlediğinizde, (c) soruyu ifade ederken bu karmaşıklıkları ve altta yatan noktaları dikkate aldığınızda.

Benzer bir biçimde, şunları yaptığınızda düşünceniz yeterince geniştir: (a) diğer yönlere, diğer bakış açılarına, diğer benzer problemlere bakma ihtiyacını fark ettiğinizde, (b) onları tanımladığınızda, (c) soruyu düşünürken onları uygun bir biçimde hesaba kattığınızda.

İlgili Terimler: Karmaşık, kapsamlı, nüanslı (bazen), hemen göze çarpmayan (bazen), derinliğe inici, kaynak sorular.

Zıt Olanlar: Olayları aşırı derecede basite indirgediğinizde; çok yönlü ve karmaşık konuların çok yönlü ve karmaşık cevaplar gerektirdiğini görmediğinizde; geniş ölçekli tartışmalı konuların basit cevapları ve kolay çözümleri varmış gibi davrandığınızda, düşünmeniz çok yüzeysel veya çok dardır.

Tartışma

Derinlik ve Genişlik Arasındaki Farklılıklar: Derinlik ve genişlik yeterliliğin yönleridir: soru daima şudur: "Kişi bunu, amacına mantıklı bir şekilde ulaşmak için, yeterince derinlemesine (veya yeterince genişliğine) düşünüyor mu?"

Bu iki standart her zaman açık bir şekilde birbirinden ayırt edilebilir değildir. Burada hedef, bir konuya daha derinlemesine dalmanın veya daha geniş bakmanın önemli olduğunu hissettiren içsel duyguyu geliştirmektir.

Farklılık odaklanmadadır, düşünmenizi nereye odaklayacağınızdadır. Kendinizi bir hedefe giden bir yolda düşünün. Genişlik size etrafınıza bakmanızı söyler, ormanlara, tarlalara, dağlara. Derinlik daha derine, yolun kendi zorluğuna, hedefe ulaşma arzunuzun güçlülüğüne, insan bedeninin gıdaya olan ihtiyacı konusundaki bilginize bakmanızı ister. Bir tanesi sizi etrafa bakmaya, olaylar hakkında daha kapsamlı bir bakış kazanmanıza yönlendirir; diğeri ise yüzeyin altına, olayların derinliklerini görmenize yönlendirir.

MERDİVEN İAÖ-R: DERİNLİK

Bir konuda veya bir alanda derin bir anlayış kazanmanın iyi bir yolu İAÖ-R'ü "basamaklandırmaktır". Kavramlar ve kelimeler birbiriyle alakalı bir ağ, bir mantık içinde var olurlar ve bir kavramı derinlemesine anlamak için genellikle diğerlerini de anlamak zorundayımdır. Bu bir al-ver sürecidir: bir kavram hakkındaki anlayışımı derinleştirdikçe, bir diğerini de derinleştirmem gerektiği ihtiyacını hissederim ki bu da benim ilkini yeniden düzenlememe neden olur. Birbiriyle alakalı bu kavramları "basamaklandırmak" için her birisi için İAÖ-R yapmak ve sadece her birisinin kendi içinde ne olduğunu değil, birbirleriyle de nasıl uyum gösterdiklerini görmek gerekir. Burada felsefeden bir örnek verelim (basamaklandırmak her alanda işe yarar): Aristo, ünlü "Anlamın Doktrini" kitabında, (kabaca) şunu der: Erdem aşırıların ortasında (medyan) olandır. Cesaret korkaklık ve aptallığın medyanıdır ve bu ortayı bulmak yargılama yapmayı gerektirir."

Aristo'nun fikirlerini derinliğine anlamanın bir yolu da "anlamın doktrini"nin kendisinin bir İAÖ-R'ünü yapmakla başlar. Ama ondan sonra "cesaret", "yargı" ve "korkaklık" kavramlarının birer İAÖ-R'ünü yapmaya ihtiyaç duyabilirim. Sonunda, Aristo'nun ahlak anlayışıyla ilgili zengin ve derin bir anlayışa sahip olmuş olurum.

Bir öğrenci olduğumu ve aldığım notlardan memnun olmadığımı düşünün. "Çalışıyorum ama hâlâ notlarım olması gerektiği kadar yüksek değil." Yapılacak iyi bir şey düşünmemi genişletmektir. Diğer ve daha etkili ders çalışma yolları nelerdir? Bunlarla ilgili kime danışabilirim? Daha iyi notlar almama yardımcı olacak başka beceriler (okuma becerileri, özetleme becerileri) var mıdır?

Ayrıca daha derinlemesine de bakabilirim (Bu durum eğer diğer yöntemleri deneyip de notlarımda bir ilerleme olmamışsa uygulanabilir). Çok ders çalışmama rağmen iyi not alamamamın altında ne yatmaktadır?

Psikolojik durumlar derinlik için bakılması gerekli olan yerlerdir. Örneğin, depresyon sınavlardan önce "kendimi ayağımdan vurmama" neden olur. Kendim hakkında gerçek olmayan beklentilerim olabilir. Kendini kandırma işin içine girebilir; çok çalıştığımı düşünüyorum, ancak bu zamanın çoğu çalışmakla değil, ders çalışmayla ilgili endişelerle geçiyor. Belki de benim ders çalışma kavramım temelsizdir. Belki de öğretmen benim bilgiyi anlamamı bekliyorken ben o bilgiyi geri kaçırıyorumdur. Belki öğretmenin anlattıklarını gerçekten de duymuyorumdur.

Derinlik ve Teori: Düşünmenizde derinlik kazanmanızın verimli bir yolu da göz önünde tuttuğunuz sorunun teorik temellerine bakmaktır. Genellikle şu temel kurala göre davranırız: günlük multi-vitaminlerinizi alın, çocuklarınızı utandırmadan disipline edin, satış yönetiminin önemli bir parçası olarak performans kotaları koyun. Bu noktalar problemli hale geldiklerinde yapılacak en iyi şey bunların altında yatan teorilere bakmaktır. Beslenme teorisi, çocuk gelişimi teorisi ve satış yönetimi teorisi. Teoriler, çok büyük derinlikte, niçin yapmanız ya da yapmamanız gerektiği ile ilgili soruları cevaplarlar. Bir disiplinde öğrenmenin en büyük sonuçlarından bir tanesi daha iyi bir anlayış için teorinin derinliklerine gitme becerisidir.

Aşağıda hem basit hem de şaşırtıcı gözüken bir derinlik ve teori örneği vardır.

Hepimiz ısınan havanın yükseldiğini biliyoruz. Bu her şekilde doğrudur. Fakat derin değildir. Fiziksel olarak, hafif şeylerin yükselmesini sağlayan hiçbir güç yoktur. Derin bir gerçek de soğuk havanın alçaldığıdır. Daha ağırdır, böylelikle yer çekimi onu aşağı doğru çeker – bu yüzden de soğuk hava aşağı inerken sıcak havayı iterek kendisine yol açar. Aslında ısınan hava yükselmez, yukarı doğru itilir.

Bu yüzden, derinliğine bakıldığında, tahta suyun üstünde yüzdüğünde ne olur?

Derinlik: Yüzeye Karşın Yüzeysel: Richard Paul güzel bir ayrım ortaya koymaktadır. Bir soru derinlemesine bir mantık gerektirdiğinde ve benim mantığım onunla ilgili önemli karmaşıklıkları dışarıda bıraktığında düşüncem yüzeyseldir. "Soru: ABD'deki şişmanlık salgını konusunda ne yapabiliriz? Cevap: Daha fazla güçlenecektir." Bu yüzeysel bir cevaptır.

Genellikle, ifade ettiğimiz problemler derinliğine değil de yüzeysel mantığa odaklanmamızı söylemesine karşın bu spesifik yönlerin spesifik bir problemi çözmelerine gerek vardır. "Soru: Lavabo nerede?" yüzeysel şeyleri ifade eden cevap "Aşağıda, solda." olacaktır. Uygun cevap "Neden?" sorusu olmayacaktır.

Engeller: Yeteri Kadar Derin ve Geniş Düşünmede Neler Engeldir?

- Net olmamak ve kesin olmamakla yaşamak zordur. Olayların, daha basit ve daha net olmasını isteriz. Ya hep ya hiç türünden cevaplar zihnimizin bir tarafı bize aslında onlarla ilgili çok az bir kontrolümüz olduğunu söylemelerine rağmen, bize karmaşık problemler konusunda kontrol hissi verirler. Kontrol illüzyonu bile bazen kafa karıştırıcıdır.
- Genellikle bir konuyla ilgili karmaşıklıklar olduğunu fark edemeyebilirsiniz. Aslında, disiplinlerden direkt olarak öğrendiğimiz şeylerden bir tanesi de görünüşte basit olan konulardaki karmaşıklığın miktarıdır.
- Karşımıza çıkan bir problemde derinlikler olduğunu, onunla ilgili diğer perspektifler olduğunu fark etmek, bizim bir hareketin sloganını veya sorgulanmamış bir genel fikri ya da hikâyeyi kabul etmemizi engeller.

Olayların Yüzeyinin Ötesine Nasıl Bakmalı, Daha Geniş Bir Perspektifi Nasıl Kazanmalı?

Yalnızken

- "Diğer mantıklı insanlar bu konu hakkında farklı bakış açılarına sahip mi?" sorusunu sorun.
- "Bu konunun altında yatan bir yapı var mı? Bu konuya teorik bakış açısından nasıl bakabilirim?" sorularını sorun.

- Teoriyi, temel ve güçlü kavramları anlayacak şekilde anlamak için çalışın.
- "Bunun altında yatan başka noktalar var mı?" diye sorun.
- Önemli kararlar verirken veya önemli konular hakkında düşünürken karmaşıklıkların ve sonraki problemlerin ortaya çıkabileceğini bekleyin. Bu soruların derinlikleri olabileceğini unutmayın. Cevapların basit olacağı beklentisi içine girmeyin.

Diğerleriyle

- Diğerlerinin farklı bakış açılarını hesaba katın.
- Göz önünde bulundurmanız gereken diğer faktörlerin veya bakış açılarının neler olduğunu tartışın. İnsanlardan gelen geri dönütleri ciddiye alın.
- Teori ve uygulama arasındaki ilişki hakkında konuşun.

KESİNLİK

- Düşünme kesin mi?
- Mantıklı düşünme yeteri kadar ayrıntılı mı?

Tanım: Bir konu hakkında mantıklı düşünmek için yeteri kadar spesifik ve ayrıntılı olduğunuzda düşünmeniz kesindir.

İlgili Terimler: Hatasız, spesifik, detaylı, odaklanmış.

Zıt Olanlar: Hatalı olduğunuzda, söylediğiniz şeyi kesin olarak belirtirken yeteri kadar ayrıntı vermediğinizde, spesifik noktalara girmeden genel ifadeler kullandığınızda düşünceniz kesinlik taşımamaktadır.

Tartışma

Kesinlik ve Açıklık: Kesinlik ve açıklık ilişkilidir ama farklı fikirleri kapsarlar. Bu durum örneklerle kolaylıkla anlaşılabilir. Bir bebeğin ateşi olduğunu söylemek açıktır. Onun ateşinin 98.6 F derecenin üstünde olduğu anlamına gelir. Çocuğun ateşinin 102 F derecede olduğunu söylemek hem açık hem de kesindir. E.M. Forster bir hikâye ile bir hikâyenin konusu arasındaki farklılığı şu şekilde ifade etmiştir: "Kral öldü, daha sonra da kraliçe öldü" bu bir hikâyedir. "kral öldü, daha sonra da kraliçe kederinden öldü" bir hikâyenin konusudur. Her iki ifade de açıktır, fakat ikincisi gözle görülür ölçüde kesindir.

Kesinlik ve Amaç: 5 feet, 11.735 inç uzunluğundayım demek kesin değildir. Bir kişinin boyu bu çeşit bir kesinliğe göre ölçülemez. Bu, bizim yeteri kadar kesin araçlarımız olmadığı anlamına gelmez, bu çeşit bir kesinlik ölçüsünün bir kişiye uygulandığında anlamsız olması demektir. Boyumuz gün içinde değişebilir ve yatmaya gittiğimizde boyumuz sabah olduğundan bir inç kadar daha kısa olabilir hatta ve hatta ayakta duruş şeklimizdeki farklılıklar bile boyumuzun uzunluğunun ölçümünü etkileyebilir.

Kesin olan şey, hem kurduğumuz mantığın amacına hem de durumuyla her zaman bağlantılı olacaktır.

Kesinlik ve Bir Alanda Düşünmek: Hem baktığınız resmi genişletip hem de detaylara girecek şekilde düşünmek zordur. Yine de, bu bir disiplin içinde düşünmeye kesin olarak dahil olan şeydir.

Bir alanı veya bir disiplini bilmek uzun detay listelerini ezberlemek demek değildir. Aynı zamanda birtakım genelleştirmeleri bilmek demek de değildir. Daha çok bir özet gibidir. Temel başlıkları bilmeniz gerekir. Fakat mantıklı düşünmenizi kesinleştirmek ve bir noktaya vardırmak için bu başlıklar altında iyi seçilmiş detaylar ve kesin olarak formüle edilmiş noktalar verebilmeye ihtiyacınız vardır.

Engeller: Kesin Olmakta Zor Olan Nedir?

- Kesin olma ihtiyacını genellikle gözden kaçırırız.
- Kesin olmak çalışma gerektirir. Bir şeyleri kesin olarak söylerken yeteri kadar spesifik olmak anlamına gelir.
- Ormanın içinde ağaçları görmek zordur, ama ağaçlardan ormanı görmek de zordur.

Daha Kesin Bir Hale Nasıl Gelinir?

Yalnızken

- Diğerlerinin sizin kurduğunuz mantığı takip ederlerken nerelerde ayrıntıya ihtiyaç duyacaklarını tahmin edin.
- Diğer insanların söylediklerini veya bir deneyin sonuçlarını veya bir iş yeri kuralını aktarırken söyleyeceğinizi kesin bir şekilde söyleyin.
- Metinde detayları arayın.
- Detaylı notlar aldığınızda onu özet bir şekle getirin.
- Genelden özele, özelden genele gidin. Bu genellemenin spesifik örneği nedir? Bu detay, resmin tümüne nasıl uygunluk gösterir?

Diğerleriyle

- Nerede daha spesifik, daha kesin olmanız gerektiği konusunda diğerlerinden dönüt alın.
- Öğrenci arkadaşlarınızdan nerede daha fazla detay vermeniz gerektiği konusunda bilgi alın.

Eleştirel Düşünme Standartlarını Anlamak ve İçselleştirmek

Hedefimiz standartları sadece soyut bir şekilde anlamak değil, onları hem düşünmenize hem de hayatınıza entegre etmektir. Bunlar sadece ayrı ayrı işlev görmezler aynı zamanda birlikte de çalışırlar. Eğer onları bir bütün oluşturma için birbirlerine bağlanmış bir şekilde düşünürseniz, bu bütün eleştirel düşünmenin oluşturduğu şeyin büyük bir parçasını oluşturur. Eleştirel düşünme fikrini içselleştirmek, eleştirel düşünmenin düşünmeden ne şekilde farklı olduğunu derin bir biçimde anlamaktır. Bir bütün oluşturan standartlar eleştirel ifadesinin büyük bir bölümünü meydana getirirler.

Ek Eleştirel Düşünme Standartları

Ek eleştirel düşünme standartları vardır. Bunlardan çoğu daha önce anlatılanlarla örtüşür ve bazıları da bir durumda eleştirel düşünme standardıyken bazı durumlarda ise değildir. Bunlardan bazıları belirli bir disiplinde eleştirel düşünme standartlarıdır. Bu standartlar aşağıdaki gibidir:

- Mantıklı
- Mantıksal, rasyonel
- Tutarlı
- Tahrif edilebilir (yanlışlanabilir)
- Test edilebilir
- İyi düzenlenmiş
- Güvenilir
- Etkili

Ayrıca, birçok terim de eleştirel düşünmenin zıddını tanımlamak için kullanılır. Bilimsel olmayan mantıkçılar genellikle birtakım mantık hatalarını öğretirler. Bunlar karakteristik olarak insanların düşünmelerinde yaptıkları hatalardır. Mantık hataları iyi gibi gözüken düşünme şekilleridir, ama aslında öyle değildir.

Eleştirel Olmayan Düşünme Standartları

Standartların eleştirel düşünmeyi nasıl meydana getirdiklerini anlamanızın iyi bir yolu, onları eleştirel olmayan düşünme standartları ile kıyaslamaktır. Aşağıdaki standartlar buna örnek verilebilir:

- Eğlence
- İlginç
- İyi hissettirir
- Dikkat çekici
- Popüler
- Şık
- Spontane
- Avantajlı
- Benim için faydalı
- Modaya uygun

Bu gibi standartlarda kalıtımsal olarak yanlış olan bir şey yoktur. Bunlar eleştirel düşünmenin zıddı değildir. Bunlar sadece eleştirel olmayan düşünme standartlarıdır.

Eğer eleştirel düşünmek istiyorsanız önünüzdeki meydan muharebesini görebilirsiniz. Çünkü çevremizde ve dünyadaki birçok etken bu standartları üzerimize salmaktadır. Örneğin, popülerliği düşünün. Bu, popülerlik eleştirel düşünmeye zıttır demek değildir. Bir şey popüler olabilir ve aynı zamanda da eleştirel düşünmenin bir örneği olabilir (Örneğin, birkaç yıl önce sağlıklı ve rahat yürüyüş ayakkabıları moda olmuştu). Problem popülerliğin çok fazla bir şekilde bir standart olarak vurgulanmasıdır. Çoğu zaman popüler olanı yapmak bizler için çok önemlidir ve bu bizim doğruluğu, açıklığı ve derinliği önemsiz şeylermiş gibi bir kenara bırakmamıza neden olmaktadır.

Benzer bir şekilde eğlence de vardır. Eğitimde bile, öğrenmeyi eğlenceli hale getirmek üzerinde çokça durulan bir konudur. Özünde bunda bir sakınca yoktur; bu birçok bakıma faydalıdır. Otantik öğrenme genellikle eğlencelidir; kesinlikle bir disiplindeki temel ve güçlü kavramların sorumluluğunu almanın içini doldurmaktadır. Eğlence sadece öğrenmenin eğlenceli olması gerektiği

şeklindeki bir varsayımı ifade ettiğinde eleştirel düşünmeye zıttır; yani eğer eğlenceli değilse insanların onu yapmasını bekleyemeyiz.

Kendinize bakarak toplumun, eleştirel olmayan düşünme standartlarına artırıcı etkilerini sayın. Eğer onların içerisine eleştirel düşünmeyi entegre ederseniz, bu eleştirel olmayan düşünme standartlarının çoğu muhteşemdir. Ancak, eleştirel düşünme olmadan görünüşte iyi huylu olan standartlar bile tehlikeli olabilir. Aşağıda eleştirel olmayan düşünme standartlarından bir diğer liste verilmiştir; bunlar ilk listedekilerden daha derine gider:

- Çağrışım yapan
- Derinden hissedilen, derinden etkileyen
- Ahlaki, etik
- Derin bir kanaat beslenen
- Özgür
- Dini, ruhani
- Milliyetçi
- Âşık

Listelenen standartlardan dört tanesini seçin ve eleştirel düşünmenin seçtiğiniz standartlardan her birine uygulanmasının neden gerekli olduğunu açıklayın. Cevabınızın bir parçası olarak, zıt bir örnek de verin. Eleştirel düşünme olmadan bu standartların nasıl bozulmaya ve yanlış yönlendirmeye açık olduğunu ifade edin.

İnsanların derin bir milliyetçilik duygusundan, dini olmadan veya bilgili olmadan veya özgür olmadan dolayı yanlış yönlendirildikleri tarihsel örnekler düşünün.

Bu standartlar hayatın gerekli parçalarıdır. Bir bakıma, eleştirel düşünmenin kendisinden bile önemli olabilirler. Aslında, bunu söylemedeki problem şudur: İçlerine entegre edilmiş eleştirel düşünme standartları olmaksızın, anlamsız, yanlış, içi boş ve tehlikeli olabilirler.

Nazizm oldukça ses getiren bir şeydi. Nuremberg Rally'i neredeyse her gözlemci için derinden etkileyiciydi. Fanatikler her zaman inançlarını derin bir kanaatle korurlar, bu yüzden onlara fanatik denir. Derin kanaatle tuttuğumuz şeyler arasında önyargılarımız vardır. Eleştirel düşünme olmaksızın, aşk bile bakıcılık yapan ve birbirine bağımlı bir hal alabilir.

"Ahlaki" gibi bir standart bile bu şekilde çift taraflı bir nitelik gösterebilir. Doğruluğa, netliğe, öneme odaklanmadan; amaca, sonuçlara veya varsayımlara odaklanmadan ahlaki olmak görünürde bir çelişkidir. Eleştirel düşünmeksizin ahlaki olmaya çalışırsanız, izlemek zorunda olduğunuz kişinin kurallarını, eleştirel düşünme becerilerinizi bile kullanmadan sadece bir kural takipçisi olursunuz.

Bileşen Döngüsü Etrafında Değerlendirmek

Bir mantık parçasını değerlendirmek onun mantıklılığı konusunda yargıda bulunmaktır. Bir başka deyişle, eleştirel düşünme standartlarına ne kadar iyi bir şekilde uyduğunu değerlendirmektir. Değerlendirme ile analizi kıyaslayın:

- Döngü etrafında ilerlemek soruyu cevaplandırır. Bu kişi bunu nasıl mantıklı bir şekilde düşünmüştür? (Bu bir analizdir).
- Döngü etrafında değerlendirme yapmak soruyu cevaplandırır. Kişi bunu ne kadar iyi bir şekilde düşünmüştür?

Bir Parça Mantığın Değerlendirilmesinin Temel Süreci

Bir kişinin kurduğu mantığı anlamak için aşağıda verilen sorular bize rehber niteliğinde olabilir. Esnek olmak ve değerlendirmeye çalıştığınız mantık parçasına uyan soruları adapte etmek zorundasınızdır. (Standartlar listesine sıklıkla başvurabilirsiniz. Rehber sorular uygun ya da daha iyi gibi bir kelime kullandığında, aslında bunu standartlar listesinden bir kelimeyle sorulmuş gibi düşünmek mümkündür: "Uygun mu?" sorusu "Belirli bir standart bakımından uygun mu?" anlamına gelebilir. Örneğin, "Yeterince derin mi?", "Yeterince geniş mi?", "Yeterince tam mı veya gerekli bir şeyleri atlamakta mı?"). Ayrıca sebepler ve açıklamalar vererek yaptığınız ana yargıları desteklemeniz de gerekmektedir.

Döngü Etrafında Değerlendirmek

1- Kişi bu mantık parçasında hedefine ulaşıyor mu?

2- Kişi uygun bir şekilde konuyla ilgili soruyu cevaplandırıyor mu?

3- Kişinin sunduğu ana bilgi parçalarına bakın. Mantıklılar mı? İyi kurulmuşlar mı? Alakalılar mı? Konuyla alakalı soruyu çözümlemek için daha fazla bilgi gerekiyor mu?

4- Kişinin ulaştığı sonuçlar kurduğu mantıktan mı kaynaklanıyor? Kişi konuyu doğru bir şekilde ifade ediyor mu?

5- Temel kavramları anlamanın diğer geçerli yolları nelerdir, kurulan mantığın sonuçlarını etkileyen var mı?

6- Kişinin temel varsayımları sizin için onları kabul edecek kadar mantıklı mı?

7- Kişinin kurduğu mantığın çıkarımları kabul edilebilir mi? Kişinin kurduğu mantık diğer sonuçlara, kurduğu mantığın lehine veya aleyhine neden oluyor mu?

8- Kişi bu konu hakkındaki diğer mantıklı bakış açılarının farkında mı? Onları uygun bir şekilde hesaba katmış mı?

9- Kişi mantığını kurarken şartları yeteri derecede hesaba almış mı?

10- Kişinin mantık kurma biçiminden daha iyi alternatifler var mı?

Bir Değerlendirme Yazmak:

Bu sorulara verdiğiniz cevaplar kendi başlarına bir değerlendirme oluştururlar. Ancak, çeşitli cevapları birlikte değerlendirmek genellikle faydalıdır. Bunu yapmak için, bu 10 soruya verdiğiniz cevapları değerlendirmeniz için temel olarak düşünün.

Şimdi, soru sorduğunuz mantığı bir bütün olarak değerlendiren genel bir değerlendirme yapınız. Bunu yaparken de aşağıdakileri dikkate alınız:

a- Bu sizin 10 soruya verdiğiniz cevaplardan en önemlileri üzerine kurulmalıdır.

b- Mantığın hem güçlü hem de zayıf yönlerini tanımlamalıdır.

c- Standartlar kontrol listesini (Bkz. sayfa 164 - 165) kapsamalıdır.

d- Değerlendirmenizde yaptığınız iddialar sebeplerle desteklenmelidir.

Eleştirel Okuma

Eleştirel düşünmenin kuruluşu mantıklı, yansıtıcı analiz ve sentezdir. En derin manasıyla, okumak bir eleştirel düşünme sürecidir ve okumanız esnasında bileşenleri ve standartları merkez alarak mükemmel bir eleştirel okur

haline gelebilirsiniz. Bu, okudukça döngü etrafında ilerlemeyi öğrenmeniz anlamına gelir ve böylece o parçanın mantığını kavrarsınız ve okumanızı standartlara göre kontrol edersiniz. İlk olarak, şüphesiz, bu biraz yavaş gidebilir ve siz okumayı bitirdikten sonra çok sayıda analiz ve sentez ortaya çıkacaktır. Yansıtıcı bir şekilde kendinize yazarın amacını, konuyla alakalı belirtilen soruyu, verilen bilgiyi soracaksınız.

Eleştirel okumada yeterli hale geldikçe, bu soruları okurken cevapladığınızı göreceksiniz. Bu oldukça bütüncül bir şekilde eleştirel okumadır. Onlarla karşılaştıkça ve onlar geliştikçe yazarın varsayımlarını, sonuçlarını, kavramlarını ve bakış açısını fark edeceksiniz ve onları bir araya getireceksiniz.

Yetenek seviyesine ulaştığınızda bile sonradan yansıtma okumanın önemli bir parçası olmayı sürdürecektir. Genellikle en yoğun biçimde okumak, anlayarak ve değerini bilerek okumak, siz kitabı kapattıktan, belki de çok daha sonra ortaya çıkar. George Eliot, Stephen Jay Gould ve Frederich Nietzsche veya Mohandas Gandh'nin bir biyografisini okuduktan sonra, anlamlar içinizde birleşmeye hâlâ devam edecektir.

Analiz etmeye ve sentezlemeye ek olarak, değerlendirmeci bir şekilde de okuyacaksınız. Yani, eleştirel düşünme standartlarını sadece yazı hakkındaki anladıklarınıza değil, ayrıca yazının kendisine de uygulayabileceksiniz. Bu yüzden, tüm varsayımları veya çıkarımları ve okuduğunuz şeydeki bilgi parçalarını yazmanın bir anlamı yoktur, sadece konuyla alakalı olanları not etmeye ihtiyacınız vardır.

Okuma ve Önemlilik Standardı

Okurken sürekli olarak bileşenlere odaklanırsınız, fakat önemlilik standardını bir çeşit filtre gibi kullanırsınız. Yani, bileşenlere sadece cevaplar önemli olduğunda odaklanırsınız. Bu yüzden, okuduğunuz konudaki tüm varsayımları, çıkarımları veya bilgi parçalarını not etmenin çok az yararı vardır. Sadece konuyla alakalı soru için önemli olanları not etmeniz gerekir.

Bilgi İçin Okumak

Bilgi için okuma fikrinde dikkatli olmalısınız. Eleştirel düşünen bir kimse, için, her zaman bilgi için okurken o bilgideki kavramları ve kavramlar arasındaki mantıksal bağları da okumalıdır.

Keyif İçin Okumak

Eleştirel okumak ve keyif için okumak arasında, çoğu zaman sanki bir karşıtlık varmış gibi gözükmesine rağmen, aslında bir karşıtlık yoktur. Bazen

insanlar bir şiiri veya bir müziği severler. Daha sonra onlardan onu analiz etmeleri istenir ve bu hissetme tepkisini ortadan kaldırıyor gibi gözükür. Analiz yaptıktan sonra insanlar artık o şeyi sevmediklerini söylerler.

Bu birçok insanın yaşadığı bir deneyimdir, ama bu analizin kendinden çok sizin bir şeyleri analiz etme ruhunuzdan kaynaklanır. Bir karşılaştırma şekli olarak arkadaşlarınızı düşünün. Eğer arkadaşlarınızı seviyorsanız, onları anlamak, derinden anlamak isteyebilirsiniz. Bu, onların kişiliklerini parçalara ayırmak gibi bir şey değildir. Bunun yerine, onların hedeflerinin, inançlarının ve hayat biçimlerinin ne olduğu hakkında düşünürsünüz. Bu bir analizdir, özellikle amaç, varsayım ve şartlara bakmaktadır ve birisiyle ilgilenmenin doğal bir sonucudur. Eğer birisi bunlarla ilgilenmiyorsa, onun sizinle ilgilendiğini söylemek zordur. Arkadaşınızı "analiz" etmek kulağa biraz rahatsız edici gelebilir, ama bu onun arkadaşınız olduğunuzu anladığınız anlamına gelir.

STANDARTLAR KONTROL LİSTESİ

Öğrenciler: Bu sayfaların fotokopisini çekin. İlgili kutucukları işaretleyin.

AÇIK

Düşünmem açık mı?

- Bunu açık bir şekilde anlıyor muyum? ( )
- Çıkarımlarını biliyor muyum? ( )

  -Onu açık bir cümlede ifade edebilir miyim? ( )

  -Yeteri kadar ayrıntıya girdim mi? ( )

-İyi örnekler buldum mu? Karşıt örnekler buldum mu? ( )

-Göz alıcı bir görsel örnek sundum mu (benzetim, mecaz, teşbih....?) ( )

Kurduğum mantığın **sunumu** açık mı?

- Söylemek istediğim şeyi açık bir şekilde söyledim mi? ( )

DOĞRU

- Mantığım doğru mu? ( )

Şunlarla uyum içinde mi:

-Sahip olduğum en iyi bilgi? ( )

-Disiplinin bulguları? ( )

-Güvenilir kaynaklar ?( )

- Bunu kontrol etmeme gerek var mı? ( )

Kontrol: Bunun temeli şunlar olabilir mi:

- Hüsnükuruntu? ( )
- İncelenmemiş geçmiş yaşam hikâyeleri? ( )
- Kulaktan dolma veya sorgulanabilir kaynaklar? ( )

Sunumum doğruluğu gösteriyor mu?

İddialarımın doğruluğunu şunlarla destekledim mi?

- Sebepler? ( )
- İyi sebepler? ( )

ÖNEMLİ, ALAKALI

Kurduğum **mantıkta**, en önemli şeye odaklandım mı?

- Amacım? ( )
- Konuyla alakalı soru? ( )
- Bağlam? ( )
- Tekrar gözden geçirdim mi? ( )
- Kurduğum mantığın çatısını çıkarabilir miyim? ( )
- Özetini yapabilir miyim? ( )

Mantığımı önemli olanı gösterecek şekilde **sundum mu**? ( )

YETERLİ

- Bunun hakkında **yeteri** kadar düşündüm mü? ( )

  -Amacım? ( )

  -Konuyla alakalı soru? ( )

  -Bağlam? ( )
- Önemli basamakları atladım mı? ( )
- Sonuca atladım mı? ( )

- Dikkat edilecek diğer gerekli noktalar var mı? ( )

DERİN VE GENİŞ

Kurduğum **mantıkta**, yüzeyin altına baktım mı?

- Altta yatan açıklamalar, teoriler? ( )
- Konuyla alakalı karmaşıklıklar? ( )
- Alakalı diğer perspektifleri hesaba kattım mı? ( )

Sunumumda, mantığımı şunları sergileyecek şekilde sundum mu?

- Derinlik ( ) ve Genişlik ( )

KESİN

Mantığım yeteri kadar kesin mi, spesifik mi?

- Daha fazla detaya ihtiyacım var mı? ( )
- Daha fazla kesinliğe ihtiyacım var mı? ( )
- Hedef kitlemin ihtiyaç duyduğu derecede bir **kesinlik** verdim mi? ( )

GENEL OLARAK MANTIKLI

- Mantığım genel olarak mantıklı mı? ( )
- Mantıklı bir genel durum ortaya koydum mu? ( )

Okuma ve Dinleme

Genel olarak okuma hakkındaki her nokta dinleme için de geçerlidir. Eleştirel dinleme konuşmacının ne dediğini bileşenler, onun mantığı (sentez) ve standartlar bakımından anlamaktır. Okumada olduğu gibi, dinleme yoluyla anlaşılanların çoğu dinleme bittikten sonra olur. Konuşmacının amacı, çıkarılacak sonuçlar ve ana kavramlar hakkında vs. yorum yapmaya devam edersiniz. Eleştirel becerileriniz, bileşenler çevresinde geliştikçe çok daha fazla anlamak, dinlemede ortaya çıkacaktır. Sınıfta eleştirel dinleme uygulaması yaptıkça, önemli olana ve duyduğunuz şeyin mantığına odaklandıkça, not almanızın değiştiğini fark edeceksiniz.

BAZI SONUÇLAR

Bu bölümün sonunda, şunları yapabilmelisiniz:

1. Standartlar kontrol çizelgesini dersteki çalışmalarınızda kullanarak eleştirel düşünmenizi değerlendirebilmelisiniz.
2. Standartları kullanarak açık, doğru ve alakalı bir şekilde geri dönüt vererek öğrenci arkadaşlarınızın çalışmalarını değerlendirebilirsiniz. Standartlar konusunda dönüt alabilmeli ve hataları nasıl giderebileceğinizi açıklamalısınız.
3. Bu bölümdeki ana kavramların birer İAÖ-R'ünü yapabilmelisiniz. Bu kavramlar: "eleştirel düşünme standardı", "değerlendirmeye karşın analiz", "döngü çerçevesinde değerlendirme" ve "eleştirel okuma".
4. Standartların her biri hakkında, örnekler ve karşıt örnekler vererek İAÖ-R yapabilmelisiniz.
5. Standartları kullanan (veya kullanamayan) insanlar hakkında örnekler verebilirsiniz.
6. Dersinizdeki çalışmanızı standartlarla uyumlu olacak şekilde nasıl gözden geçirip geliştirebileceğinizi açıklayabileceksiniz. Süreci daima yeterli bir biçimde yapamazsınız ama sıklıkla yapabilirsiniz ve iyi bir gözden geçirmenin nasıl yapıldığını bilirsiniz.
7. Eleştirel düşünme standartlarını 1,2 ve 3. bölümlerin sonuçlarıyla birleştirin. Standartların eleştirel düşünmeyle, bileşenlerle ve disiplindeki eleştirel düşünmeyle bir bütün olarak nasıl uyum gösterdiğini ayrıntıya girerek ifade edebilmelisiniz.

Yazma Fikirleri

("Yazma Fikirleri" ile ilgili genel öneriler sayfa 40'tadır.)

1. Standartlardan herhangi biri hakkında yazabilirsiniz: Ne olduğu iyi bir düşünme için onu nasıl önemli gördüğünüz, bu standarda bağlılık insanların hayatında ne kadar önemlidir? İnsanların bu standarda uymadıklarında yaşadıkları olumsuz sonuçlar nelerdir, okulla alakalı gözükmeyen ilgi alanları ve aktivitelerde bile bu standartlar ne kadar önemlidir (Örneğin, bilgisayar oyunu oynamak, flört etmek, araba kullanmak vs.)?
2. Bileşenler ve standartlar gibi eleştirel düşünme kavramları temelde çok yönlüdür. Bu yüzden bunlardan herhangi birisini herhangi bir ko-

nuda yazarken kullanabilirsiniz. Reklamlarda, haberlerde, kişisel ilişkilerde, derslerinizde, moda dergilerinde vs.de bu standarda ne ölçüde bağlı kalınmakta ya da bu standartlar çiğnenmektedir? Kendi fikrinizi ortaya koyabilir, eğer gerekliyse araştırabilir ve makul bir uzunlukta onunla ilgili yazabilirsiniz (Eleştirel bir yazı yazmak için, sayfa 198 - 204'e bakınız).

3. Çalıştığınız disiplinde eleştirel düşünme standartları hem o alandaki öğrenciler için hem de o alandaki uzmanlar için ne şekilde önemlidir?

4. Açık ve dolaylı standartları kıyaslayınız (İnsanlar şüphesiz şu kavramları açık bir şekilde kullanmadan açık, doğru, alakalı vs. olabilirler. Bu terimleri açık bir şekilde kullanmak ne bakımdan yardımcıdır?)

5. Bu kitabın tezi şudur: Analiz ve değerlendirme günlük hayatımızda yaptığımız şeylerin günlük bir parçasıdır (Her ne kadar da biz bu terimleri kullanmasak da). Standart olarak analiz ettiğimiz ve değerlendirdiğimiz "şeylerden" bazıları hakkında yazınız.

6. Sayfa 183-184'te bazı eleştirel düşünme nitelik özelliklerinin kısa bir tanımı vardır. Orada verilen tanımlamalar kısa olsa da, zihinsel dürüstlük ve açık fikirliliğin eleştirel düşünme standartlarını içselleştirmede nasıl gerekli olduklarını ifade edin, ayrıntıya girin, örneklendirin ve görselleştirin.

Hikâyeni Anlat

("Hikâyeni Anlat" bölümünün arkasındaki fikir ve nasıl yapılacağı ile ilgili bazı öneriler sayfa 41-42'dedir).

1. Hayatınızdaki en önemli olan standartlar nelerdir? Bu soruda, ya eleştirel düşünme standartlarına ya da eleştirel olmayan düşünme standartlarına odaklanabilirsiniz (sayfa 158 veya 159'daki standartlar gibi olanlara). Örneğin, kendinizi dürüstlük, spor becerisi, iyi bir erkek kardeş ya da kız kardeş olma standardına göre düşünebilirsiniz. Bu standartları nasıl edinirsiniz? Yıllar boyunca nasıl bir değişiklik gösterirler?

2. Günlük hayatınızda, gördüğünüz, duyduğunuz veya okuduğunuz şeylerin arasından neye inanıp inanmayacağınızı nasıl anlatırsınız?

3. Analiz ve değerlendirme. Hayatınızda standart olarak analiz ettiğiniz bazı şeyler nelerdir? Hayatınızda standart olarak değerlendirdiğiniz bazı şeyler nelerdir?

4. Eleştirel düşünme standartlarının kişisel geçmişinize nasıl uyum gösterdiği ile ilgili kendi sorularınızı oluşturun.

BÖLÜM 4- Alıştırmalar

4.1. Üniteye bakmadan, her bir standart ile ilgili bir İAÖ-R yazınız. Bu çalışmayı hangi standartlarda net, hangilerinde net olamadığınızı belirlemek için yapınız.

4.2 Bölüm 2'de 2.1, 2.2, ve 2.3 alıştırmalarında üç farklı soruya bileşenlerin döngüsü bakımından cevap verdiniz. Verdiğiniz her bir cevap için bir adet standartlar kontrol çizelgesi doldurun, gerektiğinde cevaplarınızı düzelterek ve eksikliklerini gidererek devam edin.

4.3. Standartlar konusunda eşli çalışma; Derste yazdığınız bir yazı seçin (en az iki ya da üç paragraf, tercihen disiplindeki eleştirel düşünmeyi içeren bir yazı olsun) derse gelmeden önce onu çoğaltın ve arkadaşınızla değiştirin.

Bu alıştırma arkadaşınızın standartlardan bir tanesine yönelik faydalı bir dönüt vermesiyle ilgilidir. *Açıklık* standardı ile başlayın: "Nasıl daha açık bir hale gelinir....*Diğerleriyle* (Bkz. sayfa 138)" bölümünü açın. Orada listeyi kullanarak, partnerinize yazdığı şeyin açıklığı ile ilgili dönüt verin.

Bu alıştırmayı 7 farklı standart için yapın. Bu, bir dönemin yarısında veya bir dönem boyunca devam edebilir. Her seferinde farklı bir yazı seçin.

***4.4** *Aşağıda bir coğrafya metninden alınmış bir yazı vardır:*

Birçok kişiye göre kültür, evrenin farklı sosyal dokularını birbirine bağlayan bir yapıştırıcıdır. Günlük bir gazeteyi dikkatlice okumak, kültürel çatışmaların yoğunluğunun arttığı günümüzde dünyanın bu bağdan yoksunlaşıp yoksunlaşmadığı konusunda soruların ortaya çıkmasına neden olur. Kitle haberleşme sistemlerinin (uydu, TV, filmler, video vs.) son zamanlarda artmasıyla birlikte basmakalıp Batı kültürü hızlı bir biçimde yaygınlaşmaktadır. Bu, dünyada birçok kişi tarafından kendi istekleriyle kabul edilmesine rağmen, geri kalanlar bu kültürel emperyalizmi protestolar, sansür, filmlerde, televizyonda ve müzikte bazı yasaklamalarla protesto etmektedirler.5

Paragrafı içinde mantık bileşenlerini göstererek analiz ediniz. Daha sonra, paragrafı eleştirel düşünme standartlarını kullanarak değerlendiriniz.

4.5. 4.4 numaralı alıştırmada olduğu gibi, disiplininizdeki okuma parçalarından önemli bir tanesine aynı türden bir değerlendirmeci yorum getirin. Önemli paragraflar, bölüm özetleri ve değerlendirmeleri, vaka çalışmaları üzerinde durunuz. Bileşenleri, o parçalarda ortaya çıktığı şekilde analiz edin. Daha sonra, standartları kullanarak değerlendirin (Hatırlayın, doğruluk için değil, okuma parçasının size ne kadar açık geldiği biçiminde bir değerlendirme yapın: onu takip edebilmeniz için yeterince yeterli biçimde açıklanıp açıklanmadığı, bütünde onun önemini görüp göremediğiniz vs.)

4.6. Bir standardı sorun; Dört kişilik gruplarda oturun. Tartışmanın herhangi bir yerinde bir kişi (A) soruları cevaplasın ve diğer üçü de (B, C, D) bir standarda yönelik sorular sorsun:

Mesela B, A'ya sorsun: (Bu dersi neden alıyorsun?)

A cevaplasın: (Bu benim için zorunlu bir ders.)

Daha sonra soru soran üç kişi A'ya sorsun: (Bunu biraz daha açık hale getirebilir misin? Bu en önemli sebep mi? Diğer önemli sebeplerin var mı? Daha geniş bir bakış açısı edinebilir misin?)

A cevap vermeye devam etsin.

Daha sonra B, C, D kişileri de sorulan soruları cevaplasınlar.

4.7. Metninizi okudukça, bir bölümdeki en önemli 5 noktayı belirleyiniz. Onları normalde okuduğunuz gibi okuyunuz. Daha sonra kitabınızı kapatınız. Her bir noktayı kendi cümlelerinizle ifade ediniz.

a- Seçtiğiniz o noktaları açıklık temelinde ne kadar anladığınızı değerlendirin. Onları az önce ifade ettiniz. Şimdi ayrıntıya girin, örneklendirin ve resimleyin.

b- Seçtiğiniz o noktaları doğruluk temelinde ne kadar anladığınızı değerlendirin. Nasıl kontrol edersiniz? Bunlarla ilişkilendirilebilecek bir geçmiş hikâyeniz var mı?

c- Aynı şeyi diğer standartlarla da yapın, her zaman anladığınızı değerlendirin, sadece o noktaları değil.

***4.8.** İnsanlar bazen birisine eleştirel bir düşünür olmayı öğretemeyeceğinizi söylerler. Bunun hakkında ne düşünüyorsunuz?

4.9. Bölüm 2'de Chris'in evlenmesiyle ilgili olarak yaptığı mantıksal değerlendirmeye geri dönün.

Daha sonra, Chris'in aynı cinslerin evlenmesiyle ilgili bir şeyden direkt olarak bahsetmediğine dikkat edin. (Örneği okuduğunuzda Chris ve Sean'ın hangi cinsiyette olduklarını varsaydınız?). Chris'in aynı cinsiyetlerin evlenmesi fikrine aşırı derecede taraftar veya tamamen karşı olduğunu düşünün. Chris'in analizine bu düşünceyi nasıl yansıtırdınız? Bunu yaparken, hangi tarafta olursanız olun, yaptığınız değişikliklerde zihinsel bir empati kurun.

4.10. Bu derste yaptığınız her çalışma için hızlı bir standartlar kontrol çizelgesi uygulayın. Aşağıdaki üç soru bir diğeriyle alakalıdır.

4.11. Derste yapmanız gereken her bir önemli okuma parçasını alın ve mantık bileşenleri çerçevesinde eleştirel okuma yapın (Bkz. sayfa 163-164).

4.12 4.11 numaralı alıştırmayı bitirdikten sonra, kurduğunuz mantık üzerinde standartlar kontrol listesini uygulayın.

4.13 Yine 4.11'deki materyali kullanarak materyalin kendi içindeki mantığı değerlendirin. Yazar konuyu ne kadar mantıklı bir şekilde ortaya koymuştur? Bunu bileşenler döngüsü çerçevesinde yapın.

4.14 İAÖ-R. Bölüm 4'teki içeriğe yeniden bakın:

- Bölümde açıklayıcı bir ifade bulun.
- Onun içindeki bir fikrin ayrıntılarını bulun.
- Bir örnek ve karşıt bir örnek bulun.
- Bir görselleştirme bulun.

4.15 Grup çalışması. Sınıfta yedi gruba ayrılın. Her bir grup standartlardan bir tanesi için otorite rolüne girecektir. Standart konusunda bir sunum hazırlayın. Sunumun her bir bölümünde kimin görev alacağına adil bir biçimde karar verin:

- Standardın ne olduğunu açıklayın.
- Disiplinde onun kullanımının iyi örneklerini verin.
- Zıt örnekleri verin.
- Disiplinde mantık kurmak standardı karşılamadığında çıkarımların ve sonuçlarının neler olacağını anlatın.

4.16 Aşağıdaki sorularda geçen X için çalıştığınız disiplinin veya dersin adını koyun:

- X' de ne şekilde açık olmak gereklidir?
- İnsanların X' de doğru olmadıkları en muhtemel alanlar nelerdir?
- X' in anlaşılabilmesi için en önemli yönleri nelerdir?
- X' de yetersiz cevaplar vermenin tehlikeleri nelerdir?
- Derinliğin ve genişliğin X'de yeri nedir?
- X' de kesinlik ne bakımdan önemlidir?

Her bir cevap için bir örnek veriniz.

4.17 Sonuçları deneyin (Bkz. sayfa 167-168). Bu bölümün sonuçlarının olduğu listeyi gözden geçirin. Kitabınız ve defteriniz kapalıyken bunlardan kaç tanesini anladığınızı söyleyin.

***4.18** Paleontologlar insanların atası olan Australopithecus afarensis'in fosillerine, 3.6 milyon öncesine yaş tahmininde bulunuyorlar. Acaba Paleontologlar, İsa'dan önce 3.6 milyon yıl mı, yoksa günümüzden önce 3.6 milyon yıl mı demek istiyorlar?

GÜNLÜK UYGULAMA

Eleştirel Düşünmenin Günlük Hayatınızda ve Öğrenmenize Entegre Edilmesi

Alıştırma 4.19-4.20'ye başlamadan önce sayfa 36 - 37'deki açıklamalara bakın. Tekrar söylemek gerekirse, bu alıştırmaları yapmanın odak noktası, onları günlük aralıklarla, sık sık tekrarlayarak yapmaktır, hepsini tek seferde yapmak değildir.

4.19 Bir standart üzerinde bir gün harcayın. Bir günlük tutun. Standartlardan bir tanesini seçin. Diyelim ki açıklık standardını seçtiniz. Gününüzü açık olan ve olmayan şeylerin örneklerini arayarak, bulabilirseniz onları yazarak geçirin. Örneklerin yardımcı olup olmadıklarını, daha fazla ayrıntıya ihtiyaç olup olmadığını, yazarın hedef kitleyi gözden kaçırıp kaçırmadığını not alın. Bir kişinin aklında muhtemelen açık olmayan şeylerin örneklerini yazın. Bir kişinin aklında açık olduğuna inandığınız şeylerin örneklerini yazın. Kendi ifadelerinizde veya diğer insanların, internetin, arkadaşlarla konuşmalarınızın, derslerin, herhangi bir şeyin içindeki örnekleri de not alın. Günlüğünüzde,

aklınıza gelen soruları da yazın. Bu sorular sınıfta sormak isteyeceğiniz sorular, öğretmeninizin soruları ve arkadaşınızın soruları da olabilir.

Birkaç gün bekleyin. Daha sonra üzerinde çalışacak yeni bir standart seçin. Yedi tane standart için de aynı şeyleri yapın. Bitirdiğinizde, önceye göre standartları hem daha iyi anladığınızı hem de uygulayabildiğinizi göreceksiniz.

4.20 Dersinizde bir standarda bir gün ayırın. Ders gününün sonunda dersi tekrar hatırlayın ve bilinçli bir şekilde standartlardan bir tanesini uygulayın. Diyelim ki o gün için derinliği seçtiniz. Derste karşılaştığınız derinlik örneklerini veya karşıtlarını; ortaya çıkan karmaşıklıkları; sadece evet-hayır şeklinde basit ve kolay cevaplar vermeyi isteyeceğiniz soru örneklerini arayın. Korktuğunuz yerleri belirleyin. Daha sonra bunların mantıklı bir şekilde açıklanamayacak çözülmemiş sorunların bir sonucu olup olmadığına bakın. Çok derinliği olmayan yerleri arayın. Belki basit gerçekler, problemli olmayan prosedürler gibi yüzeysel bir mantık işe yarıyordur.

Her bir okul gününün ardından farklı bir standart ile uğraşın.

4.21 Standartlar kontrol listesini bir sorgulama aracı olarak kullanan günlük uygulama. Standartlar kontrol listesinden birkaç soruyu alınız (Bkz. sayfa 164-165) ve diğer kişilere sorabileceğiniz sorulara dönüştürünüz. (Mesela "ben" kelimelerini "sen" kelimesi yaparak). Daha sonra bu soruları başkalarına sorarak bir gün harcayınız. Eğer başka bir derste öğretmeniniz "Başka sorusu olan var mı?" diye sorarsa, siz de ona "X'in bir örneğini verebilir misiniz?" veya "Bu hangi kaynakları temel almaktadır?" sorularını sorabilirsiniz. Eğer bir arkadaşınız bir şey söylerse, "Seni duyuyorum. Sadece bu konuyla alakalı düşünmende herhangi bir önemli basamağı atlayıp atlamadığını merak ediyorum" veya "Bu konuda biraz daha ayrıntıya girebilir misin?" deyin (Esnek olmayı, duruma ve sorduğunuz kişiye uygun olan soruyu sormayı deneyin. Sorular kulağa çok resmi gelmesinler diye veya engelleyici olmasınlar diye onları düzenleyebilirsiniz.)

İnsanların sorularınıza olan tepkilerini gözlemleyin. Aynı zamanda kendi tepkilerinizi de gözlemleyin. Kendi bakış açınıza göre, onlar iyi sorular mıdır?

BÖLÜM - V

HER ŞEYİ BİR ARAYA GETİRMEK: ELEŞTİREL DÜŞÜNME SORULARINI CEVAPLAMAK

Kafanızda dönüp duran bir sürü parçanın olduğunu hissetmeniz şu aşamada oldukça doğaldır. İlk olarak, 8+ bileşenler vardır. Daha sonra standartlar ki onlardan 7 tanesi biraz ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Temel ve güçlü kavramlar, merkezi sorular ve disiplinin bakış açısı vardır. Ayrıca eleştirel düşünmeye birtakım engeller de vardır ve bunlar siz bir şeyler hakkında düşündükçe karşınıza çıkarlar. Bu noktada, bileşenlerin, standartların ve bir bütün olarak eleştirel düşünmenin karışık bir anlayışına sahip olmanız muhtemeldir.

Bir kitaptan bir bölüm okuduğunuzda veya kendi başınıza bir problem hakkında düşündüğünüzde bazı bileşenleri tanımlamakta muhtemelen iyisinizdir ve diğer bileşenleri tanımlamada bazılarında olduğunuz kadar iyi değilsinizdir. Yazarın amacını veya yazarın sunduğu bilgileri belirlemekte güçlü olabilirsiniz ama sonuçlar ve çıkarımlar arasındaki kesin farklılık konusunda net olamayabilirsiniz ve bir kavramdan bir varsayım anlatmada sorun yaşıyor olabilirsiniz.

Aynı şey, standartları anlamanızda da geçerlidir. Düşüncenizi netleştirmek için düzenli olarak örnekler verdiğinizi görebilirsiniz. Yine de bir soru hakkında yeteri kadar mantık kurduğunuzu söylemek zor olabilir.

Bunların hepsi uygulama ve eğitim ile gelişir. Kitabı sık sık kontrol etmek, alıştırmaları yapmak veya öğretmeninizden geri dönüt almak bu uygulamalardan bazılarıdır. Hâlâ bütün bunların nasıl bir araya geldiklerini açık bir şekilde göremediğinizden endişe ediyor olabilirsiniz. Şunu merak edebilirsiniz: "Sürecin neresindeyim? Genel bir bakışı nasıl edinebilirim?", "Bir nevi haritaya ihtiyacım var, böylelikle hangi yoldan gideceğimi bilebilirim, hangi eleştirel düşünmeyi kullanacağımı ve neden kullanacağımı bilebilirim.", "Bileşenler döngüsünü ve standartlar kontrol çizelgesini nasıl kullanacağımı anlı-

yorum ama eleştirel düşünmemi normal bir kâğıda nasıl döndürebilirim?". Eğer bu şekilde hissediyorsanız, bu durum içgüdü temellidir. Herhangi bir şeyi anlamanın bir yolu da, buna eleştirel düşünme de dahildir, bütünü ve parçaları gören bir bakış açısına sahip olmaktır. Bir başka deyişle her şeyin nasıl bir araya geldiğini görmektir. Bu bölümün amacı da bir bütünlük hissi vermek ve bir harita ortaya koymaktır.

Bir Disiplinde Eleştirel Düşünmenin Merkez Süreci

Peki, eleştirel düşünenler ne yaparlar?

Merkez Süreç (SBDS)

- Bir **s**oru veya bir problem belirlerler **(S).**
- Onun hakkında mantık **b**ileşenlerini kullanarak düşünürler **(B).**
- Uygun olduğunda, konunun tüm yönlerini **d**isiplinin merceklerinden bakarak düşünürler **(D).**
- Bunu yaparlarken, eleştirel düşünme **s**tandartlarını kullanarak mantıklarını kontrol ederler **(S).**

Bu eleştirel düşünmenin merkez sürecidir bir başka deyişle onun kalbidir. Eleştirel düşünme ile ilgili herhangi bir ders almamış olan eleştirel düşünenler bu merkez süreçle meşgul olurlar. Tüm bileşenleri göz önüne almayabilirler veya düşünürlerken onlara ad koymayabilirler; içselleştirdikleri bir disiplin açısından düşündüklerini bilinçli olarak fark etmeyebilir ve standartları kullandıklarının açıkça farkında olmayabilirler, fakat onların mantıklarını incelediğinizde, amaçları veya varsayımları hakkında düşündükleri anlamlı olduğunda disiplin bazlı terimler kullandıklarını, doğru olduklarından emin olmak için kontrol ettiklerini ve problemin önemli kısımları üzerinde odaklandıklarını göreceksinizdir.

Disiplinin dışında, özel hayatınızla veya vermek zorunda olduğunuz bir soruyla alakalı bir soru olsa bile o soruyu alakalı olduğu disiplinin bakış açısından yaklaşarak düşünmek mantıklıdır. Bu kitabın temel tezi şudur: Disiplinler bakımından derinlemesine düşünmek insanlara içgörü sağlar. Bu yüzden, diyet yapma, spor yapma ve sigara konusunda bir karar verecekseniz, şunu sormak faydalıdır: "Bunu biyolojik olarak, beslenme olarak, tıbbi olarak nasıl düşünebilirim?". Şunu sorarak da içgörü edinebilirsiniz: "Bunu psikolojik olarak nasıl düşünebilirim? (Düşünmemin psikolojik biçimi diyet, spor ve sigara ilgili kararımı nasıl etkiler?) Tarihsel olarak nasıl düşünebilirim? (Toplumumun diyet, spor ve sigara ile ilgili geçmişi beni nasıl etkiler ve seçimlerime nasıl rehberlik eder?)". Edebiyat, matematik, sosyoloji, bunların her biri ve daha birçok başka disiplin konuları sadece derinlemesine anlamanıza yardım etmez ayrıca daha iyi kararlar vermenize yardımcı olur.

Merkez Süreçten Daha Fazlasını Yapmak

Eleştirel Düşünme Süreçleri Bakımından Düşünmek

Merkez süreç soruları, bileşenleri, disiplin temelli düşünmeyi ve standartları içermektedir. Bununla beraber, bazı sorular için merkeze bazı şeyler eklemelisiniz. Kendi açınızdan bunu kavramsallaştırmanın faydalı bir yolu analiz, sentez, değerlendirme ve bazıları gibi eleştirel düşünme süreçleri bakımından düşünmektir.

Bunlardan çoğuyla zaten meşgul oldunuz. Analiz, bir şeyi parçalarına ayırarak eleştirel düşünme sürecidir. Bir şeyi her seferinde mantık bileşenlerinde parçalara ayırdığınızda analiz süreciyle meşgul oluyorsunuz demektir. Temel olarak analiz, bileşenler döngüsü etrafında dolaşmaktır. Eğer ünitelerden birini bu şekilde ele aldıysanız, o üniteyi amacı, konuyla alakalı temel soruları, temel varsayımları vb. bakımından analiz etmişsiniz demektir.

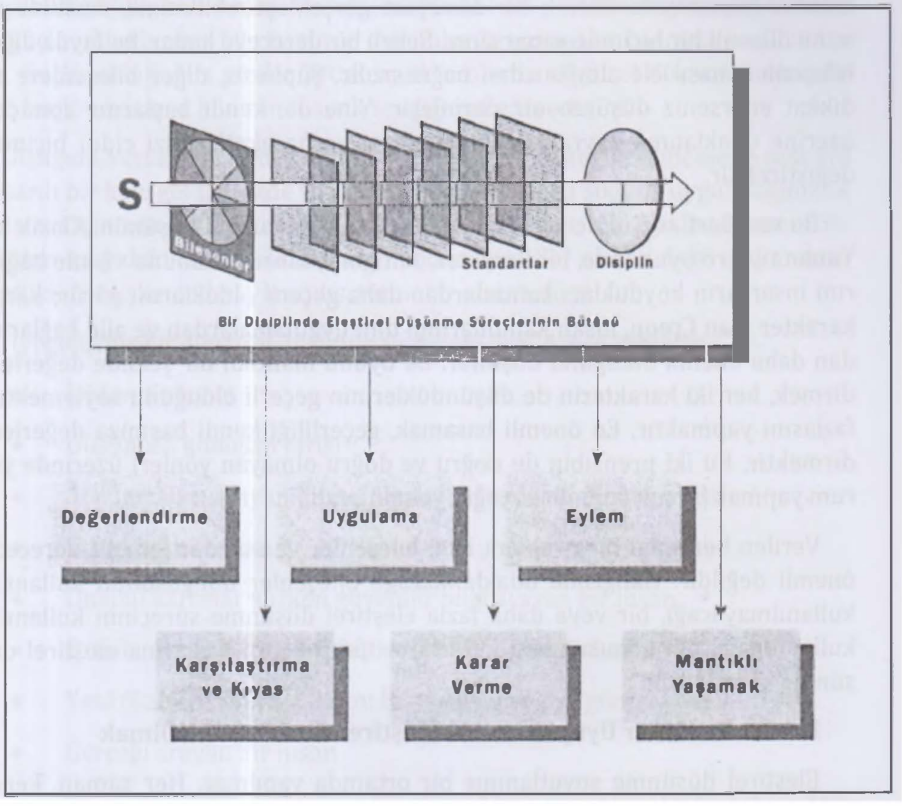
Ancak, bir üniteyi sadece bileşenleri bakımından parçalara ayırmamışsınızdır. Aynı zamanda bu parçaların anlamlı bir bütün oluşturacak şekilde nasıl bir araya geldiklerini de anlamışsınızdır. Bu kitapta, bu bütünü, sorunun mantığı şeklinde tanımlıyoruz. Bileşenler döngüsü etrafında dolaştıktan sonra ünitenin mantığını iyi bir şekilde anlarsınız. Bu "bir bütün olarak bir araya getirme" genellikle sentez olarak adlandırılır. Bu yüzden, bileşenler döngüsü etrafında dolaşırken, her bir bileşeni görmek ve sorunun veya konunun mantığını kavramak eleştirel düşünme süreçleri olan analiz ve sentez ile meşgul olduğunuz anlamına gelir.

Bununla beraber, soruda ne istendiğine bağlı olarak merkez süreçle meşgul olmanın ötesinde bir şeyler yapmalısınız.

Analiz ve sentezin yanı sıra diğer süreçlerle de meşgul olmalısınız. Örneğin, ötenazi konusundaki iki farklı görüşü karşılaştırıp kıyaslamalısınız. Yazarın söylediği belirli bir şeyi değerlendirebilmelisiniz. Disiplindeki bir teoriyi yeni bir duruma uygulayabilmelisiniz. Bir hareket süreci hakkında bazı karar verme işlemleri yapabilmelisiniz. Bir şeyler yazmak, bir rol oynamak, bir deney tasarlamak vb. şekilde eyleme geçmelisiniz. Hareketin, bir şeyler yapmanın burada bir eleştirel düşünme süreci olarak sınıflandırıldığına dikkat ediniz. Diğer süreçlerde olduğu gibi eylemlerinizin en iyi düşünme şeklinizden beslenmesini istersiniz. Daha da geniş bir şekilde, hayatınızı devam eden bir eleştirel düşünme yoluyla yeniden düşünebilirsiniz. Bu sizin bileşenlerle (Örneğin, hedefleriniz, varsayımlarınız) ve standartlarla (sizin için derin ve önemli olan şeye dikkat etmek) etkileşimde olduğunuz bir yaşama biçimidir. Bu yüzden, bu kitaba göre, mantıklı bir biçimde yaşamak bir eleştirel düşünme sürecidir.

Bu eleştirel düşünme süreçlerinden her biri bileşenlerden ve standartlardan oluşmuştur. Bu eleştirel düşünme süreçlerini merkez sürece ekleyebiliriz, aynen Şekil 5.2' de gösterildiği gibi.

Şekil 5.2 Eleştirel Düşünme Süreçleri

Merkez Süreçten Daha Azını Yapmak

Merkez süreç eleştirel düşünmenin merkez parçasıdır. Bir konunun karmaşıklıklarını ifade etmek için çoğu kez bu merkez süreçten daha fazlasını yapmak zorundasınızdır. Disiplinlerin kendi merceklerini katmalı veya diğer eleştirel düşünme süreçlerini eklemelisinizdir.

Diğer taraftan, merkez süreçten daha azını yapmak zorundasınızdır. Bir yazarın hayvan hakları konusundaki tavrını alıp, sadece onun arkasındaki önemli bir varsayımı belirleyebilirsiniz. Bazen sadece bunu belirlemek gerekli olabilir. Sadece tek bir bileşeni belirleme eylemi, eleştirel düşünmenizde derin bir içgörü sağlayabilir. Dahası, bu tek bileşeni belirleme alışkanlığı iyi düşünme alışkanlığınızın gelişiminde hayati bir basamak olabilir. Bu bileşen sadece kendi başına bile diğer bileşenlerden bahsetmeden, sizin için değerli olabilir.

Sonuçları düşünün. Sadece kararlarınızın sonuçlarını tahmin etmeye odaklanarak hayatınızda önemli bir dönüşüm gerçekleştirebilirsiniz, özellikle de bunu düzenli bir biçimde yaparsanız. Belirli bir dereceye kadar, bu fayda diğer bileşenleri nasıl ele aldığınızdan bağımsızdır. Şüphesiz, diğer bileşenlere de dikkat ederseniz düşünmeniz derinleşir. Yine de, kendi başlarına sonuçlar üzerine odaklanma davranışı düşünmenizi ve hareketlerinizi ciddi biçimde değiştirebilir.

Bu standartlar için de geçerlidir. Doğruluk standardını düşünün. Klasik bir Yunan tiyatro oyununda, bir karakter, Antigone, tanrısal kanunu ve aile bağlarını insanların koydukları kanunlardan daha geçerli olduklarını görür; karşıt karakter olan Creon, insan kanunlarının dini uygulamalardan ve aile bağlarından daha önemli olduğunu düşünür. Bu oyunu mantıklı bir şekilde değerlendirmek, her iki karakterin de düşündüklerinin geçerli olduğunu söylemekten fazlasını yapmaktır. En önemli basamak, geçerliliği kendi başınıza değerlendirmektir. Bu iki prensibin de doğru ve doğru olmayan yönleri üzerinde yorum yapmak birçok önemli gerçeğin yolunu açabilir.

Verilen herhangi bir problem için, bileşenler ve standartlar eşit derecede önemli değildir. Hangisine odaklanılacağı, bileşenler döngüsünün kullanılıp kullanılmayacağı, bir veya daha fazla eleştirel düşünme sürecinin kullanılıp kullanılmayacağı konusundaki kararların tümü kendi başlarına eleştirel düşünme kararlarıdır.

Resme Ne Kadar Uyuyorsunuz? Eleştirel Bir Düşünür Olmak

Eleştirel düşünme soyutlanmış bir ortamda yapılmaz. Her zaman, kendi becerileri ve zihinsel yetenekleri; duyguları, istekleri ve ihtiyaçları; güçlü ve zayıf yanları olan bir insan tarafından yapılır. Bunların tümü eleştirel düşünme şeklinizi etkiler. Eleştirel düşünme, sizin kim olduğunuzu ve neler başarabileceğinizi etkileyebilir. Benzer olarak, kim olduğunuz ve neler yapabileceğiniz de eleştirel düşünmenizin kalitesi ve biçimini etkiler.

Bir eleştirel düşünen kişi olmaktan daha fazlası olmanızı belirgin bir şekilde etkileyen bir özellik de eleştirel düşünmeden zevk alıp almamanızdır. Pek çok insan eleştirel düşünmekten zevk alır. Eğer eleştirel olarak düşünmeyi ve olayları ortaya koymayı seviyorsanız veya olayların mantıklarını kurarken ve eleştirel düşünürken bir tatmin veya güçlülük hissi duyuyorsanız, bu düşünmenizin ve hayatınızın kalitesi üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilir. Fakat sevmiyorsanız bile (ya da henüz sevmiyorsanız) bir eleştirel düşünür olmak için yapacağınız bazı beceri ve nitelikler vardır. Bunlardan bazılarına zaten sahip olabilirsiniz, belki de epeyce bir derecede sahip olabilirsiniz. Bazılarında

ise gerçekten zayıf olabilirsiniz. Eleştirel düşünme konusunda uzmanlaşmış düşünürler bile bazı beceri ve niteliklerinde bazı eksiklikler yaşamaktadırlar ve güçlü olduklarınız bile bazı zor durumlarda sizi yalnız başınıza bırakabilirler. Güçlü olduğunuz yönler arttıkça, ilk başlarda eleştirel düşünme sürecinden hoşlanmasanız bile şimdi artık sevdiğinizi göreceksiniz.

Aşağıda verilen nitelikler dönüştürülebilirdir. Örneğin, dinlemede oldukça başarılı bir hale geldiğinizde ve dinleme becerilerinizi sıklıkla uyguladığınızda, bu sizin içinizde bir dönüşüm yaratır; iyi bir dinleyici olmaya başlarsınız. Bu yüzden aşağıdaki listede ilerlerken, bunları beceriler olarak değil de karakter özellikleri, alışkanlıklar, yaradılış, tutumlar olarak düşünün.

İyi gelişmiş bir eleştirel düşünür aşağıdaki özelliklere sahiptir:

- İyi bir dinleyici
- Düşünceli konuşan birisi
- Açıklamaları arayan birisi (olayların "nedenine" bakan kişi)
- Gözlemci bir insan
- Önemli kararlar alırken güvenilir bilgi arayan bir insan
- Ortada duran bir insan: Tepkici birisinden çok ılıman
- Yeni fikirlere açık bir insan: İnatçı değil ve dar görüşlü değil
- Gerçeği arayan bir insan
- Eleştirel bir okur, eleştirel bir yazar (güvenilir bir şekilde net ve doğru)
- Diğer insanları anlamaya çalışan bir insan:
    - Onların sebeplerini ve motivasyonlarını
    - Duygularını
    - Bakış açılarını
- Kendinin farkında olan bir insan: Farkında
    - Güçlü ve zayıf yanlarının
    - Yeteneklerinin ve yetenekli olmadıklarının
    - Benmerkezciliğe karşı kendi eğilimlerinin

Eleştirel Düşünme Karakter Özellikleri

Eleştirel düşünme özellikleri bir kişinin karakterinin parçalarıdır. Özelliklerin çoğu tam manasıyla kazanılması veya ona uygun bir şekilde davranılması zor olan şeylerdir. Kararlılık ve uygulamayla zamanla kendi içimizde onları geliştiririz. Belli bir düzeye kadar, kendi içinizde bu özellikleri geliştirmeksizin bir disiplinde veya hayatınızda eleştirel olarak düşünemezsiniz. Eleştirel düşünürler:

- **Sebeplerinde güven duyarlar:** Bir şeyleri ortaya çıkarmaya uğraşmaya inanırlar. Çevrelerindeki diğer etkilerin şekillendirdikleri şeylere güvenmektense, sorular ve olaylar yoluyla kendi yollarını düşünmek için ellerinden gelenin en iyisini yaparlar ve buna güvenirler.
- **Zihinsel alçak gönüllülüğe (tevazuya) sahiptirler:** Bilmedikleri şeyleri fark ederler. Zor olsa da hata yaptıklarını fark ederler ve kurdukları mantığın mükemmel olmadığını bilirler. Eleştiriyi kabul ederler ve ondan bir şeyler öğrenirler.
- **Zihinsel olarak cesurdurlar:** Kurulu inançlarına ve alışkanlıksal düşünme biçimlerine olan engellerle karşılaşırlar. Çok derin olsa bile eğer bu yapılacak en mantıklı şey ise, bakış açılarını değiştirmeye isteklidirler
- **Zihinsel olarak empati kurarlar:** Bir konuya, aynı fikirde olup olmadıklarına bakmaksızın, herhangi bir bakış açısından düşünmeye gönüllüdürler. Bunu sadece "kafalarının içinde" yapmazlar. Başka bir bakış açısı içindeki mantığın gücünü hissetmeye isteklidirler.
- **Zihinsel dürüstlüğe sahiptirler:** Kendilerini, diğerlerini tabi tuttukları yüksek zihinsel standartların aynısına tabi tutarlar. "Gerçeği arayanlardır". Bir konu hakkında düşünürken, bedeli yüksek bile olsa, ellerinden gelen en mantıklı şeyi yapmaya kararlıdırlar.
- **Adil fikirlidirler:** Kendi görüşleri ne kadar farklı olursa olsun herhangi bir inancı veya bakış açısını anlamaya, analiz etmeye veya uygulamaya çalışırlarken ölçülü ve tarafsız olmak için ellerinden gelenin en iyisini yaparlar.
- **Zihinsel olarak meşguldürler:** Derin ve tatmin edici bir seviyede olayları anlamayı ve onlar hakkında düşünmeyi istemeye dahil olurlar. Kendilerini zihinsel bir konunun içerisine sokmaya güçlü bir arzu duyarlar. Eleştirel olarak düşünmeyi severler.

- **Zihinsel sebata sahiptirler:** Mantıklı bir sonuca ulaşıncaya kadar ne kadar uzun süre olursa olsun önemli zihinsel görevlerle uğraşmaya isteklidirler.
- **Zihinsel olarak özerktirler:** Kendileri için düşünürler. Buna kararlıdırlar. Alışkanlıksal olarak mümkün olan en iyi mantığı kurarlar; bu mantığa farkında olarak, bileşenler, standartlar ve disiplin de dahildir.

Benim için, özellikler hakkında düşünmenin en iyi yolu, yolunda ilerlediğim bir şeyler gibi düşünmektir. Bazı yerlerde güçlü, bazı yerlerde zayıfımdır, fakat onlar üzerinde çalışabilirim. Genellikle benim için engel teşkil etseler bile, her ne zaman onlarla ilgili uygulama yapmak için küçük bir adım atsam, kendimi daha çok bir insan gibi hissetmeye başlarım.

Önemli Eleştirel Düşünme Sorularıyla Düşünmek

Genel bir bakışa, birtakım haritalara ve resme nasıl uyduklarını görerek, bir disiplindeki bir eleştirel düşünme sorusuyla nasıl düşüneceğinizi merak ediyor olabilirsiniz. Nasıl yaparsınız? Nasıl başlarsınız? Onu nasıl taşırsınız? Onu iyi bir şekilde yapıp yapmadığınızı nasıl söylersiniz? Bu bölüm sizi bir eleştirel düşünme sorusuna cevap vermenin temellerine götürecektir. Aynı zamanda da her şeyi bir araya getirmenin daha detaylı bir açıklamasını sağlayacaktır. Aşağıda, özet bir şekilde, eleştirel düşünmenin merkez süreci verilmiştir. Bu durum, her şeyi bir araya getirmeye, önemli bir eleştirel düşünme sorusuyla düşünmeye bir genel bakıştır.

MERKEZ SÜREÇ	**BUNLARI YAPARKEN STANDARTLARI AKLINDA TUT**
SBDS	
Soruya bak	
Bileşenleri kullanarak düşün	
Disiplin bakımından düşün	

Nasıl Başlanır: Bir Adım Geri Giderek Başlayın

Bir eleştirel düşünme sorusu hakkında düşünmeye başlamanın en yaygın biçimleri genelde çok etkili değildirler. Başlamanın en tipik biçimi sadece baş-

lamaktır. Ben basitçe soruyu cevaplayarak başlarım, bunu yaparken zihnimin olayları sıraladığını umarak zihnime güvenerek yaparım. Başlamak için bir diğer yaygın yol da bilgiyi aramaktır. ABD'deki şiir hakkında dört sayfalık bir yazı yazmam gerekiyor ve üç tane referans kullanmalıyım. Bu yüzden internet taramamda karşıma çıkan şeyleri bir sıraya dizerim. Tamam olarak görünen üç tanesini seçerim. Her birinden bazı bilgiler alırım ve yazımın içerisine eklerim. Dört sayfayı doldurduğumdan emin olurum.

Başlamak için yaygın olan üçüncü yol ise, nasıl başlanacağı hakkında en ufak bir fikre sahip olmamaktır. Baskının beni soruyu cevaplamaya yönlendireceği son dakikaya kadar beklerim. O ana kadar durum umutsuzdur, bu yüzden de herhangi bir gelişigüzel yol seçerim. Çünkü olaylar hakkında düşünmeye zaman harcama lüksüne sahip değilim.

Sayfa 177-181 arasındaki kutu içindeki bilgileri okuyun. Daha sonra metninizden bazı sorular çıkarın. Kitabınızda henüz çözmediğiniz ünite arkası sorulardan bazılarını seçin. Bu soruları cevaplamak için ne yapmanız gerektiği ile ilgili bir özet hazırlayın.

Aynı şeyi diğer bazı dersleriniz için de yapın.

Daha sonra, bu ünitenin sonunda, aynı aktiviteyi yeniden deneyin. Yeteneklerinizin ne kadar geliştiğini ölçün.

Bir soru hakkında düşünmenin ve cevaplamaya çalışmanın çok verimli biçimleri vardır. Bu yollar merkezi bir eleştirel düşünme hareketiyle başlar; yansıtma. Meta-bilişsel bir adım atın, bir adım geriye gidin. Soru önünüzde duruyor. Doğal tepki onu cevaplandırmaktır fakat bunu henüz yapmayın. Bunun yerine, sorudan bir adım uzaklaşın, kendinizi ondan ayırın. Kendinize "Cevap nedir?" diye sormayın. Bunun yerine kendinize şunu sorun "Soru neyi soruyor? Neyi arıyor? Bunu cevaplamak için ne yapmam gerekir?" eğer bu geri adım sorularının ne kadar önemli olduğunu anlarsanız, eleştirel düşünerek onları cevaplandırmak için bir strateji oluşturabileceğinizi göreceksiniz.

SORULAR HAKKINDA ELEŞTİREL OLARAK DÜŞÜNMEK

Aşağıda farklı ders kitaplarından alınmış bazı sorular ve onlar hakkında nasıl eleştirel bir biçimde düşünmek ve yapmam gereken şeyi görmek için bir adım geri nasıl çekileceğim verilmiştir (Bunlar sorulara yaklaşmanın tek biçimi değildirler). Her bir cevap soruları cevaplamak üzerinde değil, sorulara eleştirel olarak nasıl cevap verileceği üzerinde durur.

1. *Burada bir coğrafya metninden bir soru vardır. Metin "Eleştirel Düşünme: Timbuktu" isimli yarım sayfalık bir metindir. Timbuktu şehrini anlatan iki paragraf vardır. Bu şehir Sahra'daki eski kervan yolundaki önemli ve zengin efsanevi bir şehirdir.*

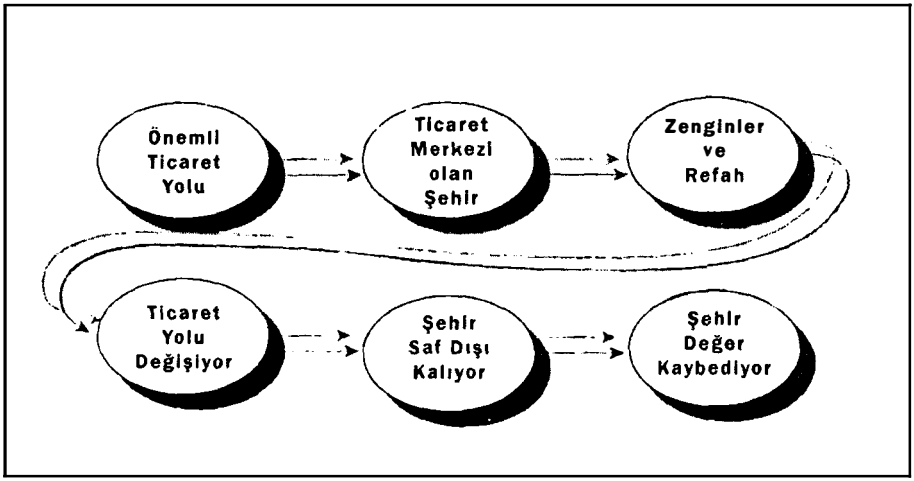
Daha sonra ticaret yolları değişmiş ve Timbuktu saf dışı kalmıştır; şimdi artık o şehir günümüz dünyasında bir önemi olmayan, fakir ve terk edilmiş bir şehirdir. Kitap daha sonra şunu sorar:

> ***Timbuktu şehrini günümüz Türkiye'sinde Karadeniz kıyısında bir şehir olan Trabzon ile karşılaştırınız. Trabzon hangi imparatorluklar arasında merkez ve ticaret noktasıydı? Bugün ne kadar önemlidir? Daha önceleri birer ticaret şehri olup daha sonradan önemini kaybeden başka şehirler biliyor musunuz?***

Soruları eleştirel olarak cevaplamak için neye ihtiyacım var?

a- *Şimdi, soru bir karşılaştırma gerektirdiğinden dolayı (bir eleştirel düşünme süreci), Trabzon hakkında bir şeyler okumaya ihtiyacım var. Hatta okumadan önce bile, Trabzon'un da bir zamanlar bir ticaret merkezi olduğunu ve daha sonraları saf dışı kaldığını varsayabilirim. Bu yüzden, sadece basit bir şekilde Trabzon hakkında bilgi toplamayacağım. Coğrafik olarak düşünüyorum. Bu "yer" (bu örnekte, bir şehrin ticaret yolu üzerindeki konumu) o şehir hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Refahı, kökeni, belki de saf dışı edildiğindeki değer kaybı. Yer coğrafyada merkezi bir terimdir. Bu yüzden bir sisteme, bir mantığa göre düşünüyorum. Aşağıdaki* ***Şekil 5.3*** *bu sistemin kavram haritasıdır.*

Şekil 5.3 *Timbuktu Hakkında Eleştirel Düşünmedeki Kavram Haritası*

a- *Sorudan bir adım geriye çıktığımda, bileşenlerden bir diğeri olan amaç hakkında da düşünmeye başlarım. Şehirlerin çoğu bazı ticaret yollarının ticaret merkezleri olmak amacıyla belirli bir yere mi yerleştirilir? Bu şehirlerin nasıl kurulduğunun bir açıklaması mıdır?*

b- *Kitap daha sonra bu coğrafik düşünceyi bir zamanlar büyük olan diğer şehirlere de uygulamamı ister. Bunun için, kavram haritamı kullanabilirim. Bir zamanlar önemli olan ticaret yolları ile başlarım. Bununla ilgili önceki yaşantılarımdan ya da diğer derslerden herhangi bir örneğim var mı? (Bazı ticaret yolları akla gelir: Oregon Yolu, Yol 66; Amerikan devriminden önce Avrupa ve Amerika arasında ticaret vardı). Şunları bulmayı umuyorum---ticaretin ana merkezi olan şehirler, zenginlik ve refaha kavuşmuş şehirler, fakat----ticaret yolları değişti, şunları bulmayı umabilirim ---saf dışı bırakılmış şehirler ve---ciddi bir biçimde değer kaybeden şehirler. Bu mantığın izlediği yoldur.*

(Şu ana kadarki eleştirel düşünmenin çıkarımları vardır. Bir şehrin zenginliğinin daha önceden düşündüğüm şekliyle zekâya ve orada yaşayanların bireysel iş kararlarına o kadar da yoğun bir şekilde bağlı olmadığını görmek şaşırtıcı. Belki de bu coğrafi içgörüye bağlı olarak nerede yaşayacağıma karar vermem bile mümkün olabilir.)

2- *Aşağıda bir kompozisyon kitabından alınmış bir soru vardır. Soru basitçe şunu sormaktadır:*

Müstehcenliğin tanımı nedir?

Daha sonra, uygun bir tanımı olmaksızın müstehcenliği fark ettiklerini söyleyen birçok Yüksek Mahkeme yargıcının sözlerinden alıntı yapan bir paragraf okumaya yönlendirilirsiniz. Paragrafta ayrıca müstehcenlik için mevcut Yüksek Yargı kriterleri yer almaktadır: "Bir çalışma açıkça hakaret edici ve sanatsal, edebi, siyasi veya bilimsel değerden yoksun olduğunda yasal olarak müstehcen olduğu kabul edilir".

Birçok insanın burada yapacağı şey kendi tarafsız müstehcen algılarını vermeleridir. Fakat sorudan bir adım geri gittiğimden, kendime net ve doğru olmam gerektiğini ve çok çeşitli müstehcenlik vakalarını hesaba katmam gerektiğini hatırlatırım. Buna başlamanın iyi bir yolu müstehcenlik konusunda bir mantıklı bir İAÖ-R yazmaktır. Fakat bununla ilgili iki temel tarafın da olduğunu bilirim. Bir tarafta, özgür konuşma ve özgür ifade hissine ihtiyaç duyarım. Bu türlü bir düşüncenin bir mantığı, bir sistemi vardır. Aynı zamanda müstehcenlikten rahatsız olanların tarafından bakarım ki onlar çocukların ve diğer kişilerin bu müstehcenlikten zarar göreceklerini düşünürler. Hangi tarafta olduğumdan bağımsız olarak, her iki görüşün de mantığını yazmam gerekir. Böyle yapmak yazılı ifademi derinleştirecek ve zenginleştirecektir.

3- *Aşağıda bir tarih kitabındaki "Gözden Geçirme Sorusu" vardır:*

Kölelik Güney toplumunu nasıl şekillendirmiştir?4

Bu soru pasif bir şekilde "tarih öğrenmek" ile tarihte eleştirel olarak düşünmek arasındaki farklılığı gösterir. Bu soruya onunla alakalı bölümü okuyarak ve kitabın söylediği şekliyle köleliğin Güney toplumunu şekillendirmesinin altı maddesini yazarak cevap verebilirim. Bu bir yoldur. Daha basit bir yol ise "sonuçlar" bölümünden bir paragraf okumaktır. Bu da o soruya bir cümlelik bir cevap verir. Her iki yol da benim o konuyla ilgili hatırladıklarımı gerektirir. Eğer derslerimden veya kendimden hatırlayabilirsem, bu iyidir, ama bu pek beklenmez. Bu konuya kitabın neresinde değinildiğini bulup onu gözden geçirebilirim.

Burada bir tarihçinin düşünme şekliyle düşünmek için çok fazla fırsat yoktur. Tarihçiler nadiren diğerlerinin verdikleri ifadeleri tekrarlarlar. Bunun yerine, o ifadeleri yeniden düşünürler, çıkarımları ararlar; yorumlarda bulunurlar; anlayışlarını daha derin ve anlaşılır kılmaya çalışırlar.

Tarih alanı bilginin basitçe yeniden ifade edilmesinden çok daha ilginç ve yaratıcı bir alandır.

Soruyla ilgili bazı tarihsel düşünmeler yapabilirim:

- *Köleliğin etkisi bakımından düşünüldüğünde Amerikan deneyimde görünen nedir?*
- *Bu önceki bölümlerde kölelik ve ırk sorularıyla nasıl ilişkilidir?*
- *Köleliğin yasallığı hâlâ günümüzde nasıl bir etkiye sahiptir?*
- *Bu sorular hakkında nasıl kanıt toplayabilirim? Kullanabileceğim birincil kaynaklar nelerdir?*

4- Farklı bir tarih kitabındaki "Gözden Geçirme Sorusu"

1928 seçimlerini Amerikan toplumundaki ayrışmaların bir aynası olarak tartışınız.5

Bu soru benim" tartışmamı" istediğinden, eleştirel düşünmeye ihtiyaç duyuyor gibi gözükmektedir. Buna rağmen, kitapta zaten verilen bir "tartışma"yı tekrar etmemi istiyor. Bu sadece eleştirel düşünme sorusu gibi gözüken bir soru. Eğer Amerikan toplumundaki ayrışmalar hakkında eleştirel olarak düşünecek-sem, bunu kendi başıma yapmalıyım.

S: SORUYA BAKMAK

Sistemler Düşüncesi

Bir eleştirel düşünme sorusuna nasıl cevap verileceğini görmeye yardımcı olan temel şey, onu cevaplamak için kaç tane "sistem" kullanmaya ihtiyacınız olduğunu düşündüğünüzde ortaya çıkar. Basit bir etik ikilemi bir örnek olarak düşünün. Siz bir ebeveynsiniz ve bir Noel Baba olmadığını çocuğunuza söyleyip söylememe konusunda ikilemde kalıyorsunuz. İki sistemi düşünüyorsunuz. Birinci sistem, dürüstlük üzerine kuruludur; diğeri ise çocukluğun sihirli dünyasını korumanın önemi üzerine. Bu bir prensip ile bir diğerinin savaşı değildir. Daha çok, her bir prensip bir sistemin parçasıdır; her birisi de onların bakımından düşünebileceğiniz bir mantığa sahiptir. Sizin dürüstlük kavramınız nedir? O niçin önemlidir? Sınırları nedir? Aynı sorular çocukluğun sihirli dünyasını korumanın önemi için de sorulabilir. O zaman, bu soruyu eleştirel olarak cevaplamak için bunu her iki sistemi de kullanmalısınız.

Herhangi karmaşık bir konu hakkında düşünmek soruya dahil olan farklı sistemleri algılama hissinizi gerektirir. Daha sonra, her bir sistemin önemini tartmanızı ve her bir sisteme gerekli önemi vermenizi gerektirir. Belki konuyla ilgili net bir sonuca ulaşabilirsiniz, belki de ulaşmazsınız. Fakat soruyu ifade etmenin temelinde onu farklı sistemler bazında düşünmek vardır.

Sayfa 188'deki müstehcenliği tanımlamayla ilgili soruyu düşünün. Bu konu hakkında eleştirel olarak düşünmek için bu konuyu en az iki sistem bakımından düşünmeniz gerekir; birincisi ifade özgürlüğü diğeri ise insanlar için rahatsız edici olan şeyden sakınma arzularıdır. Eğer müstehcenlik hakkında bir kompozisyon yazıyorsanız ve onu bu sistemlerden sadece bir tanesini düşünerek ele alıyorsanız bir eleştirel düşünme parçası olarak ciddi bir şekilde kusurlu olacaktır. Karmaşık bir soruya ona sanki sadece bir sistem yetecekmiş gibi davranmış olursunuz. Bu da otomatikman vereceğiniz cevabın kalitesini azaltacaktır.

Sistem kelimesi iyi bir kelimedir çünkü oldukça esnektir. Bunun çok çeşitli örneklere nasıl uygulandığına bir bakın:

Soru: *Leonardo, Rönesans ruhuna hangi temel biçimlerde şekil vermiştir?*

Bu soru açısından düşünülecek sistemler: Sistem 1: Leonardo nasıl düşünmüş, yazmış, yaşamış ve resmetmiştir? Bunları birleştiren bir sistem. Bunun mantığını kavramam lazım. Sadece yazmaya ya da bilgi toplamaya başlayamam. Daha sonra sistem 2 hakkında düşünmeliyim. Rönesansın değerleri, eğilimleri, diğer periyotlardan farklılıkları nelerdir? Bunun bir sistem olduğu açıktır çünkü sınıfta hiç göz önünde bulundurmadığımız konuları ortaya koymak için bu Rönesans tarzı düşünceyi kullanabilirim. Bu sistemin somut bir şekilde anlaşılmasıyla, bir Rönesans insanının nerdeyse her şey hakkında nasıl düşüneceğini tanımlayabilirim. Kıyafetler, para, iş, seyahat vb. Özellikle, bu sistemin, yani Rönesans ruhunun Leonardo'da gördüğümün ne kadarına uyduğunu görebilirim.

Eğer bu Leonardo ve Rönesans hakkında yazmam gereken bir yazı ya da sınıfta yapmam gereken bir sunum olsaydı çoklu sistemler bakımından düşünmek bu işimi etkili ve kolay bir şekilde nasıl yapacağım hakkında mantıksal bir çerçeve sağlayacaktı. Araştırmak zorunda olacaktım, fakat şimdi anlıyorum ki araştırmak sadece bilgi toplamak değildir. Bir sistem veya bir mantık tarafından birbirine bağlanmış bilgileri toplamaktır. Bu durumda, aslında bu daha önce anlatılan iki sistem ve artı olarak da bu sistemlerin birbirlerine nasıl uyduklarıdır.

Soru: *Siyaset bilimleri dersimde test puanlarımı nasıl yükseltebilirim?*

Bu soru açısından düşünülecek sistemler: Bunu öğretmenin derste uyguladığı testler ve bu test şekline uygun çalışma stratejisi bakımından düşünmeye ihtiyacım var. Testlerin ve çalışma stratejilerinin birbirlerine uygunluğu sistem 1'dir.

Bu yüzden, eğer bu test sadece birebir bilgilerin hatırlanmasını gerektiriyorsa, bunun için uygun yöntem önemli terimlerin İAÖ-R'ünü yapmak, flash kartlar

kullanarak onları ezberlemek veya disiplinin temel ve güçlü kavramları veya dersin merkezi sorusu bakımından anlamak olabilir. Diğer taraftan, test genel bir anlama ve o disiplinde mantık kurmayı gerektiriyorsa, ezberlemek işe yaramayacaktır. Bunun için iyi bir strateji eleştirel okuma ve ders esnasında eleştirel dinleme yapmak ve temel ve güçlü kavramlar ve merkezi soru bakımından bir özet yapmak olacaktır.

Sistem 2; sizin üzerinizde odaklanır; bunlar çalışmada güçlü ve zayıf olduğunuz yanlar, bu dersteki notlarınızı geliştirmeye ayırmaya istekli olduğunuz zamanın miktarı, sahip olduğunuz zaman içerisinde neyi yapmanın uygun olduğudur.

***Soru:** Hidrojenin atomik kütlesi nedir?*

Kullanılacak sistemler?--- formül kullanarak hesapla.

Kullanılacak alternatif sistem--- periyodik tabloda bak.

***Soru:** Bir kompozisyon metninden bir alıştırma: "Aşağıdaki paragraftaki virgül imini bağlaçlarını belirleyin ve düzeltin."*

Kullanılacak sistemler?--- "virgül bağlaç"ın ne olduğuna bak ve kuralı paragrafa uygula. Veya eğer kuralı zaten biliyorsan, sistemi "kendi kafandan" kontrol et.

***Soru:** Sağlıklı kalmak için bir insanın günde ortalama ne kadar suya ihtiyacı vardır?*

Kullanılacak sistemler?--- güvenilir bir kaynaktan cevabı bulursun.

Hayatınızda veya disiplinde gerçekten önemli olan, neredeyse tüm konular birden fazla sistemle düşünmenizi gerektirir. Diğer taraftan, bazı soruları (örneğin, yukarıdaki son üç örnek) cevaplamak için sadece bir sisteme gereksinim duyulabilir (çoğu bilimsel bulgu gerektiren sorular bu kategoriye girer). Bazen bu tip soruların eleştirel düşünme gerektirmediği şeklinde tanımlanır. Fakat bu yanlıştır. Onların ara sıra derin veya geniş eleştirel düşünme gerektirdikleri doğrudur, fakat onlar bizim cevaplarımızda açık, doğru, alakalı, net ve yeterli olmamızı gerektirirler. Dahası, kullanılacak sadece "tek bir sistem" olsa da zihinlerimizde genellikle yanlış sistem vardır. Örneğin, yukarıdaki virgül örneğinde olduğu gibi, insanlar genelde virgülün kısa bir ara anlamına geldiği ve nerede kısa bir ara vermek istesek virgül kullanmamız gerektiği gibi yanlış bir fikre sahiptirler.

Bir insanın bir günde ne kadar suya ihtiyacı olduğu gibi basit bir soruda bile danışacağım kaynak güvenilir bir kaynak olmalıdır ve benim eleştirel düşünmemi gerektirir. İnsanlar genellikle bu tür soruları bir internette Google araması yaparak, bir linke tıklayarak ve orada çıkanı söyleyerek cevaplarlar. Google'ı kullanmakta yanlış bir şey olmasa da, o bir araçtır ve mantıklı bir şekilde kullanılmalıdır. Bir "gerçekle" ilgili bir bilgiyi araştırırken bile, Google arama listesindeki sonuçlar birçok nedenden dolayı güvenilir olmayabilir (önyargı, zayıf araştırma, maddi çıkarlar, söylenti yayma vb. nedenler). Örneğin, bana şu sorunun sorulduğunu varsayın: "Bir insanın sağlıklı kalması için günlük ne kadar suya ihtiyacı vardır?". Böylelikle " günlük sağlık su" kelimeleriyle bir tarama yaparım. İlk listelenen bağlantıda bir okur bir insanın bir günde ne kadar suya ihtiyaç duyduğunu sorar. Google daha sonra beni şu siteye yönlendirir: "Uzmanlar ortalama günde 8 bardak suyun yeterli olduğunu söylerler. Ancak, bu yeterli olmayabilir." Eğer bu cevapla bağlanıp kalırsam bu yeterli olmayabilir. Çünkü diğer daha güvenilir kaynaklar (Mayo Kliniği veya Amerikan Bilimsel gibi) bu iddianın arkasında herhangi bir bilimsel temel olmadığını (özel durumlar hariç) aldığımız suyun çoğunluğunun yediğimiz yemeklerden geldiğini ifade ederler.

Tek sistemli soruları cevaplamak için etkili bir "araştırma yolu" genellikle onları güvenilir bir kaynaktan araştırmaktır. Çalışmakta olduğunuz disiplinde tek sistemli soruları cevaplamak için kullanacağınız temel araştırma yollarından bazıları nelerdir?

Bir sistemin bir diğerine karşı ağırlığını ölçmek için mantıklı yargılar kullanarak sistemler bazında düşünmek disiplinlerdeki önemli soruları cevaplandırmanın kalbidir. Her bir disiplin ailesi içerisinde, benzer şeyler yapmamız gerekir. O disiplinin merkezinde olan çeşitli sistemler bakımından düşünmek, bu sistemlerin birbirleriyle nasıl etkileşimde olduklarını, birbirlerini nasıl biçimlendirdiklerini ve bazen de karşıt düştükleri bakımından düşünmek. Ayrıca sistemleri disiplinlerin araştırdıkları dünya bakımından da düşünmeliyiz.

B: Bileşenleri Kullanarak Düşünmek

Cevaplayacak bir soruyla başladınız. Onu yorumladınız. Onu cevaplamak için ihtiyacınız olan sistem veya sistemleri belirlediniz. Bunları soruya uyguladınız. Şimdi ne yapmanız gerekiyor?

Mantık bileşenlerini kullanmanız, döngü etrafında ilerlemeniz gerekiyor (Bkz. sayfa 49).

Bazı Sorular Derinlemesine Düşünülmelidir; Bazıları İse Değil

Göz önünde bulundurduğunuz sorunun sizin için önemli olduğunu düşünün. Belki bir yazma ödevi, belki sınıftaki bir sunum veya bir yazma sınavına hazırlık olabilir. Belki de bu sizin kişisel veya mesleki yaşantınız için önemlidir. İş, okul, aile ve eğlence arasındaki vakit paylaştırmasını nasıl yapacağınızla alakalı olabilir veya normal profile uymayan ve yardıma ihtiyacı olan bir hasta, öğrenci, müşteri olabilir.

Tüm döngüyü baştan aşağı kat etmeniz gerekir.

Niçin? Bileşenlerden herhangi bir tanesi bu problem için hayati bir nitelikte olabilir ve bunun yanı sıra, bu sizin için önemli bir soru olabilir. Düşünmenizde hak ettiği zamanı ve dikkati vermeniz gerekir. Uygulama yaparak bileşenler bakımından düşünmek, araba kullanmak kadar rahat ve doğal bir hale gelir. Her bir bileşen üzerinde sadece bir dakika bile ayırsanız, onu odaklanmış bir dakika olarak yaşayın, tüm dikkatinizi o bileşenin soruya uygulanması üzerine harcayın.

Döngü etrafında çalıştıktan sonra, bir kez daha bir adım geri gidin. Bazı sentezlemeler yapın ve sorunun ve o soruya verdiğiniz cevabın bir bütün olarak yeni bir değerlendirmesini yapın.

Diğer taraftan, belki de ele aldığınız soru, o kadar da önemli bir soru olmayabilir; belki bu kadar tam bir şekilde incelenmesi gerekmeyebilir. Belki de o soruyu okurken gerekli bileşenlerden bir, iki ya da 3 tanesi birden aklınıza gelebilir. Her zaman tüm döngüyü tamamlamanıza gerek yoktur.

Aşağıda bir örnek vardır (daha birçok örnek de alıştırmalar kısmında verilmiştir). Bir siyaset bilimleri metni gey ve lezbiyen hakları konusunda kısa bir makale içermektedir. Daha sonra da şu soruyu sormaktadır:

Sizin fikriniz nedir? Kiliseler ve diğer dini kuruluşlar siyasi konularda ve adaylar konusunda tutum ortaya koymalı mıdırlar?

Bir eleştirel düşünme cevabı: Bakış açısı bileşeni soruda kendisini göstermektedir. Bu yolla düşünmek için, bu tezin hem lehinde hem de aleyhinde olanların düşüncelerine kulak vermelisiniz. Her iki tarafın da en güçlü sebeplerini ortaya koymalı ve onları açık görüşlülükle ifade emelisiniz.

İkinci bileşen ise çıkarımlar ve sonuçlardır. En mantıklı açıklamanızla, kiliseler ve dini kuruluşlar, siyaset konuları ve adaylar konusunda bir şeyler yaparlarsa sonuç ne olacaktır?

Ortaya çıkan üçüncü bileşen: Bilgidir. Bu soruya mantıklı ve dengeli bir cevap verebilirsiniz ya da sıyrılıp geçebilirsiniz. Bu soru hakkında bir izlenime sahip olabilirsiniz; fakat bu bir siyaset bilimleri dersidir, desteksiz fikirlerin ortaya dökületeceği bir yer değil. Olabildiğince doğru ve güncel bilgiyi bulmanız gereklidir.

S: Standartları Kullanmak

Standartlar her bir eleştirel düşünme olayında mevcuttur (Eğer hiçbir eleştirel düşünme standardı kullanılmazsa, bu aslında eleştirel düşünme değildir). Standartlar bakımından düşünmek için şunları yapabilirsiniz:

- Standartlar kontrol listesini kullanın (Bkz. sayfa 164-165).
- Bileşenleri değerlendirin (Bkz. sayfa 192).

Standartları iki şekilde de kullanırsınız:

- Bir soruyu cevaplarken
- Çalışmanızı kontrol ettikten sonra ve daha iyi hale getirmek için gözden geçirdikten sonra.

Bileşenler gibi, standartlar da içselleştirmeniz gereken şeylerdir. Bu, siz onları kullandıkça, özellikle de bilinçli ve net bir şekilde kullandıkça ortaya çıkar. Örneğin, derinlik standardını düşünün. Altta yatan nedenleri veya karmaşıklıkları aramak neredeyse her şey hakkındaki düşüncelerinizi daha derin bir hale getirir. Örneğin, genellikle insanlar bir mantık kurduklarında bir hedefleri vardır ve daha sonra bu hedefe ulaşmak için düşünürler. Bu eleştirel düşünmedir, ama muhtemelen de derinlemesine bir eleştirel düşünme değildir. Eğer onun hakkında daha derinlemesine düşünürsem, hangi karmaşıklıkların ortaya çıkabileceğini, hangi sorunların ortaya çıkacağını kendi kendime soracağım. Ayrıca kendime şunu da soracağım "Eğer bu hedefi gerçekleştirebilirsem ortaya çıkabilecek problemlerden bazıları nelerdir?"

D: Disiplin Bakımından Düşünmek

Bir soru hakkında bir disiplinin lensleri yoluyla eleştirel düşündüğünüzde, tüm SBDS merkez sürecini (Bkz. sayfa 176) kullanırsınız. Bileşenler ve standartlar herhangi bir sorudan bahsetmek için gereklidir. Disiplini de eklediğimizde, dört anahtar yaklaşım üzerine odaklanabiliriz. Bunlardan her birisi farklıdır fakat her biri belirli bir ölçüye kadar birbirlerini tekrarlar. Bu dört anahtar yaklaşım aşağıda verilmiştir:

- Sistemler
- Disiplindeki temel ve güçlü kavramlar
- Disiplinin merkezi sorusu
- Disiplinin bakış açısı

Sistemler

Soruya dahil olan disiplin bazlı sistemleri tanımladığınızda, bu size, o soruyu nasıl cevaplandıracağınız hakkında bir öngörü sağlar. Bu tür sistemler bakımından düşünmek size çok büyük fayda sağlar.

Bu sizin sıfırdan başlamayacağınız ve yanlışa yönlendirici, incelenmemiş bir geçmişten başlamayacağınız anlamına gelir. Disiplin bazlı sistemlere odaklanmak bir soruyu anlamlı, merkezi ve genellikle etkileyici bir biçimde ortaya koymanız için size bir çerçeve sağlar.

İleriye yönelik düz bir biçimde, disiplin bakımından bir soru hakkında düşünmek bu disiplinde kullanılan temel sistemler bakımından düşünmeyi öğrenmek anlamına gelir. Sistemlerde düşünmenin bir parçası bu disiplinde ifade edilen sorunun tercih edilen biçimini bilmek demektir. Çok çeşitli sistemler vardır; fakat burada uygulanabilecek disiplinlerle ilgili aşağıda birkaç örnek verilmiştir:

- İyi ortaya koyulmuş teoriler ve kanunlar kullanın (fen bilimleri).
- Disiplindeki saygın bakış açılarını kullanın (edebi eleştiri, sanat teorileri).
- Vaka çalışmaları ve uzman uygulamalarını kullanın (iş, sağlık bilimleri).
- Çalışmaları, deneyleri ve onların bulgularını kullanın (sosyal bilimler).
- Oldukça göze çarpan karşıt görüşleri kullanın (felsefe, siyaset bilimi).

Bunların tümü bir disiplindeki sistemler bakımından derinlemesine düşünmeyi içermektedir.

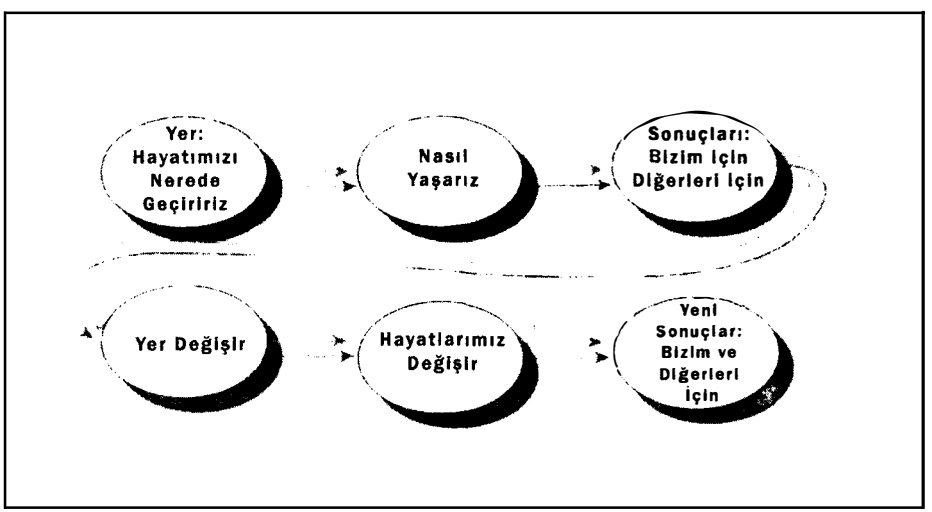
Temel ve Güçlü Kavramlar, Merkezi Soru, Disiplinin Bakış Açısı

Temel ve güçlü kavramların bir disiplinin veya bir dersin en temelinde yatan temel kavramlar olduğunu hatırlayın (Bkz sayfa 104-109). Hatırlatmak amacıyla şu örnekler verilebilir; biyolojideki denge, edebiyattaki romantizm, ekonomideki arz ve talep. Dersin merkezi sorusu genellikle dersin ortaya koyduğu en temel sorudur (Bkz. 106-109). Bu kitap sanki bir tane merkezi soru varmış gibi düşünmektedir ve ideal olan da budur. Birbiriyle alakalı birçok sayıda merkezi soru olabilir ama çok fazla sayıda olamaz (Biyolojideki örnek: "Canlılık nasıl çalışır?" veya bunu bir basamak daha öteye taşırsak "Vücut nasıl

çalışır?", "Organizmalar şu anda oldukları şekle nasıl gelmişlerdir?" [türlerin kökeni] "Bir topluluktaki yaşam formları birbirleriyle nasıl alakalıdır?). Disiplinin bakış açısı o alandaki uzmanların olaylara nasıl baktıklarıdır. Baskın alan (disiplinin odaklandığı nesneler veya olaylar), bu baskın alanda nesnelerin veya olayların kategori ve sınıflandırma biçimi (bunlar bir kavramlar sistemi oluşturur) ve bir kişinin disiplinde "gördüğü" bağlantılardır. Dersin temel amacı bu temel ve güçlü kavramları, merkezi soruları ve bakış açılarını düşünme biçimlerinize dahil etmektir.

Şekil 5.4 Yerin Etkisi Hakkında Düşünmenin Kavram Haritası

Daha önceki bir örnekte, *Timbuktu* ve ticaret yollarındaki diğer şehirler konusundaki bir coğrafya sorusu üzerinde çalışmıştık. Sayfa 187'deki Şekil 5.3'te sistem görselleştirilmişti. Fakat bunu şekil 5.4'te gösterildiği şekliyle daha derinlemesine düşünebiliriz.

Muhtemelen coğrafyadaki en temel ve en güçlü kavram, yer veya yerin etkisi kavramıdır. Bu yüzden, cevapları bu belirli terim bakımından düşünecek olursanız, kendinize şunu sorarsınız: "Yerin etkisi şehirlerin kaderini nasıl etkiler?".

Bu soruyu zaten ifade etmiştiniz, fakat daha da spesifik bir biçimde, bunu değişen ticaret yollarının, şehirlerin refahını nasıl etkilediklerini düşünürken yapmıştınız. Ancak, bunu yer bakımından düşünmek daha bilinçli, daha temel ve güçlüdür. Şimdi, bu soruya vereceğiniz cevap yer bakımından öğrendiğiniz

diğer tüm başlıklarla ilgili olacaktır. Bu, tek bir spesifik sistem olmasının yerine, kullandığınız tüm coğrafi sistemler "yer" temel ve güçlü kavramıyla birleştirilmektedir. Şehirlerin kaderi sadece ticaret yollarındaki yerleşimlerinden etkilenmez aynı zamanda da hayatlarımız sayısız boyutlarda o hayatları yaşadığımız yerlerden ağır bir biçimde etkilenirler.

Aynı şey merkez soru için de geçerlidir. Spesifik sistemler hakkında düşündükçe, veya spesifik bilgileri araştırdıkça, onu dersin merkez sorusuyla ilişkilendirirsiniz. Merkez soru ve temel ve güçlü kavramlar birbirleriyle yakından ilişkilidir. Bir coğrafya dersindeki merkez soru şu olabilir: Bir şeyin ortaya çıktığı yerin coğrafi konumu ne olduğunu nasıl etkiler?

Bu coğrafik olarak düşünmektir. Bu bir coğrafyacının düşünme şeklidir. Bu bizim dünyayı o disiplinin bakış açısından görmemizi sağlar. Coğrafyacılar *Timbuktu* veya Washington veya Los Angeles veya sizin yaşadığınız şehri ziyaret ederler ve oraları coğrafyacı olmayan birinden oldukça farklı bir biçimde görürler.

Ben bu paragrafı yazarken, şu anda New Orleans'ta bir kahve dükkânındayım. İnsanları (birbirlerinden farklı gözüken insanlar), eski binaları (balkonları ve yüksek tavanları olan), sokakları, caddeleri görüyorum, havayı içime çekiyor, nemi hissediyorum ve müzik sesini duyuyorum. Bir coğrafyacının gözüyle baksam bunlara ek olarak, sub-tropik hava düzenlerini, ekosistemleri ve Mississippi deltasının alüvyonlu toprak yapısını, kültürel difüzyonu, ve kitlelerin devamlı göçünü görürüm. Otomatikman gördüğüm şeyler hakkında çok miktarda anlam çıkarırım.

Ben yukarıdaki yazıyı yazarken, yani 2004'te, Katrina kasırgasının gelip New Orleans ve Körfezin büyük bölümünü yerle bir edeceğini beklemiyordum. Coğrafyacılar bekliyorlardı. Yer bakımından düşünerek, bir kasırganın, bu yıl değilse bile bir sonraki yıl, geleceğini biliyorlardı.

Bazen temel ve güçlü kavramları yazdığınızda kulağa önemsizmiş gibi gelebilirler. "Yer" kavramı bu şekilde gözükebilir. Kavramları temel ve güçlü yapan şeyin bir parçası onların derin olmasıdır. Bu yüzden de onları derin bir şekilde görmek için bilinçli bir çaba sarf etmelisiniz. "Yer" önemsiz gibi gözükebilir ama oldukça derin olabilir: Bir coğrafyacı olmaksızın, onun ne kadar temel ve güçlü olduğunu anlamak, insanların yaşamlarının---nasıl yaşadıkları, yaşamak için ne yaptıkları, kiminle evlendikleri, ne zaman öldükleri--- ne kadarının yer tarafından belirlendiğini anlamak zordur.

Temel ve Güçlü Kavramları, Merkez Soruları ve Bakış Açısını Niçin Kullanmalıyız?

Bunu neden yapmalı? Temel ve güçlü kavramları kullanarak olaylar hakkında düşünmeyi niçin çalışmanıza eklersiniz?

Bu yanıltıcı bir sorudur. Kısa vadede daha çok çalışma olsa da, çok daha fazla çalışma değildir. Bu, kâğıt üzerinde daha fazla gibi gözükür; çünkü siz buna alışık değilsinizdir. Bu gerçekten de vurgudaki bir değişimdir. Bazen soruyu temel ve güçlü kavramlar bakımından cevaplamak ani bir farkındalık yaratır ve "İşte!" dersiniz. Bu şekilde düşünmeye alıştıktan sonra disiplindeki tüm sorular daha da cevaplanabilir hale gelir. Aslında, bu durum yapmanız gereken işi azaltır. Yapmanız gereken ezberlemek ve yüzlerce sayıdaki farklı bilgi parçalarını hafızada tutmak veya yüzlerce alakasız sistemde düşünmektir.

Daha sonra siz bu ezberlenmiş şeylerin herhangi bir iz bırakmadan ortadan kaybolduklarını görürsünüz, sanki yaptığınız her şey boşunaymış gibi. Aslında bu parçalardan çoğu siz temel ve güçlü kavramları ve merkez soruları kullandığınızda çok daha etkili bir şekilde düşünülebilir.

Eleştirel Yazma: Bir Yazı Yazarken Merkez Süreci Kullanmak

Eleştirel olan herhangi bir şeyin olduğu gibi eleştirel okumanın da kalbi hem bileşenleri hem de standartları kullanan bir soru yoluyla mantık kurmaktır. Bundan sonra yapılacak olan şey ise birkaç işlem yoluyla eleştirel düşünmenizi bir eleştirel yazmaya dönüştürecek adımları atmaktır. Bunlar genel adımlardır. Yazmakta olduğunuz soruya, probleme veya başlığa uyacak şekilde adapte edilmelidirler. Öğretmeninizin burada verilenlerden daha uygulanabilir bazı yöntemleri olabilir.

Genellikle insanlar yazı yazarlarken, temel noktaları "havada asılı" kalır. Bir tez ifadesiyle bile başlamazlar, fakat böyle yapsalar bile, ortaya çıkan ana noktalar hemen akla gelebilecek olanlardır. Eleştirel yazma ise belirgin bir biçimde bundan farklıdır. O bir konunun mantığından (Bkz. sayfa 71-74), döngüyü kullanarak bir başlığı analiz etmekten gelişir, böylelikle parçalar arasındaki karşılıklı ilişkileri ve bir bütünü oluşturacak şekilde nasıl bir araya geldiklerini görebilirsiniz. O zaman eleştirel yazmada hem yazınızın tez ifadesi hem de tüm ana noktalarınız direkt olarak başlığınızın mantığından ortaya çıkar. Yazınızın başlığı ortaya koymaya çalıştığınız konuyla alakalı sorudur ve yazınız ise o soruya nasıl cevap verdiğinizdir. Bu yüzden de yazdığınız yazının içeriği yaptığınız analizle aynıdır (en azından onun en önemli parçalarından çoğunu

içerir), fakat onun yazıya dökülmüş ve paragraflarla düzenlenmiş halidir. Tez cümlesi ise yaptığınız analizin önemli parçalarının tek bir cümle içinde bütünleşmiş halidir. Bu yüzden, her şey mantıktan, döngü etrafında ilerlemekten kaynaklanır. Sonuç olarak, yazınızın parçaları iyi bir şekilde bütünleştirilmiş bir bütün oluşturur.

Üçü yazma öncesi, ikisi yazma esnasında, bir tanesi revizyonda olmak üzere altı basamak vardır, bu yüzden de süreç ilk bakışta size biraz göz korkutucu gözükebilir. Fakat bunların çoğuyla zaten aşinasınız. Döngü etrafında ilerleyerek analiz yazmaya, standartlar kontrol listesini doldurmaya ve AİÖ-R kullanmaya zaten alışıksınız. Geri kalan şey analizinizin temel noktalarını almak, onları bir tez cümlesine dönüştürmek ve yazınızın mantıksal çerçevesinin onları izlemesine izin vermektir.

Daha sonra, kurduğunuz mantıktaki zayıf yönleri desteklemelisiniz ve temel noktalarınızı geliştirmek için AİÖ-R kullanarak metninizi yazmalısınız. Şüphesiz, hiçbir yöntem sonuç elde ettiğiniz şeyin bir eleştirel yazma parçası olacağını garanti etmez. Burada listelenenlerden çok daha fazlası vardır. Burada size gösterilen basamaklar yardımcıdır.

Tüm eleştirel yazma süreci üç kısa cümleye sıkıştırılabilir: Konu başlığının mantıklı analizi metnin yapısını oluşturur. Yapı zayıf noktaları ortaya koyar ve AİÖ-R kullanarak metni yazmanın kendisini oluşturur. Yorum ve gözden geçirme yazınızı bir eleştirel düşünme parçası olarak tam bir hale getirmenize olanak tanır.

Basamak Bir: Mantıklı Analiz, Bir yazı yazmak şunlarla başlar; bileşenler döngüsü etrafında dolaşmak, ifade etmeye çalıştığınız konunun mantığını ortaya koymak ve analiz etmek: amaçları veya hedefleri, konuyla alakalı temel sorular, yazınızın konuyla alakalı olarak ortaya koyduğu temel bilgi, yazınızda ortaya koyduğunuz temel varsayımlar vb. Analiz metninize dahil etmek isteyeceğiniz herhangi bir araştırmayı da içerecektir. Ayrıca konu veya soru hakkında mantıklı bir şekilde kullanacağınız çoklu sistemleri de (Bkz. sayfa 189-192) içermektedir.

Bu ön yazma basamağıdır. Bu basamak sonunda, Chris'in evlenme mantığının (Bkz. sayfa 75-80) analizine benzer bir şeyle veya yerbilimlerinin mantığının analizi (Bkz. sayfa 100-101) veya belki de bileşenler döngüsünde (Bkz. sayfa 51) yaptığınız analizin bir benzeri şekline dönüşecektir. Sonuç 8+ bileşenlere verilen iyi düşünülmüş bir cevap listesi ve başlığın bir bütün olarak mantığını taşıyan bir şekle dönüşecektir. Bu yazma için somut bir temel oluşturur.

Analizinizin ne kadar tam olması gerektiği konusunda mantıklı bir seçim yapmanız gerekir. Merkez süreçten daha fazlasını ya da azını dahil etmeye karar verebilirsiniz. Daha fazlası; disiplini veya diğer süreçleri mantığınızı zenginleştirmek için birleştirebilirsiniz. Döngü etrafında ilerledikçe, analiziniz temel ve güçlü kavramları, merkez soruyu, disiplinin bakış açısını ve derslerinizden edindiğiniz diğer öngörüleri; değerlendirme, karşılaştırma veya kıyaslamayı içerebilir. Daha azı ise, bileşenlerden sadece birkaçı üzerine odaklanmaya, yani en önemli olduğunu düşündüklerinize odaklanabilirsiniz. Bir zaman kısıtlaması olabilir (mesela bir yazma sınavındaysanız) veya kırılması zor olan yazma alışkanlıklarınız olabilir. Burada yapmak zorunda olduğunuz bir seçim vardır.

Birinci basamağı standartlar kontrol listesini tamamlayarak (Bkz. sayfa 164-165) bitirirsiniz. Bu bir yorumlama ve gözden geçirme basamağıdır. Yazdığınız yazma parçası sizin için ne kadar önemliyse standartlar kontrol listesindeki soruları açık ve bilinçli bir şekilde cevaplandırmak o kadar faydalıdır. Eğer yazma ödeviniz bir araştırma gerektiriyorsa, yazdığınız metindeki bilginin doğru olup olmadığını, kullandığınız kaynakların güvenilir olup olmadığını, bilişsel bütünlüğün (Bkz. sayfa 156) olup olmadığını kontrol etmeniz gerekir.

Siz yazınızı kendiniz yazdıkça, standartları kullanacaksınız. Netliği, doğruluğu, alakalılığı kontrol edeceksiniz. Daha derine inip inmeyeceğinizi ya da daha genişe gidip gitmeyeceğinizi kendinize soruyor olacaksınız. Bileşenler döngüsü etrafında ilerlemek ve daha sonra da standartlar kontrol listesini doldurmak, size eleştirel yazmanın temeli olan mantıklı bir analiz sağlar.

Basamak İki: Yapı, Yazdığınız yazının yapısı ortaya koyduğunuz temel noktaları ortaya koymayı, onlarla alakalı bir tez cümlesini oluşturmayı ve daha sonra da yazınızın mantıksal çerçevesini oluşturmayı içermektedir. Tekrar, her şey bileşenler döngüsü etrafında ilerlemekten kaynaklanır.

Birinci basamakta yaptığınız mantıklı analizi kullanarak, yazınızda yazmakta olduğunuz şeyi en önemli hale getirecek analizin parçaları üzerinde odaklanarak yazınızın ana noktalarını ortaya koyarsınız. En önemli noktalar bileşenlerden sadece birkaç tanesi olabilir veya tamamını veya çoğunu içerebilir. Bu ana noktalardan hem tez cümleniz hem de yazınızın mantıksal çerçevesi ortaya çıkacaktır.

Yazınızın tez cümlesini direkt olarak ana noktalardan formüle edebilirsiniz. Ana noktaları birleştiren ve özetleyen bir cümledir. Başlıkta genel olarak ifade edeceğiniz şeyleri içerir. Yazdığınız metni anlamlı bir bütün haline getirecek

ana noktalarla uyum gösterecek şekilde akılda tutmanıza yardımcı olacak en önemli şey tez cümlesidir.(Yazdığınız yazının ana noktaları ve tez cümleniz arasında çok yakından bir bağlantı vardır. Birçok yazar ilk olarak tez cümlelerini yazar ve daha sonra ana noktaları ondan çıkarırlar ve sık sık geriye dönüp bu ikisi arasında gidip gelirler; birbirlerine uyumlu olmalarını sağlarlar. Bunu yapmanın kilit noktası hem ana noktaların hem de tez cümlesinin mantıklı bir analizden geçirilmesi gerekliliğidir.).

Yazınızın mantıksal çerçevesi de ayrıca direkt olarak çerçeve plan şeklinde yazılmış ana noktalardan gelmektedir. Aslında, eğer ana noktaları cümleler şeklinde yazacaksanız, bu cümleler yazının kendisinde direkt olarak başlık cümleleri şeklinde kullanılabilir.

Basamak Üç: Zayıf Noktalar; Eğer yazınız ikna edici bir şeyler söylüyorsa, muhakkak ki içerisinde bazı zayıf noktalar olacaktır. Önemli olan onları tanımlamak, zayıflığın nerede yattığını bulmak ve daha sonra onları desteklemektir.

Zayıf Noktaların Tanımlanması: Birisinin yazdığınız şeye tamamen karşı olduğunu veya en azından yazdıklarınıza şüpheyle yaklaştığını düşünün. Kendinize sorun: O kişi ana noktalarınızdan hangilerini sorunlu bulacaktır? Bunlar zayıf noktalardır. Alternatif olarak, çerçevenizdeki en güçsüz noktalar belki de ifade etmediklerinizdir. Belki karşı gelinen noktalar, sizin ifade etmediğiniz veya ifadelerinizin farkına varmadığınız sonuçlarıdır. Eğer böyle bir şey olursa, zayıf noktaları destekleyebilesiniz diye onları çerçeveniz içerisinde belirtmeniz gerekir. Eleştirel yazmada, yazınızdaki zayıf noktaları saklayamazsınız. Daha ziyade, bunları ön plana çıkarırsınız, onları desteklersiniz ve okurlarınızın onları kendi değerlendirmelerine bırakırsınız.

Zayıf noktaların görülmesi genellikle zordur; çünkü yazınızı yazdıkça yazdığınız şeye çok daha bağlı hale gelirsiniz. Bu da diğerlerinin karşı oldukları şeye karşı sizi neredeyse kör edebilir. Burada tekrar standartlar size yardımcı olur. Sizinle aynı fikirde olmayan birisinin bakış açısından şunu sorabilirsiniz: "Bu alakalı mı? Yapılmakta olan durum yeterli mi? Doğru mu?"

Çerçeve planınızdaki en az bir zayıf noktayı tanımlamanız gerekliliği akılda tutulacak bir kuraldır.

Zayıf Noktaların Desteklenmesi: Yazınızdaki zayıf noktalar desteklenmeye ihtiyaç duyan noktalardır. Bunu sebeplerle, argümanla, ayrıntıyla, daha fazla bilgiyle yapabilirsiniz. Daha sonra bu desteği çerçevenizle bütünleştirmeniz gereklidir.

Ara Ver ve Yorumla: Bu noktada, neredeyse tam bir çerçeve planınız vardır (hâlâ revizyona tabi tutulabilecek olsa da). Ana noktaları yazmış ve organize etmiş durumdasınızdır. İfadelerinizin en güçsüz olanları desteklenmiştir. Bir bütünlük hissiniz vardır. Yazınızın ve ortaya koyduğunuz konuyla alakalı sorunun amacı konusunda netsinizdir.

Şimdi yorum yapmak için, yapmak üzere olduğunuz yazma işi hakkında düşünmek için, yazınızın üzerine kurulacağı mantıksal çatıyı düşünmek için iyi bir zamandır. Düşünme süreçlerinize revizyon yapmak için iyi bir zamandır.

Basamak Dört: Yazınızı Yazmak; Giriş bölümü bir paragraf ya da daha uzun bir bölüm olabilir. Orada, yazıda üzerinde duracağınız konuyla alakalı soru hakkında okuru bilgilendirirsiniz, onu nasıl cevaplayacağınızın planını ifade edersiniz, metni yazmaktaki amacınızı ve hedeflerinizi ortaya koyarsınız. Metnin ana bölümünde ortaya koyacağınız ana noktaları ve konuyla alakalı soruyu cevaplandırmak için kullanacağınız bakış açısını özetlemeye de karar verebilirsiniz.

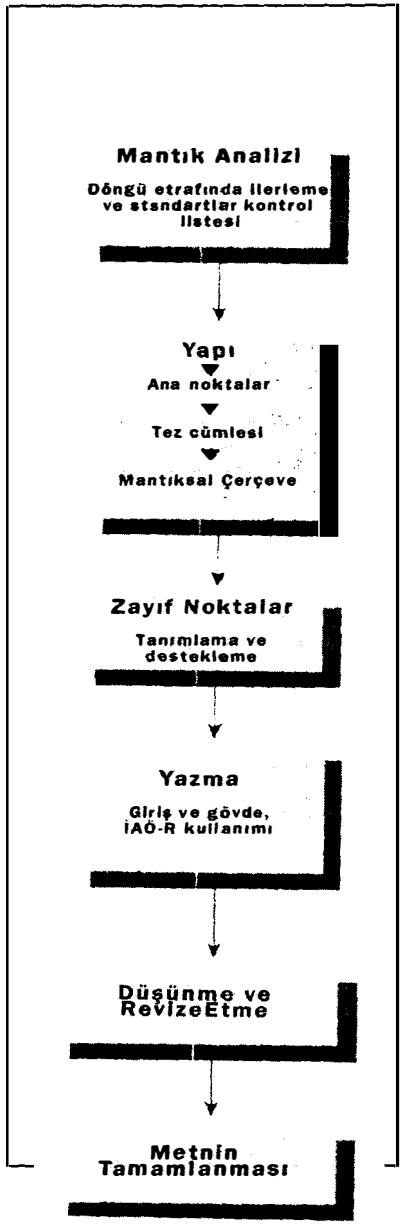
Metnin ana gövdesini yazın. Oluşturduğunuz mantıklı ve net çerçeve ile yazı yazmak, birdenbire ve aklına gelen şeyleri yazıp bunların işe yarayacaklarını düşünmekten çok daha tatminkâr olacaktır.

Metninizin gövdesini yazmanın iyi bir yolu tüm yazma işlemi esnasında İAÖ-R kullanmaktır (Bkz. sayfa 32-34). Sadece ilk ana noktanızla başlayın. Onu bir veya iki cümle ile açık bir şekilde ifade edin. Daha sonra onunla ilgili ayrıntıya girin, daha detaylı ve tam bir biçimde açıklayın. Bu birkaç paragraf sürebilir (Bunu yaparken hedef kitlenizi aklınızda tutmak isteyebilirsiniz ve böylelikle de okurunuz için sizin düşündüğünüzden çok daha fazlasını açıklamak zorunda olduğunuzu anlayabilirsiniz. Hepsinden sonra, analizi yapmış, onu anlamlı bir biçimde organize etmiş, parçaların birbirleriyle nasıl uyumlu olduklarını görmüş olursunuz. Fakat kendinizi bu konu hakkında daha önceden çok şey düşünmemiş bir kişinin yerinde düşünmelisiniz. Okurunuzun sizi anlayabileceği kadar çok ayrıntıya girmelisiniz). İAÖ-R yapmaya devam ederek, daha sonra bu ilk nokta ile ilgili iyi bir ya da birden fazla sayıda, örnek verirsiniz. Okurunuzun sizin ne dediğinizi daha iyi anlaması için belki de karşıt bir örnek de verebilirsiniz. Daha sonra, uygun olduğunda, olayı resmedebilirsiniz. Tekrar, burada da amaç okurun sizin ne dediğinizi net olarak anlayabilmesidir.

Yukarıda anlatılanları her bir ana nokta için sırayla yapın. Yazınız doğal bir şekilde gelişecektir. Ortaya koyduğunuz tüm noktalar önemli noktalar olacaktır. Yazdığınız cümleler yer kaplasın diye yazılmış olmayacaktır. Daha çok,

ortaya koyduğunuz noktayla ve metninizin genel gelişimiyle direkt olarak alakalı olacaktır.

Şekil 5.5 Eleştirel Yazma

Basamak Beş: Yeniden Oku, Yorumla, Revize Et

Şu ana kadar neredeyse tüm metninizi yazdınız. Şu anda sonuç cümlenizi yazmanız için bir sorun olmasa da şu an yeniden gözden geçirme ve revize etme için uygun bir zamandır. Metni baştan sona okuyun. Net başlık cümlelerini, bir noktadan diğerine giden mantıksal eksiklikleri, düzeltmeye ihtiyaç duyan zayıf noktaları kontrol edin. Dilbilgisi ve yazım hatalarını da kontrol edin. Genellikle bu noktada bir mola vermek oldukça faydalıdır, eğer yapabiliyorsanız bir ya da iki gün beklemek ve kâğıdınıza yeniden bir göz atmak faydalıdır.

Bunu sonuç bölümünü yazmadan önce yapmak genellikle yardımcıdır. Bitirmişlik hissine, her şeyin bittiği hissine kapılmaya karşı gardınızı alın. Metniniz hâlâ devam eden bir çalışmadır.

Şu an ayrıca başka birisiyle çalışmak için de iyi bir zamandır. Diğer kişilerin yazdıklarınızı okumalarını sağlayın. Geri dönüt alın. Onlardan bir cümleyi okuyup anlamak için geri dönüp aynı cümleyi ikinci okuduklarında bunu not etmelerini isteyin. Bu sizin o bölümü yeniden yazmanız gerektiğinin iyi bir göstergesidir.

Basamak Altı: Metnin Tamamlanması, Sonuç bölümünü yazın. Tekrar burada, bu tek bir paragraf da olabilir daha uzun da olabilir. Bu bölümde, ifade ettiğiniz konuyla ilgili soruyu, tez cümlenizi ve yazı yazmaktaki temel amacınızı özetleyebilirsiniz. Ayrıca soruyu nasıl cevapladığınızı da özetleyebilirsiniz. Okurların kendilerini tüm döngü etrafında tam olarak dolaştıklarını hissetmeleri gerekir. Onların, yazdığınız yazının mantığının açık bir algısına sahip olmalıdırlar.

Eleştirel Düşünme İşi

Eleştirel düşünme ister yazmada, okumada, analizde, değerlendirmede ve disiplinde olsun isterse okul dışındaki hayatınızda olsun hayatınıza ve çalışmalarınıza değer katar. Çaba gerektirir, özellikle de ona alışmadan önce. Fakat edinilen faydalar harcanan çabadan çok daha fazladır. Daha iyi cevaplar, notlar, daha iyi dersler, daha iyi meslekler ortaya çıkaracaktır. Bundan da fazlası, bileşenleri, standartları ve disiplinleri öğrenmenin merkezine getirerek yaşantınızı daha zengin hale getirecek içgörüyü size sağlar.

BAZI SONUÇLAR

Bu kitabı bitirdiğinizde,

1- Eleştirel düşünmenin ve onun bir disipline nasıl uygulanacağının merkez sürecini ifade edebilmeli, ayrıntısına girebilmeli, örneklerini verebilmeli ve görselleştirebilmelisiniz (İAÖ-R).

2- Bir soru hakkında düşünürken ve onunla ilgili örnekler verirken de gideceğiniz yolu tanımlayabilmelisiniz.

3- Bu disiplinde eleştirel olarak düşünmeyi öğrendiğiniz yolu temel alarak, aynı süreçleri almakta olduğunuz diğer derslere de uygulayabilmelisiniz. Bu dersi almanız, diğer birçok disiplini sizin için daha açık hale getirmelidir. Bunun örneklerini verebilirsiniz.

4- Bir eleştirel düşünür olarak bazı güçlü olduğunuz yönleri ve bazı güçsüz olduğunuz yönleri tanımlayabilmeli, açıklayabilmeli ve örneklerini verebilmelisiniz.

5- Temel eleştirel düşünür nitelik özelliklerinin bazılarını tanımlayabilmeli, ayrıntısına girebilmeli ve örneklerini ve görsellerini verebilmelisiniz. O nitelikler için daha önceden verdiğiniz (veya vermediğiniz) örnekleri verebilmelisiniz.

6- Soruları eleştirel olarak cevaplandırmak için kullanacağınız sistemleri tanımlayabilip açıklayabilmelisiniz.

7- Eleştirel yazmayla uğraşabilirsiniz. Bileşenler döngüsünü kullanarak, standartları kullanarak, mantıksal bir çerçeve oluşturarak, zayıf noktaları destekleyerek ve gelişim için İAÖ-R kullanarak bir konu hakkında bir yazı yazabilmelisiniz.

8- Önceki bölümlerin sonuçlarında bir uzmanlaşma hissetmelisiniz. Bu kitabın herhangi bir bölümündeki herhangi bir çıktıyı alıp şunları yapabilmelisiniz:

   a. İfade edebilmeli, ayrıntıya girebilmeli, örneklendirebilmeli ve görselleştirebilmelisiniz.

   b. Çalışmakta olduğunuz disiplini eleştirel düşünmeyle ilişkilendirebilirsiniz.

   c. Bir bütün olarak eleştirel düşünmeye nasıl uyduğunu açıklayabilmelisiniz.

Bu kitabın diğer bölümlerindeki bazı sonuçlarda olduğu gibi, elde ettiğiniz başarılarınız çok ileri bir seviyede olmayabilir. Ancak şu unutulmamalıdır ki, eleştirel düşünme zaman, pratik ve kararlılık gerektirir.

Yazma Fikirleri

("Yazma Fikirleri" için genel kurallar sayfa 40'tadır.)

1- En iyi değerlendirmenizle, insanlar daha fazla eleştirel düşünmeyle meşgul olsalar daha iyi sonuçlar doğuracak olan standart aktiviteler nelerdir? Açıklayın.

2- Bir önceki soruyu daha spesifik hale getiriniz. Eğer insanlar amaçlarını daha iyi düşünseler, eğer varsayımlarında daha derinlemesine düşünseler (diğer bileşenler üzerine odaklanarak), eğer insanlar net olmak için daha fazla dikkat etseler, daha doğru olmak için dikkat etseler, biyolojiden (bu dersin disiplini ve diğer disiplinler hakkında da düşünerek) neler öğrenebileceğimizi düşünseler daha iyi sonuçlar doğuracak standart insan aktiviteleri neler olur?

3- Eleştirel düşünmenin merkez sürecini bu dersi ya da sizin çalıştığınız alanda hiç ders almamış birisine anlatıyormuş gibi anlatınız. Disiplinin bakış açısından eleştirel düşünmenin genel faydaları nelerdir? Sizin değerlendirmenizde belirgin dezavantajlar da var mı? Açıklayınız.

4- Eleştirel düşünme özelliklerine yeniden bakınız. Bir insan hayatı boyunca bu özelliklerin bazılarında yavaşça ne ölçüde güçlü yanlar geliştirebilir? Bir kişinin bunu yapma yolları nelerdir?

5- Yazarları düşünün. Birçok insan bilişsel olarak yazmayla ilgilidir. Birçok insan bunu tatmin edici bulur. Onu iyi bir şekilde yapmaktan gurur duyar; kendilerini ve inançlarını yazılarında geliştirir. Ya da Jane Goodall'ı düşünün. O vahşi ortamda şempanzeleri inceler. Ya da sağlık sektöründe, bilimde ve edebiyatla derinden uğraşan insanları düşünün. Bunun adı bilişsel meşguliyettir. Bilişsel olarak bir disiplinle meşgul olsaydınız nasıl olurdu? Bu, sorduğunuz soruları, kabul ettiğiniz cevapları ve araştırdığınız konuları nasıl etkiler?

6- Bu kitapla, bu dersle ilgili olarak kendi yazma fikirlerinizi oluşturun.

Hikâyeni Anlat

("Hikâyeni Anlat" bölümünün arkasındaki fikir ve bunun nasıl yapılacağı ile ilgili bazı öneriler sayfa 41- 42'dedir.)

1- Birinci bölümdeki "Hikâyeni Anlat" bölümündeki sorulara yeniden bakın. Kişisel tarihiniz o zamandan beri biraz değişti, yani bu kitabı okudunuz ve müfredatla ilgili olarak eleştirel olarak düşündünüz. O soruların bazılarına yeniden cevap veriniz, o zamandan bu ana kadar sizde ortaya çıkmış olan değişiklere odaklanın. Eğer mümkünse, sömestr sonuna doğru onları yeniden ele almak daha iyidir (Unutmayın ki değişim zaman ve pratik yapmayı gerektirir).

2- Eleştirel düşünme karakter niteliklerinden bir tanesini üzerinde düşünmek için seçin (Örneğin, entelektüel cesaret) ve onu boş bir kâğıda yazın: Hayatınızda kim belirgin bir _____ göstermiştir? O kişiyle olan deneyimlerinizi tanımlayınız. Örnekler veriniz.

Aksi bir durum olarak, hayatınızda kim _____ değer veriyor gibi gözüküp gerçekte ona çok değer vermemektedir? Buradaki deneyimlerinizi de tanımlayınız.

3- "Sadece not için" bir ders aldığınız oldu mu? Ya da sizin için bir anlamı olup olmadıklarını düşünmeden öğretmenin sizden beklediği cevapları verdiğiniz oldu mu? Ya da tam tersi durumda, sadece çok ilgili olduğunuz için bir ders aldığınız oldu mu? Ya da onlar hakkında çok dikkatli düşünerek sizin için anlam ifade eden cevaplar verdiğiniz oldu mu? Bu deneyimler sizin için nasıl farklıdır? Birini diğerinden daha olumlu bir şekilde görüyor musunuz?

4- Hayatınızda entelektüel olarak meşgul olduğunuz bir şey var mı? Bu sizin çok yoğun bir şekilde ilgilendiğiniz bir konu ya da öğrenmek istediğiniz bir konu olabilir. Bunu size belirli bir faydası olsun diye değil de sadece o konuyu öğrenmek için yaptığınız bir konu olarak düşünün. Okulda hangi disiplinler veya alanlarla entelektüel olarak meşgul olabilirsiniz? Onlarla ilgili olarak sizi ne cezbeder?

BÖLÜM 5- Alıştırmalar

Beşinci bölüme kadar olan alıştırmalar belirli bir disiplindeki veya disiplinlerdeki sorularla ilgilenmektedir. Bu sorular her yerdedir (Bir metinde, öğretmeniniz sorduğunda, bir arkadaşınızdan vb.). Bazı sorular sorulmadan kalacaktır ama okumalarda veya sınıf deneyimlerinde açık bir şekilde olacak-

tır. Bunları bir disiplin içinde SBDS kullanarak analiz etmeye, cevaplandırmaya ve sınıf arkadaşlarınızdan ve öğretmenlerinizden geri dönüt almaya ihtiyacınız vardır.

5.1 Disiplindeki bileşenler döngüsü etrafında ilerleyin; bir standartlar kontrol listesi yapınız.

a- Bir bütün olarak disiplin bakımından döngü etrafında ilerleyin. Bunu bir ön test olarak yapın: Cevaplarınızı aklınızda tutun ama sömestr süresince ona tekrar bakmayın. Bu analizi dönemin sonuna doğru bir son test olarak tekrar edin; bir standartlar kontrol listesi doldurun; her ikisini kıyaslayın; disiplini anlayışınızın nasıl değiştiğini ve derinleştiğini değerlendirin.

b- Alanınızdaki önemli bir alt disiplin konusunda (mesela eğer alanınız psikolojiyse – deneysel psikoloji veya sosyal psikolojiyi analiz edin; alanınız iş ise ---pazarlama, muhasebe gibi alanları analiz edin), standartlar kontrol listesini doldurun.

c- Sizin disiplininizin ait olduğu disiplinler ailesi bakımından döngü etrafında ilerleyin (mesela sosyal bilimler, fen bilimleri, sanat, insan bilimleri, iş) ve standartlar kontrol listesini doldurun.

d- Eleştirel düşünme konusundaki bu kitap bakımından döngü etrafında ilerleyin. Standartlar kontrol listesini doldurun.

***5.2** Aşağıda beslenme ile ilgili bir metinden bir parça alınmıştır:

Hayatınızda, binlerce gazete ve web sitesi başlığı okursunuz, aynı zamanda sayısız radyo ve televizyon haberi okursunuz. Kaynakları değerlendirme ve sunulan bilgiyi değerlendirme konusundaki eleştirel düşünme beceriniz, neye inanacağınız konusu ortaya çıktığında en iyi arkadaşınız olacaktır. Bu, sizin beslenme türlerinden sakınmanızda yardımcı olarak gözle görülür bir miktar para tasarruf etmenize yardımcı olacaktır. Medyadaki beslenme bilgilerini değerlendirme vakti geldiğinde o bilgilerin nereden geldiğini ve neden onlarla ilgilenmeniz gerektiğini bulma çabanızda ve zamanınızda işe yarayacaktır.

5.3 ila 5.7 numaralı alıştırmalarda: Mantıklı bir cevap verebilmek için kullanacağınız sistem veya sistemleri kısaca açıklayınız. Eğer cevaplandırmak için bir sistem gerektiriyorsa, daha fazla eleştirel düşünme ile geliştirmek için sorabileceğiniz bazı soruları tanımlayınız.

***5.3** Bir biyoloji metninden bir soru:

Eğer tüm organizmalar tek bir ortak atadan ortaya çıkmamışlarsa ve ortak genler ve gelişimsel mekanizmalara sahip değillerse, insanlar için yapılan tıbbi araştırmalarda fareleri ve bazı durumlarda meyve sineklerini [Drosophila] kullanarak geçerli tıbbi araştırmalar gerçekleştirebilir miydik? Neden evet veya neden hayır?

***5.4** Sanat tarihi konusundaki bir kitap:

Özet: Bu bölümü okuduktan sonra şunları yapabileceksiniz: Devrime götüren politik ve dini şartları tanımlayabilip açıklayabileceksiniz; bunlara Erasmus'un, Luther'in, Zwingli'nin, Calvin'in ve Montaigne'in teolojik ve dogmatik iddiaları da dahildir.

***5.5** Bir iş hukuku dersinden yasal bir dava konusundaki bir soru:

Sarhoşluk. Bir alkolik olan Betty Galloway kocası Henry Galloway'den boşanmasında bir anlaşma imzaladı. Henry, Betty'nin mahkemedeki yokluğunda, belirli dönemlerde alkolizmden kurtulduğunu ve anlaşmayı imzaladığı 22 Eylül 1978 tarihinde iki aydır temiz olduğunu ifade etti. Betty sadece 27 Eylül 1978 tarihinde kararın fesh edilmesi için dava açtı ve yerel mahkemeye başvurdu. 23 Ocak 1979 tarihinde Betty'nin kendi kişiliğini ve sorumluluğunu taşımakta yetersiz olduğu ifade edildi ve bir gardiyan ve koruyucu tahsis edildi. Betty, gardiyanı vasıtasıyla anlaşmanın feshi için dava açtı. Kim kazanır? [Galloway'e karşı Galloway, 281 N.W.2d 804 (N.D. 1979)]

***5.6** Bir jeoloji ders kitabındaki bir bölümdeki 20 tane "gözden geçirme sorularından" bir tanesi:

Patlayan bir yıldızın demirden daha ağır tüm elementleri ürettiği katalizmik olayına ne ad verilir?

***5.7** Birisi sana kürtaj sorusuna karşı tepkini vermeni ister.

***5.8** Aşağıdaki metni bileşenler ve standartlar bakımından analiz ediniz. Aşağıda İran İslam Cumhuriyetinin kuruluşundan bir paragraf vardır:

Aile kurumu toplumun temelidir ve insanlığın büyümesi ve gelişimi için en temel kurumdur....Kadınlara aile kurumunun bütünleştirici faktörü olarak saygı duymak İslami hükümetin temel görevidir. Annelik, aile kurumunu korumak ve eğitimli insanların yetiştirilmesinde değerli annelik görevini sürdürmek ve geliştirmek için önemli bir faktördür....İslami bakış açısında, annelik statüsü en önemli sorumluluk ola-

rak kabul edilmesinden dolayı annelik statüsü en yüksek değeri ve cömertliği hak etmektedir.

*5.9 Benim Jeoloji kitabım sadece 2.bölümün özetinde 28 tane "önemli terim" ve 14 tane ana noktayı listelemektedir. Bölüm iki mineraller hakkındadır. Üçüncü bölüm (püskürük taşlar konusunda) 35 tane ek "önemli terim" ve 15 tane ana noktanın özetini listelemektedir. Bu kitabın sadece 46 sayfalık kısmında karşımıza çıkmaktadır ve toplamda 600'den fazla sayfa vardır. Bu oranla, bu kitabın sonunda yaklaşık olarak 800 tane önemli terim ve 400 tane ana noktayı bilmek zorunda kalacağım. Ne yapabilirim?

*5.10 Aşağıda bir edebi metinden alınmış soruyu cevaplandırmak için hangi bileşenlere odaklanırsınız? Bu sorudan sonra Ernest Hemingway'in bir hikâyesi gelmektedir. "Francis Macomber'in Kısa ve Mutlu Hayatı" ve bu soru o hikâyedeki üç ana karakter hakkındadır.

Wilson, Francis ve Margot'un her biri gerçek bir adam olmak konusunda ne düşünürler? Hemingway'in ne düşündüğünü tahmin ediyorsunuz?

*5.11 Birçok insan (siz de dahil) neden düğünlerine çok fazla para harcarlar? Kilo vermenin en iyi yolu nedir? Şikago neden Buffalo ve New York'tan daha güneşli bir şehirdir? Rockies neden Appalachians'tan çok daha yüksektir? Ortalama olarak genç insanlar neden yaşlılardan daha hızlı araba kullanırlar? İnsanlar neden spor izlemekten çok zevk alırlar?

5.12 5.11'deki sorulara yeniden bakın. Bu soruları eleştirel olarak cevaplandırmak için kullanacağınız sistemlerle alakalı disiplinleri yeterince bilmiyor olabilirsiniz. Bu dersteki disiplinle cevaplandırılabilecek günlük sorulardan sorun. Bu sorularla düşünmek için hangi sistemleri kullanırsınız?

5.13 Tez Cümlesini Yazmak. Bileşenler döngüsü etrafında ilerleyerek bir şeyleri analiz ettiğiniz ders ile ilgili yazılı örneklere bakınız. Her birisi için şunları yapınız: Sanki bir yazı yazacakmışsınız gibi ondaki ana noktaları çıkartınız. Daha sonra bir tez cümlesi yazınız. Bunu tüm ana fikirleri tek bir cümle içinde birleştirerek yapınız.

5.14 Eleştirel Yazma. Alıştırma 5.1a'da dersinizle alakalı olarak döngüyü inceleyerek çalıştığınız disiplinlinin bir analizini yaptınız. Şimdi o disiplinin mantığı hakkında bir yazı yazınız: Analizlerinizden mantıksal

bir çerçeve oluşturun, ana noktalarınızı seçin, bir tez cümlesi yazın, zayıf olan noktaları güçlendirin, giriş bölümünü yazın, İAÖ-R kullanarak metin gövdesini yazın ve (düşünmek ve revize etmek için biraz zaman geçirdikten sonra) sonuç bölümünü yazın.

5.15 Kendi bakış açınızdan evlenmek ile ilgili bir yazı yazın. Kendi yazınızı oluştururken Chris'in (Bkz. sayfa 75-80) evlilik analizini bir model olarak kullanın. Yaptığınız analiz yazınızın temelini oluşturmaktadır. O analizden en önemli noktaları seçin (sadece 3 ya da 4 tane seçin) ve bu seçtiklerinizi bütünleştirerek bir tez cümlesi oluşturun.

En çok desteğe ihtiyaç duyan en zayıf noktaları belirleyin. Analizinizle aynı fikirde olmayan birisini hayal edin—bu kişi sizin arkadaşınız ya da daha önceden âşık olduğunuz bir kişi bile olabilir. Eğer mümkünse, çalıştığınız disiplini analizinize ve çerçeve planınızla birleştirin.

Alternatif olarak, Chris'in bakış açısından evlenmek ile ilgili bir yazı yazın.

5.16 Kendi dersinizde, tüm döngü etrafında ilerleyebileceğiniz bir konu, bir problem veya bir eleştirel düşünme sorusu bulun. Daha sonra, döngü etrafında ilerleyerek analiz ve sentez yapın. Bir standartlar kontrol listesi doldurun.

5.17 Ders kitabınızdaki bazı eleştirel düşünme sorularına dikkatlice bakınız. Ortaya çıkan ve soruları cevaplandırmak için ifade edilmesi gereken mantık bileşenlerini belirleyiniz.

5.18 Kendi dersinizdeki bazı okuma parçalarından önemli paragrafları alın. Onları bileşenler ve standartlar bakımından analiz edin (5.8 numaralı alıştırmada olduğu gibi).

5.19 İAÖ-R tüm kitap boyunca kullanılmıştır. Bu, onun çok kullanılabilir olduğundandır. Örneğin, X konusunu öğrenen bir öğrenci olduğunuzu düşünün. İAÖ-R olmadan, sahip olduğunuz tüm şey X hakkındaki izlenimlerinizdir, diğer taraftan İAÖ-R ile (a) o dersi gerçekten anlayıp anlamadığınızı test edebilir (b) neleri anladığınızın kaydını tutabilir (c) gelecek için bir çalışma rehberiniz olabilir.

Bu kitaptaki 3-4 soruya, "Yazma Fikirleri" bölümündeki bazı sorulara veya "Hikâyeni Anlat" bölümündeki bazı sorulara yeniden bakın. İAÖ-R eklediğinizde cevabınızın ne kadar zengin ve açık olacağını düşünün.

5.20 Grup Çalışması. Eleştirel düşünme ile cevaplandır. Dörder kişilik gruplarda oturun.

A Grubu, disiplindeki ya da onunla alakalı bir soruyu sorar. Grup iki dakikalığına düşünür.

B Grubu, bu soruyu cevaplandırmak için gerekli sistemleri tanımlar.

C Grubu, o soruyu cevaplandırmak için hangi bileşenlerin ifade edilmesi gerektiğini açıklar.

D Grubu, (bazı notlar alarak) B ve C'nin cevaplarına göre bir standartlar kontrol listesi doldurur.

Daha sonra grupların rollerini değiştirerek aynı etkinliği tekrar yapın.

5.21 Grup Çalışması. Eleştirel olarak tartışın.

* Şekil 5.1 nasıl işler? Eleştirel düşünmeyi nasıl tanımlar?
* Bu derste eleştirel düşünmeyle meşgul olmak ne kadar çalışma gerektirir? Ne ölçüde çalışmalarınızı muhafaza eder?
* Eleştirel düşünme diğer derslere transfer edilir mi? Günlük yaşama transfer edilir mi?

5.22 Her bir bölüm sonundaki **sonuçlara** geri bakın. Sadece "Sonuçlar" bölümüne bakın. Diğer metin bölümlerine bakmayın. Şu anda sonuçlardan kaç tanesini başarabildiğinize bir bakın. Bitirdiğinizde, onları ne kadar açık, doğru ve alakalı bir biçimde yaptığınızı değerlendirin.

GÜNLÜK UYGULAMA

Eleştirel Düşünmenin Günlük Hayatınızda ve Öğrenmenize Entegre Edilmesi

Sayfa 36- 37'deki açıklamalar bölümüne geri dönün. Eleştirel düşünmeyle uğraşmanın en zor tarafının kendinizin bunu yapmasını sağlamak olduğunu hatırlayın. Görünüşte hayati öneme sahip olmalarına rağmen beceriler yeterli değildir.

5.23 Eleştirel Düşünme ile Meşgul Olun. Eleştirel düşünmenize bir bütün olarak günlük uygulamalara vakit ayırın. Dinleyin, gözlemleyin, okuyun, yazın. Bunları yaparken bileşenlere dikkat edin. Standartların

varlığına ya da yokluğuna dikkat edin. Temel ve güçlü kavramları uygulayın. Merkez soruları kullanarak olayları sorgulayın. Disiplinin bakış açısını kullanarak gözlem yapın ve bağlantı kurun. Her şeyi bir araya getirin.

5.24 Bir Eleştirel Düşünen Kimse Olmanın Karakter Özellikleriyle Meşgul Olun. Eleştirel bir düşünür olmayla alakalı bazı karakter özelliklerinin bir listesi için sayfa 183 - 184'e bakın. Bunlar detaylı bir biçimde anlatılmamış olsalar da her gün bir niteliğin üzerinde vakit harcayın. Bir günde, entelektüel tevazu özelliğini inceleyebilirsiniz. Bir şeyleri bilmediğinizi ifade edebilmek, onları kanıtlayacak kanıtınız olmadığında görüşlerinizi geri çekebilmek, çok fazla bilmediğiniz konuları bulunduğu alanların farkına varmak gibi.

Bir sonraki gün bunların aynılarını listedeki diğer bir nitelik için de yapın.

5.25 Eleştirel Yazma ile Meşgul Olun. Şimdi disiplin ile ilgili, hayatınız ile ilgili sorularınız olabilir. Zihninizden bir tanesini alın ve onunla ilgili bir yazıyı nasıl yazacağınızı düşünün. En önemli biçimde içereceği bileşenleri ve onları nasıl mantıksal bir çerçeveye dönüştüreceğinizi düşünün. Bütünlük hissine sahip olun. Bir tez cümlesi oluşturun. Daha sonra, zayıf noktaları belirleyin ve onları nasıl destekleyeceğinizi açıklayın. Metninizi geliştirmek için İAÖ-R'ü nasıl kullanacağınız hakkında düşünün.

Bunların hepsini bir seferde yapmanıza gerek yok ve metni gerçekten de yazmayabilirsiniz. Notlar alabilirsiniz, adım adım düşünmek en önemli olan şeydir. Bunu farklı sorularla tekrarlayınız.

YILDIZLI ALIŞTIRMALARIN CEVAPLARI

BÖLÜM 1

1.3 Neredeyse tüm geniş gruplarda aynı cevap ortaya çıkar: Diğerleri reklamlardan aşırı derecede etkilenirler; ama kendileri çok az etkilenirler ya da belki hiç etkilenmezler. Çoğu insan kendisini ortalama sürücülerden daha iyi olarak düşünür.

Açıkçası bununla ilgili bazı şeyler vardır. Verdiğiniz cevaplarda benmerkezcilik nasıl ortaya çıkmaktadır?

1.4a Bir eleştirel düşünme bakış açısından, ortaya çıkacak önemli sorular şunlardır: (a) açıklık hakkında: "Bunun anlamı nedir? ABD'nin bir numara olduğunu söylemenin imaları nelerdir?"; (b) kesinlik hakkında: "Ne bakımdan bir numara?"; (c) önem hakkında: "ABD'nin belli bir bakıma bir numara olması neden önemlidir?"

1.6 Aşağıda benim sorularımdan üç tanesi vardır:

* Tüm şampuanların olduğu aynı tabaka orada olacak mı, hatta o dükkândakiler bile?

* Tabaka şampuanın mı, yoksa tamamen başka bir şeyin mi bir sonucudur?

* Saçıma sadece mikroskopla görünebilen bir tabaka uygulamanın olumsuz bir sonucu var mıdır?

Not: Muhtemelen bu sorulara ya da bunun kadar iyi diğerlerine ulaştınız. Bu iyi bir eleştirel düşünme tepkisidir. Ama sizi yönlendiren bu kitaptır ve bir "orijinal" problem değildir – ne sizin ne de benim için. Alın size gerçek bir durum: Bu soruları, eğer saç kestiren siz olsaydınız, sorar mıydınız? Başınıza bu gibi sorular sorma durumları geldi mi?

1.9 Burada kullanabileceğiniz bazı kriterler vardır:

Bunu eleştirel olarak düşündüm çünkü:

- Gerçekçi olarak bir şeye olan ihtiyacımı değerlendirdim.
- En iyi kararı vermek için yeterli bilgiyi topladım.
- Önemli soruları önceden sordum.

Bunu eleştirel olarak düşünmedim çünkü:

- Hüsnükuruntu yaptım.

- Sormam gereken soruları sormadan hareket ettim.
- Benim için gerçekten önemli olan şey yerine o anda istediğim şeyi tercih ettim.

Aslında, insanların verdikleri en yaygın kriterler mantıklı olanlar değildir. İnsanlar verdikleri kararlara sonuçları iyi olursa iyi bir karar derler ve eğer bir şey kötü sonuçlanırsa mantığı yanlış kurduklarını düşünürler.

Fakat bunlar mantıklı kriterler değildirler. Bilme ihtimalimiz olmayan şeyler nedeniyle bir karar, iyi ya da kötü olabilir. Kötü bir karar verebilirim ve o kararımın sonucu iyi olabilir. Eğer o şartlar altında en mantıklı kararı verdiysem sonucu kötü olsa bile verebileceğim en mantıklı kararı vermişim demektir.

Bu mantıksız kriterleri kullanıp kullanmadığınızı görmek için cevaplarınızı kontrol ediniz.

1.13 Birçok iyi hipotez olabilir ve nerede yaşadığınıza bağlı olarak farklı olabilirler. Fakat bu, benmerkezcilik hakkında bir soru olarak ortaya çıkabilir. Listeniz baskın bir ihtimal olarak şu hipotezleri içermelidir: İstikrarsız olarak araba kullanan sizsiniz (ve bu da aslında bunu yapanın diğer herkes gibi gözükmesine neden olur).

1.15 Tamamen "irrasyonel" değildir. Vücut süreçleri genellikle biyolojik faktörlerden kaynaklanır. Benim "bilgim" bazen bunun gibi bir faktördür fakat bu bazen diğer faktörler tarafından baskılanır. Bununla ilgili irrasyonel olan herhangi bir şey yoktur. Bu sadece olayların oluş şekilleridir.

İrrasyonel olan şey, vücudum üzerinde tam bir zihinsel kontrole sahip olmama inanıp inanmamamdır. Bu sanki bir kesiğe "Kanama!" demek ve onun da buna uyacağını ummak gibidir. (Belirli bir orana kadar, duygular bu şekilde işler. Adrenalin dolaşım sistemime dahil olur ve ben sinirli hissederim. "Sinirlenecek bir şey yok!" demek bazen işe yarar.)

Yine de, belirli bir ölçüde vücudum üzerinde eleştirel düşünme kontrolü vardır fakat bu farklı bir şekilde işler. Sıklıkla bu gibi gıda aşırılıklarından (ve adrenalinin dolaşım sistemime girmesinden) ileriyi düşünerek (örneğin, hasta ve sinirli olma durumlarından kaçınarak) kaçınabilirim.

1.16 Aşağıda bir örnek vardır:

Durum: Bu dersi bırakmayı düşünüyorum çünkü çok zor gözüküyor.

Soru: Bu durumla ilgili hangi varsayımları yapıyorum?

Cevap: Çok zor olduğunu varsayıyorum --- bunun doğru olup olmadığını merak ediyorum.

Soru: Bu durumla ilgili olarak hangi sonuçları çıkartmalıyım?

Cevap: Kararımı bekle ve gör. Daha fazla bilgiye ihtiyacım var.

Soru: Yardımcı olabilecek diğer bakış açıları nelerdir?

Cevap: Bunu öğretmenle tartışabilirim. Belki yardımcı olamaz ama belki de olur. Denemenin bir zararı olmaz.

1.18 Belki kişi sadece belirsiz, kolay yorumlar yazmıştır. Bu çok genel bir cevaptır. Çıkarabileceğiniz bazı muhtemel sonuçlar kişinin hoş olmaya değer verdiği, kişinin sizin hislerinizi kırmaktan çekindiği (aslında sizin duygularınız gerçekten incinse de incinmese de) kişinin herhangi bir itilaflı durumdan kaçınmaya çalıştığı ve kişinin başka bir yorum düşünmediği olabilir. (Kişinin size daha faydalı bir dönüt verebilmesi için ne dersiniz?)

BÖLÜM 2

2.4e Bir örnek olarak zevk için yaptığım sporlar verilebilir (amacım). Kazanmaya o kadar odaklanmışımdır ki bu, eğlencenin önüne geçebilir.

2.5b Konuyla alakalı soru: Soru ve problemlerle ilgili olarak 8+ mantık bileşeni bakımından düşünmeyi nasıl öğrenebilirim?

2.5d Burada mantıklı gelebilecek 3 tane şey vardır:

- Uzayın sanatta başlıca resmedilme şekilleri nelerdir?
- Ortak noktaları ve farklı oldukları noktalar nelerdir?
- Üç farklı sanat okulu uzayı resimlerinde nasıl kullanır?
- En azından bu ünite bazında, uzayın sanatı anlamak için temel ve güçlü bir kavram olduğunu söyleyebilirim (Bkz. Ünite 3, sayfa 111-112).

2.6d Varsayımlar:

- "ihtiyaçlar" ve "talep" birbirlerinden farklıdırlar.
- Ya hep ya hiç düşüncesi faydalı değildir.
- Talep kavramı ya hep ya hiç düşüncesini desteklemez.

2.7c Burada iki tane verilmiştir:

- Neredeyse kesin olarak, ginko içmek benim ya da başkalarının hafızalarını geliştirmez. --- sonraki soru: Başka diğer bitkisel reçetelerde bu durumun benzer olup olmadığını incelemek isterim.
- Benim ve arkadaşlarımın ginkoyu aldıktan sonra yaşayacağımız zihinsel gelişim, sahte bir etkidir.

Sizin cevaplarınız farklı olabilir. Cevaplarınızı kontrol etmeniz için alın size iki tane nokta: Onlar çıkarımlar mı? Önemli çıkarımlar mı?

- Kitap ginkonun normal yetişkinlerde hafızayı artırmadığını söylüyor: ginkonun normal olmayan insanlarda hafızayı artırdığını gösteren bir ima var mıdır?

Bunun yanında, metin bir varsayım yapmaktadır; bir tedavinin işe yarayıp yaramadığını bulmanın en güvenilir yolu kontrollü araştırmalardır.

2.8e Bu, sonucu kötü olan bir karar vermekten farklıdır çünkü sahip olduğunuz bilgiyi bilmenizin mantıklı bir yolu yoktur.

2.9c Sıçanlar, fareler, termitler, hamamböcekleri, akrepler, çıngıraklı yılanlar, geyikler, sülünler, ördekler ve kazlar; danalar ve sığırlar.

2.10d Sürücülerin yaptıkları – bazı şartlar altında etrafı kirletip kirletmedikleri- bilgidir. Sürücülerin neden etrafı kirletmedikleri, gözlemcilerin yaptıkları bir yorumdur.

2.11c Singer'in bakış açısını ne kadar açık görüşlülükle tanımladığınızın testi Singer'in "Evet, bu gerçekten de söylemek istediğim şey" deyip dememesine bağlıdır. Singer'le aynı fikirde değilseniz sınıf arkadaşınız özetinizi okuyarak bunu ortaya çıkaramayabilir.

2.13c Örneğin, sadece 200 yıl önce doğmuş olsaydınız futbol, basketbol veya beysbol oynayamayacak; rock müzik dinleyemeyecek, bir trene, arabaya veya bisiklete binemeyecek, bir kumsala zevk için uzanamayacak, herhangi bir paketli yiyecek yiyemeyecektiniz. Moleküllerden, bipolar bozukluktan, reklamcılıktan, bakteri ve virüslerden, genlerden, galaksilerden, psikolojiden, plastikten, cinsiyet ayrımcılığından, tuvalet kâğıdından ve şu anda ulaştığımız binlerce şeyden bihaber olacaktınız.

BÖLÜM 3

3.2a Burada yazarların kurdukları mantık vardır: Etkili konuşma hakkında genel bir bakış açısıyla başlarlar. Daha sonra anahtar kavram "dinleyiciyi" tanımlayarak konuyu daha açık bir hale getirirler. Daha sonra, dinleyici tiplerini açıklayarak daha net bir hale gelirler. İkinci paragrafta, sorman gereken konuyla alakalı soruya odaklanırlar. Son olarak da son cümlede, dinleyici için yazı yazarken daha iyi kararları nasıl vereceğinizle ilgili imaları ortaya koyarlar. Bileşenlere ek olarak soru (bilgi, kavram, konuyla alakalı soru, imalar), dördüncü ünitede tartışılacak olan eleştirel düşünme standartlarına odaklanmanızı ister.

3.5 Satın aldığınız tüm şey, biraz daha fazla zaman – tüm bu para için gösterebileceğiniz başka bir şeyiniz yok. Daha sonra ödeme hakkını satın alıyorsunuz.

3.6 Bu, sadece sorunun örnek bölümüne verilmiş bir cevaptır. Yasal olan ama etik olmayan davranış örnekleri vardır: Zina yasaldır; yalan söylemek yasaldır (kontratlar dışında), sözlerinizden caymanız yasaldır. Etik olan ama yasal olmayan bazı davranışlar vardır.

Etik ve yasal düşünce arasındaki açıklamanızda bunun gibi örneklere uygun olmalısınız.

3.7 Kendinizi değerlendirin. 3.7'deki açıklamalar İAÖ-R hakkında bir şeyden bahsetmez. Onu okudukça önemli terimleri ifade etmek, ayrıntıya girmek, örneklendirmek ve resmetmek iyi bir fikir olacak mıdır? Size göründüğü kadarıyla bu, bazı temel eleştirel düşünme süreçlerini içselleştirdiğinizin kanıtıdır.

3.10 Disiplinin bakış açısından, iki soru en azından birbiriyle yakından alakalıdır (belki tıpatıp benzerdir). İkinci soruya ilk soruya zihninizden olsa bile bakmadan cevap veriyorsanız disiplinin etkisinin önemli bir kısmını muhtemelen kaçırmış olduğunuz, bu kitabın bir varsayımıdır.

3.13 Buna benzer bir harita Şekil 1.3'te birinci ünitenin sonunda vardır.

3.14 Yeni paradigma planlamayı, organize etmeyi ve yürütmeyi ortaya çıkarır – fakat neye ulaşmak için. Bu "ne" kelimesi eksik olan temel ve güçlü bir kavramdır. Yönetimsel olarak düşünmek için, sadece planlama, organize etme ve yürütme açısından değil, aynı zamanda da başarılması istenen hedefler bakımından da düşünmeliyim (mevcut müdürlerin bu hedef kavramı görmeyi nasıl kaçırdıklarına dikkat edin) .

3.16 En olağan yanıt şunun gibi bir şeydir: "Biz hâlâ buradayız. Dinozorlar uzun zaman önce gittiler. Bu yüzden biz daha dayanıklıyız."

Bu mantısız bir cevaptır. Dayanıklılığı, bir şeyin hâlâ etrafta olmasıyla değerlendiremezsiniz. Bu mantıkla, şu an yaşayan her insan eskiden yaşayan insanlardan daha dayanıklıdır demek gerekir. ("Sen Babe Ruth'dan daha iyi bir beysbol oyuncusu musun?", "Marie Curie'den daha mı akıllısın?", "Sokrates'den daha mı bilgesin?", "tabii ki, onlar ölüler")

Dinozorların insanlara göre daha dayanıklı olduklarını değerlendirmenin iyi bir yolu, dinozorların yeryüzünde ne kadar süreyle kaldıklarına Homosapien'lerin dünyada o zamana eşit ne kadar zaman kalacaklarına bakmaktır. Böyle bakıldığında hangi tür daha dayanıklı görünür?

3.18 Bu türden bir ifade, bu durumda fiziğe uygulandığında, şüphecilerin favorisidir. Şüpheciliğin birçok güvenilir çeşidi vardır. Genellikle, insanlar güneşin doğuşunu şüpheli olarak düşünürler çünkü güneşin eskiden her zaman doğmuş olması yarın da doğacağı anlamına gelmez.

Fakat güneşin doğuşuna yönelik açıklamamızda bir mantık vardır. Aslında güneş doğmaz. Dünya, güneş etrafında dönmektedir, güneşin "doğmaması" denen şey aslında dünyanın güneş etrafındaki hareketini engelleyecek bir felaketin olması demektir. Bunun dünyaya zarar vermeden ortaya çıkmasını hayal etmek zordur. Eğer yarın güneş doğmayacaksa, biz onu bugünden biliriz.

BÖLÜM 4

4.4 (1) Kültür, birçoğunun tartıştığı şekliyle, dünyanın farklı sosyal kumaşlarını bir araya bağlayan bir yapıştırıcıdır. (2) bununla beraber günlük gazetelere bakıldığında, (3) kültürel çatışmaların arttığı ve artmaya başladığı sıklık ve yoğunluktan dolayı çözülmeye başlayıp başlamadığı ile ilgili sorular ortaya çıkmaktadır. (4) küresel iletişim araçlarının son dönemlerde artmaya başlamasıyla birlikte basmakalıp Batı kültürü büyük bir hızla yayılmaktadır. (5) bu durum birçokları tarafından dünya genelinde gönüllülükle kabul edilse de, (6) diğer gruplar ve ülkeler bu (7) yeni kültürel emperyalizme karşı protestolar, sansürler ve film, televizyon ve müzikteki kısıtlamalarla direnç ortaya koymaktadırlar.

Bileşenler:

(1) İlk cümle bir varsayımdır.

(2) İkinci cümle konuyla alakalı soruyu ortaya koymaktadır.

(3) Kültürel ihtilaf paragrafta önemli bir kavramdır.

(4) Bu cümle bir bilgi sunmaktadır.

(5) Ve (6) bu cümlenin her iki parçası da bilgi vermektedir.

(6) "Kültürel Emperyalizmin yeni biçimi" ifadesi bir yorumlamadır; politik emperyalizm kavramını baz almaktadır.

Standartlar:

Açıklık: Yazarların "kültür" ile ne ifade etmeye çalıştıkları çok açık değildir. Belki bunu daha sonra netleştireceklerdir. Yaygınlaşan Batı kültürünün bazı örneklerini verebilirler ve başka diğerleri olduğunu bilebilirim. Piramitlerin görüntüsünde bir KFC reklamı ve Kızıl Meydan'da Coca-Cola simgeleri vardır.

Doğruluk: Söyleyebildiğim kadarıyla, her şey doğrudur --- bunu kültürel emperyalizm olarak adlandırmak dışında. Bence, emperyalizm kavramı orada bulunan insanların arzuları dışında bir güçle bir şeyler yapmaktır. Protestolar ve geri kalanlar küçük bir nüfusun yaptıklarıdır. Eğer hiç kimse film izlemezse kültürel emperyalizm olmayacaktır. Dahası, çatışma artıyor mu? Yoksa bunlar haberlerde mi bu şekilde veriliyor?

Önem, Alaka: Ortaya koyulan noktalar kesinlikle önemlidir çünkü kültürler arası çeşitliliğe değer veririz. Yazarların kültürel çatışma bakış açılarının Batı kültürünün yaygınlaşmasıyla nasıl alakalı olduğunu anlayamıyorum; bana karşıt görünüyorlar.

Yeterlilik: Şu ana kadar ki durum bana dünyanın "bağlarının koptuğu" hissini vermiyor. Yazarlar ilerledikçe daha tatminkâr bir durum sunmalarını bekleyeceğim.

Genişlik: Batı kültürünün yaygınlaşmasının ne kadar geniş olduğunu merak ediyorum. Fakir ülkelere de yayılmış mıdır?

Derinlik: Bu ne kadar derine gider? Bu, örneklerde olduğu gibi sadece eğlence midir? Yoksa, dil, sosyal gelenekler, ekonomik sistemlere de ulaşır mı?

Bunun altında yatan şeyin ne olduğunu merak ediyorum. Niçin Amerikalılar istekli bir şekilde yabancı televizyon ve filmleri almıyorlar?

Kesinlik: Çok fazla detay verilmemiştir. Kaç tane protesto vardır? Ne kadar sansür ve kısıtlama vardır? Sansürü kim empoze etmektedir? "kültürel emperyalizmin" nitelikleri nelerdir?

4.8 Soruda hiçbir şeyin böyle dememesine rağmen, bu soruyu ifade etmek için standartları göreve çağırmanız gerekir. Kısmen, bu bir açıklık konusudur. İnsanlar bunu söyleyerek birçok farklı şeyi söylemek istiyor olabilirler. Örneğin, bir kimseye basitçe eleştirel düşünmenin öğretilemeyeceğini söylemeye çalışıyor olabilirler–onlar istemedikleri sürece bunu yapamayacağınızı. Ama bazen insanlar eleştirel bir düşünür haline gelemeyeceğinizi, zaten öyle birisi olmanız gerektiğini söylüyor olabilirler. Şimdi de doğruluk işin içine girer. İfade açıkça yanlıştır. Bu muhtemelen ya hep ya hiç düşüncesinin bir sonucudur – hiç eleştirel düşünme becerisi olmayan birisinin birdenbire onları edindiğini düşünüyor olabilirler. Açıkçası insanlara daha eleştirel bir biçimde düşünmeleri öğretilebilir.

4.18 bu kesinlikle alakalı bir sorudur. (insanlar sorular sorduklarında, nadiren bir standarttan açık bir şekilde bahsederler. Bir eleştirel düşünür olmanın temel parçası standardı soruya kendi başınıza koymayı öğrenmenizdir.) Aslında, cevaplardan hiçbirisi tam olarak doğru değildir çünkü soru kendi başına kafa karıştırıcıdır. İki bin yıl böylesine büyük rakamlarla uğraşıldığında belirsiz kalacak şekilde küçüktür. (bu sanki "Mars'a ne kadar uzaklıktayız" demek ve birisinin de "senin evinden mi benim evimden mi" diye sorması gibi bir şeydir.)

BÖLÜM 5

5.2 Tırnak içi ifadelerle ne yapılacağı ile ilgili hiçbir açıklama yoktur. Okuldan bir kez ayrıldıktan sonra, okuduklarınızla ne yapacağınız konusunda hiç kimse artık size bir bilgilendirme sunmaz.

Bu alıntıyla ne yapmanız sizin için uygundur? (bu açıklama da dahil, herhangi bir açıklama olmasaydı o alıntıyla ilgili ne yapardınız?) Almakta olduğunuz bir dersin bir parçası olarak okuyup okumadığınıza bağlı olarak o metne çok farklı bir şekilde davranmak uygun mudur?

5.3 Bu soruyu çok farklı biçimlerde ifade edebilirim. Ortaya çıkan ilk bileşen bilgidir: bu soruyu cevaplamak için bilgiye ihtiyacım var. Fakat ne hakkında bilgi?

Bizim ortak atalarımız hakkında değil. Ortak genler ve insanların ve Drosophila'nın gelişim mekanizmaları hakkında değil. Fareler veya Drosophila üzerinde yapılan tıbbı araştırmalar konusunda değil. Bunların tümü sonunda yararsız olacaklardır. Bu kategorilerden bazı iyi örneklere ihtiyacım var fakat ilk bakışta nasıl gözükmesine rağmen, ilk olarak bilgiyle alakalı bir soru değildir.

Bu yüzden, kendim için konuyla alakalı soruyu netleştirmem gerekir. Bu, ortak genler ve mekanizmalara sahip olmak ve bir tür üzerinde tıbbi araştırmalar yapıp bunu bir diğer türe uygulamak yeteneği arasındaki ilişkiyle alakalı bir sorudur. Bu yüzden bu bir varsayımdır. Bu tıbbi araştırmanın sonucunda ortak mekanizmalarımız olduğu varsayımı elde edilir. Bu yüzden, gördüğüm kadarıyla, soru benim bu varsayımı değerlendirmemi istemektedir.

5.4 Bu soru benim bilgiyi üniteden çıkarmamı istemektedir. Fakat eleştirel düşünmeyi kolaylıkla bunun içerisine dahil edebilir ve daha iyi bir not alabilirim. Bu şartlarla, bu reformcuları yönlendiren şartlarla alakalıdır. Bu yüzden de her bir reformcunun yaptığı ana varsayımları bularak ve ifade ederek başlayacağım (bu benim araştırmamı gözle görülür bir biçimde daraltacaktır). Daha sonra, bu beş adamı bir ya da iki tane "politik veya dini durumla" ilişkilendireceğim. Bu durumun bir tanımlaması olacak. Son olarak, her bir reformcunun bu durumdan çıkardığı sonuçları ifade edeceğim.

5.5 Bu soru, bir çözüm, bir sonuç aramaktadır: "kim kazanır?". Bilgi anahtar bir rol oynayacaktır: tarihler, insanlar, anlaşmalar ve şartlar. Alakalı yasayı bulmam gerekir (bilgi; sarhoş insanlarla ilgili bölümün içindekiler kısmı) ve onu bu vakayla bağlantılı olarak yorumlamam gerekir.

5.6 Bu sadece bir detaydır. Gereken tüm şey onu ünite içerisinde aramaktır. Cevap olan süpernova kelimesi birkaç sayfa önce aynen geçmektedir. İndeks kısmından süpernova kelimesine baktığımda bu koca metinde sadece iki kez geçtiğini görürüm; bu önemli bir terim olarak kullanılmadığının daha da kesin bir kanıtıdır.

5.7 Bir tepki istemektedirler ama ben onlara mantıklı bir yargı sunacağım. Bu soru eğer varsa çoklu sistemleri gerektirmektedir. Sorudaki farklı sistemleri çıkartmaya ihtiyacım var. Açıkçası (1) bir kadının kendi bedeni üzerindeki haklarını ortaya koymam gerek. Bu çok güçlü bir noktadır ve onun gücünü gösterebilecek bir şekilde tanımlamam gerekir. Daha sonra (2) fetüs'ün hayatıyla ve onun hayatını korumanın neden

önemli olduğuyla ilgili bir nokta vardır. Bunun gücünü de açıklamam gerekir.

Varsayımlar burada işbaşındadır ve herhangi bir davranış şeklinin önemli sonuçları da. Yargı doğruluğa bağlı kalacaktır (örn; fetüs tam bir yaşam hakkına sahip midir? Bir kadın kendi içinde yaşayan canlı bir fetüsün yaşamını etkileme hakkına sahip midir?) . Aynı zamanda bu konuya karar verirken hangi yönlerin önemli olduğuna bağlıdır.

5.8 Bileşenleri ve standartları kullanarak şu şekilde okurum:

(1) Aile (2) kurumu toplumun temelidir ve insanlığın gelişimi ve ilerlemesi için temel unsurdur...(3) İslami hükümetin temel yükümlülüğü (2) kadına aile kurumunun ve görevinin birleştirici bir bileşeni olarak davranmaktır. (4) aileyi tüketici bir yapıdan ve parçalanmaktan kurtarmak ve eğitimli insanlar yetiştirmede anneliğin hayati ve değerli (5) görevini yerine getirmede bir faktördürler. (6) İslami bakış açısında anneliğin en önemli sorumluluk olarak algılanmasının bir sonucu olarak (7) en büyük cömertlik ve değer onlara verilecektir.

(1) ilk cümle onların yaptığı bir varsayımdır; ikinci yarısı şüphelidir (doğruluk). (2) "aile kurumu" ve "kadınlar" merkezi kavramlardır: bu onların kadın rolünü nasıl gördükleridir. (3) (1)'in imasıdır. (4) kadınların amacını ortaya koyar. Bu kavramı doldurur. (5) bir varsayımdır: anneliğin bir görev olduğu. (6) çıkarılan bir sonuçtur (fakat aynı zamanda da bir ardıl olarak da tanımlanabilir). (7) kesinlikle bir sonuçtur.

5.9 Umutsuzca temel ve güçlü kavramlara ihtiyaç duyarım. Kayaların mantığıyla düşünmeme yardımcı olacak temel ve güçlü kavramların hepsini bilmeye ihtiyacım vardır: oluşturdukları genel biçimler, yapıları ve bileşimleri. İlk olarak bu üç kavramı iyice anladıktan sonra bu iki ünitedeki terimlerin çoğunu ve özet noktalarını düşünebilirim.

5.10 Bakış açıları üzerine odaklanan bir sorudur, dört farklı bakış açısı vardır ve bu yüzden de benim farklı sistemler üzerinde düşünmemi gerektirir. Her bir durumda cevap vermek, her bir karakteri metindeki bilgiye bağlı olarak nasıl anladığım önemli olacaktır. Daha sonra konu her bir karakterin anladığı "gerçek adam" kavramı üzerinde odaklanır.

5.11 Bunların hepsi merak edebileceğiniz günlük sorular gibi gözükmektedir. Bunları cevaplamanın bir yolu da basit bir şekilde ne düşündüğünüzü söylemektir. Diğer her şey eşit olarak düşünüldüğünde bu kitabın tezi bu tür soruları bir disiplin bazında düşünmemizin daha iyi

olacağıdır. Bu yüzden de günlük soruları eleştirel düşünmeyle birleştirerek sanki birer ders sorusuymuş gibi davranabilirim (sayfa 111-112'deki kutulara bakın). Hangi disiplini seçeceğimizin esnekliği vardır fakat ilk soruya şu şekilde bir başlangıç yapabilirim: "Antropolojik bir bakış açısından (belki ben de dâhil) neden insanlar düğünlerine bir sürü para harcarlar?" Benzer bir biçimde ikinci soruya sağlık bilimleri açısından, üçüncü soruya coğrafi açıdan, dördüncüsüne jeolojik açıdan vs. şeklinde yaklaşabilirim. Bir kişi normal, günlük sorular hakkında düşünürken aklına herhangi alakalı bir disiplin gelmiyorsa, bir disiplinde eleştirel düşünmenin faydası kişinin yaşantısını muhtemelen sarmıyordur.

HER BÖLÜME YÖNELİK NOTLAR VE YARARLANILAN KAYNAKLAR ÖĞRETMENE

1. Richard Paul ve Linda Elder, Critical Thinking: Tools for taking Charge of your Learning and Your Life, 2nd ed. (Upper Saddle River, Nj: Pearson, 2006); www.criticalthinking.org.
2. Richard Paul ve Linda Elder, Critical Thinking: Tools for taking Charge of Your Professional and Personal Life (Upper Saddle River, Nj: Pearson, 2002)
3. Jennifer Reed, "Abstract: Effect of a Model for Critical Thinking on Student Achievement in Document Analysis and Interpretation, Argumentative Reasoning, Critical Thinking Dispositions, and History Content in a Community College History Course," Doctoral Dissertation, University of South Florida, 1998. *Dissertation Abstracts International*, 59-11A (1998):4039

BÖLÜM 1

1. "A taxonomy of Critical Thinking Skills and Dsiposition" in *Teaching Thinking Skills*: Theory and Practice, ed. Joan Boykoff Baron and Robert J. Sternberg (New York: Freeman, 1987), 9-26

Ben Özellilkle Ennis'in tanımını beğeniyorum, sadece klasik olduğundan değil. Sanırım ilk kez 1964'te ortaya atmıştı ama Bob bana, yıllar sonra, Sonoma'da yapılan ikinci uluslararası eleştirel düşünme Konferansındaki argümanımdan dolayı tanımının sonuna "veya yapmak" ifadesini eklediğinden. Eleştirel düşünmenin sadece inandıklarımızın değil aynı zamanda da yaptıklarımızın (atıkların geri dönüştürülmesinden tutun da bisiklet sürmeme kadar) içerisine de dahil edilmesi gerektiği inancını taşıyorum.

2. Matthew Lipman, *Thinking in Education* (Cambridge: Cambridge University Pres, 1995)
3. Cevap onların ölünceye kadar hapiste kaldıklarıdır. Aslında, Luisiana'da insanlar uyuşturucu kullanımından silahlı soyguna kadar birçok suçtan dolayı ömür boyu hapse mahkûm edilirler, bu insanlar için de hayat "hayat " anlamına gelir.
4. Michael Scriven, *Reasoning* (Point Reyes, CA: Edgepress, 1976),26.
5. Frederick H. Martini, *Fundamentals of Anatomy and Physiology*, 7th ed. (San Francisco: Pearson, 2006),23.
6. Teresa Audeskirk, Gerald Audeskirk and Bruce E. Byers, *Biology: Life on Earth*, 8th ed. (Upper Saddle River, NJ: Pearson, 2008), 202.
7. Penelope J. E. Davies at al., *Janson's Basic History of Western Art*, 8th ed. (Upper Saddle River, NJ: Pearson, 2009), 17.
8. Brian M. Fagan, *People of the Earth: An Introduction to World Prehistory*, 13th ed. (Boston: Prentice Hall, 2010), 87.

9. Rachel Herz, *The Scent of Desire: Discovering Our Enigmatic Sense of Smell* (New York: William Morrow, 2007),51.

BÖLÜM 2

1. Richard Paul'dan adapte edilmiştir. Eleştirel Düşünme Derneği, www.criticalthinking.org; cct@criticalthinking.org. İzinle yeniden basılmıştır.
2. Richard T. Wright, *Environmental Science: Toward a Sustainable Future*, 10th ed. (Upper Saddle River, NJ: Pearson, 2008), 644.
3. *Courage to Change* (New York: Al-Anon, 1992), 115.
4. John Adkins Richardson, *Art: The Way It Is* (Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1973), 6.
5. Paul Heyne, *The Economic Way of Thinking*, 7th ed. (New York: Macmillan, 1994), 22.
6. Scott O. Lilienfeld, et al., *Psychology: A Framework for Everday Thinking* (Boston: Pearson, 2010), 210.
7. Hayır. Bu paragraf sadece normal insanlarda Ginko'nun işe yaramadığından bahsetmektedir. Normal olmayanlarda işe yarayıp yaramayacağı sorusu açık bir şekilde beklemektedir.
8. Elliot Aronson, *The Social Animal* (New York: Worth, 2008), 30.
9. Thomas A. Mappes and Jane S. Zembaty, *Social Ethics: Morality and Social Policy* (Boston: McGraw-Hill, 2007), 482.

BÖLÜM 3

1. Richard Feynman, *What Do You Care What Other People Think?* (New York: Norton, 1988), 16.
2. Jennifer Reed, yazarla söyleşi
3. *Tampa Tribune*, September 17, 1996
4. Aslında bir parça mantıkları vardı: klavye orjinal olarak yazı yazmanızı yavaşlatmak için tasarlanmıştır. Bu yüzden harfler "mantıksız" bir sıralamayla verilmiştir ve en zayıf parmaklarınız en sık kullanılan harflere basar.
5. Bu soru Anisa Al-Khatab'dan gelmektedir, yazarla söyleşi
6. Sarah Blaffer Hrdy, *Mother Nature: A History of Mothers, Infants and Natural Selection,*(New York: Pantheon, 1999), xi.
7. Adapted from Kurt Ruesser, "Problem Solving Beyond the Logic of Things" cited in A. H. Schoenfeld, "On Mathematics and Sense Making: An Informal Attack on the Unfortunate Divorce of Formal and Informal Mathemat-

ics," in J.Voss, D.Perkins, and J. Segal (eds.), *Informal Reasoning and Education* (Hillsdale, NJ: Erlbaum,1990), 311-343.

8. Tam olarak aynı sorular değildirler (Örneğin, ahlakı dışarıda tuttum). Konu şu ki günlük soruları cevaplamak için iki ahlak teorisini de göz önünde bulundurmalıyız.
9. Lynn Quitman Troyka and Jerold Nudelman, *Steps in Composition*, 7th ed. (Upper Saddle River NJ: Prentice Hall, 1999), 31.
10. Stephen P.Robbins, *Managing Today*, 2nd ed. (Upper Saddle River NJ: Prentice Hall, 2000), xiii.

BÖLÜM 4

1. Gerald Nosich, *Reasons and Arguments* (Belmont, CA: Wadsworth, 1982), 53.
2. John Draeger'a AİÖ-R sınıflandırması fikri için ve aynı zamanda da AİÖ-R'ü çalışma rehberi olarak kullanma fikirleri için (Bkz. sayfa 199) teşekkür ederim, yazarla söyleşi.
3. Aslında, Randall Curran'ın da bana gösterdiği gibi, metindeki açıklama bir fizikçinin düşünmesinin bir örneği değildir. Gerçekten derin değildir çünkü fizikte yeterince yer etmemiştir. Soğuk hava gerçekte daha "ağır" değildir. Sıcak havadan daha az enerjiktir ve bu yüzden, daha yoğundur ve kütlesi daha ağırdır. Bu yüzden "düşer". Calvin Kordela'nın bunu okuduktan sonra söylediği gibi "Bu yüzden de tahta aslında yüzmez, su batar."
4. Adapted and expanded from *Critical Thinking: Basic Theory and Instructional Structures,* (Rohnert Park, CA: Foundation for Critical Thinking, 1998), 3-32.
5. Les Rowntree et al., *Diversity Amid Globalization* (Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 2000), 19.

BÖLÜM 5

1. Zihnin nitelikleri ile ilgili tam bir tanımlama Paul ve Elder'ın *Critical Thinking*, (2006) 2-19 kitabında bulunabilir.
2. Edward F. Bergman and Tom L. McKnight, *Introduction to Geography* (Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 1993), 148.
3. Trokya and Nudelman, 128, 161.
4. Jennifer D. Keene, Saul Cornell and Edward T. O'Donnell, *Visions of America: A History of the United States,* vol.1 (Boston: Prentice Hall, 2010), 280.
5. John Mack Faragher et al., *Out of Many: A History of the American People*, vol.2, brief 2nd ed. (Upper Saddle River NJ: Prentice Hall, 1999), 444.
6. The first site is http://www.answers.google.com/answers. This site then directs us to "The importance of Water and Human Health"(n.d),

http://www.freedrinkingwater.com/water-education/water-getenough.htm. Contrast: Mayo Clinic Staff, "Water: How Much Schould You Drink Every Day?" (17 April, 2010), http://www.mayoclinic.com/health/water/NU00283, or Karen Bellenir, "Fact or Fiction? You must Drink 8 Glasses of Water Daily" (4 June 2009), http://www.scientificamerican.com/article.cfm?id=eight-glasses-water-per-day. Sources accessed 7 March 2010.

7. Neal Tannahill, *American Government: Policy and Politics*, 10th ed. (Boston: Longman, 2010), 87.
8. Joan Salge Blake, Kathy D. Munoz and Stella Volpe, *Nutrition: From Science to You* (San Francisco: Benjamin Cummings, 2010), 17.
9. David Krogh, *Biology: A Guide to the Natural World*, 2nd ed. (Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 2000), 325.
10. Dennis J.Sporre, *The Creative Impulse: An introduction to the Arts*, 5th ed. (Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 2000), 383.
11. Henry R. Cheeseman, *Contemporary Business Law*, 3rd ed. (Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 2000), 242.
12. Edward J.Tarbuck and Frederick K. Lutgens, *Earth: An Introduction to Physical Geology*, 9th ed. (Upper Saddle River, NJ: Pearson, 2008), 624.
13. Quoted in Margaret L. King, *Western Civilization: A Social and Cultural History*, vol.2 (Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 2000), 928.
14. Pamela J.Annas and Robert C. Rosen, *Literature and Society* (Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 2000), 279.

İNDEKS

Not: Numaradan önce yazılan "A" cevapları olan alıştırmalar için kullanılmıştır.

Achilles, 30
Açık fikirlilik, 26, 168
Açıklık, 137-141, 157,168,171,173,214,220,221
Alaka. Bkz. Önem ve alaka
Alternatifler, 64-65, 68, 72, 79. A2.12
Amaç, 52-53,82- 83, A2.4
Analiz, 71- 75, A4.4, A5.8
  eleştirel yazmada, 199-200
  değerlendirmeden farklı olarak, 161
  örnekleri, 100 - 103
  doğruluk testleri, 74 - 75
Anlamlılık, 28
Antigone, 181
Antropoloji, eleştirel düşünmede, 120
Araştırma, ve eleştirel yazma, 199
Ardıllar, Bkz. Çıkarımlar ve sonuçlar
Aristo, 143
Ayrıntıya girme, 33 -3 5
Bakış açısı, 63 -65, A2.11
  disiplinin, 116-117
Basmakalıpçılık, 21, 119
Başlık, yazmada, 201
Beden eğitimi, eleştirel düşünmede, 112
Benmerkezcilik, 23, A1.3
Bilgi, 19, 57-59, 61,62, A2.8
  ve gerçekler, 70,71
  ve temel ve güçlü kavramlar, 105, 194
  ve yorum, 102, 194
  okumak için, 163
Bir alanın veya disiplinin mantığı, 72 -74, 98 - 100
  ve mantık bileşenleri, 100, 176
  evlenmenin, 75-80
Bir dersin merkez sorusu, 113,114, 175,177, 191,192
Bir Kişinin Mantığına İnanmak, 9-12, 93-96
Biyoloji, eleştirel düşünmede, 96, 97, 116, A5.3
Biyolojideki merkez soru,130
Biyolojideki temel ve güçlü kavramlar, 107
Bize karşı onlar düşüncesi, 21
Coğrafya, eleştirel düşünmede, 196,197, A4.4
  temel ve güçlü kavramları, 186
Çıkarımlar, Bkz. Sonuçlar
Darvincilik, 120
Değerlendirme, 24, 161- 163, 170-171
  analizden farkı, 161
  eleştirel yazmada, 200, 201,204
Derinlik (standart), 137, 153 - 156, 166, 173
Dinleme, eleştirel, 167
Disiplinde eleştirel düşünme, 39, 53, 91, 119

merkez süreci, 176-177
Disipline güvenmek, 123-125
Disiplinin baskın yönü, 116-117
Disiplinin kelimeleri, 103-104
Disiplinler. Bkz. Eleştirel düşünme
disiplinde; ayrıca bkz Bireysel disiplinler, örn, Edebiyat, sosyoloji vs.
Doğruluk, 38, 143,144
Döngü etrafında değerlendirme yapma, 161,162
Durum, 74-75
Duygular, 29
önemi, eleştirel düşünmede, 15-17, 147
Düşünme, Bkz. Eleştirel düşünme
Edebiyat, eleştirel düşünmede, 100, 102,103, 112, A5.10
mantığı, 101-103
Eğitim psikolojisi, 112
Eğitim, eleştirel düşünmede, 130, A5.9
merkez sorusu, 130
Ekonomi, eleştirel düşünmede, A2.6
merkez sorusu, 112-113
temel ve güçlü kavramları, 196
Eleştirel düşünme
ve sorular sorma, 5-6
sonuçlarına inanma, 10-12
merkez süreci, 177-185
günlük hayatta, 46, 88, 136, 169, 173, 213
tanımları, 1-2
ve duygular, 13-16, 17
özellikleri, 13-16
bir alanda, 90- 96
engelleri, 18, 21 - 24, 40, 119-122
hakkındaki yanlış anlamalar, 13-17
ve olumsuzluk, 13-17
İhtiyacı, 35, 36
genel bakış, 36, 37
süreçler, 176-177
şablonu, 37-38
düşünmeye karşı, 40
Eleştirel düşünmenin merkez süreci, 176,177, 184
SBDS, 176-178
Yazmada, 190-191
Eleştirel düşünmeyi artıran eğitimsel uygulamalar, 22, 160
Eleştirel düşünürler, 182, 183
Eleştirel yazma, 133, 182, 183, 198 – 200, 203, 204, ayrıca Bkz. Yazma
Ennis, Robert, 1,91
Entelektüel birleşme, 177, 202
Entelektüel cesaret, 22, 207
Entelektüel empati, 135, 183
Entelektüel meşguliyet, 207
Entelektüel otonomi, 184
Entelektüel sebat, 41
Entelektüel tevazu, 135, 213

Evlenme, mantığı, 75-80
Evrim, 116-121
Eylem, bir eleştirel düşünme süreci olarak, 11, 179, 180
Ezberleme, 104, 105, 107, 122
ve unutma, 99
mantığa karşı, 93
Felsefe, eleştirel düşünmede, 195
merkezi sorusu, 113
Feynman, Richard, 93
Fizik, Eleştirel düşünmede, 100, 104, 124, A3.18
Forster, E.M., 157
Geçmiş Yaşam Hikâyeleri, 119-121
Genel Yargı, 162
Genişlik (standart), 137, 148, 152, 153, 155, 166
Gerçek, doğruya karşın, 143
Gerçekler, 69, 70, 192
Giriş, bir eleştirel düşünme yazısında, 202
Görev ifadeleri, 113
Haber Medyası, 18, 19, 118-119
Hedef Kitle, Farkındalığı, 141
Hemşirelik, eleştirel düşünmede, 91, 92
temel ve güçlü kavramlar, 91,92
Hipotezler, 69, 70
Hrdy, Sarah Blaffer, 116
İAÖ-R, 32-34
ve açıklık, 140, 142
İle meşgul olma, 48
örnekler, 32-34
kullanma, 32-34, 128, 138, 188-190
yazmada, 54, 57, 64, 91, 188,190, 202
İçerik ve eleştirel düşünme, 105
İddialar, 68, ayrıca Bkz. Yargılar
İfadeler, 33, 34
İlyada, 30
İmalar ve ardıllar, 37, 99, A2.7
İnkâr, 29, 66, 202, 220
İş, eleştirel düşünmede, 92, A3.14, A5.5
İş alanındaki merkez soru, 133
Jeoloji, Bkz. Yerbilimleri
Joyce, James, 104
Kanıt, 26,50, 57, 64, ayrıca Bkz. Bilgi
Karar verme, 27, 179, A1.9
Kavram Haritaları, 110, 139, 186, 187, A3.8, A3.13, A3.14
Kavramlar, 27-29, 34, 49, 59, 60, A2.9 Ayrıca Bkz. Temel ve güçlü kavramlar ve açıklık, 139
İçselleştirme, 125
Kavramsal Analiz, 139
Kesinlik, eleştirel düşünmede, 137, 156, 157
Kimya, eleştirel düşünmede, 117,119
merkez sorusu, 112
Kişisel deneyim, 25-27
Kompozisyon, eleştirel düşünmede, 48, 187, 191, A3.2, 3.11

merkez sorusu, 112, 125, 133
temel ve güçlü kavramları, 112
Konuyla alakalı soru, (k a s), 53, 54, 66, 164, 198, A2.5
Korkular, 16, 27, 29
Leynes, John Maynard, 70
Lipman, Matthew, 2, 91
Mantık bileşenleri, 36 - 38, 50, 54, 57, 90, 100, 175, 176, 178, A4.4, A5.8, A5.10
döngüsü, 198, 199
Eleştirel yazmada, 198, 199
Mantık Kurmak, 4, 6, 9, 10, ayrıca Bkz.
eleştirel düşünme, mantık bileşenleri tanımı, 9
bir disiplinde, 90
Mantıklı yaşamak, 179
Mantıksal çatı, eleştirel yazmada, 200
Mantıktaki güven, 181
Matematik, eleştirel düşünmede, 8, 97, 119, 121, A3.5
Netleştirme, İAÖ-R ile, 32-34
New Orleans, 197
Nitelik özellikleri, ve eleştirel düşünme, 183, 184
okul personeli, 121
Okumak, eleştirel, 163, 164, 191, 198
Olumsuzluk, 8, 14
Önem ve alaka, 137, 146, 220
Örneklendirme, 33
Parks, Rosa, 34, 35
Paul, Richard, 155
Plato, 30
Psikoloji, eleştirel düşünmede, 109-111, 116, 117, 124, A2.10
Reed, Jennifer, 93
Reklamcılık, 20, 21
Resmetmek, tanımı, 31-33
Reusser, Kurt, 121
Romantizm, 106
Ruggiero, Vincent, 13
Sanat, eleştirel düşünmede, 112, 188, A2.5, A5.4
SBDS, 176, 177, 184
Scriven, Michael, 31
Sebepler, 68
Sentez, 73, 163, 167, 178
Singer, Peter, 87
Sistemler, ile düşünmek, 181-192, 195
Siyasal bilimler, 123, 130, 188, 193
Sonuçlar, 50, 56, 57, 61, 62, 85, 94, A2.10
Sorular, 5-7, 31, 38, 177, 178, 184 - 186, A1.6
ile meşgul olma, 47, 53
bir alandaki, 92, 93
"iyi" ve "kötü", 43
geri adım atmak, 185, 187
Sosyoloji, eleştirel düşünmede, 62, 63, 96, 98, 136
temel ve güçlü kavramları, 39
merkezi soruya cevap olarak yazmada, 115, 116

Spock, 17
Standartlar Kontrol Listesi, 164, 165
eleştirel yazmada, 199, 200
Standartlar, eleştirel düşünme, 3, 36, 137, 144, 158, 163, 194
kontrol listesi, 164, 165
eleştirel olmayan düşünceye karşı; 159, 160
Star Trek, 17
Tanımlar, rolleri, 2, 3, 58, 59
Tarih, eleştirel düşünmede, 88, 91, 93, A5.4
merkezi sorusu, 97
Temel ve güçlü kavramlar (t ve g kavramlar), 105, 107, 108, 175, 177, A3.14, A5.9
Ayrıca Bkz. Bireysel Disiplinler, örn., kompozisyon, Tarih, vs.
makalede, 114 - 116
yaşamın içine entegre ederken, 135, 136
Teoriler, ve derinlik, 153
Tez cümlesi, yazma, 33, 199 – 201
Tümdengelimsel geçerlilik, 150
Ulysses, 104
Uygulama, bir eleştirel düşünme süreci olarak, 176
Uzay yolculuğu, 118, 119
Varsayımlar, 54 - 56, 59, 60, A2.6
ya hep ya hiç düşüncesi, 21
Yansıtma, 3, 70, 163, 185
ve gözden geçirme, 199, 200
Yazmada, 204
Yapı, yazmada, 199
Yargılar, 3, 14, 15, 68
mantığı 26, 192
Yazma dersleri, Bkz. Kompozisyon
Yazma, 113, 162, 193, 198
merkez süreci, 198
ana noktaları, 198
mantıklı analizi, 199, 200
ve İAÖ-R, 190, 204, 205
standartlar kontrol listesi, 194
yapısı, 199
Tez cümlesi, 33, 199 - 201
Yeniden okumak, yorumlamak, gözden geçirmek, 199
Yerbilimleri (jeoloji) eleştirel düşünmede, 133, A5.9
mantığı, 100, 101
Yer, etkisi, 196, 197
Yeterlilik, 137, 149, 150
Yorumlar, 61, 62. ayrıca Bkz. Sonuçlar
Yönetim (Bkz. İş)
Yüzeysel mantık, 155
Zayıf noktalar, belirlenmesi, 201, 204, 205

Gearld M. NOSICH

Eleştirel Düşünme ve Disiplinlerarası

ELEŞTİREL DÜŞÜNME REHBERİ

Çeviren: Yrd. Doç. Dr. Birsel AYBEK

Bu kitap genel olarak herhangi bir eğitim düzeyinde okutulan bir çok disiplin (sosyal ve doğa bilimleri, iş, sanat, hemşirelik vb.) içindeki konuları eleştirel düşünme yoluyla nasıl öğretebiliriz sorusuna çeşitli etkinlikler yoluyla yanıt vermektedir. Kitapta eleştirel düşünme alanında çok önemli bir yere sahip olan Richard Paul'un "eleştirel düşünmeyi geliştirme modeli" temel alınmış olup, öğretmenlerin ya da öğreticilerin derslerde öğrencileri bilginin pasif alıcısı olmaktan kurtarıp eleştirel düşünme aktiviteleri ile (sorular, kavram haritaları, eleştirel okuma-yazma, vaka çalışmaları, makaleler, birincil kaynaklar vb.) onları aktif hale getirerek yüksek entelektüel standartlara ulaştırmak amaçlanmıştır.

Kitap aynı zamanda günlük hayatımızda etkili eleştirel düşünme becerilerimizi geliştirme konularına yer vermesi açısından da önemlidir.

ANI YAYINCILIK
www.aniyayincilik.com.tr
aniyayincilik@aniyayincilik.com.tr

Kızılırmak Sok. No:10/A
Bakanlıklar / ANKARA

Tel: 0.312 425 81 50 pbx
Faks: 0.312 425 81 11